

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟู
แหล่งอาหารและรายได้ อำเภอกุตุชม จังหวัดยโสธร”

โดย

นายปรีดี ศรีวะอุไร และคณะ

30 กันยายน 2552

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟู
แหล่งอาหารและรายได้ อำเภออุตุ จังหวัดยโสธร”

คณะผู้วิจัย

นายปรีดี ศรีวะอุไร

นางสาวพรพิมล มาสขาว

นายธนากร ลัดถาด

นายธนาศักดิ์ พันธุ์เลิศ

นายวุฒิศักดิ์ มาตขาว

นางปราณี ศรีมันตะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก-ข
บทที่ 1 ความเป็นมาของโครงการ	1
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน	3
บทที่ 3 ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน	11
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	63
- การสร้างภาคีความร่วมมือ	102
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	105
- บทเรียนจากการดำเนินงาน	108
ภาคผนวก	
- บทสัมภาษณ์พิเศษ	109
- บทความ	113
- แบบฟอร์มเก็บข้อมูล	118
- ภาพกิจกรรม	126
- ประวัติทีมวิจัย	133

บทคัดย่อ

โครงการ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ อ.กุดชุม จ.ยโสธร โดยนายปรีดี ศรีวะอุไร เป็นหัวหน้าโครงการ พื้นที่ดำเนินงาน 5 ชุมชน จาก 2 ตำบล ที่ได้รับประโยชน์จากลำน้ำโพง คือ บ้านโสกชุมพล บ้านท่าลาด บ้านสันติสุข บ้านหนองผือน้อย ของตำบลนาโส และบ้านกุดหิน ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ลำน้ำโพงมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยไหลผ่านเขตอำเภอกุดชุม อำเภอป่าดัว อำเภอกำเขื่อนแก้ว แล้วไหลลงลำเซบาย ลำน้ำโพงมีน้ำไหลเกือบตลอดปี ในส่วนที่ไหลผ่านอำเภอกุดชุม พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์อย่างเช่นตำบลนาโส ตำบลกำแมด ได้ใช้เป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นอาหารป่าตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง มันแขง ผักพื้นบ้านตามฤดูกาล สมุนไพร และเป็นแหล่งจับปลาที่สำคัญของชาวบ้าน สร้างรายได้เพิ่มให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่รอบๆลำน้ำโพง จึงทำให้ลำน้ำโพงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพงมาเป็นเวลานานจนไม่อาจจะแยกวิถีชีวิตคนกับลำน้ำโพงออกได้ จนเมื่อมีการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชน ลำน้ำโพงก็ได้รับผลกระทบจากการขุดลอก ทำให้ดินไม้สองฝั่งของลำน้ำโพงถูกทำลาย อาหารธรรมชาติที่อยู่ริมตลิ่งสูญหายไป ปลาต่น้อยลงไปเรื่อยๆ ปลาบางชนิดก็ได้สูญพันธุ์ไป ด้วยความผูกพันและอยากเห็นแหล่งทำมาหากินมีความสมบูรณ์เหมือนในอดีต จึงได้ร่วมกับชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านทำการศึกษาวิจัย โดยมีคำถามวิจัยว่า 1) วิถีชีวิตชุมชนมีความสัมพันธ์กับลำน้ำอย่างไร 2) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำน้ำโพงมีวิธีการอย่างไร 3) แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพงมีอะไรบ้าง และมีวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหารให้ดำรงอยู่กับชุมชนได้อย่างไร และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนกับลำน้ำโพงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงตอนกลาง 3) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพงตอนกลางที่เหมาะสมกับชุมชน ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 มิถุนายน 2551 ถึง 30 กันยายน 2552 รูปแบบในการศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาข้อมูลของชุมชนในด้านวิถีการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพง รวบรวมข้อมูลของทรัพยากรทั้งบนบกและในน้ำ ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบฟอร์ม มีการพูดคุยกับผู้รู้ในชุมชนเพื่อทราบถึงวิถีของชุมชนในอดีต มีการตรวจสอบข้อมูลผ่านเวที รวมทั้งการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การเก็บข้อมูลมีทีมเยาวชนที่เป็นอาสาสมัครลงเก็บข้อมูลตามแบบฟอร์ม ส่วนทีมผู้ใหญ่ทำหน้าที่รวบรวมเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ซึ่งทำให้ได้แนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในลำน้ำโพงเพื่อให้เป็นแหล่งอาหารของคนที่ยั่งยืน และที่สำคัญทางโครงการยังทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อแสวงหาภาคร่วมมือในการทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลที่เกิดจากการศึกษาวิจัย ชุมชนได้รับทราบข้อมูล ความสัมพันธ์ของลำน้ำโพงที่มีต่อชุมชนในอดีตและปัจจุบัน จากการเก็บข้อมูลทำให้ได้มีการถ่ายทอดจากรุ่นเก่าสุดรุ่นใหม่ ทำให้เยาวชนได้เห็นวิถีของชุมชนผ่านการบอกเล่าข้อมูลโดยคนในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดแนวทางและได้รับความ

เมื่อในการดำเนินงานระหว่างเยาวชน ผู้ใหญ่ ต่อการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ เห็นได้จากความร่วมมือร่วมใจของเยาวชนจาก 5 ชุมชน ที่เป็นทั้งทีมวิจัยและอาสาสมัคร และยังสามารถเชื่อมประสานกับคนในครอบครัว หรือแม้แต่คนใกล้ชิด โดยการประชาสัมพันธ์ปากต่อปาก จนสามารถนำมาซึ่งพลังของชุมชนที่มีต่อการฟื้นฟูทรัพยากรในลำน้ำโพ และสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเก็บข้อมูล ได้นำไปสู่การวางแผนเพื่อปฏิบัติการฟื้นฟู มีการออกแบบร่วมกันถึงวิธีการที่จะทำให้ลำน้ำโพฟื้นฟูสภาพเดิม หรือรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน สิ่งที่ชุมชนมองร่วมกัน คือ การสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรของท้องถิ่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งโพซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ของท้องถิ่น ทั้งไม้ยืนต้น พืชอาหาร ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านในการจัดทำเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การสร้างวังปลาเพื่อให้ปลาที่อยู่อาศัยใช้วางไข่ ซึ่งชุมชนได้นำเอาพิธีกรรมทางศาสนาเข้าร่วมด้วย โดยเชื่อว่าคนท้องถิ่นให้การเคารพเชื่อถือหลักคำสอนของศาสนา จะทำให้คนยำเกรงและไม่กล้าที่จะล่องล่ำเข้าไปหากินในเขตอนุรักษ์ แนวทางในการฟื้นฟูลำน้ำโพได้ก่อให้เกิดผลกระทบในเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีกลุ่มคนจากทั้ง 5 หมู่บ้านเข้าร่วมกันดูแลภายใต้ชื่อ กลุ่มรวมพลคนรักลำน้ำโพ ทำหน้าที่สอดส่องและเป็นแกนนำในการประสานกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้จากการศึกษาวิจัยชุมชนมีแนวคิดไปในทางเดียวกันว่า งานพัฒนาจากภาครัฐที่มีต่อลำน้ำโพ เช่น การขุดลอก ไม่ได้ส่งผลดีต่อชุมชนเลยแต่ส่งผลเสียมากกว่า ดังนั้นการแสดงของชุมชนต่อการคัดค้านเพื่อไม่ให้มีการขุดลอก หรือหากจะทำการอันใดโดยไม่ผ่านความเห็นชอบจากชุมชนจึงเป็นสิทธิของชุมชนที่ต้องแสดงออกร่วมกัน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ถือว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและยังทำให้ชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ และวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่สำคัญการที่ชุมชนได้นำข้อมูลจากการศึกษา แล้วสามารถสานต่อกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน แสดงออกถึงพลังของชุมชนที่สามารถสื่อถึงนโยบายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 1

ความเป็นมาของโครงการ

พื้นที่บ้านโสกชุมพล บ้านท่าลาด บ้านสันติสุข บ้านหนองผือน้อย ของตำบลนาโง และบ้านกุดหิน ตำบลก้ามแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธรพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่ดอน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ทำนา พื้นที่ป่า และเป็นที่พื้นที่ทำไร่บางส่วน ส่วนพื้นที่ลุ่มจะเป็นพื้นที่ทำนาโดยเฉพาะ

ประชากรทั้ง 5 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านจะทำนา ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักหรืออาชีพหลัก ปีละ 1 ครั้งหรือที่เรียกว่าการทำนาปี โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและอาศัยการสูบน้ำจากลำน้ำโพงเมื่อยามฝนทิ้งช่วง สำหรับพันธุ์ข้าวที่ปลูกจะเป็นข้าวเหนียวซึ่งคนในชุมชนบริโภคเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจะปลูกข้าวหอมมะลิ 105 เพื่อขายไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนในคราวจำเป็น และเป็นรายได้หลักของประชากรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ชาวบ้านจะอาศัยลำห้วยแสนลึก (ลำน้ำโพง) โดยลำน้ำโพงจะไหลผ่านพื้นที่ทั้ง 5 หมู่บ้าน ซึ่งลำน้ำโพงนี้จะเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่สำคัญของประชากรทั้ง 5 หมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นอาหารป่าตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ไข่แมงคางคก มันแขง ผักพื้นบ้านตามฤดูกาล สมุนไพร และเป็นแหล่งจับปลาที่สำคัญของชาวบ้าน สร้างรายได้เพิ่มให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่รอบๆลำน้ำโพง จึงทำให้ลำน้ำโพงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชนและชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพงมาเป็นเวลานาน จนไม่อาจจะแยกวิถีชีวิตคนกับลำน้ำโพงออกได้ แต่ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา เมื่อมีการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชน ลำน้ำโพงก็ได้รับผลกระทบจากการขุดลอก ทำให้ดินไม่สองฝั่งของลำน้ำถูกทำลาย อาหารธรรมชาติที่อยู่ริมตลิ่งสูญหายไป ไม่ว่าจะเป็น หน่อไม้ มันแขง นก หนู งู ปลา ผักพื้นบ้าน ได้ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ปลาบางชนิดก็สูญพันธุ์ไปและไม่มีปลาขนาดใหญ่หลงเหลืออยู่ เพราะไม่มีที่อาศัยหลบซ่อน เช่น ปลาข้าวเป็นต้น เมื่อมีการขุดลอก ดินที่ขุดขึ้นมาไว้บนตลิ่ง พืชที่ขึ้นทดแทนคือ ยูคาลิปตัส ซึ่งไม่สามารถทดแทนป่าธรรมชาติที่อยู่เดิมได้ มีหน้าซำตลิ่งยังพังทลายเพราะไม่มีสิ่งที่จะมายึดเกาะหน้าดินไว้ จึงทำให้ลำน้ำตื้นเขินมากขึ้นกว่าตอนที่ยังไม่ได้มีการขุดลอกด้วยซ้ำไป

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น เป็นอีกหนึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโพง ซึ่งจะเป็นช่วงๆบางช่วงที่ยังไม่มีการขุดลอกธรรมชาติก็ยังคงอยู่เช่นเดิม ก็ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน แต่อาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรของคนในชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งวิถีชีวิตของคนในชุมชนในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยหาอยู่หากิน ก็เปลี่ยนมาเป็นซื้ออยู่ซื้อกิน จึงทำให้เกิดอาชีพหนึ่งในชุมชนขึ้นคือ อาชีพหาอาหารธรรมชาติขายเพื่อเป็นรายได้เสริม ซึ่งเป็นสถานการณ์หนึ่งที่เป็นปัญหากับลำน้ำโพง เพราะบางครั้งก็มีการลักลอบจับปลาในฤดูวางไข่ หรือการหาอาหารธรรมชาติที่ละจำนวนมากๆเพื่อนำไปขาย ไม่ได้มีแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือไม่มีองค์ความรู้เรื่องวิธีการจับปลาเพื่อการอนุรักษ์ หรือเก็บหน่อไม้ในช่วงที่ไม่เหมาะสมไม่เหลือแขนงไว้แตกยอดเป็นต้นพันธุ์เพื่อออกหน่อในฤดูกาล

ต่อไป ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบกับลำน้ำโพ่ง ถ้าไม่มีการจัดการที่ดีและเหมาะสมชุมชนอาจจะไม่มีแหล่งอาหารทางธรรมชาติหลงเหลืออยู่อีกต่อไป หรือถ้าลำน้ำโพ่งยังคงอยู่ แต่ต้องใช้เวลานานมากในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาดังเดิม

ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้น ยังไม่มีหน่วยงานใดไม่ว่าจะเป็นองค์กรท้องถิ่น หรือองค์กรของรัฐเข้ามาเหลียวแลและจัดการ มีเพียงกลุ่มชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับลำน้ำโพ่ง ใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพ่ง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ ใช้น้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง การหาปลา หาสมุนไพรและผักพื้นบ้านตามฤดูกาล เล็งเห็นความสำคัญของลำน้ำโพ่งและเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโพ่ง รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายของคนในชุมชนและนอกชุมชนและจากการที่เรียกว่า “การพัฒนา”

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้าน 5 หมู่บ้าน ได้ปรึกษาหารือกันถึงวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งค้นหาประวัติความเป็นมาของลำน้ำโพ่ง ความสัมพันธ์ของชุมชนกับลำน้ำโพ่ง เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของลำน้ำโพ่ง เกิดความหวงแหนลำน้ำ รวมทั้งค้นหาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำน้ำโพ่ง ซึ่งเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติของชุมชนที่มีมูลค่ามหาศาลและมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตชุมชนชาวบ้านบางส่วนในชุมชนได้ละเลยไป

คำถามการวิจัย

- วิถีชีวิตชุมชนมีความสัมพันธ์กับลำน้ำอย่างไร
- การฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำน้ำโพ่งมีวิธีการอย่างไร
- แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพ่งมีอะไรบ้าง และมีวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหารให้ดำรงอยู่กับชุมชนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนกับลำน้ำโพ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพ่งตอนกลาง
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพ่งตอนกลางที่เหมาะสมกับชุมชน

ขอบเขตการศึกษาวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน จาก 5 หมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์และได้รับผลกระทบจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพ่งตอนกลาง ประกอบด้วย บ้านหนองผือน้อย บ้านสันติสุข บ้านโสภณบุญ บ้านท่าลาด ตำบลนาไต่ และบ้านกุดหิน ตำบลกำแพง อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพ่ง และใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพ่งตอนกลาง

ระยะเวลาในการดำเนินการ เดือนมิถุนายน 2551 ถึง เดือนกันยายน 2552

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของชุมชน

เมื่อก่อนยโสธรยังไม่ได้รับการสถาปนาเป็นจังหวัด บ้านโสกชุมพล บ้านหนองผือน้อย บ้านท่าลาด บ้านกุดหิน ก็อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนชุมชนบ้านสันติสุขยังไม่ได้ก่อตั้ง ในสมัยก่อนความเจริญทางเทคโนโลยียังไม่เข้าถึง การคมนาคมไม่สะดวก การสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างชุมชนต้องอาศัยการเดินเท้า และการขนส่งต้องใช้วัวเทียมเกวียน สภาพของถนนที่เชื่อมโยงไปมาหาสู่กันระหว่างชุมชนเป็นเพียงถนนทางเกวียน ซึ่งในบางช่วงของถนนจะเป็นดินทราย การใช้เกวียนผ่านจะลำบากมากชาวบ้านมักจะเรียกทางแบบนี้ว่า “ทางจี๋ดินตุ้ย” บางครั้งไม่สามารถใช้เกวียนผ่านไปได้อีก เพราะวัวที่ใช้เทียมเกวียนจะหนักไปต่อไม่ไหว ถ้าวัวที่ใช้เทียมเกวียนตัวไม่เท่ากันวัวตัวหนึ่งจะล้าหน้าของวัวอีกตัวหนึ่ง ทำให้เจ้าของเกวียนจะต้องลงมากวาดดินทรายออกจากทางก่อนแล้วเกวียนถึงจะผ่านไปได้อีก ส่วนการเดินทางจากชุมชนเข้าตัวเมือง จะมีรถยนต์โดยสารเพียงคันเดียวที่คนในชุมชนใช้โดยสารเข้าตัวเมือง 2-3 วันจะวิ่งเที่ยวหนึ่ง ถ้าไปตอนเช้าก็ตอนเย็นถึงจะได้กลับเพราะกว่าจะส่งคนโดยสารแต่ละหมู่บ้านเสร็จก็มีด่ำพอดิ และก็มีบางครั้งที่รถเกิดติดทราย ผู้โดยสารก็ต้องลงมาช่วยกันเข็นก่อนจึงจะผ่านไปได้อีก บางครั้งรถเกิดเสียก็ต้องรออีกวันใหม่หรือรอจนกว่ารถจะซ่อมเสร็จจึงจะได้เดินทางเข้าในเมือง การเดินทางเข้าตัวเมืองของคนในชุมชนเมื่อก่อนนั้นนานๆจึงจะได้มีโอกาสเข้าเมืองทีละครั้ง ละนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเข้าไปซื้อของใช้ที่จำเป็นจริงๆ เช่น เสื้อผ้าบางครอบครัวจะซื้อเสื้อผ้าปีละครั้ง ซื้อที่ก็ประมาณหนึ่งชุด หรือไม่บางคนก็ซื้อเพียงเสื้ออาบญูตัวเดียวเท่านั้น ส่วนสินค้าที่คนในชุมชนนำเข้าไปขายในเมืองเมื่อก่อนจะเป็นประเภทสินค้าที่ชาวบ้านผลิตเองและหาได้ในท้องถิ่นตามฤดูกาลอาทิเช่น มะขามเปรี้ยวชาวบ้านก็จะปลูกเปลือกแล้วก็ยัดใส่ขี้ผึ้งไม่ให้ฝนเต็มแล้วจึงนำไปขายในเมือง ปอ ข้าว ไร่บ้าน เป็นต้น สมัยก่อนยังไม่มีมันสำปะหลังเข้ามาขายบ้านที่พอจะมีที่ตอนที่สวนก็จะปลูกปอแก้ว ถ้าปอส่วนเหลือที่ลอกเอาเส้นใยออกแล้วก็เก็บไว้เป็นเชื้อเพลิงใช้ในการก่อไฟ หรือใช้เป็นคบเพลิงจุดเพื่อส่องทางเมื่อเวลาเดินทางตอนกลางคืน และบางครั้งก็ใช้ล้าปอเช็ดกันเวลาถ่ายทุกข์ เพราะเมื่อก่อนยังไม่มีส้วมอนามัย ในเวลาถ่ายทุกข์ชาวบ้านจะใช้ที่นอนหรือกอไผ่ข้างบ้านขุดหลุมบ้างไม่ขุดหลุมบ้างและเมื่อเสร็จแล้วก็ใช้ล้าปอเช็ดกันเพราะไม่ล้าปอนั้นเรียบและสะอาด ส่วนเรื่องข้าวก็จะต้องเป็นส่วนที่เหลือจากการเก็บไว้บริโภคจึงจะได้ขาย โดยถ้าใครจะขายข้าวก็ต้องสั่งให้รถโดยสารนำกระสอบมาให้โดยจะเป็นกระสอบป่าน เพราะในสมัยก่อนนั้นยังไม่มีกระสอบปุยและกระสอบหัวอาหารใช้ มีบางครั้งเมื่อบรรจุข้าวใส่กระสอบแล้วหลายวันรถโดยสารยังไม่มาก็ต้องคอยไล่ไก่อันที่จะคอยมาเจาะกินข้าวในกระสอบ เพราะทุกครอบครัวในชุมชนเมื่อก่อนจะเลี้ยงไก่อันไว้เป็นอาหาร เมื่อยามลงแขกเพื่อเอาแรงกัน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว ดำนา ปั่นคันนา กองฟาง และไว้ใช้ในงานบุญประเพณีต่างๆ คนในชุมชนจะมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในหมู่ญาติพี่น้อง หรือบางครั้งถ้ามีญาติพี่น้องหรือแขกค้ำมาเยี่ยมยามถึงบ้านถึงเรือน คนในชุมชนก็จะต้มไก่อันเลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมเยือน

การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเมื่อก่อนจะเน้นเรื่องการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก โดยใช้ความขยันอดทนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นหลักในการประกอบอาชีพ โดยมีอาหารและสมุนไพรตามธรรมชาติที่มีอยู่ในแหล่งทรัพยากรของชุมชนคอยเป็นแหล่งเสบียง หรือห้วงโซ่อาหารหล่อเลี้ยงเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนกับธรรมชาติเรื่อยมา

การเรียกขานชื่อหมู่บ้านทั้ง 5

1. **บ้านโสกชุมพลู** ถือว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่สุดในชุมชน 5 หมู่บ้าน รองลงมาคือบ้านท่าลาด บ้านกุดหิน บ้านหนองผือน้อยและบ้านสันติสุข

ที่มาของคำว่า “โสกชุมพลู” โสกมาจากน้ำที่ไหลจากที่ดอนที่สูง ไหลลงสู่ที่ต่ำแล้วน้ำก็กระเซิงเป็นทางไหลผ่านชุมพลูที่คนโบราณจะเผาเปลือกหอยแล้วนำมาบดมาตำให้ละเอียดเพื่อทำเป็นปูนกินหมาก เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้นจึงเป็นที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน โดยมี นาย สกุล ทองน้อย เป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านและ “ทองน้อย” ก็เป็นสกุลที่มีมากกว่าสกุลอื่นในชุมชนบ้านโสกชุมพลู

2. **บ้านท่าลาด** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านโสกชุมพลู โดยมีสกุล “แก่นจำปา” เป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งคำว่า “ท่าลาด” มาจากการที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้บริเวณที่ชาวบ้านใช้เกวียนข้ามลำโพง ที่เชื่อมโยงไปถึงบ้านกุดหิน บริเวณทางเกวียนดังกล่าวตรงฝั่งลำน้ำจะเป็นลักษณะลาด เนินต่ำฝั่งไม่ชันและลำน้ำในบริเวณนั้นก็ตื้นเขิน การใช้เกวียนข้ามไปมาจึงสะดวก ชาวบ้านมักจะเรียกว่า ท่าลาดหรือวังลาด และต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งชุมชนใกล้บริเวณนั้นจึงใช้ชื่อ “ท่าลาด” เป็นชื่อหมู่บ้าน

3. **บ้านกุดหิน** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเยื้องไปทางทิศเหนือของชุมชนบ้านท่าลาด แต่จะอยู่คนละฝั่งของลำน้ำโพง บริเวณที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านจะเป็นที่เนินและใกล้ๆกับบริเวณที่ตั้งจะมีหนองน้ำ ซึ่งบริเวณพื้นผิวดินใต้หนองน้ำจะมีหินสีขาวอยู่เป็นจำนวนมากและน้ำจะใส สะอาดมาก ชาวบ้านมักจะเรียกว่า “กุดหิน” จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ซึ่งคนในชุมชนบ้านกุดหินจะมีหลากหลายสกุล โดยมาจากหมู่บ้านต่างๆที่เข้ามาทำมาหากิน และได้เป็นสะใภ้เป็นเขยในหมู่บ้านกุดหินจนกลายเป็นชุมชนที่ขยายใหญ่ขึ้น

4. **บ้านหนองผือน้อย** ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านโสกชุมพลู และอยู่ทางทิศตะวันตกของลำน้ำโพง คนในชุมชนได้อพยพมาจากหลายหมู่บ้าน บางครอบครัวมาจากบ้านโสกชุมพลู บางครอบครัวมาจากบ้านไผ่สร้างช้าง (บ้านใหญ่) บ้าง บางครอบครัวมาจากบ้านนาโสี บ้านป่าห้วย บ้านกุดแดง เป็นต้น ซึ่งทางทิศตะวันออกของชุมชนจะมีหนองน้ำที่ติดกับลำน้ำโพงอยู่แห่งหนึ่ง ในหนองน้ำจะมี “ผือ” และ “กก” ขึ้นอยู่เต็มไปหมดและคนในชุมชนจะนำผือ หรือกกมาทอเป็นเสื่อเพื่อใช้ปูรองนอน จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านหนองผือน้อย

5. บ้านสันติสุข เป็นชุมชนเล็กๆก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2517 ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นคนที่แยกย้ายครอบครัวมาจากบ้านโสกชุมพลุนเพราะมีที่นาอยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านสันติสุข เนื่องจากความยากลำบากในการเดินทางไปมาระหว่างบ้านโสกชุมพลุนเพื่อมาทำการเกษตรยังที่นาของตน ชาวนากลุ่มนี้จึงได้ร่วมกันก่อตั้งหมู่บ้านขึ้น โดยบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเมื่อก่อนจะเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติมากเรียกว่า “ป่าดงขมิ้น” ต่อมาเมื่อมีการขอจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการจึงใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านสันติสุข” โดยหลวงพ่อดวงพระครูวิจิตร ธิโสธร เป็นผู้นำชาวบ้านญาติโยมมาทำพิธีทางศาสนาโดยใช้ชื่อหมู่บ้านว่า บ้านสันติสุข ซึ่งมาจากคำว่า “ป่าดงขมิ้นถิ่นสุขสันต์” หมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิประเทศของ 5 ชุมชน บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านจะเป็นที่ราบสูง มีลักษณะเป็นเนินป่า ข้างชุมชนจะเป็นที่ดอน ป่าสาธารณะ ป่าช้าและดอนปู่ตา รอบๆชุมชนจะเป็นที่ราบสูงสลับกับที่ดอนและส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทำนา และบริเวณรอบๆก็จะมีหนองน้ำสาธารณะและลำห้วยที่คนในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ลักษณะทางภูมิอากาศ

มี 3 ฤดู ประกอบด้วย ฤดูร้อนมีระยะเวลา 3 เดือนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝน 6 เดือนเริ่มจากเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาว 3 เดือนเริ่มจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประกอบด้วย ดิน น้ำ และป่า

1. ดิน ในชุมชน 5 หมู่บ้านที่ดินส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวน สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) โฉนด นส.3 สค1 สภาพดินก่อนที่จะมีการเข้ามาจับจองนั้นเป็นสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และสภาพดินแต่ละแห่งก็จะแตกต่างกันออกไป บางแห่งเป็นดินร่วนปนทราย บางแห่งเป็นดินทราย และดินเหนียว สภาพพื้นที่เป็นหลุมเป็นดอน สภาพดินแต่ก่อนจะมีการเสื่อมสภาพมากเพราะมีการใช้ปุ๋ยเคมีเมื่อมีการทำการเกษตร แต่ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มหันมาใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยพืชสดเพื่อบำรุงดินให้กลับมามีสภาพเดิมและลดการใช้ปุ๋ยเคมีหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน โดยชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อผลิตปุ๋ยขึ้นมาใช้เอง นอกเหนือจากการทำนาชาวบ้านก็จะปลูกนอกฤดูกาลคือ ถั่วลิสง เพื่อคลุมหน้าดิน ดินที่อยู่ใกล้บริเวณลำน้ำโขงส่วนใหญ่จะเป็นดินเหนียวหน้าแล้ง คือดินจะแห้งและแข็งมาก แต่พอถึงฤดูฝนก็จะอ่อนตัว

การถือครองที่ดินที่ทำกินในเขต สปก. นั้นชาวบ้านจะไม่มีสิทธิ์ซื้อขายได้ แต่ในปัจจุบันพบว่าชาวบ้านนั้นมีการซื้อขายกันเอง แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้มีนายทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง

2. น้ำ แหล่งน้ำ

ลำน้ำโพ เป็นลำน้ำสาธารณะที่เชื่อมโยงและไหลผ่านพื้นที่ทั้ง 5 ชุมชน โดยผ่านบ้านหนองผือ น้อย บ้านสันติสุข บ้านกุดหิน บ้านโสกชุมปูนและบ้านท่าลาด เป็นลำน้ำที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนและยาวนานอย่างยิ่ง การใช้ประโยชน์น้ำจากแหล่งน้ำนี้ก็มีทั้งใช้น้ำเพื่อการเกษตรและยังเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติรวมทั้งพืชสมุนไพรต่างๆอีกด้วย

ลำห้วยบง เป็นลำห้วยเล็กๆอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านสันติสุข มีช่วงระยะการเดินทางจากตำบลห้วยแก้ง อำเภอภูผามาศ ไหลผ่านทุ่งนาลงสู่หนองคำตากกล้า-หนองปลาตองและลงสู่ลำน้ำโพ

ลำห้วยแดง เป็นลำห้วยเล็กๆที่มีต้นกำเนิดมาจากลำห้วยกระย่อง ผ่านกุดเสิง ผ่านหนองปลาตอง และเชื่อมโยงสู่ลำน้ำโพ

หนองปลาตอง เป็นหนองน้ำสาธารณะอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านสันติสุข เป็นแหล่งอาศัยของปลาธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และในอดีตหนองน้ำแห่งนี้ก็มีปลาตองเยอะแยะ หนองปลาตองเชื่อมโยงสู่ลำน้ำโพ ซึ่งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้อาศัยหนองน้ำแห่งนี้เป็นแหล่งอาหารร่วมกัน

หนองคำตากกล้า เป็นหนองน้ำสาธารณะอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านสันติสุข และมีพื้นที่ติดกับหนองปลาตอง

หนองปลาข้าว เป็นหนองน้ำสาธารณะซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านกุดหินและอยู่ทางทิศตะวันออกของลำน้ำโพ ซึ่งในอดีตหนองน้ำแห่งนี้เคยมีปลาข้าวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นแหล่งอาหารของหลายชุมชน

หนองปลาแกน เป็นหนองน้ำสาธารณะอยู่ติดกับหนองปลาข้าว อยู่ทางทิศเหนือของหนองปลาข้าว เป็นแหล่งปลาธรรมชาติรวมทั้งกุ้ง หอย ที่คนในชุมชนและนอกชุมชนใช้ประโยชน์ หนองปลาแกนผ่านลำห้วยแดงเพื่อเชื่อมโยงสู่ลำน้ำโพ

3. ป่าไม้

ป่าดงขมิ้น เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นหลายชนิด เช่น ไม้ยางนา ไม้จิก ไม้แดง ไม้พะยอม ไม้ตะบาก ไม้มะค่าหนาม รวมทั้งไม้ใช้สอยอีกหลายชนิด ที่คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ เช่น ใช้ทำฟืน ทำที่อยู่อาศัยและใช้เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น เห็ดต่างๆ อาทิเห็ดโคลน เห็ดก่อ เห็ดไค เห็ดละเือง เห็ดขอน เห็ดผึ้ง เห็ดมันปู เห็ดห้าพาน เห็ดน้ำหมาก เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ เห็ดก้อนถั่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าต่างๆ เช่น นก หนู งู พังพอน กระรอก กระแต และแมลงที่เป็นอาหารได้ เช่น แมงแคง แมงง่วง แมงทับ แมงจิ้งจก แมงกูดจี้ แมงจักจั่น ตัวต่อ แตน แมงเต่าทอง แมงจิหลอ แมงจิโปม และมดแดง เป็นต้น นอกจากนี้ป่าดงขมิ้นยังมีพืชและไม้ที่นำมาใช้เป็นสมุนไพรอยู่เป็นจำนวนมากอีกด้วย

ปาโคอิตู้ เป็นป่าสาธารณะอยู่ทางทิศเหนือของบ้านกุดหิน มีสภาพเป็นป่าโปร่ง มีไม้ยืนต้นขึ้นบางส่วนและมีไม้ใช้สอยขึ้นหลายชนิด ชุมชนจะใช้ประโยชน์จากป่านี้เป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติ หาพืชหาของป่า (จืดกจีชี) รวมทั้งเป็นแหล่งสมุนไพรเช่นกัน

สภาพทางสังคม

1. ประชากร ลักษณะของประชากรส่วนใหญ่มีจำนวนของประชากรผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ประชากรที่อาศัยอยู่ที่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนแก่ และเด็ก เนื่องจากประชากรวัยแรงงานนั้นส่วนมากเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ แต่จะกลับมาทำนาในช่วงฤดูกาลทำนา อัตราการเกิดมากกว่าอัตราการตาย ดังนั้นประชากรวัยเด็กจึงมีมาก

2. การศึกษา ประชากรจาก 5 หมู่บ้านในสมัยก่อนจะจบการศึกษาแค่ ประถมศึกษา 4 เท่านั้น ต่อมา มีการศึกษาภาคบังคับเข้ามาให้เรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ในปัจจุบันรัฐได้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงเปิดโอกาสทางการศึกษามากขึ้น โดยมีการศึกษานอกโรงเรียนเข้ามามีบทบาทสำคัญมาก สำหรับผู้ที่จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 นั้นสามารถเรียนต่อได้ถึง มัธยมตอนต้นและตอนปลาย จึงเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น จะมีน้อยคนที่เรียนจบแค่ประถมศึกษา 4 ส่วนเด็กในปัจจุบันนั้นทางรัฐบาลได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้เรียนฟรีถึงระดับปริญญาตรี ดังนั้นผู้ที่จบการศึกษาชั้นปริญญาตรีจึงมีมากกว่าแต่ก่อน

ประเพณีและวัฒนธรรม

ด้านประเพณี ประชากรส่วนใหญ่ยังมีการอนุรักษ์ประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ คือประเพณีตาม “ฮิดลีสองคลองสิบสี่”

เดือนอ้าย (เดือนหนึ่ง) คือ “บุญคูณลาน” โดยการนำเอาข้าวมาไว้ที่ลานเป็นจำนวนมากแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญเลี้ยงข้าว ส่วนมากมักจะทำกันในตอนฉันทอาหารเพล แต่ในปัจจุบันประเพณีนี้ไม่ค่อยจะมีให้เห็นแล้วเพราะชาวบ้านจะรีบทำงานนี้ให้เสร็จและทำงานอย่างอื่นต่อไป

เดือนยี่ (เดือนสอง) คือ “บุญเข้ากรรม” คือการที่พระสงฆ์จะไปทำปรีวากรรม (การวิปัสสนากรรมฐาน) โดยได้มีการชักชวนพุทธศาสนิกชนเข้าร่วม ได้มีการกำหนดวันเวลาในการเข้ากรรม ส่วนมากแล้วจะใช้เวลา 7 วัน ในการเข้าวิปัสสนากรรมฐานนั้นผู้ที่เข้าร่วมงานจะต้องแต่งกายนุ่งขาวห่มขาวซึ่งถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่ทำสืบทอดกันมา

เดือนสาม “บุญข้าวจี” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญข้าวปุ้น” คือ ชาวบ้านจะบอกบุญไปถึงญาติพี่น้องที่อยู่บริเวณหมู่บ้านรอบๆมากินข้าวปุ้น (ขนมจีน) ที่บ้านของตน ส่วนชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะนำข้าวสารมาร่วมทำบุญด้วย เวลาถึงบ้านที่เป็นเจ้าภาพบุญก็จะมีการให้ขนมเทียน ข้าวเกรียบ ขนมจีน ห่อกลับไปฝากคนที่บ้านด้วย ในตอนเย็นก็จะมีการแห่ดอกไม้ที่นำมาจากทุ่งนาแต่ก่อนจะนิยมใช้ดอกจาน แต่ปัจจุบันดอกจานไม่ค่อยจะมีจึงใช้ ดอกสางชุ่ม แทน ชาวบ้านก็จะมีการแห่ดอกไม้มาเรื่อยๆจากที่นา มีการร้องเล่นเต้นรำกันมาตามทาง พอมาถึงหมู่บ้านก็จะมีถึงน้ำมนต์ที่ชาวบ้านเตรียมไว้ตั้งอยู่ข้างทาง เพื่อนำดอกไม้มานุ่มลงในถังจากนั้นก็นำดอกไม้ไปไว้บนหิ้งที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้น เช้าวันรุ่งขึ้นก็จะมีการทำบุญตักบาตร

โดยมีการนำข้าวที่นึ่งสุกแล้วมาย่างไฟให้ส่วนหนึ่งพักแล้วนำไปมาทำให้ทั่วปั้นข้าวเพื่อให้มีสีเหลืองสวยและหอมน่ากินอย่างไฟจนสุก (การที่จะให้ข้าวจี๋หอมอร่อยนั้นต้องเอาหน้าอ้อยใส่ไว้ข้างในปั้นข้าวด้วย) ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ข้าวจี๋” ปัจจุบันบุญข้าวจี๋ก็ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยๆ และเป็นที่ยินย

เดือนสี่ “บุญผะเหวด” คือการฟังเทศน์มหาชาติที่พระภิกษุเป็นผู้เทศน์ให้ชาวบ้านฟัง มีทั้งหมด 10 กัณฑ์ และมีการทำต้นกัณฑ์ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ การทำต้นกัณฑ์ คือ การนำเอายอดไม้ที่มีกิ่งไม้เล็กๆ แดกแขนงออกมาทำ โดยการนำเอาเงินผูกด้วยเชือกแล้วนำไปมัดกับกิ่งไม้ ในการฟังเทศน์มีการเล่ากันว่า “ถ้าใครฟังครบ 10 กัณฑ์แล้วจะได้บุญมาก ในปัจจุบันประเพณีนี้ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นบางหมู่บ้านเท่านั้น เพราะมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ถ้าหมู่บ้านไหนมีความพร้อมจริงๆ จึงจะทำ เนื่องจากในการทำบุญผะเหวดแต่ละครั้งนั้นก็จะมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง

เดือนห้า “บุญสงกรานต์” เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมานาน เป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหลานได้รดน้ำคำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ ถือเป็นวันปีใหม่ของชาวไทยในอดีต และยังเป็นวันรวมญาติ ญาติพี่น้องที่แยกย้ายกันไปทำงานในที่ต่างๆ จะกลับมาพบปะกัน ปัจจุบันได้กำหนดให้วันสงกรานต์เป็นวันครอบครัวแห่งชาติอีกด้วย

เดือนหก “บุญบั้งไฟ” ประเพณีบุญบั้งไฟนี้เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อในสมัยก่อนว่า เวลาที่ฝนไม่ตก หรือเกิดความแห้งแล้งมากชาวบ้านจึงคิดหาวิธีที่จะทำให้ฝนตกโดยมีการจุด บั้งไฟ บูชาพญาแถนเพื่อขอให้ฝนนั้นตกลงมา ดังนั้นเมื่อถึงเดือนหกของทุกปีชาวบ้านจึงกำหนดวันขึ้นมาเพื่อเอาบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

เดือนเจ็ด บุญชำระ

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา คือ เป็นเดือนที่พระภิกษุ-สามเณรอยู่จำพรรษาหรือประจำวัดเป็นเวลา 3 เดือน

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน คือ การนำเอาอาหารคาว-หวานไปไว้ตามทุ่งนาตั้งแต่เช้ามืด เพื่อให้ผู้ล่วงลับไปแล้วมารับอาหารที่เราทำบุญไปให้

เดือนสิบ บุญข้าวสาก คือ การนำเอาขนมหวาน-ข้าวต้มมัดมาทำบุญที่วัดและมีการแต่งเอาอาหารใส่ในกระทงเล็ก ๆ เช่น ถั่ว ข้าว อาหารคาว-หวานต่าง ๆ และผลไม้แล้วเอาไปไว้ตามจุดต่าง ๆ ในวัด และบางส่วนเอาไปไว้ที่ทุ่งนาซึ่งในตอนนี้นี้จะมีข้าวอยู่เต็มทุ่งนา เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเป็นการทำบุญให้กับญาติและผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันสืบทอด ๆ กันมา

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา คือ เมื่อพระสงฆ์อยู่จำพรรษารอบ 3 เดือนแล้วก็ถึงวันที่พระสงฆ์สามารถเดินทางไปประจำอยู่ที่อื่นได้ ก่อนออกพรรษา 1 วันพระสงฆ์จะมีการกล่าวตักเตือนพระสงฆ์กันเอง ขณะที่อยู่ประจำ 3 เดือน ส่วนของชาวบ้านก็จะมีการทำบุญตักบาตรเทโว ตอนเย็นจะมีการนำข้าวที่ตั้งท้องมาบูชา

เดือนสิบสอง บุญกฐิน บุญกฐินคือ การทำบุญของชาวบ้านที่ต้องการทำให้กับญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในการทำบุญกฐินวัดหนึ่งสามารถรับกฐินได้แค่กองเดียวเท่านั้น การทำบุญกฐินแต่ก่อนถือว่าเป็นการทำบุญที่ใหญ่ที่สุดและได้บุญมากที่สุด

ด้านวัฒนธรรม

สำหรับวัฒนธรรมของชาวบ้าน 5 หมู่บ้านที่มองเห็นอย่างเด่นชัดก็คือ

- **วัฒนธรรมทางภาษา** ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาถิ่นและใช้ภาษากลางในการติดต่อสื่อสารทางราชการ
- **วัฒนธรรมทางด้านศาสนา** ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ และแต่ละหมู่บ้านจะมีวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ในการประกอบพิธีทางศาสนา และมีพระภิกษุประจำอยู่ทุกหมู่บ้าน

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน 5 หมู่บ้านที่สามารถมองเห็นเด่นชัดก็คือ

- **การทอผ้า** การทอผ้าแต่ก่อนจะทำกันเองเช่น การทอผ้าห่ม การทอผ้าแพรง การทอหมอนขวิด และการทอผ้าที่ไว้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น คัดเสื้อ กางเกง แต่ในปัจจุบันการทอผ้าเริ่มลดน้อยลง เพราะในปัจจุบันสามารถหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก
- **การจักสาน** เช่น การสานกระติบข้าว สานส้ม สานหวด สานกระด้ง สานแห การจักสานนี้ คือ อีกอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน เพราะวัสดุที่ใช้ในการสาน สามารถปลูกได้เอง ส่วนใหญ่การจักสานจะใช้ไม้ไผ่เป็นส่วนมาก เพราะหาง่ายและชาวบ้านปลูกกันเยอะมาก
- **ยาสมุนไพร** คือ เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล โดยชาวบ้านได้นำตัวยาสุมไพรที่พบนำมาใช้ประโยชน์ เช่น ดันฟ้าทะเลยาโจร รักษาไข้หวัดโดยนำมาต้มกิน นอกจากนี้ที่บ้านท่าลาดได้มีการสร้างโรงอบสมุนไพรขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านที่มีอาการเจ็บป่วยไปอบ เพื่อให้สุขภาพแข็งแรงขึ้น

นอกจากนี้ยังมีการนำสมุนไพรที่ชาวบ้านปลูกไว้ใช้ประโยชน์ถ้าปลูกมากก็จะรับซื้อและนำมาทำเป็นยาสมุนไพรสำเร็จรูป เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้นและจำหน่ายในราคาขอมเยา และสมุนไพรที่ชาวบ้านปลูกก็สามารถสร้างรายได้ให้อีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากการทำนาซึ่งสามารถทำเป็นอาชีพเสริมก็ได้

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. การประกอบอาชีพ

ประชากรใน 5 ชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยจะทำนาปี ปีละ 1 ครั้ง ข้าวที่ปลูกจะเป็นข้าวเหนียวและเก็บไว้เพื่อบริโภคเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีส่วนที่จะปลูกข้าวเจ้า การทำ

นาจะอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ถ้าปีใดฝนดีผลผลิตที่ได้ก็จะดีตามไปด้วย แต่ถ้าปีใดฝนแล้งหรือน้ำท่วมผลผลิตที่ได้ก็จะได้น้อย ส่วนเกษตรกรที่มีที่นาอยู่ใกล้กับลำน้ำก็จะใช้น้ำจากลำน้ำเพื่อทำนาปีในช่วงที่ฝนแล้งและปลูกพืชหลังนาในหน้าแล้ง นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริม และใช้เป็นแหล่งผลิตปุ๋ยคอกเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการทำการเกษตร

2. อาชีพนอกภาคการเกษตร

มีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพค้าขาย และหลังจากฤดูการทำนา ก็จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปรับจ้างต่างถิ่น และทำอาชีพเสริมในครัวเรือน เช่น เย็บปักถักร้อยและหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

4. สภาพการถือครองที่ดิน

ในชุมชน 5 หมู่บ้านสภาพการถือครองที่ดินส่วนใหญ่จะมีที่ดินและที่อยู่อาศัยที่มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง บางครอบครัวก็มีมาก บางครอบครัวก็มีน้อยตามสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทั่วไป การถือครองที่ดินส่วนใหญ่จะเป็น โฉนด น.ส.3. ส.ค. 1. และส.ป.ก.

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่คนส่วนใหญ่จะใช้ทำนาข้าว ปลูกพืช และทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่แต่ละครัวเรือน

3. สภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเมื่อก่อนนั้นจะเป็นบ้านไม้สองชั้น เสาบ้านก็จะเสาไม้จะมีทั้งเสากลมและเสาเหลี่ยม โดยใต้ถุนบ้านจะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ซึ่งเป็นเรื่องของภูมิปัญญาเพื่อป้องกันมิให้ปลวกขึ้นบ้าน แต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเพื่อให้ถูกสุขอนามัย จึงได้มีการแยกสัตว์เลี้ยงออกจากที่อยู่อาศัยของคน และได้พัฒนามาเป็นบ้านครึ่งไม้ครึ่งคอนกรีต และบ้านปูนแบบชั้นเดียว

ด้านสาธารณสุข

คนในชุมชนทั่วไปพอจะมีความรู้และภูมิปัญญาเรื่องยาสมุนไพรอยู่บ้าง โดยมีหมอพื้นบ้าน ในกรณีที่มือการป่วยเล็กน้อย ก็ได้นำสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้รักษา

ด้านการเข้าถึงการบริการของรัฐ ประชาชนทั่วไปจะมีบัตรประกันด้านการรักษาพยาบาลทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา

การให้บริการและการดูแลสุขภาพในชุมชนทั่วไปแต่ละหมู่บ้านก็จะมี อาสาสมัครประจำหมู่บ้านคอยดูแล และให้คำแนะนำ สำรวจ ให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ภายในตำบลก็มีสถานีอนามัย และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของรัฐคอยให้บริการทั่วไป ประชาชนใน 5 ชุมชน มีส่วนถูกสุขลักษณะ มีน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาดใช้อย่างพอเพียงทุกครัวเรือน

กลุ่มองค์กร

ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆขึ้นมา เพื่อทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ร่วมกันหรือเรียกอย่างหนึ่งว่า “วิสาหกิจชุมชน” เช่น กลุ่มร้านค้าสหกรณ์ กลุ่มโรงสี กลุ่มทอผ้า กลุ่มสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มปฏินิวัติชีวิตภาพเป็นต้น โดยมีภาครัฐและองค์กรเอกชนเข้ามาให้คำแนะนำเรื่องการจัดการและสนับสนุนเรื่องงบประมาณ

บทที่ 3

ขั้นตอน กระบวนการดำเนินงาน

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.) ที่คอยส่งเสริมในเรื่องงบประมาณ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ศูนย์ประสานงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดเกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจท้องถิ่น จังหวัดโศธร โดยคุณนิรัตน์ ศรีธานี ร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมโรงสีชมรมรักษ์ธรรมชาติ ได้เชิญผู้นำชุมชน ชาวบ้านและเยาวชนจาก 5 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในลุ่มลำนน้ำโพตอนกลาง มี บ้านหนองผือน้อย บ้านสันติสุข บ้านโสกชุมปูน บ้านท่าลาดของตำบลนาโถ่ และบ้านกุดหินของตำบลกำแมด อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดโศธร โดยได้จัดขึ้นในวันที่ 9 พฤษภาคม 2551 ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นหาสิ่งที่คนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และสิ่งที่มีการเชื่อมโยงผูกพันซึ่งกันและกันในชุมชน 5 หมู่บ้านว่ามีอะไรบ้าง หลายคนบอกว่าถนนบ้าง งานบุญประเพณีบ้าง แต่ผลสุดท้ายทุกคนให้ความสำคัญมาที่ “ลำนน้ำโพ” เพราะลำนน้ำโพเปรียบได้กับว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชน 5 หมู่บ้านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ก็หลายชั่วอายุคน

จากอดีตจนถึงปัจจุบันคนในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านยังอาศัยลำนน้ำโพหาอาหารธรรมชาติอยู่เสมอมา เช่น อาหารตามฤดูกาล มี หน่อไม้ มันแขง ไช้ผดแดง แมงจินูน เห็ด ผักพื้นบ้านและสมุนไพรนานาชนิดที่มีอยู่ตามสองฝั่งของลำนน้ำ สามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี นอกจากนี้ลำนน้ำโพยังเป็นแหล่งพลังงาน ให้กับชุมชนอีกด้วย เช่น ต้นไม้ใช้สอยหลายชนิดก็สามารถนำมาเผาถ่าน ทำฟืนเพื่อใช้ประโยชน์ในการปรุงอาหารได้ด้วย การใช้ประโยชน์จากลำนน้ำโพของคนในชุมชนมีเรื่องราวที่ถูกเล่าขานเป็นตำนานสืบต่อกันมามากมายหลายเรื่อง ทั้งเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อความลึกลับที่ถูกซ่อนอยู่ในโพลลึง ทำอย่างไรเรื่องราวต่างๆในอดีตที่เป็นวิธีการดำรงชีวิตของคนรุ่นเก่าก่อน จึงจะถูกเล่าขานและบันทึกไว้เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ ซึ่งเป็นเรื่องทำทนายของงานวิจัยชิ้นนี้อย่างยิ่ง เพราะผู้ที่จะมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับลำนน้ำโพได้ดีจริงๆ ปัจจุบันได้ล้มหายตายจากไปแล้วเสียเป็นส่วนใหญ่ และที่ยังหลงเหลือมีชีวิตอยู่นั้นมีน้อยมาก เช่นพรานปลาเขียนแหประจำแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งสาเหตุของการล้มหายตายจากส่วนใหญ่เป็นเพราะโรคพยาธิใบไม้ในตับเนื่องจากในลำนน้ำโพเป็นแหล่งน้ำที่มีความลึกลึกมีน้ำตลอดปีและมีขอนไม้ มีโพลลึง มีเทียมปลา มีรากไม้ มีกอไผ่ที่จมอยู่ใต้น้ำจำนวนมาก จึงมีปลาน้ำจืดชุกชุมและมีหลากหลายชนิด หนึ่งในนั้นก็มีปลาขาวสุด ปลาสร้อยจำนวนมาก ซึ่งปลาสองชนิดนี้เป็นสาเหตุของการเกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับของพรานปลาเขียนแหทั้งหลาย เนื่องจากพฤติกรรมการกินของพรานปลาเขียนแหในอดีตนั้นเรียกว่าเป็น “ผีดิบ” เลยก็กังไม่ผิด เพราะวิธีการกินปลาของเขียนแหแต่ละคนเมื่อพูดถึงแล้วก็ต้องขนลุกขนพอง ชนิดใช้ฟันขูดเกล็ดปลามาตั้งแต่มแหอยู่ใต้น้ำ พอโพลลึงขึ้นมาก็กัดหัวปลาโยนทิ้งไป เรื่องการก่อกองไฟทำให้สุกนั้นเอาไว้ทีหลังเมนูที่เกิดจากปลาจะเป็นลาบ ก้อย เสียเป็นส่วนใหญ่

อีกทั้งในปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับลำน้ำโพง รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนก็เปลี่ยนไป ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องราวที่น่าศึกษาวิจัยถึงสาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขต่อไป

ขั้นตอนของการเขียนโครงการ

ในครั้งที่ประชุมชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพง รวมทั้งผู้นำและเยาวชนจากชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ณ อาคารเอนกประสงค์โรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ โดยมีคุณนิรัตน์ ศรีธานี เป็นผู้ดำเนินการประชุม โดยในที่ประชุมได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อค้นหาคุณค่าและคุณประโยชน์จากลำน้ำโพง โดยกลุ่มที่ 1 ให้รวบรวมข้อมูลเรื่องการใช้น้ำจากลำน้ำโพง กลุ่มที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพง และกลุ่มที่ 3 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโพง จนสุดท้ายก็ได้มีข้อสรุปร่วมกันเพื่อนำเสนอโดยมีเยาวชน ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มเป็นคนนำเสนอ และหลังจากตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอจบ ก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ซักถามและช่วยชี้แนะเพิ่มเติม จนสุดท้ายได้มีการสรุปว่า น่าจะมีการลงไปทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวเรื่อง “วิถีชีวิตชุมชนกับลำน้ำโพง” อย่างจริงจัง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่า ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพงอย่างไร และทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงนั้นมีอะไรบ้าง และจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันนั้นมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนต่อไป ด้วยเหตุนี้เองจึงนำไปสู่การเขียนโครงการเพื่อนำเสนอของบประมาณเพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.) โดยคุณนิรัตน์ ศรีธานี และเปิดโอกาสให้ทุกคนในที่ประชุมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบของวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการร่วมกัน

คณะทำงาน

ทีมวิจัยหลัก

ทีมวิจัยหลักซึ่งได้มาจากการสรรหาชาวบ้านที่เป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนมาโดยตลอด ที่ได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพงทั้งทางการเกษตรและอาหารทางธรรมชาติ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติเป็นชีวิตจิตใจ

1. นาย ปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าทีมวิจัย “ตอนแรกก็ไม่กล้าที่จะรับเป็นทีมวิจัยเพราะ งานวิจัยยังเป็นงานที่ไม่เคยทำมาก่อน เคยเห็นแต่พวกนิสิตนักศึกษาเขาลงพื้นที่มาสอบถามข้อมูล ถามเขา เขาก็ตอบว่าจะเอาข้อมูลที่ได้ไปประกอบกับงานวิจัย คุณแล้วมันช่างเป็นเรื่องยากและไม่คิดว่าชาวบ้านอย่างเราจะมีโอกาสได้ทำงานวิจัย แต่ด้วยจิตวิญญาณความรัก ความผูกพันที่มีต่อลำน้ำโพงมาตั้งแต่เล็กจนโต จึงไม่อยากจะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโพงไปในทางด้านลบ และอยากเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นกับชุมชนและลำน้ำโพงที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อลูกหลานในวันข้างหน้าจึงรับเป็นหัวหน้าทีมวิจัย ทั้งๆที่รู้ว่ามันเป็นงานที่ยากแต่ก็พร้อมที่จะพบกับสิ่งใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นพร้อมกับงานวิจัย”

2. นาง ปรานี ศรีมันตะ นักวิจัยชาวบ้านอีกคนหนึ่งที่มาเข้าร่วมกับทีมวิจัยของโครงการ แม่ ปรานี ศรีมันตะ นับว่าเป็นนักเสียดสีที่คนในชุมชนยอมรับอีกท่านหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นอาสาสมัคร สาธารณสุข (อสม.) ประจำหมู่บ้านสันติสุข และเป็นประธานกลุ่มพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง (บุญคุณชุม) เคยมี ประสบการณ์ในด้านการพัฒนากลุ่มองค์กรในชุมชน แต่งานวิจัยต้องยอมรับว่าเป็นงานใหญ่และไม่เคยทำมา ก่อน แต่ก็ยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทำเพื่อชุมชน

3. นางสาวสมบุรณ์ เวฬุวนารักษ์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่เห็นความสำคัญของงานวิจัย จึงอาสาเข้ามามี ส่วนร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและถือเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดย อาศัยความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

4. นายธนาศักดิ์ พันธุ์เลิศ ชาวชนคนเก่งจากบ้านท่าลาด นักอนุรักษ์หนุ่มที่อาสาเข้ามาเป็นทีมวิจัย กับทางโครงการพร้อมกับเพื่อนเยาวชนอีกหลายคน เพื่อการเรียนรู้ไปพร้อมกับการทำงานเพื่อรักษาทรัพยากร ของชุมชน

5. นางสาวพรพิมล มาสขาว เยาวชนจากบ้านหนองผือน้อยด้วยความที่เป็นเด็กดีที่กำลังศึกษา เรียนรู้ อาสาเข้ามาทำงานวิจัย เพราะเป็นงานใหม่ ความรู้ใหม่ที่ท้าทายเพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์การทำงาน จากงานวิจัย เพื่อให้เป็นผลดีต่ออนาคตของการเรียนรู้และเพื่อประโยชน์ของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่

ทีมที่ปรึกษาโครงการ

ที่ปรึกษาของโครงการประกอบด้วยผู้นำชุมชนจาก 5 หมู่บ้าน รวมทั้งผู้อาวุโสและนักปราชญ์ ชาวบ้าน อาทิเช่น พ่อมัน สามสี ซึ่งท่านเป็นผู้มากด้วยประสบการณ์เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกร ทำนาไร่ ไร่ อีกทั้งยังเคยเป็นวิทยากรระดับประเทศและเคยเดินทางไปศึกษาดูงานที่ต่างประเทศ พ่อมัน ต้องการให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักและมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เกิดจิตสำนึกในการ อนุรักษ์และมีการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

นอกจากผู้นำชุมชนแล้วยังมีทีมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกรรมยั่งยืนของโรงสีชมรมรักษ์ ธรรมชาติคอยเป็นที่ปรึกษาโครงการอีกด้านหนึ่ง รวมทั้งคุณ พงษ์นรินทร์ แก้วใส ว่าที่นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลนาโสนคนใหม่ ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล อยากเห็นงานศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์เชื่อมโยงเข้ากับ แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต

การทำงานในช่วง 6 เดือนแรก (มิถุนายน 2551 – พฤศจิกายน 2551)

ประชุมทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษา

เมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.) แล้ว การประชุมทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาก็เริ่มขึ้นครั้งแรกในวันที่ 1 กรกฎาคม 2551 ณ อาคารเอนกประสงค์โรงสี ชุมมรักษ์ธรรมชาติ โดยได้มีการประสานงานก่อนการประชุมล่วงหน้า 2 วัน โดยพ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าทีมได้ออกหนังสือเชิญประชุมให้ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาให้รู้ล่วงหน้าจากทุกคน บรรยายภาคในที่ประชุม เวลา 09.00 น. ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาเริ่มทยอยเดินทางมาถึง มีการพูดคุยจับกลุ่มถามข่าวคราวกันในเรื่องการทำมาหากิน รวมทั้งเรื่องการประชุมในวันนี้ด้วย เวลาผ่านไป 09.30 น. ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาส่วนใหญ่ได้เดินทางมาถึง แล้วคุณณัฏฐ์ หงส์พิพิธ ที่ปรึกษาโครงการได้เชิญทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาทุกคนเข้าห้องประชุม แล้วได้มีการเปิดการประชุมโครงการโดยการไหว้พระก่อนดำเนินการประชุมทุกครั้ง ซึ่งได้ถือเป็นทำเนียมปฏิบัติของทางโรงสีชุมมรักษ์ธรรมชาติเรื่อยมา

การประชุมได้มีการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ โดยได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นถึงแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการและการแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยทุกคนว่าใครจะทำหน้าที่อะไร เช่น การประสานงานเรื่องเชิญผู้เข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมประชุม กิจกรรม รวมถึงเรื่องสถานที่เครื่องเสียง และแม่ครัวทำอาหาร หน้าที่การจัดการเรื่องเอกสารการลงทะเบียน หน้าที่การจดบันทึกรายงานในการประชุม และจัดกิจกรรมต่างๆ และหน้าที่การบันทึกภาพ พอพูดถึงเรื่องการบันทึกภาพที่ประชุม ได้มีการหารือถึงกล้องที่จะมาบันทึกภาพ เพราะทางทีมวิจัยเองทุกคนยังไม่มีกล้องบันทึกภาพ จะมีเพียงบางคนที่มียี่ห้อโทรศัพท์มือถือ มีบางคนแสดงความคิดเห็นว่าให้ใช้กล้องโทรศัพท์มือถือถ่ายไปก่อน บางคนก็ว่าภาพมันไม่ชัด และแสดงความคิดเห็นว่าทางโครงการควรจะหางบประมาณเพื่อมาซื้อกล้อง เพื่อใช้บันทึกภาพในกิจกรรมของโครงการเอง เพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก แล้วทางคุณณัฏฐ์ หงส์พิพิธก็ได้ชี้แจงว่า ทางโครงการไม่ได้มีการจัดงบประมาณไว้สำหรับใช้ซื้อกล้อง ถ้าจะใช้กล้องของฝ่ายส่งเสริมตัวที่มีอยู่ก็เป็นเรื่องไม่สะดวกเพราะมีอยู่ตัวเดียว เพราะการใช้งานของฝ่ายส่งเสริมเองก็มากพอแล้ว ในที่ประชุมจึงได้มีการหารือถึงการหางบประมาณที่จะมาซื้อกล้องของโครงการ โดยได้มีการความคิดเห็นชอบให้เจียดงบประมาณในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของทีมวิจัยส่วนหนึ่ง เพื่อนำมาซื้อกล้องเพื่อใช้ในกิจกรรมของโครงการ

การประชุมดำเนินมาถึงเวลาที่ยิ่งกว่า ๆ จึงมีการหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน ณ โรงอาหารศาลาแห่งนี้สักครู่ จากนั้นเวลา 13.30 น. จึงมีการเข้าห้องประชุมต่อโดยมีการปรึกษาหารือถึงการจัดเวทีเพื่อชี้แจงโครงการ โดยมีการวางแผนและแบ่งงานให้ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน เพื่อประสานงานหาผู้เข้าร่วมโดยเน้นผู้ที่ใช่ประโยชน์จากลำน้ำโพทั้งผู้นำและเยาวชน แล้วในที่ประชุมได้กำหนดวันเวลาในการจัดเวทีชี้แจงโครงการขึ้น โดยกำหนดเอาไว้วันที่ 13 กรกฎาคม 2551 เป็นวันจัดเวทีชี้แจงโครงการ ส่วนสถานที่ก็ยังคงเป็นอาคารเอนกประสงค์เช่นเคย จากนั้นได้มีการทำความเข้าใจ ทบทวนบทบาทหน้าที่ของทีมว่าต่อไปจะมีการ

ประชุมทีมน้อย 1 ครั้ง ต่อ 2 เดือน และพูดคุยกันถึงแผนการดำเนินงานโครงการจนถึงเวลา 16.15 น. จึงปิดการประชุมโดยการไหว้พระแล้วทุกคนก็แยกย้ายเดินทางกลับ

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

เวลา 09.00 น. ผู้เข้าร่วมประชุมเดินทางมาถึง ณ โรงสีข้าวชมรมรักษารักษาชาติ บ้านโสกชุมพล ตำบลนาโศ อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร พร้อมลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 13 คน เวลา 09.30 น. ได้เปิดการประชุมในการดำเนินงานแผนงานต่อไป ซึ่งแผนงานต่อไปมีหัวข้อการดำเนินงาน คือ วิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชนโดยมีนาย ปรีดี ศรีวะอุไร เป็นผู้ดำเนินการประชุม และได้พูดคุยกันถึงเรื่อง การทำกิจกรรมที่ผ่านมามีปัญหาอะไรบ้าง และผู้เข้าร่วมการจัดเวทีพูดคุยแต่ละหมู่บ้านให้ความร่วมมือหรือไม่ ก็ได้พูดคุยกัน (โศกัน) ในการร่วมมือของแต่ละหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร และผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนก็ได้ระดมความคิดในการแก้ไข และ วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเราควรมีการแก้ไขปัญหาอย่างไร การดำเนินงานจึงจะประสบความสำเร็จ และในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ชี้แจงให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านทราบและเป็นที่เข้าใจว่าการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมประชาชนทุกคนจะต้องร่วมมือกัน และทำอย่างไรเพื่อที่จะให้ชาวบ้านหันมาสนใจในความเป็นเจ้าของและมีความห่วงใยธรรมชาติร่วมกัน โดยการลงพื้นที่จริงเพื่อรวบรวมข้อมูลจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการดำเนินงาน โดยการสังเกตพูดคุย สอบถาม สัมภาษณ์ บันทึกภาพ และจดเอกสาร ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามโครงการที่ผ่านการสำรวจปัญหาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ในการแก้ไขปัญหาครั้งนี้คือ จากที่ผ่านมา มีการขุดลอกลำน้ำโพงทำให้ระบบนิเวศรอบ ๆ ฝั่งของลำน้ำโพงขาดหายไป เช่น กอไผ่ หน่อไม้ มันแขง ผัก และสมุนไพร รวมทั้งปลาทุกชนิด เป็นต้น ซึ่งทำให้สภาพของระบบนิเวศรอบ ๆ ลำน้ำโพงไม่อุดมสมบูรณ์ จึงได้จัดกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพงขึ้น เพื่อให้ลำน้ำโพงกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เวลา 11.00 น. ได้พูดคุยกันในเรื่องที่จะจัดเวที วิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 และได้มีการมอบหมายให้นายปรีดี ศรีวะอุไร เป็นฝ่ายประสานงานในเรื่องสถานที่และงบประมาณในการจัดเวทีในครั้งนี้ และมอบหมายให้ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านที่จะจัดขึ้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 ณ ศาลาประชาคมบ้านสันติสุข เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกันจนถึงเวลา 13.00 น. ก็ได้เลิกการประชุมและแยกย้ายกันกลับบ้าน

จัดเวทีชี้แจงโครงการ

การจัดเวทีชี้แจงโครงการจัดขึ้นในวันที่ 13 กรกฎาคม 2551 ที่อาคารเอนกประสงค์โรงสีข้าวชมรมรักษารักษาชาติของกลุ่มเกษตรกรทำนาโศ โดยพ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโครงการได้ทำหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมโดยได้ออกหนังสือเชิญประชุมส่งให้ทีมของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อนำไปส่งให้กับคนกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมเวทีก่อน 1 วัน การจัดเวทีในวันนั้น เพื่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และความเป็นมาของโครงการ เมื่อถึงเวลา 09.00 น. มีผู้เข้าร่วมเริ่มเดินทางมาแล้ว ทางทีมวิจัยก็ได้เตรียมเอกสารการลงทะเบียน ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงทะเบียน จนถึงเวลา 09.40 น. มีผู้เข้าร่วมเดินทางมาครบการประชุมชี้แจงโครงการจึงเริ่มขึ้นโดย

การไหว้พระ จากนั้นหัวหน้าโครงการ พ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเชิญพี่น้องจาก 5 หมู่บ้านมาร่วมรับฟังการชี้แจงโครงการในวันนี้ ว่าเมื่อก่อนในลำน้ำโพของเรามีอาหารตามธรรมชาติมากมายให้คนในชุมชนของเราได้พึ่งพาอาศัย หอยู่หากินแต่ในปัจจุบันได้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับลำน้ำโพของเรา ทั้งเรื่องของระบบนิเวศน์และเรื่องของอาหารทางธรรมชาติก็ลดน้อยลง จนทำให้ปลาบางชนิดต้องสูญพันธุ์ไป และปลาบางชนิดที่กำลังจะสูญพันธุ์ไปเหมือนกัน จึงทำให้เกิดโครงการศึกษาวิจัยนี้ขึ้นเพื่อศึกษาหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารในลำน้ำโพของเราโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากพี่น้องในชุมชน 5 หมู่บ้าน จากนั้นได้มีการเปิด PowerPoint เกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการให้กับผู้เข้าร่วมเวทีทราบโดยคุณ มณี หงส์พิพิธ ได้บรรยายควบคู่ไปกับการฉาย PowerPoint จนจบรายละเอียดของโครงการ จากนั้นได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ซักถามและแสดงความคิดเห็น หรือมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในกิจกรรมของโครงการ คุณเกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์ ที่ปรึกษาโครงการได้ลุกขึ้นพูดถึงโครงการศึกษาวิจัยว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาของทรัพยากรในลำน้ำโพ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกของคนในชุมชนได้มองเห็นคุณค่าและความอุดมสมบูรณ์ในอดีต เพื่อให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์ร่วมกัน และคุณเกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์ยังได้มีข้อเสนอแนะที่ทางผู้นำชุมชนบ้านท่าลาดฝากมา เพราะวันนี้ผู้นำบ้านท่าลาดติดภารกิจไม่ได้มาเข้าร่วมด้วย จึงได้ฝากข้อเสนอแนะผ่านคุณเกรียงศักดิ์ มายังทีมวิจัยของโครงการว่า ถ้าหากจะมีการสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์แล้วอยากให้นำพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไปร่วมด้วย เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวความขลัง และเกิดศรัทธาต่อการอนุรักษ์ เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ เพลที่วังปลาริมฝั่งลำน้ำโพ นับว่าเป็นข้อเสนอแนะที่ดีมาก ซึ่งทางทีมงานวิจัยก็รับไว้เพื่อพิจารณาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่อไป จากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกันไปจนทุกคนหมดความสงสัย และไม่มีข้อเสนอแนะจึงพักรับประทานอาหารเที่ยง ณ ศาลาหน้าวัดศรีสิทธิ์ โดยนัดเข้าห้องประชุมเวลาบ่ายโมงครึ่ง การกินข้าวที่ศาลาหน้าวัดศรีสิทธิ์นั้นทุกคนต้องช่วยเหลือตัวเอง เช่น การตักข้าว ตักกับข้าวมากินเองโดยแม่ครัวจะเตรียมรอไว้ เมื่อกินอิ่มแล้วทุกคนก็ต้องล้างจานเอง โดยทางโรงครัวจะมีที่ล้างจานรอไว้ในขณะที่พักกินข้าวกลางวัน ก็ได้มีรถมอเตอร์ไซด์ติดพ่วงขายไอศกรีมวิ่งเข้ามาจอดข้าง ๆ ศาลา ชาวชนส่วนหนึ่งที่กินข้าวเสร็จก็พากันซื้อไอศกรีมทาน และผู้เข้าร่วมบางส่วนก็จับกลุ่มนั่งพักผ่อนตามต้นไม้ จนถึงเวลาบ่ายโมงครึ่งจึงเข้าห้องประชุม

13.30 น. ดำเนินการต่อหลังจากที่รอบเช้าได้เป็นการประชุมชี้แจงโครงการ รอบบ่ายก็เป็นเรื่องหารือซึ่งทางทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาได้เตรียมไว้หารือกัน ผู้เข้าร่วมอยู่ 2 เรื่องคือ การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และการศึกษาดูงาน โดยได้หารือกันการตั้งชื่อกลุ่มอนุรักษ์ก่อน และเปิดโอกาสให้ทุกคนเสนอชื่อกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นมา เวลาผ่านไปสิบกว่านาทีได้มีคนเสนอชื่อกลุ่มอนุรักษ์อยู่ 2 เรื่องคือ ชาวชนจากบ้านโสกขุมปูนเสนอชื่อกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพ ชาวชนจากบ้านท่าลาดเสนอชื่อกลุ่ม รวมพลคนรักน้้ำโพ ต่อมามีคนเสนอให้มีการโหวดคะแนนเพื่อเลือกชื่อกลุ่ม แล้วผลของการโหวดคือ กลุ่มรวมพลคนรักน้้ำโพมีคะแนนเยอะกว่า กลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพ จึงเป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้เข้าร่วมจากชุมชน 5 หมู่บ้าน ว่า ต่อจากนี้เรามีกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพขึ้นมาแล้ว โดยมีชื่อกลุ่มว่า “รวมพลคนรักน้้ำโพ”

จากนั้นทางทีมวิจัยได้หารือกันกับผู้เข้าร่วมในเรื่องการศึกษาฐานวังปลา ที่ทางทีมได้เตรียม ประสานงานไว้ 2 ที่ คือ วังมัจฉาบ้านกว้าง อ.เมือง จ.ยโสธร และอุทยานวังมัจฉาบ้านโงกุดหวาย จ. มหาสารคาม ซึ่งทางเยาวชนได้เสนอให้จัดให้ตรงกับวันเสาร์- อาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดจะได้ไม่ขาดเรียน แล้ว การกำหนดวันที่จะไปศึกษาฐานก็เริ่มขึ้น โดยเยาวชนจะเป็นฝ่ายตื่นตัวมากเมื่อพูดถึงการศึกษาฐาน และกว่า จะตกลงกันได้ต้องใช้เวลาพอสมควร สรุปเป็นวันที่ 20 กรกฎาคม 2551 เป็นวันศึกษาฐาน โดยทางทีมได้ มอบหมายภาระหน้าที่ในการประสานงานเรื่องรถ เรื่องสถานที่ เมื่อไม่มีการเปลี่ยนแปลงก็จะประสานไปยัง ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านให้ประสานกับผู้ที่จะร่วมเดินทางศึกษาฐาน โดยมีเป้าหมายหมู่บ้านละ 10 คน

การจัดเวทีชี้แจงโครงการได้ดำเนินการมาถึงเวลา 16.40 น. พ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าฝ่าย โครงการจึงสรุปและกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมและปิดประชุมด้วยการไหว้พระ โดยให้ทุกคนลุกขึ้นประนมมือ หันหน้าไปทางพระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถจบแล้ว ผู้เข้าร่วมรับค่าเดินทางแล้วก็แยกย้ายกันเดินทางกลับ

ศึกษาฐาน การจัดการวังปลาในจังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาดูงานการจัดการวังปลา จัดขึ้นในวันที่ 20 กรกฎาคม 2551 โดยการประสานงานของทีมวิจัย ไปยัง คุณพ่ออุทัย มาโชติ หัวหน้าคุ้มทัศนศิลป์ อุทยานวังมัจฉา บ้านโงกุดหวาย ตำบลกึ่ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และติดต่อรถโดยสารสองแถวของคุณประจักษ์ มุละสิวะ 1 คัน คุณพ่ออนุญจันทร์ ทองน้อย 1 คัน แล้วให้ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านประสานผู้มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมศึกษาฐานหมู่บ้านละ 10 คน โดยมี จุดนัดพบกันที่โรงเรียนมัธยมรัชชธรรมชาติ บ้านโสกชุมพล 06.00 น. ของวันที่ 20 กรกฎาคม 2551 ทางทีมมีการ เตรียมเสบียงอาหาร เช่น ข้าวห่อ ประกอบด้วย ข้าวเหนียว ทอดเนื้อ ไข่ต้ม แก้วบอง และกระดิกน้ำดื่ม เป็นต้น เวลา 06.15 น. รถสองแถว 2 คัน ที่จะใช้เป็นพาหนะในการเดินทาง มาจอดรอ และมีผู้ที่จะร่วมเดินทาง เพื่อที่จะไปศึกษาฐาน เริ่มทยอยมาซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเยาวชนจาก 5 หมู่บ้าน โดยมีผู้นำและชาวบ้านร่วม ด้วย

เวลา 06.30 น. ผู้ร่วมเดินทางศึกษาฐานจากหมู่บ้านต่าง ๆ เดินทางมาครบ ทางทีมวิจัยมีการเช็กยอด ชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมเดินทางศึกษาฐาน ถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางและแจกใบงานให้กับผู้ ร่วมกิจกรรมศึกษาฐานทุกท่าน โดยมีประเด็นที่จะให้ผู้ร่วมศึกษาฐานเก็บข้อมูล เช่น ประวัติและที่มาของวัง ปลา การบริหารจัดการวังปลา ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวังปลา รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาวัง ปลา โดยให้เยาวชนที่ร่วมเดินทางศึกษาวิจัยเก็บข้อมูลไว้ให้มากที่สุดและทำเป็นรายงานมาส่งทีมวิจัย

เมื่อชี้แจงทำความเข้าใจเสร็จจึงเริ่มออกเดินทางมุ่งหน้าไปสู่จังหวัดมหาสารคาม การเดินทางศึกษา ฐานในครั้งนี้ได้มีอาจารย์ประยงค์ ทองน้อย ผู้อำนวยการ โรงเรียนโสกตลาดพัฒนา นำเด็กนักเรียนเข้าร่วม ศึกษาฐานในครั้งนี้ด้วย โดยท่านผู้อำนวยการได้นำรถยนต์ส่วนตัวของท่านนำนักเรียนจำนวน 12 คนร่วม เดินทางด้วย

รถคณะศึกษาดูงานเดินทางไปตามถนนมิตรภาพใกล้จะเข้าตัวเมืองร้อยเอ็ด รถคันออกก่อนก็ต้องจอดรอรถอีกคันหนึ่งที่วิ่งตามไม่ทันเนื่องจากเป็นรถค่อนข้างเก่า วิ่งไม่ค่อยเร็ว และเวลาที่ล่วงเลยมาถึง 2 โมงกว่าเยาวชนบางคนที่บ้านหิวข้าว เมื่อรถของอาจารย์ประหยัด ทองน้อย กับรถนำผู้ร่วมศึกษาดูงานอีกคันหนึ่งเดินทางมาถึง ทางทีมจึงแจกจ่ายข้าวห่อให้ผู้เข้าร่วมเดินทางทุกคน กินเป็นอาหารเช้าที่ริมทางโดยให้เก็บรวบรวมถุงพลาสติกที่ใช้บรรจุข้าวห่อลงถังขยะ และเมื่อทุกคนกินข้าวเสร็จแล้วจึงเริ่มออกเดินทางกันต่อ

10.15 น. รถของคณะศึกษาดูงานก็เดินทางมาถึงอุทยานวังมัจฉาบ้านโงกุดหวาย ตำบลเก็ง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อลงจากรถทุกคนก็ได้พบกับความตื่นตา ตื่นใจกับสิ่งที่พบเห็น เมื่อเดินลงไปที่สะพานศาลากลางน้ำที่ทางอุทยานสร้างไว้เพื่อเป็นจุดชมปลา และเป็นที่ให้อาหารปลาซึ่งมีลักษณะเป็นแพลอยน้ำขนาดใหญ่ ทั้งเป็นที่ต้อนรับคณะที่มาศึกษาดูงานด้วย บริเวณลำน้ำของวังมัจฉาเต็มไปด้วยปลาจำนวนมาก มีทั้งปลาทูขนาดใหญ่และปลาทูขนาดเล็กที่ชุมชนบ้านโงกุดหวาย เรียกว่า ปลาเหาะที่มีลักษณะคล้ายหัวปลาสวย นอกจากนี้ยังมีปลาน้ำจืดที่มีขนาดกลางและขนาดเล็กอีกจำนวนมาก เด็กนักเรียน เยาวชนต่างสนุกสนานกับการหยอกล้อเล่นกับปลา บางคนก็ซื้ออาหารปลาซึ่งมีขายมาหว่านให้ปลากินแล้วทำท่าจะจับ

ทีมวิจัยพร้อมคณะศึกษาดูงานเดินเยี่ยมชมวังปลาในอุทยานวังมัจฉาอยู่สักพักหนึ่ง โดยมีคุณพ่ออุทัย มาโชติ พร้อมผู้นำคณะกรรมการหมู่บ้านโงกุดหวายมาให้การต้อนรับ โดยได้เชิญคณะศึกษาดูงานนั่งมารวมกันที่เก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ในศาลากลางน้ำ จากนั้นการแนะนำตัวก็เริ่มขึ้น โดยพ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้แนะนำทีมผู้มาเยี่ยมชมศึกษาดูงานก่อน และได้พูดถึงที่มาที่ไปของโครงการรวมทั้งวัตถุประสงค์ของการเดินทางมาศึกษาดูงานที่วังมัจฉาด้วย จากนั้นคุณพ่ออุทัย มาโชติก็ได้แนะนำคณะกรรมการหมู่บ้านโงกุดหวาย แนะนำตัวเองและเล่าเรื่องราวความเป็นมาของอุทยานวังมัจฉาให้กับคณะศึกษาดูงานได้รับรู้ถึงความตั้งใจไป ความเป็นมาว่ากว่าจะเป็นอุทยานวังมัจฉามีที่มาอย่างไรบ้าง

คุณพ่ออุทัย มาโชติเล่าว่า ชุมชนบ้านโงกุดหวายเป็นชุมชนเล็ก ๆ ตั้งหมู่บ้านเมื่อปีพ.ศ.2514 โดยมีคุณพ่ออุทัย มาโชติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก เมื่อก่อนการเดินทางระหว่างชุมชนกับตัวเมืองมหาสารคาม มีความลำบาก ต่อมามีการพัฒนาตัดถนนเข้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นถนนลูกรังเล็ก ๆ การเดินทางระหว่างชุมชนกับตัวเมืองจึงสะดวกขึ้น พ่ออุทัย มาโชติ เป็นคนริเริ่มหลักการพัฒนาชุมชนโงกุดหวายขึ้น โดยได้ก่อตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านโงกุดหวายขึ้น

ความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิต แนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์ ความพึงพอใจเฉพาะถิ่น เพื่อการพัฒนามนุษย์สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ

สภาวะการพัฒนา คือ คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน การพัฒนายั่งยืน

มิติวัฒนธรรมนำการพัฒนา มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ สภาวัฒนธรรมชุมชนได้แบ่งออกเป็น 5 สาขาพื้นฐาน

1. คຸ້ມວຽກສິລປີ
2. ຄຸ້ມສິລປະການແຂດ
3. ຄຸ້ມນັ້ນທຸກການ
4. ຄຸ້ມກຸ່ມປະຊາຊົນບ້ານ
5. ຄຸ້ມກຸ່ມສິລປີ

ຕໍ່ມາມີການພັດທະນາແຫຼ່ງນ້ຳຂອງຊຸມຊົນຊື່ນ ຄື ແຫຼ່ງນ້ຳກຸດຫຼາຍ ກຸດຫຼາຍເປັນແຫຼ່ງນ້ຳທີ່ມີຄວາມສຳຄັນ ຕໍ່ການດຳລົງຊີວິດຂອງບ້ານໂຮງກຸດຫຼາຍ ທີ່ໃຊ້ເປັນແຫຼ່ງຈັບປາ ແລະໃຊ້ນ້ຳເພື່ອເຮັດການເຮັດ ໂດຍລຳນ້ຳມີ ຄວາມກວ້າງ 80-100 ແມັດ ຍາວ 1 ກິໂລແມັດ ລຶກ 4-6 ແມັດ ສິ່ງມີປາ ເຜະ ສິ່ງເປັນພື້ນຖານນ້ຳຈືດເນື້ອອ່ອນທີ່ມີ ຕາມລຳນ້ຳໂພງ ມີຄວາມຍາວ 2-3 ຟຸດ ນ້ຳໜັກ 10-15 ກິໂລກຣາມ ມີປະມານ 1 ໝື່ນຕົວ ຮ່ວມທັງປານ້ຳຈືດຊະນິດອື່ນ ກວ່າ 100 ຊະນິດ ສິ່ງສາວພັນຊຸມຊົນບ້ານອຸນຸກຸ້ຍໄວ້ເປັນແຫຼ່ງທ່ອງທ່ຽວ

ເລີ່ມຕົ້ນຂອງການອຸນຸກຸ້ຍທີ່ພົບກັບປະຫວັດສາດເໝືອນກັນ ເຊັ່ນ ການລັກລອບຈັບປາ ຄັ້ງແລ້ວຄັ້ງຕໍ່ ຕໍ່ມາໄດ້ມີການເຮັດການເຂົ້າໃຈໃຫ້ຄົນໃນຊຸມຊົນໄດ້ມອດເຫັນຄຸນຄ່າຂອງການອຸນຸກຸ້ຍ ຈົນຊຸມຊົນເກີດຄວາມເຂົ້າໃຈ ແລະ ໃຫ້ຄວາມຮ່ວມມື ຈົນປະຈຸບັນໄດ້ພັດທະນາເປັນແຫຼ່ງທ່ອງທ່ຽວລະດັບຈັງຫວັດ ສິ່ງມີຄະສິກສາດູງແລະນັກທ່ອງທ່ຽວ ເດີນທາງມາເຢື່ອມໝື່ນເປັນປະຈຳທຸກວັນ

ຫຼັງຈາກທີ່ພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີ ເລ່ປະຫວັດສາດເປັນມາຂອງອຸທານວັງມັຈຈາບລຸງ ກໍໄດ້ເປີດໂອກາດໃຫ້ທາງ ຄະສິກສາດູງສັກຊາມ ແລກປ່ຽນ ໂດຍມີການແລກປ່ຽນກັນໄປກັນມາເຖິງແນວທາງໃນການອຸນຸກຸ້ຍປາໃນລຳນ້ຳ ເປີດ ສິ່ງຈະແຕກຕ່າງກັນກັບວັງມັຈຈາເພາະເປັນລຳນ້ຳປິດ ພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີກໍໃຫ້ຄຳແນະນຳເຖິງແນວທາງ ແລະວິທີການທີ່ ຈະນຳມາໃຊ້ໃນການອຸນຸກຸ້ຍປາໃນລຳນ້ຳໂພງ ສິ່ງເປັນລຳນ້ຳເປີດໃຫ້ກັບທາງທີ່ສຶກສາວິຊາດ້ວຍ ເມື່ອ ໄດ້ມີຜູ້ໃດເຮັດຄາມ ອີກ ພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີໄດ້ນຳຫຼານໜ້າວິ 8 ຫຼວງ ມາພຸດຜຸນ ສິ່ງເປັນຄຳຄອນມຣດກິສານ ໃຫ້ກັບຄະສິກສາດູງ ຟັງຫຼາຍບາດ ນຳຄວາມປະທັບໃຈໃຫ້ກັບຄະສິກສາດູງອີກ

ຫຼັງຈາກນັ້ນພ່ອຸ້ຍ ສິຣະອຸໄ ຜູ້ນຳຄະສິກສາດູງໄດ້ຄຳວ່າຂອບຮັບພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີ ທີ່ໄດ້ເລ່ຄວາມ ເປັນມາຂອງວັງມັຈຈາ ແລະເປີດໂອກາດໃຫ້ທາງຄະສິກສາດູງໄດ້ແລກປ່ຽນ ພ້ອມທັງຄຳແນະນຳເຖິງວິທີການອຸນຸກຸ້ຍປາ ໃນລຳນ້ຳເປີດ ທີ່ທາງໂຄງການສຶກສາວິຊາຈະໄດ້ນຳມາໃຊ້ໃຫ້ເກີດປະໂຫຍດກັບຊຸມຊົນໃນລຸ່ມນ້ຳໂພງຕໍ່ໄປ

ຈາກນັ້ນພ່ອຸ້ຍ ສິຣະອຸໄ ໄດ້ມອບຂອງທີ່ຮຸ່ກແລະຄຳບຳຮຸ່ງສະຖານທີ່ໃຫ້ກັບພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີ ແລ້ວພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີກໍໄດ້ວຽກໃຫ້ກັບຄະສິກສາດູງໃຫ້ເດີນທາງກັບບ້ານດ້ວຍຄວາມປະທັບໃຈ ແລ້ວນຳຄະສິກສາດູງ ໄປຮ່ວມຮັບປະທານອາຫານທີ່ແມ່ກຸ້ວເຮັດມາໄວ້ ຈົນເຖິງ 15.30 ນ. ຄະສິກສາດູງຈຶ່ງບອກຫາພ່ອຸ້ຍ ມາໂຮດີ ແລະກຸ່ມການຮ່ວມມືບ້ານໂຮງກຸດຫຼາຍເພື່ອເດີນທາງກັບ

ເມື່ອເດີນທາງກັບມາເຖິງຈັງຫວັດຮ້ອຍເອັດ ທາງທີ່ໄດ້ນຳຄະສິກສາດູງເຂົ້າເຢື່ອມໝື່ນ ພິພິກັດນ້ຳປາ ນ້ຳຈືດ ບຶງຟາລາຍຸ້ຍ ໃຊ້ເວລາໃນການເຂົ້າໝື່ນໄມ້ເໝາະ ຈາກນັ້ນຈຶ່ງເດີນທາງກັບ ເຖິງໂຮງຮຸ່ກ 6 ໂມງເຢັນພອດີ

กิจกรรมปลูกป่า

กิจกรรมปลูกป่า จัดขึ้นในวันที่ 12 สิงหาคม 2551 ณ ลำน้ำโพบ้านสันติสุข บริเวณที่มีการขุดลอก วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้เพื่อปลูกต้นไม้ทดแทนไม้ธรรมชาติเดิม ที่มีอยู่ตาม 2 ฝั่งของลำน้ำโพ แต่ถูกทำลายไปกับการขุดลอก เพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนให้กลับคืนมา ซึ่งก่อนการจัดกิจกรรมทางโครงการได้ประสานไปยังศูนย์เพาะชำกล้าไม้จังหวัดยโสธร เพื่อติดต่อขอรับพันธุ์กล้าไม้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากศูนย์เพาะชำกล้าไม้จังหวัดเป็นอย่างดี ได้มอบพันธุ์กล้าไม้ให้กับทางโครงการหลายชนิด เช่น ต้น จีเหือก ต้นยางนา ต้นคูณ ต้นตะแบก ต้นจามจุรี ต้นตะเคียน ต้นहुกวาง เป็นต้น นอกจากนี้ทางโครงการยังประสานกับชาวบ้านที่มีที่นาอยู่ติดกับลำน้ำโพ คือ พ่อสาขรณทอง แก่นจำปา ให้เตรียมหาพันธุ์ต้นไผ่ป่า ซึ่งเป็นไม้ไผ่ธรรมชาติที่มีอยู่ตามสองชายฝั่งของลำน้ำโพเดิม เพื่อนำมาปลูกในวันจัดกิจกรรม ซึ่งพ่อสาขรณทอง แก่นจำปา ได้ขุดพันธุ์ไม้ไผ่ป่ามาเตรียมไว้เป็นจำนวนมาก

ก่อนการจัดกิจกรรม 1 วัน พ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้นำชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ให้ประชาสัมพันธ์ให้พี่น้องในชุมชนมาเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าในวันที่ 12 สิงหาคม 2551 ด้วย โดยมีจุดนัดพบคือนาพ่อสาขรณทอง แก่นจำปา

บรรยากาศในวันจัดกิจกรรม 12 สิงหาคม 2551 เวลา 09.00 น. ทีมวิจัยชาวบ้าน เยาวชน และผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ เริ่มเดินทางมาถึงนาพ่อสาขรณทอง โดยถือจอบเสียมมาด้วย และเริ่มนั่งจับกลุ่มพูดคุยกันเพื่อรอผู้ที่เดินทางมายังไม่ถึง เวลา 09.40 น. รถของคุณชุติมา ม่วงมัน ที่ปรึกษาโครงการก็ได้บรรทุกพันธุ์ไม้จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้จังหวัด เดินทางมาถึง แล้วทุกคนก็ช่วยกันขนกล้าไม้ลงจากรถใส่รถเข็น เตรียมไว้เพื่อนำไปปลูก รวมทั้งต้นไผ่ป่าที่พ่อสาขรณทอง เตรียมไว้ด้วย เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ทุกคนก็เริ่มเดินทางไปยังริมฝั่งลำโพ โดยมีเยาวชนส่วนหนึ่งขึ้นรถที่ใส่พันธุ์ไม้ นอกนั้นก็ช่วยกันถือคนละ 3-4 ต้น เมื่อมาถึงริมฝั่งน้ำโพทุกคนก็เริ่มลงมือปลูก โดยการปลูกไม้แต่ละชนิดสลับกันเป็นช่วง ๆ ไป การปลูกเริ่มจากลำน้ำโพนาพ่อสาขรณทอง ผ่านมาตามแม่คูณ เวฬุวนารักษ์ ผ่านมาตามพ่อปรีดี ศรีวะอุไร ผ่านมาตามแม่สุพัต ทองน้อย แล้วนาพอมานิตย์ มาสขาว นาพ่อเลาะ ศรีมันตะ นาพ่อโส ทองน้อย นาพ่อเคน ศรีวะสุทธิ์ และถึงวังโดน นาพ่อจันทร์ แก่นจำปา การขึ้นรถพันธุ์ไม้ของเยาวชนในบางช่วงก็เป็นไปอย่างทุลักทุเล เนื่องจากทางไม่สะดวก บางครั้งต้องใช้วิธีการหามจึงจะผ่านเข้าไปถึงริมฝั่งของลำน้ำโพได้

การปลูกต้นไม้ในวันนั้นใช้เวลา รวม 3 ชั่วโมง ระยะทางของการปลูกไปตามริมฝั่งน้ำรวม 2 กิโลเมตร ว่าจะเสร็จทุกคนต้องเหนื่อยล้าและหิวข้าวไปตาม ๆ กัน กิจกรรมปลูกป่าในวันนั้นมีอาจารย์นิรัตน์ ศรีชำนาญ จากหน่วยงานที่เลี้ยงเข้าร่วมด้วย จากนั้นทุกคนก็เดินทางกลับเข้าที่ศาลาประชาคมบ้านสันติสุข เพื่อรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ซึ่งแม่บ้านบ้านสันติสุขได้เตรียมอาหารไว้รอแล้ว

หลังจากกินข้าวกินปลาอิมหน้าสำราญกันทุกคนแล้ว ก็มีการสรุปงานโดยพ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้กล่าวกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่า การจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของ

เราและตัวเรามาก เพราะนอกจากจะเป็นการคืนความสมดุลให้กับธรรมชาติแล้ว วันนี้ถือว่าพวกเราได้ดำเนินการกิจกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถอีกด้วย กระผมขอขอบพระคุณพี่น้องทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ด้วย เมื่อพอปรีดี ศรีจะอุไร พุดจบกี้ได้เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ต่อการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา แล้วคุณนิรัตน์ ศรีชำนาญ ก็ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องการดำเนินกิจกรรมของโครงการ จนถึงเวลา 15.30 น. จึงแยกย้ายกันเดินทางกลับ

กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพง

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพงของชุมชน 5 หมู่บ้าน ที่อยู่ในโครงการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

- กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านท่าลาด จัดขึ้นในวันที่ 4 ตุลาคม 2551
- กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านโสกชุมปูน จัดขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2551
- กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านหนองผือน้อย จัดขึ้นในวันที่ 17 ตุลาคม 2551
- กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านสันติสุข จัดขึ้นในวันที่ 25 ตุลาคม 2551
- กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านกุดหิน จัดขึ้นในวันที่ 26 ตุลาคม 2551

ก่อนจะมีการเดินสำรวจลำน้ำโพงได้มีการประสานงานกับทีมวิจัยที่อยู่ในชุมชน 5 หมู่บ้านทุกคน เพื่อเตรียมคนเข้าร่วมในกิจกรรมการเดินสำรวจที่จะจัดขึ้นในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านและประสานงานกับแม่บ้านเพื่อทำอาหารเลี้ยงคณะเดินสำรวจลำน้ำโพงด้วย โดยทางโครงการจัดให้มีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน หลังจากที่มีการเดินสำรวจ

นอกจากจะประสานทีมวิจัยแล้ว ทางโครงการยังได้ประสานไปยังผู้นำชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านโดยทำหนังสือขอความร่วมมือให้ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว ให้พี่น้องในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงด้วย โดยเชิญคนเฒ่าคนแก่ที่รู้จักพืช สมุนไพร วังปลาและที่มาของวังปลาในลำน้ำโพง เพื่อมาเป็นคนคอยให้ข้อมูลกับทีมที่เดินสำรวจลำน้ำโพงในแต่ละหมู่บ้านด้วย

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเดินสำรวจ

- เพื่อศึกษาระบบนิเวศสองฝั่งของลำน้ำโพง
- เพื่อเก็บข้อมูลอาหารทางธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงและสองฟากฝั่ง
- เพื่อให้ทราบถึงการเดินทางของลำน้ำโพง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- เพื่อให้เห็นสภาพของวังปลาแต่ละวังว่ามีสภาพสมบูรณ์อยู่หรือไม่ รวมทั้งที่มาของวังปลาด้วย

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านท่าลาด

วันที่ 4 ตุลาคม 2551 ผู้เขียนตื่นแต่เช้ารีบล้างหน้าทำภารกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว ก็ก่อไฟนั่งข้าวเหนียวเอง เพราะวันนี้แม่บ้านไม่อยู่ไปขายของที่ตลาดสี่แยกในเมืองยโสธรตั้งแต่ตี 3 ส่วนลูกสาวอายุ 2 ขวบ ยังนอนไม่ตื่น ผมตั้งหม้อข้าวไว้ก็รีบไปให้อาหารหมู วัว ควายแต่เช้า เพราะวันนี้ต้องรีบไปร่วมกิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านท่าลาด เมื่อให้อาหารสัตว์เลี้ยงเสร็จก็กลับมาข้าวที่หนึ่งไว้สุกพอดีจึงนำไปใส่กระบะดิบข้าวพอดีลูกสาวตื่นเรียกพ่อ ๆ ผมนำไข่เปิด 2 ฟองใส่หม้อหนึ่งค้ำไฟที่เตาแล้วล้างหน้าแต่งตัวให้ลูกสาวเสร็จแล้วก็กินข้าว อาหารเช้าในวันนั้นคือ ไข่ต้ม 2 ฟอง ผมแคะไข่ใส่ถ้วยหยคน้ำปลาใส่ 2-3 ครั้งแล้วกินแบบง่าย ๆ ส่วนลูกสาวกินได้ 2-3 คำ เพราะยังตื่นแต่เช้าก็คงยังไม่ทันหิว พอกินอิ่มแล้วก็เตรียมเอกสารรับนำลูกสาวมาฝากไว้กับยายเฒ่าที่อยู่บ้านอีกหลังหนึ่ง เพื่อให้รอแม่บ้านกลับมาจากตลาดในเมือง

ผมขี่มอเตอร์ไซค์ไปตามถนนลูกรังมุ่งสู่จุดนัดพบคือ ศูนย์สมุนไพรวัดบ้านท่าลาด ระยะทางจากบ้านสันติสุขถึงบ้านท่าลาดราว ๆ 5 กิโลเมตรผมอดห่มวกกันน็อกวางไว้ตระแกรงหน้ารถ สูดอากาศบริสุทธิ์ในยามเช้าได้เต็มที ผมขับมอเตอร์ไซค์ช้า ๆ ความเร็ว 30 กว่า ๆ ผ่านหนองปลาตองและหนองคำดากล้า หนองน้ำสาธารณะที่ถนนลูกรังผ่านและคดโค้งไปตามริมฝั่งของหนองน้ำ ผ่านทุ่งนาวังโก อากาศยามเช้าบ้านนอกบ้านน่านมันช่างสดชื่นดีแท้ ผมพูดในใจแล้วก็คิดถึงสภาพอากาศในกรุงเทพมหานครเมื่อครั้งไปทำงาน 20 ปีที่ผ่านมามันช่างไกลกันริบหรี่ ความสุขของคนบ้านนอกมันอยู่ตรงนี่เอง ผมนึกไปเรื่อย ๆ นี่หรือคือชีวิตของนักวิจัยชาวบ้าน เกิดมาได้มีโอกาสได้ทำงานเพื่อชุมชน เพื่อสังคมก็พอใจแล้วทั้งที่ตัวเองไม่มีตำแหน่งทางสังคมอะไรเลย ผมคิดไปเรื่อย ๆ เมื่อขาก็คบคิดกันเร่งเบา ๆ เมื่อเช้าก็ทำอีกข้างหนึ่ง โดยมียามสี่ขาวสะพายอยู่ที่บ่าซ้าย ด้านข้างยามมีตัวหนังสือคำว่า “ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท” ข้างในของกระเป๋าบรรจุเอกสารและหนังสือ 2-3 เล่มที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานวิจัย

ผมมาถึงจุดนัดพบ คือ ศูนย์สมุนไพรวัดบ้านท่าลาด เวลา 3 โมงเช้าพอดี มีเยาวชน 3-4 คนนั่งรออยู่ก่อนแล้ว พร้อมกับน้ำดื่มสมุนไพรไปเรื่อย ๆ เพื่อรอทีมวิจัยและผู้เข้าร่วม เวลาผ่านไปไม่ถึงชั่วโมงทีมวิจัยจาก 5 หมู่บ้าน และผู้นำชุมชนที่ผู้นำโดยตำแหน่งและผู้นำทางธรรมชาติ (เฒ่าจ้ำ) ก็เดินทางมาถึงและทยอยลงทะเบียน

09.30 น. ผมหารือวางแผนการเดินสำรวจลำน้ำโพโดยแบ่งงานให้กับทีมวิจัยแต่ละคนแล้วก็เริ่มออกเดินทาง โดยการนำทางของผู้นำที่ชำนาญพื้นที่ในหมู่บ้านท่าลาดโดยมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ผ่านทุ่งนา ผ่านทุ่งวัวของชาวบ้านที่ผูกไว้กินหญ้าตามทุ่งนา วัวทำท่าจะแตกตื่นเพราะไม่มีผู้คนเดินทางผ่านมาเป็นกลุ่มใหญ่อย่างนี้ วัวบางตัวถึงกับวิ่งกระเจิง แต่ก็มีทีมสำรวจบางคนร้องบอกวัวว่า “ขอ...ขอ...ขอ !” เป็นภาษาชาวบ้าน วัวจึงหยุดตื่นแล้วทีมเดินสำรวจก็เดินทางผ่านไปจนถึงลำน้ำโพได้ ระยะทางจากหมู่บ้านถึงลำน้ำก็ร่วมกิโลเมตร

จุดแรกที่เดินทางไปถึงก็คือ วังน้ำจืด ความประทับใจเริ่มเกิดขึ้นกับขณะที่เดินสำรวจที่มาจากหมู่บ้านอื่น ที่ได้เห็นสภาพธรรมชาติของสองฝั่งของลำน้ำโพที่บ้านท่าลาด ที่ยังมีสภาพอุดมสมบูรณ์ ในลำน้ำมีน้ำอยู่ในระดับสูงและลึกเหมาะสำหรับที่จะให้คนในชุมชนใช้ทำการเกษตร และเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ส่วนสองฝั่งของลำน้ำโพก็ยังเต็มไปด้วยกอไผ่ ที่คนในชุมชนสับหน่อมาเพื่อใช้ประกอบอาหารพื้นบ้านเป็นประจำท้องถิ่น และก็พูดได้เพราะหน่อไม้ทำเป็นเมนูอาหารได้หลายอย่าง เช่น ต้ม แกง อ่อม ซุบ และยังสามารถทำเป็นหน่อไม้ดอง เพื่อเก็บไว้เมื่อยามหน้าแล้ง หรือเพื่อขายเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง นอกจากกอไผ่จะเป็นที่เก็บหน่อไม้ที่เป็นอาหารธรรมชาติของคนในชุมชนแล้ว ประโยชน์ของกอไผ่ยังมีอีกมากมาย เช่น รากของกอไผ่ยังช่วยยึดหน้าดินริมฝั่งของลำน้ำโพ ป้องกันเพื่อไม่ให้ตลิ่งของลำน้ำโพพังทลายได้อีกด้วย ลำต้นและตรงพุ่มของกอไผ่ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หลายชนิด เช่น นก หนู งู กิ้งก่า เป็นต้น นอกจากนี้กิ่งแขนงของกอไผ่บางส่วนยังเพื่อยลลงไปในลำน้ำเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากกอไผ่แล้วสองฟากฝั่งของลำน้ำโพยังมีต้นไม้ธรรมชาติที่คนในชุมชนใช้กิ่งแห้งมาทำเป็นฟืน เพื่อก่อไฟ ทำอาหาร เช่น ไม้แดง ไม้จิก ไม้เสียว ไม้เปื่อย ไม้แถมช้าง ไม้เหมียดแอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ที่ออกผลเพื่อเป็นอาหารของปลาและสัตว์อีกด้วย เช่น ต้นหมี่ ต้นน้ำจ้อย นมวัว ดินดิง อำไธ่ กล้ายลิง เป็นต้น ผลไม้ธรรมชาติเหล่านี้บางชนิดจะมีลำต้นอยู่ริมตลิ่ง บางชนิดก็จะเป็นเถาวัลย์เลื้อยขึ้นตามต้นไม้ธรรมชาติที่อยู่ริมฝั่ง เวลาผลสุกงอมเต็มที่ผลก็จะร่วงลงมาสู่พื้นดิน และบางส่วนจะร่วงลงสู่ลำน้ำเพื่อเป็นอาหารของปลาและสัตว์อื่น ๆ อีกด้วย

การสำรวจเดินลัดเลาะไปตามริมฝั่งของลำน้ำโพอย่างช้า ๆ และหยุดเป็นช่วง ๆ เมื่อถึงวังปลา โดยคุณพ่อชาลี และชาวบ้านจะช่วยกันเล่าถึงความเป็นมาของแต่ละวังให้ทีมวิจัยสำรวจฟังอย่างละเอียด ซึ่งตอนหนึ่งเมื่อทีมสำรวจเดินมาถึงวังลาด หรืออีกชื่อหนึ่ง คือ “วังทางเกวียน” คุณพ่อชาลีให้สัญญาณและคณะหยุดและเดินลงไปที่ริมตลิ่งของวังลาด ซึ่งมีลักษณะเป็นวังน้ำกว้าง ๆ มีผักและบัวบางชนิดขึ้นอยู่ผิวน้ำบางส่วน ของริมฝั่งที่ทีมสำรวจลงไปยืนอยู่ ส่วนริมฝั่งอีกด้านหนึ่งปกคลุมไปด้วยกอไผ่และต้นไม้ธรรมชาติหลายชนิดจนทึบ คุณพ่อชาลีเล่าว่าสมัยก่อนยังไม่มีข้าวขำ (ข้าว หมายถึง สะพาน) ชาวบ้านจะใช้เกวียนในการบรรทุกผลิตผลทางการเกษตรซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าว เพื่อนำไปขายหรือไปสี จากนั้นที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งเพื่อไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง ชาวบ้านจะใช้เกวียนมาข้ามที่วังลาด ซึ่งน้ำไม่ลึกและมีตลิ่งลาดเนินน้อย เกวียนจึงข้ามได้สะดวก ซึ่งผิดกับวังอื่นที่มีน้ำลึกและตลิ่งชันมากด้วย ชาวบ้านจึงเลือกข้ามเฉพาะวังลาด จึงเป็นที่มาของบ้านท่าลาดในปัจจุบัน

คณะสำรวจออกเดินสำรวจต่อพบร่องรอยของสัตว์บางชนิดที่อาศัยอยู่ตามริมลำน้ำ เช่น หนู นก กบ และพบผักพื้นบ้านหลายชนิด เช่น ผักตานา ผักแว่น ผักผีพวย ผักกะนองม้า ผักสัง ผักตากบ (ดอกไม่หุบ) เป็นต้น นอกจากผักพื้นบ้านและยังพบสมุนไพรบางชนิด เช่น เครือตาปลา เครือลิ้นแสด โดยคุณพ่อชาลีเล่าว่าเมื่อก่อนคนมาหาเกินตามลำน้ำ หรือเลี้ยงควาย เลี้ยงวัว ถ้าน้ำกินหมดหิวน้ำ จะใช้มีดตัดเครือลิ้นแสดให้เป็น

ท่อนยาว ๆ แล้วชันขึ้นอ้าปาก รับน้ำจากเครื่องลั่นแฮด และน้ำจากเครื่องลั่นแฮดก็จะหยดลงให้กินแก้หิวได้เป็นอย่างดี หรือใช้หยอดตาเวลาโดยไม่วี๊ด หรือเจ็บตา เมื่อหยอดแล้วอาการเจ็บตาก็จะดีขึ้นและหายไปเป็นปกติ ทั้ง นอกจากนี้เครื่องลั่นแฮด เครื่องตาปลา ยังใช้เป็นยาสำหรับเด็กน้อยได้อีกด้วย ส่วนรากของเครื่องตดหมา ชาวบ้านจะนำไปเป็นส่วนประกอบของขนมพื้นบ้าน เช่น ข้าวเจียบ ขนมเทียน เป็นต้น

นอกจากจะพบสมุนไพรหลายชนิดแล้วยังพบร่องรอยของการหาอยู่หากินของชาวบ้านอีกด้วย เช่น การกางมุ้ง การตกปลา การขุดหนู การขุดมันแซง ซึ่งริมฝั่งของลำน้ำโพที่บ้านท่าลาดจะมีมันแซงเหลืออยู่มาก โดยมันแซงจะขึ้นตามป่าธรรมชาติ ป่าทาม และกอไม้ที่อยู่ริมลำน้ำโพ ซึ่งมีลักษณะเป็นเถาวัลย์มีหัวอยู่ใต้ดิน ขยายพันธุ์ได้ด้วยหัวและเมล็ด รสชาติเหนียวนุ่ม อร่อยรับประทานกับข้าวเหนียวอร่อย ๆ อร่อยมาก ชาวบ้านชอบทาน และขายได้ราคาดีด้วย

คณะเดินสำรวจผ่าน วัว ผ่านควาย มาถึง “วังมน” ซึ่งเป็นจุดสุดท้ายของการเดินสำรวจในวันนี้ เป็นวังที่ผู้นำและชาวบ้านท่าลาดเลือกเป็นจุดอนุรักษ์ วังมนมีลักษณะเป็นวังกว้างน้ำลึกปลาชุกชุม เป็นวังน้ำวน ริมฝั่งมีต้นไม้ธรรมชาติขึ้นคลุมทึบ ฝั่งอีกด้านหนึ่งเป็นฝั่งชันมีกอไม้จมอยู่ใต้น้ำ จึงเป็นที่อยู่ของปลาหลากหลายชนิดได้ดี ผู้นำและชาวบ้านท่าลาดจึงเลือกเอาวังมนเป็นจุดอนุรักษ์เพราะมีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะกว่าวังอื่น ๆ

ผมและคณะร่วมมือกันถ่ายภาพเป็นที่ระลึกริมฝั่งน้ำวังมน และมีเยาวชนสองสามคนลงไปพายเรือที่ชาวบ้านจอดไว้ริมฝั่ง จากนั้นก็เดินทางกลับวัดบ้านท่าลาด โดยตอนกลับทีมสำรวจจะจัดกระจายไม่เป็นกลุ่ม เดินไม่พร้อมกัน เพราะเหนื่อยแล้ว จากการเดินสำรวจกลับมาถึงวัดท่าลาดก็เวลา 14.15 น. จากนั้นก็กินข้าวกลางวันโดยแม่ครัว เตรียมรอไว้ที่โรงครัววัดท่าลาด กับข้าวเป็นเมนูอาหารพื้นบ้าน มีส้มตำ ปั่นปลา ลวกผัก แกงเห็ด ซึ่งแซบๆ ทั้งนั้นเลย

กินข้าวเสร็จจึงใส่เสื้อเพื่อสรุป ในวงสรุปพ่อปรีดี ศรีวะอุไรและทีมวิจัยหลายคน แสดงความคิดเห็นถึงผลของการเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านท่าลาดว่า ผู้นำชุมชนและพี่น้องชาวบ้านท่าลาดยังคงรักษาสภาพธรรมชาติของลำน้ำโพได้ดี อยากให้คงสภาพนี้ไว้ตลอดไป ซึ่งผู้นำชุมชนนายประดิษฐ์ แสงโชติ ได้เล่าว่าเคยมีโครงการจะมาขุดลอกโดยมีการเข้ามาสำรวจอยู่ช่วงหนึ่ง แต่ก็ตกไป เพราะชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากชาวบ้านและผู้นำชุมชนได้มองเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและอาหารตามธรรมชาติที่อยู่ในลำน้ำโพแห่งนี้นั้นมีมากกว่าที่จะยอมให้มีการขุดลอกเข้ามาทำลาย แล้วนายประดิษฐ์ แสงโชติได้แนะนำแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์ต่อไปว่า ให้มีพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วย โดยการทำบุญเลี้ยงพระเพลในวันทำกิจกรรมสร้างวังปลาด้วย ซึ่งหลายคนก็เห็นด้วย จากนั้นเยาวชนทีมสำรวจแสดงความคิดเห็นเรื่องการจัดทำป้ายชื่อวังปลาแต่ละวัง ว่าควรจะมีการติดป้ายชื่อวังไว้เพื่อลูกหลานคนผ่านไปมาจะได้รู้ว่าวังนั้นมีชื่อว่าอะไร ซึ่งพ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าทีมวิจัยรับไว้เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการต่อไป จากนั้นพ่อปรีดี ศรีวะอุไรได้แจ้งกำหนดการวันเวลาการเดินทางสำรวจลำน้ำโพในช่วงของหมู่บ้านที่เหลือ คือ บ้านโสภณภูมิ บ้านหนองผือน้อย บ้านสันติสุข และบ้านกุดหินในหัวงโสเหล่ทราบ

และทีมวิจัยได้ปรึกษาหารือถึงการรวบรวมข้อมูล และการเดินสำรวจในลำน้ำโพง หมู่บ้านที่เหลือ รวมทั้งการเขียนรายงานผลของการศึกษาวิจัยโครงการ ฯ โดยมีคุณวิมลลสิรี สอรัักษ์ ที่เลี้ยงร่วมให้คำแนะนำและร่วมปรึกษาหารือด้วย จึงถึงเวลา 17.10 น. จึงเลิกงวโตเหล่สรุปและแยกย้ายกับเดินทางกลับบ้าน

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านโสกขุมปูน

การเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านโสกขุมปูน ได้จัดขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2551 โดยการประสานงานกับทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน ทางโทรศัพท์มีบางหมู่บ้านที่โทรศัพท์ไม่สามารถติดต่อได้ ก็จะใช้รถมอเตอร์ไซด์เดินทางไปประสานด้วยตนเอง โดยหัวหน้าโครงการเป็นคนประสาน ทางโครงการได้ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ใหญ่บ้านผู้นำชุมชนบ้านโสกขุมปูน ให้ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเดินสำรวจในครั้งนี้ด้วย โดยมีจุดนัดพบกันและจุดเริ่มต้นที่สะพานปากตก “ปากตกหรือปากน้ำ เป็นจุดที่น้ำจากลำห้วยบงหนองคำตากกล้าและหนองปลาตองเชื่อมโยงไหลลงสู่ลำน้ำโพง ปากตกเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้หาอยู่หากินพึ่งพาอาศัยอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นแหล่งปลาชุมในฤดูกาลน้ำหลาก บางครั้งน้ำจากลำน้ำโพงจะหนุนน้ำในหนองปลาตอง หนองคำตากกล้า ไหลขึ้นไปในลำห้วยบง ชาวบ้านจากชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ จะมาจับปลาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ยกยอ ทอดแห ตกเบ็ด กางมอ เป็นต้น

การวางแผนก่อนการเดินสำรวจ เมื่อทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมจากหมู่บ้านต่าง ๆ เดินทางมาครบ การวางแผนก่อนการเดินสำรวจก็เริ่มขึ้น โดยการแบ่งกลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องอาหารธรรมชาติและพืชสมุนไพร กลุ่มที่ 2 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องวังปลาและที่มาของวังปลา กลุ่มที่ 3 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลง และคนเขียนแผนที่ของลำน้ำโพงในช่วงที่เดินสำรวจ คนบันทึกภาพ และคนเขียนรายงาน เมื่อการวางแผนแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การเดินสำรวจก็เริ่มขึ้น โดยมีพ่อสมหวัง ศรีมันตะ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันจนติดปากว่า “ตาหวัง” เป็นคนคอยให้ข้อมูล ทั้งข้อมูลวังปลาและข้อมูลเรื่องสมุนไพร ลำน้ำโพงที่เดินสำรวจในวันนี้เป็นลำน้ำโพงที่ยังไม่มีการขุดลอก จึงมีร่องรอยของอดีต ซึ่งเป็นที่มาของวังปลาหลงเหลืออยู่พอมีให้เห็นอยู่บ้าง เช่น ตอไม้ริมฝั่งน้ำของบางวัง แต่สองฝั่งของลำน้ำยังคงสภาพธรรมชาติไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ เพียงน้ำในลำน้ำโพงไม่อยู่ในระดับสูงเพียงพอ เนื่องจากเป็นช่วงที่ไม่มีฝายเพื่อเก็บกักน้ำ

จุดแรกที่ทีมสำรวจต้องแปลกตาก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเพิ่มขึ้นมาใหม่ที่อยู่ในลำน้ำก็คือ หนามกระจับ หนามกระจับมีลักษณะคล้าย ๆ บัวธรรมชาติที่ลอยอยู่ผิวน้ำ แต่มีหัวเป็นหนามคม ตาหวังเล่าให้กับทีมสำรวจฟังว่า เมื่อก่อนในลำน้ำโพงไม่เคยมีหนามกระจับ แต่ตอนนี้ไม่รู้ว่ามีมาจากไหน เพราะปัญหาของมันก็ คือ ถ้าบริเวณใดมีหนามกระจับลอยอยู่การหาหินการจับปลาจะลำบาก เพราะถ้าหนามกระจับโดนเครื่องมือการจับปลา เช่น แห มอ แล้วจะปลดยาก และถ้าโดนมือโดนเท้าแล้วคนเราก็จะเจ็บปวดด้วย ตาหวังเล่าต่อไปว่าหนาม

กระจับจะมีผลดีก็คือ การอนุรักษ์ปลา เพราะถ้าบริเวณใดมีหนามกระจับ คนจะจับปลาลำบาก ปลาจะหลงเหลือมีโอกาสรอดเพื่อขยายพันธุ์ได้

ทีมสำรวจเดินไปริมฝั่งน้ำโพงช้า ๆ และจะหยุดเมื่อถึงวังปลาเพื่อฟังการเล่าประวัติที่มาของวังปลา ถ้าพบพืชผักสมุนไพรหรือต้นไม้ที่ไม่เคยรู้จัก บางคนก็จะหักเอากิ่งหรือเด็ดยอดเพื่อเอามาถามคนที่รู้จัก แต่ส่วนใหญ่แล้วคาดหวังจะเป็นคนให้ข้อมูลทั้งเรื่องวังปลาและเรื่องสมุนไพร เพราะคาดหวังเคยเป็นประธานชมรมหมอยาพื้นบ้านของอำเภอกุสุมาลย์ เมื่อครั้งก่อตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้านใหม่ ๆ คาดหวังจึงรู้เรื่องสมุนไพรมากกว่าทุกคนในทีมสำรวจ ทั้งชื่อยาสรรพคุณและวิธีการใช้ได้เป็นอย่างดี พืชผักสมุนไพรและอาหารธรรมชาติที่พบในขณะที่เดินสำรวจมีการนำไปใช้ประโยชน์บ้างในบางครั้ง เช่นพวกผักพื้นบ้าน เวลาที่ชาวบ้านมาหาปลาในลำน้ำเมื่อมีการกินข้าวที่บริเวณริมฝั่งลำน้ำหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า (กินข้าวป่า) ชาวบ้านก็จะเก็บผักธรรมชาติที่มีอยู่ตามฝั่งของริมน้ำมาเป็นผักเคียง (ผักกับ)

การเดินสำรวจผ่านวังกกลือย วังกกลาย วังฝั่งชัน มาถึงวังโกทางทีมสำรวจก็พบกับการนำน้ำจากลำโพงมาใช้ประโยชน์เพื่อทำการเกษตรโดยมีเครื่องสูบน้ำของชาวบ้านตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ คาดหวังเล่าให้ทีมสำรวจฟังว่าเมื่อก่อนจะมีต้นตะโกใหญ่ขึ้นมาอยู่ริมฝั่งลำน้ำ และวังโกจะเป็นวังที่มีปลาชุมมากอีกวังหนึ่ง แต่ต่อมาต้นโกใหญ่ต้นนั้นก็ตายผุพังไป จนไม่เหลือแม้แต่ร่องรอยต้นคอให้เห็น ปัจจุบันคนก็ยังเรียกว่า วังโก และรวมไปถึงทุ่งนาของชาวนาที่อยู่บริเวณนั้นซึ่งเป็นทุ่งกว้างออกไปเป็นหลายร้อยไร่ก็ยังเรียกกันว่าวังโก จนมีคนนำไปเขียนเป็นเพลงว่า “ ไร่หนุ่มนาวังโก ”

เมื่อทีมสำรวจฟังการเล่าประวัติความเป็นมาของวังโกจบ ก็เดินสำรวจต่อไปผ่านวังโพงมาถึงวังหัวนาพ่อคำฟอง ทางทีมสำรวจจึงมีการหยุดพักเพื่อเอาแรง นานประมาณ 20 นาที จึงเริ่มเดินสำรวจต่อไปซึ่งการเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านโสกชุมพลในวันนั้น มีวังปลาที่ผ่านการเดินสำรวจรวม 12 วัง จากนั้นทางทีมสำรวจจึงเดินทางกลับมากินข้าวกลางวันที่บ้านครัว โรงเรียนมัธยมรัชชธรรมชาติก่อนที่จะมีการสรุปผล

วงสรุป หลังจากที่ได้รับประทานอาหารกลางวันเสร็จ จึงมีการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเดินสำรวจของทุกกลุ่ม แล้วมีการแลกเปลี่ยนกันถึงจุดที่จะสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ โดยในวงสรุปเห็นชอบบริเวณวังโก – วังหัวนา พ่อคำฟอง เป็นจุดที่จะทำการอนุรักษ์พันธุ์ปลา เพื่อให้ปลาในลำน้ำโพงได้ใช้เป็นที่หลบซ่อนอยู่อาศัยและขยายพันธุ์ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นต่อไป

จากนั้นหัวหน้าโครงการ พ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้สรุปและกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรมและปิดการสรุป เมื่อเวลา 16.40 น.

ภาพรวมของลำน้ำโพงบ้านโสกชุมพลจากการเดินสำรวจ

- ระบบนิเวศสองฝั่งยังคงสภาพสมบูรณ์
- ระดับน้ำอยู่ในระดับต่ำ (ขาดการเก็บกักน้ำ)
- อาหารธรรมชาติลดน้อยลง (ขาดการอนุรักษ์พันธุ์)

กิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านหนองผือน้อย

การเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านหนองผือน้อยจัดขึ้นในวันที่ 17 ตุลาคม 2551 โดยการประสานทีมวิจัย ทั้ง 5 หมู่บ้าน ทางโทรศัพท์และการทำหนังสือขอความร่วมมือผู้นำหมู่บ้านหนองผือน้อย ให้ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว เพื่อให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม และประสานกลุ่มแม่บ้านให้ทำอาหารมื้อเที่ยงให้กับทีมสำรวจลำน้ำโพด้วย โดยมีการนัดพบจุดเริ่มต้นที่ท่าโป่ง รอยต่อลำโพที่บ้านสันติสุข นาพอสายธนูทอง แก่นจำปา

ณ จุดนัดพบ 09.00 น. ทีมสำรวจเริ่มเดินทางมา มีการเอาเสื่อมาปูที่ร่ม ไม่นั่งพูดคุยกันเพื่อรอให้ทีมสำรวจที่ยังเดินทางมาไม่ถึง 30 นาทีต่อมา ผู้เข้าร่วมเช็ชชอดผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วแบ่งกลุ่มการเดินทาง ออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ไม้และอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ตามริมฝั่งลำน้ำโพ กลุ่มที่ 2 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องวังปลาและที่มาของวังปลา กลุ่มที่ 3 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำโพจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และกลุ่มที่ 4 ให้อาสาสมัครที่ลำน้ำโพช่วงที่เดินสำรวจ ส่วนทีมวิจัยหลักก็จะให้ไปอยู่กลุ่มต่าง ๆ กลุ่มละ 2 คน ทำหน้าที่บันทึกภาพ 1 คน เมื่อการวางแผนทำความเข้าใจเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การเดินสำรวจก็เริ่มขึ้น โดยเริ่มจากท่าโป่งมุ่งหน้าขึ้นไปทางทิศเหนือ โดยมีพ่อโส มาตขาว พ่อบัวสอน มาตขาว และชาวบ้านที่ชำนาญพื้นที่จากบ้านหนองผือน้อยเป็นคนนำทางคอยให้ข้อมูล การเดินสำรวจดำเนินไปอย่างช้า ๆ เพื่อเก็บข้อมูลโดยละเอียด มีบางช่วงที่การเดินทางต้องเดินลัดเลาะห่างจากฝั่งของลำน้ำ เนื่องจากลำน้ำที่ไม่มีการขุดลอกสภาพธรรมชาติยังสมบูรณ์ ริมฝั่งลำน้ำยังเป็นป่ารกทึบไม่สามารถเดินผ่านได้ ต้องใช้วิธีเดินอ้อมผ่านไป

ในขณะที่ทีมสำรวจกำลังเดินสำรวจไปตามริมฝั่งของลำน้ำอยู่นั้น ได้พบกับชาวบ้านคนหนึ่งกำลังหาอาหารธรรมชาติที่อยู่ตามริมฝั่งน้ำอยู่พอดีในมือของชาวบ้านคนนั้นกำงูสิง 1 ตัว ยกขึ้นโชว์ให้ทีมสำรวจดู (งูสิงจัดว่าเป็นอาหารชั้นยอดของชาวบ้านโดยนำมาต้มหรือแกง งูสิงจะอาศัยอยู่ตามพุ่มไม้หนาที่บหรือตามกอไผ่ งูสิงจะกินแมลงหรือเขียดตัวเล็ก ๆ เป็นอาหารและงูสิงไม่มีพิษเป็นอันตรายแต่อย่างใด) เมื่อชาวบ้านคนใดคนหนึ่งจับได้ ก็จะเรียกเพื่อนบ้านมาร่วมรับประทานด้วยเสมอ โดยมีสุราโก่ทุกที

การเดินสำรวจเมื่อถึงวังปลาก็จะหยุดเพื่อดูสภาพของวังปลา และฟังการเล่าประวัติวังปลา ระยะทางการเดินสำรวจในวันนั้นถ้าจะวัดระยะไปตามความคดโค้งของลำน้ำก็ร่วม 2 กิโลเมตร โดยมีวังปลาที่ผ่านการเดินสำรวจจากท่าโป่งจนถึงวังนกเหาะ มีวังปลาทั้งหมด 11 วัง และมีประวัติความเป็นมาพอคร่าว ๆ ดังนี้

1. วังข้าวท่าโป่ง

ในอดีตมีดินโพนที่บริเวณชายฝั่งและมีการสร้างสะพานข้ามฝั่งไปอีกฝั่งหนึ่ง จึงเรียกว่า “ข้าวท่าโป่ง” คำว่า “ข้าว” เป็นภาษาที่ชาวบ้านเรียกขานกันเป็นภาษากลาง ข้าว คือ สะพาน และในสมัยก่อนจะมีการสร้างสะพานข้ามไปมาบ้านโน้นบ้านนี้ แต่ในปัจจุบันสะพานนั้นก็หักลงแล้ว ตั้งแต่ก่อนจะมีพวกหาหินตอนกลางคืน ขอบมาหาหินบริเวณบ่อย ๆ ถ้าวานไหนที่เป็นวันพระนั้นก็จะได้ยินเสียงตีกลอง ร้องเพลง และก็จะเจอภูธรธรรมชาติใหญ่ ในวันนี้แต่ก่อนมีปลาชุกชุมมากเป็นที่หาหินของชาวบ้านที่ใกล้และไกล

สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ชายฝั่ง ในอดีตจะมีต้นไม้ขึ้นเป็นจำนวนมากมีกอไผ่ ต้นเบญ แต่ในปัจจุบัน ต้นไม้โดยรอบมีการถูกทำลายไปมาก สาเหตุจากธรรมชาติและมีการกัดเซาะของน้ำทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปมาก

2. วังกม่วังซี

เรียกตามชื่อวัง คือ แต่ก่อนมีต้นมะม่วงขนาดใหญ่อยู่ข้างฝั่งลำน้ำโพ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงมาก ต้นไม้บริเวณชายฝั่งถูกน้ำกัดเซาะจึงทำให้ต้นไม้ถูกทำลาย ในวังนี้แต่ก่อนจะพบ ตะพานน้ำและนาคน้ำ แต่ในปัจจุบันสัตว์น้ำเหล่านั้นได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว

3. วังกกอก

เรียกตามชื่อวัง คือ แต่ก่อนมีต้นกกขนาดใหญ่อยู่ข้างลำน้ำโพ สภาพแวดล้อมในปัจจุบันถูกทำลายไปมาก สาเหตุเกิดจากการกัดเซาะของน้ำจึงทำให้ชายฝั่งถูกทำลายไปมาก

4. วังบักยา

ประวัติความเป็นมาคือ มีลูกของชาวบ้านหนองผือน้อยมาเล่นน้ำและได้จมน้ำตาย และเด็กที่ตายชื่อว่า ย่า จึงเรียกวังปลาวังนี้ว่า “วังบักยา” (ในปัจจุบันนี้ได้มีการขุดออกแล้ว)

5. วังพ่อใหญ่คู่ย

เป็นวังที่เกิดขึ้นมาใหม่ คือ พ่อใหญ่คู่ยไปกางมุ้ง หรือใส่มุ้ง แล้วพ่อใหญ่คู่ยเกิดจมน้ำตาย ชาวบ้าน จึงเรียกวังนี้ว่า “วังพ่อใหญ่คู่ย” (ในปัจจุบันได้มีการขุดลอกแล้ว)

6. วังต้นลำสา (จามจุรี)

เรียกตามชื่อ คือ แต่ก่อนมีต้นลำสาขนาดใหญ่ล้มขวางลำน้ำโพอยู่ สามารถเดินข้ามไปมาได้โดยเดินตามลำต้นลำสาไป ปัจจุบันนี้ได้ทำการขุดออกสร้างฝายกักเก็บน้ำขึ้นแทน ในฤดูแล้งมีน้ำใช้ตลอดปี สภาพป่าแต่ก่อนรกราก แต่เมื่อสร้างฝายก็ไม่มีป่าให้เห็นอีกแล้ว

7. วังต้นเตื่อ

ในสมัยก่อนมีปลาเยอะมาก แต่ในปัจจุบันก็ยังมียปลาอยู่เหมือนเดิม เพราะเป็นเขตอนุรักษ์ แต่ในปัจจุบันได้ทำการขุดลอกแล้ว สมัยก่อนมีต้นไม้เยอะมาก แต่ในปัจจุบันมีการสร้างฝายน้ำล้น จึงทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป

8. วังกก้านเหลือง

แต่ก่อนมีต้นก้านเหลืองขนาดใหญ่ เป็นวังที่สามารถเดินข้ามได้ แต่ในปัจจุบันมีการขุดลอกลำน้ำโพทำให้มีน้ำลึกไม่สามารถเดินข้ามได้

9. วังพระ

ความเป็นมา ตั้งแต่อดีตจะมีขอนแก่นขนาดใหญ่พาดอยู่กลางน้ำ พระในวัดอาบนํ้าที่นี่เป็นประจำ จึงเป็นที่มาของวังนี้

10. วังจระเข้โตน

แต่ก่อนมีจระเข้ข้ามไปข้ามมาระหว่างกุดเสียว จึงเรียกว่า “วังจระเข้โตน” แต่ในปัจจุบันไม่มีเพราะพ่อใหญ่न्छ ได้ใช้ปืนยิงตายไปแล้ว

สภาพแวดล้อมในปัจจุบันแตกต่างจากในอดีตมาก ในสมัยก่อนจะมีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นบริเวณตามชายฝั่ง แต่ในปัจจุบันในสภาพแวดล้อมเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี (ได้ทำการขุดลอกแล้ว)

11. วังนกเหาะ

ประวัติความเป็นมา มีคนมาตัดต้นไม้ใหญ่ แล้วพอตัดต้นไม้ล้มลงไปอีกฝั่งผู้คนจึงใช้เชือกดึงแต่ดึงไม่อยู่ คนก็เลยเหาะไปอีกฝั่งหนึ่ง แล้วต้นไม้นั้นก็ล้มทับคนตาย หรืออีกอย่างหนึ่ง คือ มีชาวบ้านออกไปหาอาหารอยู่ในวังนี้พอเดินไปเจอนกตัวหนึ่ง ชาวบ้านนึกว่านกตัวนั้นตายแล้ว จึงปล่อยทิ้งไว้ไม่ทำอะไร แล้วมันก็บินหายไป

หลังจากที่ทีมสำรวจเดินสำรวจมาถึงวังนกเหาะซึ่งเป็นวังสุดท้ายของการเดินสำรวจ โดยมีสะพานคอนกรีตข้ามไปยังบ้านโนนยาง เป็นเขตสิ้นสุดการเดินสำรวจ ผู้เขียนสังเกตดูทีมสำรวจแต่ละคนออกอาการเหนื่อยล้าไปตาม ๆ กัน เมื่อฟังการเล่าความเป็นไปเป็นมาของวังนกเหาะเสร็จแล้ว ทางทีมสำรวจทุกคนก็เดินทางเข้ามายังศาลาวัดบ้านหนองผือน้อย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และห่างจากลำน้ำโขงประมาณ 200 เมตร เพื่อกินข้าวกลางวัน โดยกลุ่มแม่บ้านหนองผือน้อยได้เตรียมรออยู่ก่อนแล้ว เมนูอาหารก็เช่นเคยเป็นอาหารพื้นบ้าน ที่ขาดไม่ได้ก็คือส้มตำ ไก่ย่าง ปั่นปลา แกงเห็ด ลวกผัก แซบ ๆ ทั้งนี้

หลังจากกินข้าวเสร็จแต่ละกลุ่มก็เตรียมข้อมูลเพื่อมานำเสนอ โดยหัวหน้าโครงการเป็นคนพูดกล่าวนำก่อน แล้วหลังจากนั้นก็มีการขึ้นมานำเสนอ ครบทั้ง 4 กลุ่ม จนเกิดประเด็นแลกเปลี่ยนกันขึ้น เช่น ประเด็นการขุดลอกที่ชาวบ้านไม่อยากจะพูด ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ ที่มีผู้เสนอไม่อยากจะกำหนดแนวเขตยาวเกินไป เพราะดูแลลำบาก และควรมีพื้นที่ไว้ให้ชาวบ้านได้ใช้หาอยู่หากินบ้าง ไม่งั้นจะเกิดปัญหาการลักลอบในเขตอนุรักษ์อยู่เสมอ เป็นปัญหาที่แก้ไม่ตก และอีกประเด็นหนึ่งที่เกิดการแลกเปลี่ยนกันนานพอสมควรคือเรื่อง อาหารธรรมชาติลดน้อยลง ซึ่งพ่อโส มาดขาว ผู้อาวุโสของบ้านหนองผือน้อยได้พูดฝากความหวังไว้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่จะต้องร่วมมือกันหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรและอาหารตามธรรมชาติให้กลับคืนมา

การเดินทางสำรวจบริเวณชายฝั่งลำโพง บ้านหนองผือน้อย

การเดินทางสำรวจของบ้านหนองผือน้อยก็เริ่มจากนาพ้อสาขธนูไปถึงสะพานข้ามไปบ้านโนนยาง ได้มีการนัดกันว่าจะเอาจากไหนไปไหนก็เลยตกลงกันว่าเอาจากนาพ้อสาขธนู ไปจนถึงสะพานข้ามไปบ้านโนนยาง หลังจากนั้นก็มีรถกระบะเป็นรายชื่อตามบ้านต่าง ๆ แล้วก็ได้เดินทางชมรอบ ๆ ชายฝั่งของลำน้ำน้อย ลำโพง

จากการเดินทางสำรวจลำโพงบ้านหนองผือน้อย จะพบว่าบริเวณชายฝั่งลำโพงทั้งสองฝั่งยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้างเล็กน้อย เพราะในปัจจุบันบ้านหนองผือน้อยก็ได้จัดทำฝายน้ำล้น ห้วยแสนลึกขึ้นจึงได้มีการขุดลอกไปบางส่วนใหญ่ จึงทำให้ระบบนิเวศในแนวชายฝั่งทั้งสองค่อนข้างไม่มีดินไม้เหมือนอย่างเก่า มีแต่ต้นยูคาลิปตัสที่มีคนปลูกมาก เนื่องจากเป็นพืชเศรษฐกิจดีเยี่ยม ในริมฝั่งก็จะมีการกีดเซาะของน้ำทำให้หน้าดินพังทลายลงไป

สมุนไพรที่พบทั้งสองชายฝั่งของลำโพงบ้านหนองผือน้อย

1. เครือทองคำ หรือรังนกกระสา
2. ต้นไผ่ ผลสุกเป็นอาหารของปลากระตะเพียนหรือคนอีสานเรียกว่า “ปลาปาก”
3. ต้นหมีขี้ ใช้ทำยาสระผม
4. ปอพาน ในสมัยก่อนใช้ทำเชือก

ในขณะที่มีการแลกเปลี่ยนกันอยู่นั้นทางหัวหน้าโครงการได้ให้มีการลงชื่อสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มรวมพลคนรักลำน้ำโพงไปด้วย และให้ผู้ที่คัดชื่อกลุ่มนี้ลุกขึ้นโชว์ตัวด้วย ซึ่งเป็นเยาวชนจากบ้านท่าลาด

หลังจากที่มีการแลกเปลี่ยนกันนานพอสมควร พอปริดี ศรีวะอุไรหัวหน้าโครงการจึงกล่าวสรุปและขอขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนและปิดเวทีสรุปเวลา 16.30 น. ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมจำนวน 39 คน

สรุป

จากการเดินทางสำรวจลำน้ำโพงบ้านหนองผือน้อยจะพบว่า บริเวณสองฝั่งของลำน้ำโพงที่ยังไม่มีการขุดลอก ยังมีสภาพของระบบนิเวศค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ช่วงที่มีการขุดลอกจากหน้าฝายน้ำล้นขึ้นมาจนถึงสะพานวังนกเหาะ มีการปลูกไม้ยูคาลิปตัสทดแทนไม้ธรรมชาติ และมีตลิ่งบางช่วงพังทลายลงเพราะไม่มีรากไม้ยึดเกาะหน้าดิน อาหารธรรมชาติก็ลดน้อยลง

ผู้ให้ข้อมูล

1. นายไส มาสขาว
2. นายบัวสอน มาสขาว
3. นางทองใบ ทองน้อย
4. นางกอน แก่นจำปา

5. นางนาง เวฬุวนารักษ์

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านสันติสุข

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านสันติสุขได้จัดขึ้นในวันที่ 25 ตุลาคม 2551 โดยการประสานงานทั้งทางโทรศัพท์ ทั้งใช้รถมอเตอร์ไซด์เดินทางไปประสานงานที่มวิชัย และผู้นำชุมชนใน 5 หมู่บ้าน ส่วนบ้านสันติสุขก็มีการประชาสัมพันธ์หาหอกระจายข่าวในตอนเช้าของวันที่จะมีการเดินสำรวจด้วย เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำด้วย ซึ่งทางโครงการได้ประสานกลุ่มแม่บ้าน ให้ทำอาหารมื้อเที่ยงสำหรับเลี้ยงผู้ที่เข้าร่วมเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านสันติสุขในวันนี้ด้วย โดยมีจุดนัดพบกันที่ศาลาประชาคม

09.00 น. ทีมวิชัยและผู้เข้าร่วมเริ่มทยอยเดินทางมาถึงจุดนัดพบ มีการจับกลุ่มพูดคุยกันเพื่อรอผู้เข้าร่วมที่ยังเดินทางมาไม่ถึง เวลาผ่านไป 30 นาที ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากหมู่บ้านต่าง ๆ ก็เดินทางมาครบ ทางทีมงานวิชัยที่รับผิดชอบเรื่องเอกสาร นำเอกสารการลงทะเบียนให้ผู้เข้าร่วมลงทะเบียน หลังจากนั้นจึงได้มีการประชุมวางแผนก่อนการเดินทางสำรวจ โดยพ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้มีการแบ่งกลุ่ม 4 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 ให้เก็บข้อมูลเรื่อง วังปลา และประวัติที่มาของวังปลา

กลุ่มที่ 2 ให้เก็บข้อมูลของพันธุ์ไม้ พืช ผัก สมุนไพร และอาหารธรรมชาติ

กลุ่มที่ 3 ให้เก็บข้อมูลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มที่ 4 ให้เขียนแผนที่ลำน้ำโพช่วงบ้านสันติสุข

การแบ่งกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม โดยให้ทีมวิชัยเป็นหัวหน้าทีมประจำอยู่ในแต่ละกลุ่ม ส่วนลูกทีมจะเป็นเยาวชนที่มีความถนัดในการจดบันทึก รวมทั้งผู้เข้าร่วมที่อยู่ในวัยกลางคน ส่วนผู้สูงอายุจะเป็นคนที่คอยให้ข้อมูลกับทีมสำรวจของแต่ละกลุ่ม

เมื่อวางแผนทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทุกคนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนแล้ว การเดินทางออกสำรวจจึงเริ่มขึ้น โดยการเดินเท้ามุ่งหน้าออกจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เพื่อที่จะไปยังจุดแรกของการเดินสำรวจ คือ ท่าโป่ง ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้าน 800 เมตร เมื่อทีมสำรวจเดินทางมาถึงท่าโป่งทุกคนก็เริ่มทำหน้าที่ของแต่ละคน กลุ่มที่เก็บข้อมูลเรื่องพันธุ์ไม้ก็เริ่มจดบันทึก พบต้นไม้ที่ถามคนเฒ่าคนแก่ว่านี่เป็นต้นอะไร เป็นยาอะไร ใช้ทำอะไรอย่างไร เมื่อพบต้นไม้แปลก ๆ ก็เด็ดใบหักกิ่ง เอามาถามกับคนเฒ่าคนแก่ที่รู้ สำหรับท่าโป่งคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า เมื่อก่อนจะมีต้นตะเคียนใหญ่ต้นหนึ่งอยู่ริมฝั่งของท่าโป่ง และดินในบริเวณท่าน้ำจะเป็นดินโป่ง สัตว์ป่าจากป่าดงขมิ้นจะลงมากินน้ำและกินดินโป่งบริเวณท่าน้ำแห่งนี้ และเมื่อก่อนชาวบ้านจะใช้เกวียนข้ามไปมาที่ท่าโป่งนี้เช่นกัน และต่อมาได้มีการทำสะพานไม้เล็ก ๆ ข้ามไปมาเพื่อหาอยู่หากิน แต่ในปัจจุบันสะพานไม้นี้ดังกล่าวดังกล่าวได้ถูกกระแสน้ำพัดพาสะพานหายไปกับสายน้ำ และหลงเหลือเสาไม้เพียงบางต้นพอเป็นหลักฐานให้เห็น

การเดินทางผ่านมาถึงวังซอนแห่ ซึ่งเป็นวังปลาที่ยังมีสภาพสมบูรณ์สองฝั่งมีไม้ธรรมชาติหลายชนิดขึ้นปกคลุม มีตอไม้ขนาดใหญ่หลงเหลือให้เห็น ทีมสำรวจหยุดเดิน เพื่อฟังคนเฒ่าคนแก่พูดถึงความอุดมสมบูรณ์ของปลาในสมัยก่อน และผู้ให้ข้อมูลเริ่มไม่ตรงกันในเรื่องของวังปลา มีบางคนให้ข้อมูลว่า บริเวณนี้เป็นวังคำพัน (คำพัน คือ ชื่อคนคนหนึ่งที่เป็นพรานปลามาทอดแหกับเพื่อนบ้านอีกคนหนึ่งในลำน้ำโพนี้ ทั้งสองคนทอดแหอยู่บริเวณใกล้ ๆ กัน แล้วทั้งสองคนก็ดำน้ำลงไปเพื่อจับปลาที่ติดแหอยู่ แต่คนชื่อคำพันใช้เท้าไปโดยแหของอีกคนหนึ่ง ทำให้ปลาที่อยู่ในแหของเพื่อนบ้านคนนั้นออกหนีไป เพื่อนบ้านคนนั้นจึงโมโหใช้ไม้ตีหัวคนชื่อคำพัน เมื่อโผล่ขึ้นมา แต่ก็ไม่ได้ตายแค่หัวแตกบาดเจ็บ แต่คนเฒ่าคนแก่ก็ยังยืนยันว่า วังคำพันไม่อยู่ตรงนี้ แต่อยู่บริเวณถัดขึ้นไปอีก ซึ่งเป็นลำโพช่วงบ้านหนองผือน้อย และได้วังซอนแห่ลงมาจะเป็นวังซอนยาง ซึ่งบริเวณวังซอนยาง เมื่อ 20 ปีก่อนนี้ จะมีสะพานไม้หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ขัว (ขัวเป็นแผ่นเดียว) ขัวเป็นแผ่นเดียวจะทำด้วยไม้เพียง 1 แผ่น ซึ่งมีเสาด้านข้าง 2 ต้น มีไม้รองแล้วใช้ไม้เพียงแผ่นเดียว ความกว้างประมาณ 10-12 นิ้ว วางเป็นแนวยาวต่อกันจากฝั่งหนึ่งของลำน้ำเพื่อข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่งโดยมีราวจับ ซึ่งการเดินทางต้องอาศัยความชำนาญและความเคยชิน เคยมีผู้หญิงบางคนมาข้ามขัวเป็นตรงนี้แล้วเกิดความกลัวต้องใช้วิธีคลานข้าม แต่ด้วยความกลัวผู้หญิงบางคนก็แตกเขี้ยวราดเลยก็มี จึงมีคำพูดของชาวบ้านพูดอยู่เสมอ เมื่อเวลาที่คนเราเกิดความกลัวว่า “ข้านจันขี้แตก”

จากนั้นคณะสำรวจก็เดินทางผ่านวังซอนยาง มาถึงวังซอนหว้า ซึ่งริมฝั่งมีเครื่องสูบน้ำของชาวบ้านตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำโพ 2 เครื่อง โดยสูบน้ำจากลำน้ำโพเพื่อทำการเกษตร วังซอนหว้าเป็นวังที่มีน้ำลึกปลาชุม สองฝั่งมีต้นไม้ธรรมชาติขึ้นหลายชนิด เช่น ไม้ไผ่ ต้นหว้าลิ้ง ต้นน้ำจ้อย ต้นหว้า ต้นหว้าส้ม ต้นหนามห่วน ต้นเบน และพืชสมุนไพรอีกหลายชนิด ซึ่งทางกลุ่มที่เก็บข้อมูลต่างก็จดบันทึกและสอบถามกับผู้รู้ถึงชื่อยา รวมถึงการใช้ประโยชน์ จากนั้นเดินทางผ่านวังกกค้อ มาถึงวังขี้ดินดาก วังขี้ดินดากเป็นวังปลาที่มีน้ำกว้างและลึก ซึ่งสองฝั่งของวังมีไม้ไผ่ขึ้นคลุมและมีไม้ชนิดอื่นขึ้นแซม ถัดลงไปทำน้ามิตรายเป็นเนินอยู่ข้างหนึ่ง จากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ว่า บริเวณนี้มีปลาชุมมาก เมื่อก่อนจะมีปลาขนาดใหญ่อาศัยอยู่ส่วนดินที่อยู่ริมฝั่งและได้ผิวน้ำจะมีลักษณะเป็นดินเหนียว เวลาคนไปจับถึงกับติดไม้ติดมือ จึงเป็นที่มาของคำว่า “วังขี้ดินดาก”

การเดินทางผ่านมาถึงวังขัวลิ้ง วังขัวลิ้งเป็นวังที่เป็นรอยต่อของลำน้ำที่การขุดลอกและลำน้ำที่ไม่มี การขุดลอก ที่มาของวังขัวลิ้งคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า เมื่อก่อนสองฝั่งของลำน้ำโพเต็มไปด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่หลายชนิด บริเวณดังกล่าวมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ๆ ต้นล้มลงขวางกับลำน้ำโพโดยโคลนดินของต้นไม้จะอยู่ฝั่งหนึ่ง และส่วนปลายของต้นไม้จะอยู่อีกฝั่งหนึ่งของลำน้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นสะพาน (หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ขัว) ซึ่งเมื่อก่อนสองฝั่งของลำน้ำจะมีฝูงลิงอาศัยอยู่ แล้วลิงก็ใช้ขนไม้ที่จุ่มอยู่เป็นสะพานข้ามไปข้ามมาจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง จึงเป็นที่มาของวังขัวลิ้งซึ่งปัจจุบันก็ยังไม่มีให้เห็นอยู่

จากนั้นทีมสำรวจที่เก็บข้อมูลเรื่องพันธุ์ไม้และอาหารธรรมชาติแทบจะไม่ได้จดบันทึกอะไรเลย เนื่องจากสองฝั่งของลำน้ำโพที่เราเดินทางเป็นพื้นที่ที่มีการขุดลอกเพิ่งผ่านไปได้ปีกว่า ๆ จะมีธรรมชาติเพียงต้นเล็ก ๆ ที่รอดหลงเหลืออยู่บ้างกำลังงอกขึ้นบางส่วน บางต้นก็งอกออกรากของต้นไม้เก่าที่ฝังอยู่ใน

ดิน แต่ไม่ตายก็พยายามจะงอกขึ้นมาใหม่และมีต้นไม้ที่ทางโครงการจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันที่ 12 สิงหาคม 2551 ขึ้นแซมอยู่ต้นไม้ธรรมชาติ ซึ่งไม่ว่าจะต้องใช้เวลานานสักกี่ปี จึงจะมีสภาพเหมือนเดิม เหมือนครั้งที่ไม่มีการขุดลอก

ทางทีมสำรวจเดินสำรวจผ่านวังคองแดง วังทับ วังเสือเหิมบ วังแคนมน หรือวังซังคำภา ซึ่งบริเวณสองฝั่งของลำน้ำจะมีการปลูกไม้ยูคาลิปตัสทดแทนไม้ธรรมชาติที่ถูกทำลายไปกับการขุดลอก การเดินผ่านบริเวณดังกล่าวทางทีมสำรวจต้องพบกับปัญหา คือ ต้องเดินผ่านป่าบกดำแย (หามมั่ว) ซึ่งเป็นบริเวณนั้นเต็มไปด้วยหนาม ทีมสำรวจบางคนไม่ทราบว่าบริเวณนั้นมีหามมั่วก็โดนเต็ม ๆ ถึงกับออกอาการคัน เกาอย่างไม่เป็นสุข ทั้งใช้น้ำล้างทั้งใช้ทรายถู กว่าจะหายคันได้ก็เล่นเอาเดินไม่ทันเพื่อน

จากนั้นทางทีมสำรวจได้ร่วมถ่ายภาพหมู่อยู่หาดทรายทางแยกโสกน้ำขาว ซึ่งบริเวณดังกล่าวลำน้ำโขงจะแยกถัดไปอีกทางหนึ่ง เป็นทางสามแฉ่งโดยบริเวณที่มีการขุดลอกไม่มีฝาย เพื่อเก็บกักน้ำ น้ำจึงคืนเงิน บางช่วงมองเห็นทรายอยู่ใต้น้ำ และสามารถเดินข้ามได้ ส่วนปลาแทบจะไม่มีให้เห็น ทางทีมสำรวจผ่านวังขอนหว่า (กอไผ่เหลือง) ผ่านวังขอนแก่นเหิมบ ซึ่งยังคงมีเค้าร่องรอยของขอนแก่นหลงเหลือให้เห็นอยู่ และสุดท้ายของการเดินสำรวจของพวกเรา ก็มาถึงวังโดน วังโดนเป็นวังปลายสุดท้ายของลำน้ำโขงบ้านสันติสุข ที่ทางทีมวิจัยได้แบ่งเขตการศึกษาวิจัยของลำน้ำออกเป็นเขตรับผิดชอบของแต่ละหมู่บ้าน วังโดนในอดีตมีต้นกระโดนใหญ่ขึ้นอยู่ริมฝั่งน้ำ เมื่อก่อนนี่จะเป็นแหล่งปลาชุม เพราะเป็นวังปลาที่อยู่หน้าฝายดินของพ่อใหญ่ กำนันวันทอง และฝั่งอีกด้านหนึ่งจะเป็นร่องเหมือนขนาดเล็กที่เชื่อมไปสู่หนองปลาตอง แต่ปัจจุบันนี้วังโดยสิ้นสภาพความเป็นวังปลา เนื่องจากน้ำคืนเงิน มีการขุดลอกทำลายไม้ธรรมชาติทั้งหมดและมีการปลูกยูคาลิปตัสแทน

หลังจากที่ฟังการเล่าประวัติของวังโดนจากทางผู้เฒ่าผู้แก่จบลง ทางทีมสำรวจก็เดินกลับเข้าหมู่บ้านสันติสุขโดยเดินทางเข้าทางทิศใต้ของหมู่บ้านซึ่งสังเกตดูอาการของแต่ละคนก็เหนื่อยล้าพอ ๆ กัน คงเป็นเพราะเดินทางไกลบวกกับอาการหิวข้าว จึงทำให้ตอนเดินกลับไม่เป็นกลุ่มเป็นแถวเหมือนตอนออกเดินสำรวจใหม่ ๆ

หลังจากที่ทีมสำรวจทุกคนเดินทางกลับมาที่ศาลาประชาคมบ้านสันติสุขแล้ว ทุกคนก็รับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งทางแม่บ้านได้จัดเตรียมเอาไว้ ซึ่งกับข้าวในมือนั้นก็เป็นเมนูอาหารพื้นบ้านเช่นเคย มีป่นปลา ลวกผัก ส้มตำ แกงไก่บ้าน ทอดปลาคุก และตามด้วยของหวานอร่อยทั้งนั้น และในขณะที่กินข้าวอยู่พ่อปรีดี ศรีระอุไรก็ได้แจ้งให้ทุกกลุ่มทราบว่า หลังจากกินข้าวอิ่มแล้วให้ทุกกลุ่มเตรียมข้อมูลที่ได้จากการเดินสำรวจ เพื่อมานำเสนอและเตรียมคนที่จะมานำเสนอด้วย

การสรุปผล

หลังจากที่ทุกคนกินข้าวอิ่มก็ได้มีการเตรียมสถานที่โดยการเก็บสำรับกับข้าวที่ทางทีมสำรวจกินเสร็จแล้ว ปัด กวาด สถานที่สะอาดเรียบร้อยแล้ว ก็เข้าสู่กระบวนการนำเสนอข้อมูลของแต่ละกลุ่ม โดยมีการเตรียม

กระดาน กระจาด เพื่อนำเสนอข้อมูล โดยกลุ่มที่นำเสนอเป็นกลุ่มแรกคือ กลุ่มที่เก็บข้อมูลพันธุ์ไม้และอาหารธรรมชาติ นำเสนอโดย นายวุฒิศักดิ์ มาตขาว ชาวชนจากบ้านท่าลาด หลังจากการนำเสนอจบลงได้มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้ซักถาม เพิ่มเติมในส่วนที่ขาดตกในส่วนที่ตัวเองพบในขณะที่เดินสำรวจ แต่ยังไม่มียารายการที่ทางกลุ่มมานำเสนอ ก็ให้เพิ่มเติมเข้าไปในขณะนั้น ได้มีผู้ร่วมเดินสำรวจจากบ้าน โสภขุมปุ่นเพิ่มเติมชื่อต้นไม้และพืชสมุนไพร 3 รายการ

จากนั้นกลุ่มที่เก็บข้อมูลเรื่องความเปลี่ยนแปลงก็ขึ้นมานำเสนอโดยนายธนาศักดิ์ พันธุ์เลิศ ตัวแทนกลุ่ม นายธนาศักดิ์ พันธุ์เลิศ ได้เล่าถึงผลของการรวบรวมข้อมูลว่าในอดีตในลำน้ำโพแต่ละวัง มีความอุดมสมบูรณ์เรื่องอาหารธรรมชาติมาก ทั้งปลา หน่อไม้ มันแขง และพืชผักสมุนไพรนานาชนิด รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมื่อก่อนมีการหากินแค่พอกินเหลือกินก็มีการแบ่งปันในหมู่บ้านญาติพี่น้อง แต่ปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับลำน้ำโพของเรา เช่น จำนวนปลาลดน้อยลง อาหารธรรมชาติที่อยู่ริมฝั่งก็ลดน้อยลง จะเห็นได้ชัดเจนจากลำน้ำโพในช่วงที่มีการขุดลอก การนำเสนอจบลงได้มีผู้ลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นและเกิดการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องผลกระทบที่เกิดจากการขุดลอก โดยดาหวัง พ่อสมหวัง ศรีมันตะ ผู้ร่วมสำรวจและให้ข้อมูลจากบ้าน โสภขุมปุ่นได้ลุกขึ้นแสดงความคิดเห็นว่า อยากให้การขุดลอกลำน้ำโพของบ้านสันติสุขหยุดไว้แค่นี้ อย่าให้มีการขุดลอกต่อไปอีกเลย ให้หลงเหลือสภาพธรรมชาติไว้บ้าง และอยากให้บ้านสันติสุขเอาลำน้ำโพในช่วงที่ไม่มีการขุดลอก จากวังขัวลิงขึ้นไปถึงท่าโป่ง ซึ่งต่อจากนั้นเป็นลำน้ำของบ้านหนองผือน้อยก็อยากให้มีการอนุรักษ์ต่อ อย่าให้มีการขุดลอกอีกเลย เพราะลำน้ำในช่วงนี้ มีความกว้างและลึกอยู่แล้ว หากให้มีการขุดลอกก็เท่ากับมาทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนของเราที่เหลือไว้เพียงชิ้นสุดท้าย ดาหวังพูดจบก็มีผู้แสดงความคิดเห็นด้วย แทบทั้งหมด และฝากความหวังไว้กับลูกหลานเยาวชนคนรุ่นหลังรุ่นใหม่ให้สานต่อในเรื่องของการอนุรักษ์

หลังจากรับประทานอาหารเสร็จสมาชิกในกลุ่มได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเพื่อนำข้อมูลมานำเสนอ และแลกเปลี่ยนข้อมูลกันของสมาชิกในกลุ่ม

จากนั้นกลุ่มที่เก็บข้อมูลวังปลาก็มานำเสนอ โดยมีผู้เพิ่มเติ่มวังข้องาแตกขึ้นมา 1 วัง และตามด้วยกลุ่มแผนที่

1. วังขอนแก่น

ตอนนั้นมีต้นเบน และไม่มีต้นไผ่ ตอนนั้นมีถนนเดินมาตามโพงแล้วมีขัวเป็นแบบเดียน้ำลึก ตอนนั้นมีต้นเบนทำให้น้ำเซาะทำให้ต้นเบนหักลงมา แล้วมีปลาอาศัยอยู่มาก แล้วขัวทุกวันนี้ถูกน้ำพัดไป วังนี้มีน้ำลึกประมาณ 4-5 เมตร

2. วังขอนแก่น

ความเป็นมา มีขอนแก่นขนาดใหญ่และคันห้วยใหญ่และมีน้ำมากัดเซาะทำให้คันห้วยใหญ่ล้มขวางโพง

3. วังดินดาก

คือเป็นวังที่มีความลึกมากถึงดินดาก จึงเรียกว่า “วังดินดาก” แต่ก่อนจะมีปลาเยอะมาก ปัจจุบันปลาจะมียูแต่ไม่เยอะเหมือนสมัยก่อน ต้นไม้ที่อยู่บริเวณลำโพงยังมีอยู่หลายชนิด เช่น น้ำจ้อย กอไฟ ต้นเบญจดินนา เครือขอกำ เครือสุต ต้นครุทน้อย ต้นเล็บแมว

4. วังขัวลิ่ง

แต่ก่อนมีต้นไม้ล้มทับพาดลำน้ำโพงเหมือนสะพาน และชาวบ้านเดินข้ามไปมาได้สะดวกและมีปลาอาศัยอยู่แถว ๆ นั้นเยอะมาก

5. วังตอแดง

ความเป็นมา คือ มีต้นแดงขนาดใหญ่อยู่กลางโพง และทุกวันนี้ก็ยังมีตอแดงอยู่เหมือนเดิม

6. วังทับ

แต่ก่อนมีชาวบ้านต่างถิ่นข้ามมาหากินในวังนี้ แล้วมีการมาเห็น จึงมีการตั้งทับหรือมาเช่ามีแสงบริเวณนี้ วังทับเป็นวังที่มีน้ำจะลึกมากเป็นบริเวณที่หากินของชาวบ้าน จะมีปลาชุกชุม เช่น ปลานู ปลาทู ปลาค้าว

7. วังแม่ใหญ่มีม

มีแม่ใหญ่มีมมาหาหน่อไม้ถูกเสือกัด แต่ไม่ตาย แต่ก่อนจะมีต้นไม้ที่รกมากเหมือนป่าช้าเป็นบริเวณที่มีแต่ต้นก้างปลา จะมีปลาเยอะมาก แต่ปัจจุบันปลาก็พอมียูบ้าง แต่ไม่เยอะเหมือนแต่ก่อน

8. วังจอกหลอก วังนี้จะมีน้ำที่ลึก และชันมาก และก็มีดินเลนก้นของวังจะลึกเหมือนจอกหลอก

9. วังแคนมน ตอนนั้นมีต้นแคนและมีโพงมน จึงก่อตั้งเป็นแคนมน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ช้างคำภา

10. ช้างพ่อคำภา พ่อคำภาเป็นคนจีนโมยแล้วถูกยิงด้วยปืน เพราะว่าพ่อใหญ่คำภาเป็นคนอาศัยอยู่นาน อาศัยน้ำลำโพงเพราะว่าพ่อใหญ่คำภาติดกับน้ำลำโพง

11. วังขนแคน ความเป็นมา มีขนแคนขนาดใหญ่อยู่กลางโพง และในปัจจุบันนี้ขนแคนใหญ่อยู่บนบกแล้ว

12. ห้วยกระหย่อง

น้ำห้วยกระหย่องนี้ไหลมาจากบ้านผักกะย่าและบ้านดอนจันแดง แลวนาพ่อใหญ่ล่อยไหลผ่านมาทับถมกุดเสียว หัวแดง แล้วไหลลงหนองปลาตองแล้วไหลลงโพง

13. บุ่งกระเบา

ความเป็นมาของวัง คือ มีต้นกระเบาอยู่ริมโพง บักกระเบาในมันลิงชอบกินมีปลาอาศัยอยู่มากมาย

14. วังโดน แต่ก่อนจะมีบ่ออยู่ริมโพง จะมีปลาเยอะมากแต่ปัจจุบันนี้มีการขุดลอกลำโพงแล้วจึงทำให้ปลาไม่ค่อยมีเหมือนแต่ก่อน

จากการเดินสำรวจลำโพงสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ได้มีการจดบันทึกข้อมูลของกลุ่มตลอดการเดินทาง และได้มีการร่วมรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกันที่ศาลากลางบ้านสันติสุข

สรุปผลจากการทำกิจกรรมการเดินสำรวจลำโพง

1. สมาชิกในกลุ่มนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวังปลาจำนวน 14 วัง และเพิ่มเติมอีกจำนวน 1 วัง คือ วังช่องแตก
2. กลุ่มเก็บข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบันนำเสนอข้อมูลเปรียบเทียบความอุดมสมบูรณ์ในอดีตและในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะบริเวณลำโพงที่มีการขุดลอกและไม่มีการขุดลอก
3. กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ลำโพง นำเสนอข้อมูลในบริเวณลำโพงที่เดินสำรวจจะพบต้นไม้หลายชนิดทั้งที่กินได้และใช้เป็นยาสมุนไพร เช่น กอไผ่ มันแขวง หมาเกล็ดแมว ต้นเบญจดินटना เครื่องลิ้นแสด เครื่องขาค่า ต้นครุฑน้อย เครื่องฟ้าห่วน ต้นฮวงซุ้ย ต้นแสง ต้นอำมย ต้นตั่ว และมีต้นไม้อีกหลายชนิด

แนวทางในการแก้ไขปัญหาลำน้ำโพง

1. ปิดป่าอนุรักษ์บริเวณที่ยังไม่มีการขุดลอกอย่างชัดเจนรวมถึงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา
2. รวมพลังขอฝายน้ำล้นบริเวณ โสภณำขาวเพื่อให้น้ำเพียงพอต่อการใช้สอย
3. หาพันธุ์ไม้ที่หายากมาปลูก

สรุป คือ การที่จะทำอะไรได้สำเร็จต้องเกิดจากการร่วมมือของทุกคนช่วยกันในการทำโครงการต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงถ้าทุกคนไม่ร่วมมือกันจะทำให้โครงการนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นทุกคนต้องร่วมมือกัน

พืชทุกชนิด

1. กอไผ่	2. สาบเสือ	สรรพคุณ ห้ามเลือด ไล่แผล	
3. ต้นยาง	4. ต้นเบน	รับประทานกับลาบปลา ก้อยปลา	
5. ต้นเลี้ยว	6. ต้นมะม่วง		
7. ต้นมะขาม	8. หวาย	ใช้หน่อรับประทาน และผลสุก	
9. หมาเกล็ดแมว	10. ต้นกระต่าย (ดอกขาว)		
11. ดินแสด	สรรพคุณ หยอดตา และเป็นยาสำหรับเด็ก	12. คอมสมิ	กินได้เป็นยาลดความดัน
13. ขอคำ	แก้พยาธิวัว ควาย	14. ใ้ไก่	เป็นยาบำรุงหัวใจ
15. ส้มลม	แก้วิงเวียนศีรษะ	16. จานเครือ	ยาสมานแผล
17. คอนหมา	แก้โรคตับ	18. คัดเค้า	เป็นไม้หอม
19. ต้นข่อย	เป็นยาสีฟันยาอายุวัฒนะ	20. ง่วนหมู	เวียงเวียง (ข้าวสาร)
21. ใ้ไม่รู้ลืม	ดื่มกิน	22. ดนา	กินได้
23. เข็มขาว	ดอกไม้	24. ฝ้าอ้อม	นั่งกิน
25. จี้เหล็กใหญ่	แก้โรคกลาก	26. พลิก	ใช้รับประทาน

27. ต้นลัง	กินกับลาบไก่	28. มะเขือ	รับประทานได้
29. ถั่วพราะ	หว่านนา เมล็ดขาย	30. ตะไคร้	ใส่ต้ม แกง
31. อ้อย	รับประทานมีรสหวาน	32. กระจ่าง	แก้ท้องร่วง

พืชสมุนไพร

1. ย่านาง ใช้รับประทานเป็นยาเย็น
2. ต้นเข็มแดง เป็นยาแก้มดลูก
3. แก่นจำปา รักษาบาดแผล และหมาดขาว
4. ต้นเกลือ เป็นยาถ่ายพยาธิ
5. เครือตาปลา ยารักษาไล่ และโรคเรื้อรังผิวหนัง
6. ต้นดาไก่ ใช้เป็นยาระบาย
7. สาบเสือ ช่วยห้ามเลือดสมานแผล
8. ต้นตุมก เป็นยาประเภทสมุนไพร
9. ฝางม่วง แก้ปวดท้อง
10. ต้นเหมือดโสด รักษาอีสุกอีใส

พืชที่สามารถรับประทานได้

1. ผักเบญจ สามารถกินกับลาบปลา ก้อยปลาได้
2. ต้นเลียง กินกับก้อยปลาและสามารถปลูกเป็นรั้วกันลำไย
3. ต้นไผ่ หน่อกินเป็นอาหาร เช่น แกง หมก ดอง ฯลฯ
4. ต้นแคน ใช้สร้างบ้านเพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง
5. ต้นแดง ใช้สร้างบ้านเพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง
6. ต้นหวาย หน่อและผลรับประทานได้ ลำต้นใช้จักสาน
7. ต้นกก ผลกินได้ ใส่ส้มตำ
8. เครือขี้ไก่ กินเป็นผัก

หลังจากทุกกลุ่มนำเสนอจบลง พ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้สรุปและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น พ่อนึก เสาร์ทอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านสันติสุขลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นต่อการเดินสำรวจและโครงการศึกษาวิจัยว่า เป็นผลดีต่อชุมชนของเราที่มีโครงการนี้เกิดขึ้น แต่ความต้องการของชุมชนตอนนี้คือการสร้างฝายน้ำล้นเพื่อกักเก็บน้ำชุมชนของเราจะได้มีน้ำทำการเกษตรได้อย่างพอเพียง พ่อนึกพูดจบลงนายสิทธิศักดิ์ ศรีมันตะผู้ใหญ่บ้าน บ้านสันติสุขก็ลุกขึ้นแสดงความคิดเห็นว่า การขุดลอกมีผลเสียหลายอย่างก็จริง แต่ผลดีของการขุดลอกก็มี เช่น มีทางเดินสะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม และถ้าเราเติมธรรมชาติเข้าไปโดยการปลูกไม้หลาย ๆ ชนิดต่อไปธรรมชาติก็จะกลับคืนมา

เมื่อหมดคนที่จะแสดงความคิดเห็นหรือเพิ่มเติมแล้ว พ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรมเดินสำรวจและปิดเวทีสรุป

การเดินสำรวจลำน้ำโพที่บ้านสันติสุขในวันนั้นได้รับความร่วมมือจากผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่าน เช่น

พ่อใหญ่โส ทองน้อย อดีตผู้ใหญ่บ้านสันติสุข

พ่อเลาะ ศรีมันตะ อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

พ่อเคน ศรีวะสุทธิ์ อดีต อ.บ.ต. บ้านสันติสุข

พ่อสมหวัง ศรีมันตะ (ตาหวัง) ผู้อาวุโสจากบ้านโสกชุมปูน

พ่อคำฟอง ทองน้อย ผู้อาวุโสจากบ้านโสกชุมปูน

พ่อไส มาตขาว ผู้อาวุโสจากบ้านหนองผือน้อย

พ่อบัวสอน มาสขาว ผู้อาวุโสจากบ้านหนองผือน้อย

กิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพบ้านกุดหิน

เวลา 09.30 น. สมาชิกมารวมตัวกันที่จุดนัดพบ คือ บริเวณฝายน้ำล้นนาพ่อใหญ่จัน เมื่อสมาชิกมารวมตัวกันครบได้มีการประชุมเพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมเดินสำรวจโดย พ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโดยการศึกษาวิจัยได้มีการแบ่งกลุ่มในการเก็บข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพืช สมุนไพรของที่กินได้ที่พบอยู่ในบริเวณเดินสำรวจ
2. กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวังปลา และที่มาของวังปลา
3. กลุ่มเขียนแผนที่
4. กลุ่มเก็บข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบัน

เมื่อแบ่งกลุ่มเรียบร้อยแล้วสมาชิกในกลุ่มเริ่มออกเดินทางสำรวจ เมื่อเวลา 11.00 น. กลุ่มที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ทำการจดบันทึก สิ่งที่พบตลอดการเดินทางสำรวจ เดินได้ประมาณ 500 เมตร ก็ถึงวังปลาวังแรก คือ วังลิบโทพัน วังกกกุง วังต้นยาง และวังขอนยาง ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน เดินทางไปอีกประมาณ 100 เมตร ก็ถึงวังกกโก วังขอนแก่น วังขอนแก่น วังกกยุง วังกกตี้ว วังตอตี้ว และปากตก เป็นลำดับ สุดท้ายในการเดินสำรวจแต่ละวังนั้นจะพบต้นไม้หลายชนิดขึ้นอยู่บริเวณนั้น เช่น กอไผ่ จะพบมากตลอดการเดินทางสำรวจ ต้นยาง ตันตี้ว ตันขี้เหล็ก และต้นไม้หน้อยใหญ่อีกหลายชนิด เมื่อเดินถึงปากตกซึ่งเป็นจุดสุดท้าย สมาชิกก็ได้เดินทางมารวมตัวกันที่นาของคุณ พงนรินทร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เดินสำรวจเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้ให้สมาชิกฟังเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งในการเดินสำรวจใช้เวลาในการเดินประมาณ 3 ชม. ซึ่งกลุ่มแรกที่น่าสนใจคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอดีตและปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มนี้จะอธิบายถึงความแตกต่างของลำน้ำโพในอดีตและปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไร มีความแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด กลุ่มที่ 2 กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวังปลาและที่มาของวังปลา กลุ่มที่ 3 กลุ่มเขียนแผนที่ลำโพ กลุ่มที่ 4 กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ พืช สมุนไพรของที่กินได้ที่พบในบริเวณเดินสำรวจ เมื่อทุกกลุ่มได้นำเสนอข้อมูลครบ

แล้ว สมาชิกได้ให้คนแก่คนเฒ่าของบ้านกุดหินแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลำน้ำโพงโดยคนที่แสดงความคิดเห็นคือ พ่อใหญ่ แป้ ซึ่งคุณพ่อมีที่นาที่นาติดอยู่กับบริเวณลำโพง และมีพื้นที่ในการทำนามากที่สุดในบริเวณว่าในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

โดยคุณพ่อแป้ได้ให้ความคิดเห็นดังนี้ คือ ในสมัยก่อนเดิมทีคุณพ่อเป็นคนบ้านหนองไถ่ขาว แต่ได้มาปักหลักที่บ้านกุดหิน เพราะแต่ก่อนบริเวณที่ไร่นาของคุณพ่อใหญ่แป้จะมีความอุดมสมบูรณ์มาก ทำนาแต่ละปีได้ข้าวเยอะมาก และปลาบริเวณนาก็เยอะ ฤดูน้ำหลากปลาเอาหนึ่มไม่หมด แต่ในปัจจุบันนี้จะตรงกันข้ามทำนาได้ข้าวลดลง ปลาก็มีไม่ค่อยเยอะ สาเหตุมาจากน้ำในลำโพงเหลือน้อยหรือถ้าถึงฤดูน้ำหลากก็เก็บน้ำไม่อยู่ เพราะบริเวณที่นาของคุณพ่อใหญ่แป้จะมีลำโพงแยกออกมาจากลำโพงของบ้านสันติสุข ตรงบริเวณวังจอกหลอก น้ำก็จะไหลไปลงตรงโสกน้ำขาว คือบริเวณที่นาของคุณพ่อใหญ่แป้ตรงนั้นจะไม่มีที่กั้นน้ำ เมื่อน้ำไหลลงสู่โสกบกหมด น้ำจึงไม่เพียงพอต่อการทำนา ชาวบ้านที่มีที่นาอยู่บริเวณนั้นจึงหาวิธีกั้นน้ำโดยการนำกระสอบทรายมาทับกันเพื่อให้น้ำเต็มฝั่งและมีน้ำใช้แต่ก็ทำได้ระยะหนึ่งเท่านั้น เพราะว่าถ้าน้ำมาแรงมากกระสอบทรายก็พังทลายไปกับน้ำ ทำไปแล้วปีเล่าปลายปีผ่านไปก็เหมือนเดิม คุณพ่อจึงมีแนวความคิดว่าถ้ามีการสร้างฝายน้ำล้นขึ้นมาจะสามารถบรรเทาปัญหานี้ได้มาก เพราะชาวนาที่มีที่นาอยู่บริเวณนี้จะมีน้ำเพียงพอต่อการทำนา โดยคุณพ่อได้ให้ความคิดเห็นว่าการสร้างฝายจะได้ประโยชน์มากกว่าการขุดลอกลำโพง

จากนั้นคุณพ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าทีมวิจัยได้กล่าวขอบคุณ พ่อใหญ่แป้ และคนแก่คนเฒ่าทุกท่านที่มาช่วยกันเป็นวิทยากรให้ข้อมูลกับลูกหลานทีมวิจัยในกิจกรรมเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านกุดหินในครั้งนี้ด้วย และพ่อปรีดี ศรีวะอุไร ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงการดำเนินกิจกรรมของโครงการต่อไปว่า ขณะนี้เราได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพงขึ้นแล้วชื่อว่า “กลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพง” ซึ่งขณะนี้ทางกลุ่มได้จัดทำเสื้อขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม โดยวัตถุประสงค์โครงการจัดตั้งกลุ่ม รวมพลคนรักน้ำโพง ขึ้นมาก็เพื่อจะให้ทุกคนที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงของเราให้คงอยู่กับชุมชนสืบไป และร่วมดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การฟื้นฟูอนุรักษ์ การผลักดันโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และคัดค้านโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงของเราในอนาคตด้วย

จากนั้นดาหวังผู้อาวุโสจากบ้านโสกชุมปูนได้ลุกขึ้นมาพูดถึงพืชสมุนไพรที่พบในการเดินสำรวจในวันนี้ให้คณะผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจทราบถึงตัวยาหลาย ๆ ชนิด และมีสมาชิกหลาย ๆ คนจดเอาสูตรยาที่ดาหวังบอกด้วยความสนใจ และซักถามท่านไปต่าง ๆ นานา และหัวเราะกันลั่นเมื่อดาหวังพูดถึงสูตรยาที่เขาชัน เมื่อดาหวังพูดจบ พ่อปรีดี ศรีวะอุไรหัวหน้าทีมได้เปิดโอกาสให้ทุกคนที่ร่วมสำรวจได้เพิ่มเติมข้อมูล และร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อไม่มีผู้ใดเพิ่มเติมแสดงความคิดเห็น พ่อปรีดี จึงกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรมก่อนสำรวจทุกคนและปิดวงสนทนาสรุปกิจกรรมการเดินสำรวจลำน้ำโพงบ้านกุดหิน

จากนั้นทุกคนร่วมกันข้าวกกลางวันร่วมกัน บรรยากาศเป็นไปแบบง่าย ๆ นั่งล้อมวงกันกินไปพูดคุยกันไปกับข้าวก็เป็นอาหารพื้นบ้านมีข้าวเหนียว ส้มตำ ทอดเนื้อ แจ่วบอง หลังจากทุกคนกินข้าวเสร็จ พ่อปรีดีหัวหน้าทีมได้ให้เยาวชนร่วมกันทำความสะอาดสถานที่ก่อนจะแยกย้ายกันเดินทางกลับ

การเดินทางลำนํ้าโพงบ้านกุดหินในครั้งนี้ ถือว่า เป็นกิจกรรมของพี่น้องในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับลำนํ้าโพงอย่างแท้จริง รวมทั้งพี่น้องในชุมชนบ้านกุดหินเองก็เข้าร่วมกิจกรรมการเดินทางกันมากทั้งเยาวชนและคนเฒ่าคนแก่ที่คอยให้ข้อมูล ทำให้ทางโครงการฯ ได้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน เช่น ความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ข้อมูลวังปลา รวมทั้งที่มาของวังปลาแต่ละวัง และชื่อของต้นไม้และพืช ผัก สมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ริมฝั่งของลำนํ้าโพงที่เยาวชนไม่เคยรู้ที่ได้รู้ว่าชื่ออะไร รวมถึงการใช้ประโยชน์และสรรพคุณทางยา ซึ่งทางโครงการฯ ได้รวบรวมข้อมูลของทรัพยากรที่มีอยู่ในลำนํ้าโพงและผลของการเดินทางในครั้งนี้เพื่อคนให้กับชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้รับรู้และหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ในลำนํ้าโพงให้คงอยู่กับชุมชนของเราตลอดไป

ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางลำนํ้าโพง บ้านกุดหิน ซึ่งแบ่งข้อมูลในการสำรวจดังนี้

1. กลุ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพืช สมุนไพร ของที่กินได้

ในการเดินทางลำนํ้าโพงจะพบพืชหลายชนิดซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

1.1 ใช้เป็นอาหาร ได้แก่

เครือขี้ไก่	กินเป็นผัก
กอไผ่	จักสาน, ใช้น่อมาประกอบเป็นอาหาร
ย่านาง	ใช้ใบคั้นเอานํ้ามาประกอบอาหาร, เป็นยาเย็น
ผักเบน	ใช้ใบอ่อนรับประทานกับก้อยปลา ลาบปลา
ต้นหวาย	ใช้หน่อและผลรับประทาน ส่วนลำต้นใช้จักสาน
ต้นดอกแค	ใช้ดอกรับประทาน
ต้นขี้เหล็ก	ใช้ใบอ่อนเอามาต้มแล้วแกง
ต้นเงียงดุก	ใช้ผลรับประทาน
มันแขง	ใช้หัวนํ้ามาต้ม
ต้นค้อ	ใช้ผลรับประทาน นำใบมาแช่อาบเป็นยาลดไข้เด็ก
ต้นมะม่วง	ใช้ผลรับประทาน
ต้นกระถิน	ใช้ใบอ่อนและผลรับประทาน

1.2 ใช้เป็นยาสมุนไพร ได้แก่

ต้นเข็มแดง	เป็นยาแก้มดลูก
แก่นจำปา	เป็นยารักษาโรค และหมาดขาว
ต้นเกลือ	ใช้ผลเป็นยาถ่ายพยาธิ

เรือตาปลา	เป็นยารักษาถ้าไส้ และโรคริดสีดวงทวาร
ต้นดาไก่	ใช้เป็นยาระบาย
สาบเสือ	ใช้ใบช่วยห้ามเลือด
ต้นตูมกา	ใช้เป็นยาสมุนไพร
ต้นจี่กา	ใช้รากต้มแก้ปวดท้อง
ต้นครุฑน้อย	ใช้รากเป็นยาแก้ไอ, แก้ปวดฟัน
ต้นข่อย	เป็นยาแก้ปวดฟัน
ต้นเหมียดโสด	รักษาอีสุกอีใส
ต้นสมัด	ใช้สมวัว สมควาย
ต้นพวงก	แก้โรคตับ
ต้นแก้มอัน	ใช้แก้ซางเด็ก
ต้นสเลดพังพอน	ใบใช้แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย
ต้นเบนหนาม	ใช้เป็นยาซางเด็ก

1.3 ใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่

ต้นเสี้ยว	ใช้ทำฟืน, ปลูกเป็นรั้วกัน
ต้นแคน	ใช้สร้างบ้าน ทำฟืน
ต้นยาง	ใช้สร้างบ้าน ทำฟืน
ต้นจิก	ใช้สร้างบ้าน ทำฟืน
ต้นพะยอม	ใช้สร้างบ้าน ทำฟืน
ต้นหวงชุม	ใช้เครื่องมือทำของหวง และใช้ทำฟืน
ต้นกก	ใช้ทำฟืน ผลนำมาใส่ส้มตำ
ปอพาน	ใช้ทำฟืน
เครื่องลิ้นแฮด	ใช้น้ำหยอดตา
เข็มโพง	ปลูกเป็นไม้ประดับ
ต้นโมกน้อย	ปลูกเป็นไม้ประดับ
ต้นแดง	ใช้สร้างบ้าน, ทำฟืน
ต้นสามสา (จามจุรี)	ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์
ต้นแอคแอ	ใช้ทำฟืน
ต้นดนา	ใบใช้รับประทาน, ใช้ทำฟืน
ต้นกระโดน	ใช้ทำฟืน ยอดอ่อนนำมากินกับลาบปลา ก้อยปลา ก้อยกุ้ง

ต้นหมี่	ใช้ผลตกปลา, ใบเอามาทำน้ำยาสระผม, ทำฟืน
ต้นหว่า	ผลกินได้, ทำฟืน, สร้างบ้าน
ต้นส้มลม	ผลและใบใช้กินมีรสเปรี้ยว

2. ข้อมูลเกี่ยวกับวังปลา และที่มาของวังปลา

ในการศึกษาเกี่ยวกับชื่อของวังปลา และที่มาส่วนใหญ่จะเรียกชื่อวังตามชื่อของต้นไม้ที่พบในบริเวณของวังปลา ซึ่งมีชื่อวังต่าง ๆ ดังนี้

1. **วังสิบโทพัน** ที่มาของวังนี้คือ อาจารย์พันเดินธุดงค์แล้วมาพักตรงบริเวณนี้ จึงเรียกว่า “วังสิบโทพัน” เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้หลายชนิด เช่น กอไผ่ และบริเวณนี้จะมีปลาชุกชุมมาก
2. **วังกกกุง** ที่มาของวังคือ จะมีขอนกกกุงขนาดใหญ่อยู่กลางลำโพง ปัจจุบันนี้ก็ยังมียู่ เป็นบริเวณที่มีปลาเยอะ และมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีกอไผ่
3. **วังต้นยาง** ที่มาคือ จะมีต้นยางขนาดใหญ่อยู่บริเวณนั้น ปัจจุบันต้นยางใหญ่ก็ยังอยู่ตรงนั้นเหมือนเดิม มีปลาเยอะ มีกอไผ่ขึ้นอยู่บริเวณนั้น และสภาพธรรมชาติรอบ ๆ วังก็ยังอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม
4. **วังขอนยาง** ที่มาคือ จะมีขอนยางขนาดใหญ่จมอยู่ในน้ำ ปัจจุบันได้มีการนำเอาขอนยางมาสร้างบ้าน แต่ก็ยังเหลือบางส่วนอยู่ บริเวณนี้จะมีกอไผ่เยอะและมีปลาชุกชุมมาก
5. **วังกกโก** ที่มาคือ มีกกโกขนาดใหญ่อยู่ตรงบริเวณนั้น พื้นที่โดยรอบจะมีความอุดมสมบูรณ์ มีปลาชุกชุม มีกอไผ่และพืชอื่น ๆ อยู่บริเวณนั้น
6. **วังขอนแห่** ที่มาคือ จะมีขอนแห่ขนาดใหญ่อยู่บริเวณนั้น เป็นบริเวณที่มีต้นไม้ขึ้นเยอะมาก และมีปลาจำนวนมากแหวกว่ายไปมา
7. **วังกกยุง** ที่มาของวังคือ มีต้นยุงขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ตรงบริเวณนั้น ปัจจุบันต้นยุงไม่มีแล้ว เป็นวังที่มีปลาอยู่มากมาย และมีกอไผ่มาก
8. **วังกกจั่ว** ที่มาของวัง คือ จะมีต้นจั่วขึ้นบริเวณรอบ ๆ วัง ปัจจุบันต้นจั่วไม่มีแล้ว และมีปลาชุกชุมมาก
9. **วังตอด้ว** ที่มาของวังคือ จะมีตอด้วเกิดขึ้นอยู่บริเวณนั้นเยอะมาก จึงเป็นที่มาของวังนี้ และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาจำนวนมาก
10. **ปากตก** ที่มาเป็นบริเวณที่น้ำจากหนองปลาตองไหลลงมาลำโพง ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ปากตก” แต่ก่อนชาวบ้านจะมาหาปลาบริเวณนี้ในฤดูน้ำหลาก เพราะปลาเวลาน้ำไหลลงลำโพงจะมีปลาลอยขึ้น ลอยลงระหว่างหนองปลาตอง และลำโพงจึงทำให้ชาวบ้านมารอดักจับปลาในบริเวณนี้เพราะมีปลาเยอะและสะดวก แต่ในปัจจุบันนี้ปลาหายากและไม่ค่อยมีเหมือนในสมัยก่อนชาวบ้านจึงไม่ค่อยมาดักจับปลาเหมือนเคยกันเท่าไร

จากการศึกษาเกี่ยวกับชื่อวังและที่มาของวังต่าง ๆ จะพบว่าส่วนใหญ่จะเรียกชื่อตามต้นไม้ที่เกิดอยู่บริเวณนั้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และสภาพแวดล้อมของวังปลาแต่ละวังยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นอันมาก และจะมีต้นไม้ตลอดสองฝั่งของลำน้ำโพง จึงทำให้ฝั่งของลำน้ำโพงยังมีความอุดมสมบูรณ์ และปลาในลำโพงยังมีอยู่มาก เพราะสภาพแวดล้อมของฝั่งทั้งสองยังไม่ได้มีการถูกทำลาย จึงทำให้บริเวณดังกล่าวของบ้านกุดหินยังมีความสมบูรณ์อยู่เป็นอย่างมาก ถ้าเปรียบเทียบกับลำโพงของบ้านท่าลาด บ้านโสกชุมพล บ้านหนองผือน้อย และบ้านสันติสุข

3. ข้อมูลเกี่ยวกับอดีตและปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลจะพบได้ว่า วังปลาแต่ละวังในอดีตและในปัจจุบันจะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนักจะมีที่เป็นบางวังเท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น บริเวณวังขอนแก่น แต่ก่อนจะมีกอไผ่ป่าขึ้นเยอะมาก แต่ในปัจจุบันนี้กอไผ่ป่าได้ตาย คือ เมื่อกอไผ่ป่ามีอายุหลายปีกอไผ่จะเป็นดอก หรือภาษาชาวบ้าน เรียกว่า “จิ” กอไผ่ป่าก็จะตายไปตามกาลเวลา เมื่อกอไผ่ป่าได้ตายลงไป ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่บริเวณนั้นก็จะนำกอไผ่มาปลุกทดแทน กอไผ่ป่าที่ตายไปเพื่อป้องกันการพังทลายของดินฝั่งและเพื่อใช้เป็นอาหาร

ส่วนสัตว์น้ำที่พบในแต่ละวังจะพบไม่ค่อยเยอะเหมือนแต่ก่อน เช่น ปลาแต่ก่อนจะมีปลาชุกชุมมากหาได้ง่าย ๆ แต่ในปัจจุบันนี้ปลาเริ่มลดลง สาเหตุมาจากการที่มีประชากรเยอะและมีเครื่องมือที่ทันสมัยขึ้นในการจับปลา และอีกอย่างในปัจจุบันจะมีการหาเพื่อขายมากกว่าหาเพื่อกินเองภายในครอบครัวไม่เหมือนในอดีต ถ้าหากินพอต่อความต้องการแล้วก็จะเลิกหาถ้าหิวเมื่อไหร่ก็ค่อยหา

ความลึกของน้ำในแต่ละวังในอดีตจะมีความลึกมาก แต่ในปัจจุบันลำน้ำจะตื้นเขินมาก สาเหตุมาจากการทับถมของใบไม้ที่หล่นลงไป และดินที่น้ำกัดเซาะพังทลายลงไปใต้น้ำ จึงทำให้น้ำตื้นเขิน เพราะบริเวณลำโพงบ้านกุดหิน จะเป็นบริเวณลำโพงที่แคบและมีต้นไม้ขึ้นอยู่สองฝั่งที่รกมาก สภาพชายฝั่งของลำโพงถ้าเปรียบเทียบกับในสมัยอดีตจะพบว่าไม่ค่อยมีความแตกต่างกันกับในสมัยปัจจุบัน เพราะชาวนาที่อยู่ใกล้ไม่ได้มีการทำลายต้นไม้ที่อยู่ชายฝั่ง และปัญหาการพังทลายของฝั่งก็ไม่ค่อยมี ส่วนปัญหาเรื่องน้ำก็ไม่ค่อยมีเท่าไร น้ำก็เพียงพอต่อการใช้ของชาวนา จะมีแค่ปัญหาการตื้นเขินของลำน้ำเท่านั้นในปัจจุบันนี้

ในช่วงที่ 2 (เดือนธันวาคม 2551- สิงหาคม 2552) ของการดำเนินงาน ทางโครงการได้นำข้อมูลจากช่วงแรกมาวางแผนเพื่อหาแนวทางในการนำไปสู่การฟื้นฟูลำน้ำโพง การทำงานในช่วงที่ 2 เริ่มจากการวางแผนของทีมวิจัยและแกนนำ

ประชุมทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษา วันที่ 26 ธันวาคม 2551

การประชุมทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาของโครงการ จัดขึ้นในวันที่ 26 ธันวาคม 2551 ณ อาคารเอนกประสงค์โรงเรียนมัธยมรัชชธรรมชาติ การประชุมครั้งนี้เกิดขึ้นจากการประสานของหัวหน้าโครงการ โดย

การประสานทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาโครงการที่มีอยู่ใน 5 หมู่บ้าน โดยใช้วิธีการพูดคุยทางโทรศัพท์ และการเดินทางด้วยมอเตอร์ไซด์เพื่อไปประสานกันจนถึงบ้านถึงเรือน

วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมทีมวิจัย

- เพื่อทบทวนบทบาทการทำงานของทีมวิจัยที่ผ่านมา
- เพื่อสรุปประเมินผล จากการดำเนินกิจกรรมโครงการในช่วง 6 เดือนแรก
- เพื่อปรึกษาหารือร่วมกันวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

เวลา 09.00 น ทีมวิจัยจากหมู่บ้านต่างๆเริ่มทยอยเดินทางมาถึงห้องประชุม 09.30น. เริ่มทำการประชุม โดยพิธีเปิดการประชุมก็ใช้พิธีทางพระพุทธศาสนา คือสวดมนต์ไหว้พระ หลังจากนั้นนายปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโครงการได้ดำเนินการประชุมโดยมีวาระในการประชุมดังนี้

วาระที่1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

- สถานะการเงินโครงการ
- การจัดทำรายงานความก้าวหน้า
- สรุปกิจกรรมโครงการที่ผ่านมา

หัวหน้าโครงการได้ชี้แจงผลการดำเนินกิจกรรมของโครงการที่ผ่านมาในช่วง 6 เดือนแรกว่า นับว่าเป็นผลงานแห่งความสำเร็จของทีมทุกคน ทั้งทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษาและทีมผู้นำชุมชนที่คอยให้ความร่วมมือในกิจกรรมทุกกิจกรรมของโครงการจนมาถึงขั้นตอนการเขียนรายงานความก้าวหน้า และทำการจัดส่งเป็นที่เรียบร้อยทำให้ทีมวิจัยของโครงการเกิดความรู้ใหม่ เกิดการเรียนรู้ในหลายๆด้านทั้งการเขียนการนำเสนอ ตลอดจนเกิดความรัก เกิดความสุขกับการทำงานเพื่อชุมชน

ส่วนการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการก็เป็นไปตามแผนการใช้งบประมาณที่ได้กำหนดไว้โดยการใช้จ่ายด้วยความระมัดระวัง เน้นความถูกต้องโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของทีมทุกหมู่บ้าน จากนั้นหัวหน้าโครงการได้เปิดโอกาสให้ทุกคนในที่ประชุมซักถามเกี่ยวกับการใช้งบประมาณของโครงการ จนไม่มีผู้ใดสงสัยจึงพักกินข้าวเที่ยงที่โรงครัวโดยนัดเข้าห้องประชุมต่อเวลา 13.00 น.หลังจากที่ทุกคนรับประทานอาหารเที่ยงเสร็จเวลาบ่ายโมงจึงเริ่มประชุมต่อโดยการประชุมในรอบบ่ายมีวาระในการประชุมดังนี้

วาระที่ 2 เรื่องปรึกษาหารือ

- 2.1 แผนการดำเนินกิจกรรมโครงการต่อไป
- 2.2 การสร้างวังปลา 5 หมู่บ้าน
- 2.3 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม
- 2.4 การจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

ในที่ประชุมได้มีการปรึกษาหารือถึงแผนการดำเนินกิจกรรมต่อ เช่น การสร้างวังปลาซึ่งทีมแต่ละหมู่บ้านก็มีการหารือกันว่าจะใช้วังใดเป็นจุดอนุรักษ์ก็ได้เปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง ในที่สุดในที่ประชุมก็มีความเห็นชอบให้ทีมแต่ละหมู่บ้านไปจัดเตรียมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำป้ายอนุรักษ์บ้านใครบ้านมัน โดยให้ทีมวิจัยทุกคนช่วยกันเสียดสละ ช่วยกันเลื้อย ช่วยกันจัดหา แผ่นไม้มาทำป้าย

รวมทั้งเสาไม้เนื้อแข็งเพื่อมาทำเสาป้ายอนุรักษ์พันธุ์ปลา ซึ่งทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาปรึกษาว่าจะช่วยกันหา มา โดยมีการนัดหมายให้ทีมแต่ละหมู่บ้านนำวัสดุอุปกรณ์ในการทำป้ายมารวมกัน ณ ลานเอนกประสงค์ของ โรงเรียน ในวันที่ 8 มกราคม 2552 และนัดให้ทีมทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมทำป้ายในวันที่ 8 มกราคม 2552 โดย พร้อมเพรียงกัน

ส่วนเรื่องสถานที่ที่จะกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ในลำน้ำโพของแต่ละหมู่บ้านนั้น ที่ประชุมให้ความเห็นให้ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านนำเรื่องไปปรึกษากับทางผู้นำก่อน เพราะทางโครงการเป็นเพียงผู้ประสาน และหนุนเสริมให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ขึ้นเท่านั้น ส่วนเรื่องวังปลาเป็นของชุมชนที่ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแล ทางผู้นำหมู่บ้านจะต้องนำเรื่องนี้ไปปรึกษากับทางชาวบ้านก่อนว่าจะเลือกเอาวังปลาใดให้เป็นเขตอนุรักษ์

ส่วนเรื่องกำหนดวันเวลาในการดำเนินกิจกรรม ทางหัวหน้าโครงการจะประสานกับทางผู้นำชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ถ้าหากชุมชนใดพร้อมก็เริ่มดำเนินการได้เลย

การประชุมได้ดำเนินมาถึงเวลา 15.30 น. จึงได้มีการสรุปและปิดการประชุมโดยการไหว้พระ

กิจกรรมการเขียนป้ายวังปลา วันที่ 8 มกราคม 2552

กิจกรรมการเขียนป้ายอนุรักษ์พันธุ์ปลา เกิดขึ้นหลังจากได้มีการนัดหมายกันเมื่อครั้งประชุมทีมวิจัย และทีมที่ปรึกษาเมื่อวันที่ 26 ธ.ค 51 เวลา 09.00น. ทีมวิจัยจากหมู่บ้านต่างๆเริ่มทยอยมา บางหมู่บ้านมาพร้อมรถอีแต๋นบรรทุกอุปกรณ์ทำป้ายมาด้วย ทีมวิจัยบางหมู่บ้านก็เอารถเข็นพ่วงกับมอเตอร์ไซค์บรรทุกไม้ และเสามาทำป้ายรวมกัน ส่วนหัวหน้าโครงการเข้าไปอำเภอกุดชุมตั้งแต่เช้าเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียนป้าย เช่น สีรองพื้น สีเขียน แปรง น้ำมันสนเป็นต้น

เมื่อทีมแต่ละหมู่บ้านเดินทางมาครบก็เป็นการเริ่มลงมือปฏิบัติโดยการทาสีรองพื้นก่อน ชาวชนที่ไม่เคยทำก็ต้องให้ลงมือทำกันทุกคนชาวชนชายส่วนหนึ่งก็ทำหน้าที่เจาะรูไม้คั่นแผ่นป้ายเพื่อยึดติดกับเสาไม้แผ่นป้ายอันใดไม่ดีก็นำมาตกแต่งใหม่ เมื่อทาสีรองพื้นรอบแรกผ่านไปก็เป็นการทาสีรอบที่ 2 หลังจากตากให้แห้งแล้วเป็นเวลาเที่ยงพอดี ทุกคนก็พักกินข้าวเที่ยงกว่าตอนบ่ายก็คงทำการเขียนได้

ตอนบ่ายเป็นการเขียนป้าย โดยการสรรหาทีมวิจัยที่เป็นมือศิลปินว่าใครมีฝีมือในการเขียนหรือไม่ แรกๆก็มีหลายคนต้องการมาทดสอบฝีมือ แต่ไปๆมาๆก็ไม่มีใครผ่านสักคนก็เลยต้องเป็นหน้าที่ของมือเขียนประจำทีม วุฒิพงษ์ เวฬุวนารักษ์ หรือ ฟลุ๊ค เป็นคนที่มีฝีมือในด้านการเขียนอยู่บ้างเพราะเคยได้เล่าเรียนมา การเขียนของฟลุ๊คก็เป็นไปอย่างช้าๆ เพราะไม่ได้เขียนมานานจึงเท่ากับเป็นการทบทวนใหม่ ส่วนทีมวิจัยทุกคนก็คอยให้กำลังใจอยู่ข้างๆการเขียนป้ายดำเนินมาถึงเวลา 17.00 น. แต่ก็ยังไม่เสร็จ ทางหัวหน้าโครงการจึงให้ทีมวิจัยที่เป็นผู้หญิงเดินทางกลับก่อน ส่วนทีมผู้ชายก็ให้อยู่จนเขียนป้ายเสร็จก่อน เพราะอย่างน้อยๆก็ต้องอยู่เป็นเพื่อน เป็นกำลังใจให้กับคนเขียน เพราะเรามีมือเขียนคนเดียว วันนี้ก็เสียสละเวลามาทั้งวันแล้ว คำก็ต้องคำด้วยกัน มีดก็ต้องมีด ด้วยกัน

การเขียนป้ายอนุรักษ์ดำเนินมาถึงเวลา 6 โมงเย็นเศษๆ จึงเขียนเสร็จครบทั้ง 5 หมู่บ้าน ทางทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านก็ช่วยกันขนเสาชวนป้ายอนุรักษ์ขึ้นรถอีแต๊ก และขึ้นรถเข็นที่เตรียมมากลับบ้านใครบ้านมัน แต่ก่อนเดินทางกลับทีมวิจัยทุกคนก็ช่วยกันทำความสะอาดสถานที่และเก็บอุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียนเสร็จแล้วทุกคนก็เดินทางกลับ

การเตรียมเสากการเตรียมป้ายอนุรักษ์เป็นการเตรียมความพร้อมของทั้ง 5 หมู่บ้านของโครงการศึกษาวิจัย ที่มีแผนในการฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งอาหารในลำน้ำโพของแต่ละหมู่บ้าน คือการสร้างวังปลาหมู่บ้านละ 1 แห่ง เมื่อทุกอย่างพร้อม ต่อไปก็จะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าโครงการที่จะประสานกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้านว่าหมู่บ้านใดมีความพร้อม ถ้าหมู่บ้านใดมีความพร้อมก่อนก็กำหนดวันทำกิจกรรมได้เลย

กิจกรรมสร้างวังปลาในลำน้ำโพบ้านสันติสุข วันที่ 25 มกราคม 2552

กิจกรรมสร้างวังปลาลำน้ำโพบ้านสันติสุข จัดขึ้นในวันที่ 25 มกราคม 52 หลังจากการประชุมทีมกิจกรรมการเขียนป้ายผ่านไปแล้ว ทางหัวหน้าโครงการก็ได้ประสานกับผู้นำชุมชนบ้านสันติสุข นาย ศิลาบุญศักดิ์ ศรีมันตะ ก็เป็นที่ปรึกษาของโครงการศึกษาวิจัยอยู่แล้ว จึงง่ายสำหรับการประสาน ส่วนชาวบ้านก็ได้ปรึกษาหารือกันก่อนหน้าแล้วเมื่อครั้งกิจกรรมเดินสำรวจ ซึ่งทุกคนมีความเห็นให้ทำการอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ที่ยังไม่มีการขุดลอกทั้งหมด คือจากนาพ่อสาขธนูทอง แก่นจำปาถึงวังข้าวลิงนา แม่นางคุณ เวฬุวนารักษ์

เมื่อการประสานเรื่องวันเวลาสถานที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หัวหน้าโครงการจึงได้ประสานกับทางทีมวิจัย แต่ละหมู่บ้านให้เดินทางมาร่วมกิจกรรม นอกจากนั้นยังได้ประสานกับทางผู้นำแต่ละหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการศึกษาวิจัย ผู้นำตำบล และทีมงาน นายกอบต. ทางโครงการก็ประสานไป รวมทั้งเรื่องการรับ-ส่ง และ นิมนต์พระคุณเจ้าแต่ละวัดก็ได้มีการประสานกันชัดเจน ก่อนที่จะถึงวันจัดกิจกรรมการประสานสถานที่ การประสานกลุ่มแม่บ้านในการทำอาหารกินเลี้ยงผู้เข้าร่วมกิจกรรม ก็เป็นไปด้วยความราบรื่น คือได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายด้วยดี

เช้าวันจัดกิจกรรม ทุกอย่างเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้กลุ่มแม่บ้านเริ่มเตรียมอาหารคาวหวาน หัวหน้าโครงการผู้นำชุมชนและทีมวิจัยบางส่วน เตรียมอุปกรณ์การสร้างวังปลา ออกไปสู่สถานที่ด้วยรถอีแต๊ก เช่น เสากและป้ายอนุรักษ์ไม้ไผ่ กอไผ่รงบอกแนวเขต และอุปกรณ์ในการเตรียมสถานที่ทำบุญเลี้ยงพระ และทำพิธีสืบชะตาลำน้ำเป็นต้น การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้ใช้สถานที่นาพ่อสาขธนูทอง แก่นจำปาที่อยู่ติดกับลำน้ำโพโดยใช้ร่มไม้เป็นสถานที่ทำบุญเลี้ยงพระเพลและทำพิธีทางศาสนา 09.00น. ทางทีมวิจัยจากหมู่บ้านต่างๆ เริ่มทยอยเดินทางมา การเตรียมการและการจัดสถานที่เริ่มดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านที่จะมาร่วมกิจกรรมและร่วมทำบุญเริ่มทยอยมาเป็นกลุ่ม และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆรวมทั้งรถรับ-ส่งพระคุณเจ้าก็เดินทางมาถึง ซึ่งวันนี้หลวงพ่อบุญครูสุภาจารวัฒน์ เจ้าคณะตำบลท่านเดินทางมาเอง นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีของชาวบ้านสันติสุขที่มีพระผู้ใหญ่มาร่วมในพิธี นอกจากนี้ยังมีผู้หลักผู้ใหญ่ของตำบลเดินทางมาร่วมกิจกรรมทำบุญคือ ท่านกำนัน จันง มาตขาว และทีมงานรองนายก เมธาสิทธิ์ มาตขาวก็เดินทางมาร่วมกิจกรรมสร้างวังปลาในวันนี้ด้วย

กิจกรรมถูกปรับเปลี่ยนไม่เป็นไปตามแผน

การดำเนินกิจกรรมได้มีการปรับเปลี่ยน ตอนแรกทางหัวหน้าโครงการร่วมกับทีมวิจัยและทีมผู้นำชุมชนคุยกันไว้ว่าจะทำการปักป้ายแนวเขตของการอนุรักษ์รวมทั้งการทำที่อยู่อาศัยให้ปลา ให้แล้วเสร็จก่อนเที่ยง แต่แล้วกลับไม่เป็นไปตามแผนเพราะจวนใกล้เวลาพระคุณเจ้าท่านจะฉันท์เพลแล้ว ก็เลยต้องมีการปรับเปลี่ยนคือ เอาพิธีการทำบุญเลี้ยงพระเพลให้แล้วเสร็จก่อน เมื่อพระท่านฉันท์เพลเสร็จก็ให้ญาติโยมเข้าร่วมกิจกรรมทุกคนกินข้าวกินปลาเสร็จก่อน แล้วจึงไปทำกิจกรรมการสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

กลุ่มแม่บ้านลำเลียงอาหารคาวหวาน เพราะถึงเวลาพระต้องฉันท์เพลการนิมนต์พระคุณเจ้ามาในกิจกรรม ในวันนี้มีด้วยกัน 4 วัด คือ วัดบ้านท่าลาด (วัดหลวงพ่อเจ้าคณะตำบล) วัดบ้านโสกชุมพล วัดบ้านสันติสุข และวัดบ้านหนองผือน้อย ทุกคนช่วยกันเตรียมสำหรับกับข้าวเพื่อลำเลียงมาถวายพระคุณเจ้าที่ร่วมมีส่วนญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมก็นั่งอยู่ในร่มไม้อย่างเป็นระเบียบ ในขณะที่พระคุณเจ้าท่านพิจารณาอาหารเพลทางหัวหน้าโครงการ พ่อ ปรีดี ศรีวะอุไร ได้ถือโอกาสชี้แจงความเป็นมาของการจัดกิจกรรมในวันนี้ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้รับทราบถึงความเป็นมาของการจัดกิจกรรม

พ่อปรีดีพูดว่า เมื่อก่อนในลำน้ำโพงของเราเคยเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดที่พี่น้องในชุมชนของเราเคยใช้เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต มากี่หลายชั่วอายุคน แต่ทุกวันนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับลำน้ำโพงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของฝีมือมนุษย์ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของโครงการรัฐ และปัจจุบันวิถีชีวิตของพี่น้องในชุมชนของเราก็เปลี่ยนแปลงไป เช่นเมื่อก่อนเคยหาอยู่หากิน เคยพึ่งพาอาหารธรรมชาติแต่ปัจจุบันพี่น้องในชุมชนกลับมาซื้ออยู่ซื้อกินพึ่งพาอาหารจากภายนอก สาเหตุนี้เองจึงทำให้เกิดโครงการ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลาง เพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ว่ามีความสัมพันธ์กับลำน้ำโพงอย่างไร
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในลำน้ำโพงตอนกลาง
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเหมาะสมกับชุมชน

พ่อปรีดี ใช้เวลาในการพูดชี้แจงความจำเป็นของการจัดกิจกรรม และความเป็นมาของโครงการ ใช้เวลาร่วม 30 นาที จึงสรุปและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ซักถาม พอดีพระคุณเจ้าท่านฉันท์เพลเสร็จ จึงมีการกินข้าวเที่ยงร่วมกัน โดยพ่อปรีดีได้กล่าวเชิญให้ทุกคนที่มาร่วมกิจกรรมมากินข้าวกินปลาให้อิ่มหน้าสำราญกันทุกคน ก่อนที่พวกเราจะไปร่วมกันทำกิจกรรมที่ลำน้ำโพงต่อไปในขณะที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกินข้าวอยู่ ท่านหลวงพ่อบุญครูสุภาจารย์วัฒน์ท่านก็เป็นองค์กล่าวสัมโมสนียกะฐาโดยญาติโยมก็ฟังไปกินไป

หลวงพ่อบุญท่านกล่าวว่า ก่อนที่ความอุดมสมบูรณ์จะหมดไปเป็นเพราะแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของภาครัฐ ที่พยายามให้ชาวบ้านทำตามเช่นอยู่ๆ ก็มีคนมาแนะนำว่าถ้าปลูกปอจะขายได้ราคาดีชาวบ้านก็พากันถางป่าปลูกปอ อยู่ต่อมาก็บอกว่ามันล้มปะหลัง ราคาดีชาวบ้านก็พากันถางป่าเพื่อปลูกมันจนป่าชุมชนที่เคยอุดมสมบูรณ์เช่น พวกเห็ดธรรมชาติต่างๆก็ลดน้อยลง รวมทั้งพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกจนเหลือพื้นที่ไม่มากให้

เห็นในปัจจุบัน ในที่สุด ปอมาป่าหมด มั่นมาป่าก็หมด หลวงพ่อท่านเล่าต่อ ตามแหล่งน้ำก็เช่นกันการหา
กินของคนในสมัยก่อนคือ หาได้แค่พอกินแต่ทุกวันนี้มีมากก็เอามากเอา ไม่รู้จักพอจึงทำให้ทุกวันนี้อาหาร
ตามธรรมชาติของเราไม่มีมาก ไม่พอยู่พอกินเหมือนก่อน อาตมาเห็นด้วยที่มีโครงการนี้ขึ้น ถ้าหากเราไม่
ร่วมมือกันอนุรักษ์ไว้ตั้งแต่วันนี้ ต่อไปในวันข้างหน้าเราคงต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอกชุมชนตลอด ใน
วันนี้ นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีที่ทุกภาคทุกส่วนมาร่วมมือกัน อาตมาเคยไปร่วมงานสืบชะตาลำน้ำน่าน เจ้าจัด
พิธีได้ใหญ่มาก มีพระสงฆ์มีคนเข้าร่วมในพิธีมากมาย มีเครื่องไหว้ กลัวย อ้อย สร้อยปี่ จัดได้สวยงามมากแต่
สำหรับในลำน้ำโขงของเราจัดพิธีได้แค่นี้ก็นับว่าดีแล้วเพราะถือว่าเป็นการเริ่มต้นครั้งแรก ที่เอาพิธีกรรมทาง
ศาสนามาใช้กับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ต่อไปถ้ามีใครมาขโมยปลาในเขตอนุรักษ์ถือว่าขโมยของพระด้วย
หลวงพ่อบอกท่านพูดจนกระทั่ง ญาติโยมผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมกินข้าวปลาเสร็จ จากนั้นหลวงพ่อบอกก็ให้พรกับ
ญาติโยม ก็เป็นการเสร็จพิธี ในการทำบุญเลี้ยงพระเพล คงเหลือแต่พิธีกรรมสืบชะตาลำน้ำ

จากนั้นทางโครงการได้เชิญผู้นำหมู่บ้านคือ นายสิทธินุศักดิ์ ศรีมันตะ ได้พูดแสดงความคิดเห็นกับการ
จัดกิจกรรมในครั้งนี้ผู้นำชุมชนพูดว่า เป็นสิ่งที่ดีที่เกิดกิจกรรมนี้ขึ้น ขอขอบคุณทางโครงการที่มีส่วนในการ
หนุนเสริมให้กิจกรรมที่ดีๆ กับชุมชนของเรา ผมยินดีให้ความร่วมมือ ในขณะที่ท่านผู้นำพูดแม่บ้านหรือฝ่าย
ผู้หญิงก็ช่วยกันเก็บสำรับกับข้าว ส่วนผู้ชายที่กำลังวังชาดีก็เตรียมขนอุปกรณ์การสร้างวังปลา ลงสู่ลำน้ำโขง
ผู้นำชุมชนพูดในช่วงเวลาสั้นๆ จากนั้นพวกเราทุกคนก็ขนอุปกรณ์ต่างๆสู่ลำน้ำโขงที่อยู่ใกล้ๆ กับจุดทำบุญ
เลี้ยงพระโดยได้นิมิตพระท่านไปด้วย

จุดแรกเป็นการปักป้าย เพื่อบอกเป็นเขตอนุรักษ์โดยได้เชิญทุกคนมานั่งรวมกัน รวมทั้งท่านกำนัน
ท่านรองนายกที่จะลงพื้นที่มาร่วมกิจกรรมเช่นกัน จากนั้นได้โยงสายสิญจน์สู่ลำน้ำเข้ากับป้ายอนุรักษ์แล้ว
นิมนต์พระคุณเจ้าท่านสวดทำพิธีสืบชะตาลำน้ำ จากนั้นการสร้างวังปลาที่ดำเนินต่อไป จนกระทั่งจนถึงวัง
ข้าวซึ่งเป็นที่วังสุดท้ายของการกำหนดเป็นเขตอนุรักษ์

การสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในลำน้ำโขงบ้านสันติสุข ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากทุกคนที่
เดินทางมาร่วมกิจกรรม เช่น ทีมวิจัยจากแต่ละหมู่บ้านผู้นำชุมชนและชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือออกเรือออก
แรงช่วยกันจนกระทั่งงานสำเร็จ จนถึงเวลา 16.15 น. จึงแยกย้ายกันเดินทางกลับ

หลังจากนั้นทางหัวหน้าโครงการร่วมกับผู้นำหมู่บ้านและทีมวิจัยบางส่วนก็มานั่งสรุปงานกันในราว
ครึ่งชั่วโมงหลังจากนั้นก็ช่วยกันเก็บอุปกรณ์เครื่องเสียงเดินทางกลับ

กิจกรรมสร้างวังปลาลำน้ำโขงบ้านท่าลาด วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2552

กิจกรรมการสร้างวังปลาลำน้ำโขงบ้านท่าลาด จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2552 โดยการประสานงานระหว่าง
หัวหน้าโครงการศึกษาวิจัยกับทางผู้นำหมู่บ้าน หลังจากนั้นทางผู้นำหมู่บ้าน คือ นายประดิษฐ์ แสงโชติ ได้นำ
เรื่องการจัดกิจกรรมการสร้างวังปลาเข้าปรึกษารื้อกับทางคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านท่าลาด จึงได้
ตกลงเอาวันที่ 7 ก.พ 52 เป็นวันจัดกิจกรรม การประสานเริ่มจากการประสานทีมวิจัยทีมที่ปรึกษาแต่ละ
หมู่บ้านเพื่อให้เดินทางมาร่วมกิจกรรม การประสานพระคุณเจ้าแต่ละวัดเพื่อนิมนต์มาร่วมทำพิธี การ

ประสานกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำอาหาร การประสานทีมเยาวชนให้จัดการเรื่องสถานที่และเครื่องเสียง เมื่อการประสานทุกอย่างลงตัวหัวหน้าโครงการก็ต้องมาเตรียมเอกสารเตรียมการนำเสนอ เตรียมแผนงานการจัดกิจกรรมให้เสร็จก่อนวันจัดกิจกรรมอย่างน้อย 1 วัน

เช้าวันจัดกิจกรรม 7 ก. พ 52 กินข้าวเช้าเสร็จ ผู้เขียนต้องขนไม้ไผ่หลายสิบลำขึ้นรถอีแต๋น (นอกจากจะมีมอเตอร์ไซค์ 1 คันแล้ว ผมก็มีน้ำและรถอีแต๋นคู่ใจพอได้บรรทุกข้าวของ ตามสภาพความเป็นอยู่ของคนลูกทุ่ง) วันนี้ไม่ได้เดินทางด้วยมอเตอร์ไซค์เพราะต้องนำอุปกรณ์ไม้ไผ่ที่ได้ตัดไว้เพื่อไปทำธงแนวเขตของการอนุรักษ์ด้วย จึงต้องเตรียมออกเดินทางตั้งแต่เช้า เพื่อมาถึงจุดนัดพบในการจัดกิจกรรม

การเตรียมสถานที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยใช้ร่มไม้ริมฝั่งลำน้ำโพงเป็นสถานที่ๆ ใช้ทำบุญเลี้ยงพระเพล สภาพภูมิประเทศก็ซึ่งเป็นใจริมฝั่งโพงด้านหนึ่งเต็มไปด้วยทิวไม้ ถัดมาเป็นเนินหญ้าริมทุ่งที่ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ส่วนด้านขวายังมีหนองน้ำที่แยกแขนงออกจากลำน้ำโพง ซึ่งมีบัว มีหญ้าขึ้นเป็นธรรมชาติ 2 โมงกว่าๆ ชาวบ้านที่มาร่วมทำกิจกรรมเริ่มเดินทางมาชาวบ้านผู้ชายหลายคนมีมิดิมีเสียงติดไม้ติดมือมา กิจกรรมเริ่มเองอัดโน้มนั้ พอเวลา 3 โมงเช้าเมื่อมีกำลังคนมากพอ ทางผู้นำชุมชนและชาวบ้านช่วยกันไปทำที่อยู่อาศัยให้กับปลา โดยการช่วยกันตัดไม้ไผ่ที่อยู่บนฝั่งลำน้ำโพงให้จมลงสู่ใต้น้ำ ทุกคนช่วยกันตัด หลายคนช่วยกันฟันจนได้ก่อไผ่เป็นบ้าน เป็นที่อยู่อาศัยให้กับปลาหลายกอที่อยู่ในเขตอนุรักษ์

สภาพของลำน้ำโพงของชุมชนบ้านท่าลาด ยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ได้ดีกว่าลำน้ำโพงหมู่บ้านอื่น เพราะมีฝายเก็บกักน้ำปริมาณน้ำจึงเต็มฝั่ง สภาพสองฝั่งของลำน้ำโพงก็มีไม้ธรรมชาติ มีพืชผักสมุนไพร มีอาหารธรรมชาติ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีคุณค่าคู่ควรแก่การอนุรักษ์อย่างยิ่ง

กลับมาที่ร่มไม้ที่ใช้เป็นสถานที่ทำบุญเลี้ยงพระที่ร่มต้นหว้าใหญ่ 2 ต้น เต็มไปด้วยญาติโยมที่เตรียมสำหรับกับข้าวมาทำบุญ ขยายเผ่าวัย 80 กว่าๆ เดินสักไม้เท้าสะพายกระบิข้าวเดินตามเพื่อนมาติดๆ พอมาถึงริมฝั่งโพงผมต้องคอยพยุงจับแขนยายเผ่าแก่ให้ค่อยๆ เดินลงจากถนนไปร่มไม้ที่ทุ่งนา เวลา 4 โมงเศษๆ หลวงพ่อพระครู สุภาจารวัฒน์ พร้อมกับพระลูกวัดเดินทางมาถึง ท่านไม่ให้เอารถไปรับ –ส่ง ท่านบอกเป็นกิจกรรมบ้านของตัวเองท่านต้องการเดินออกกำลังกาย ในขณะที่พระคุณเจ้าอีก 2 วัด ก็เดินทางมาถึง คือพระคุณเจ้าจากวัดบ้านโสภณปุณ และวัดบ้านสันติสุข จากนั้นโยมผู้เผ่ากั้มนมดพระคุณเจ้าให้ไปนั่งที่อาสนะในร่มหว้า อีกคันหนึ่งที่ญาติโยมได้เตรียมเอาไว้ ในขณะที่กลุ่มแม่บ้านและญาติโยมผู้หญิงกำลังเตรียมสำหรับกับข้าวอาหารคาวหวานอยู่ โยมผู้ชายก็รวบรวมกระบิข้าวไปประเคนแก่พระคุณเจ้า ส่วนทีมวิจัยและชาวบ้านที่กำลังสร้างวังปลาที่ถูกเรียกให้มานั่งรวมกันที่ร่มไม้ก่อนเพื่อพักเอาแรง และรอกินข้าวก่อนลงมือทำต่อเวลา 5 โมงก็ได้เวลาพระคุณเจ้าฉันเพลอาหารคาวหวานได้ถูกลำเลียงมาถวายให้กับพระคุณเจ้า ในขณะที่พระคุณเจ้าท่านพิจารณาอาหารเพล หัวหน้าโครงการก็ถือโอกาสพูดนำเสนอความเป็นมาของการจัดกิจกรรมให้กับผู้เข้าร่วมได้รับทราบ

หัวหน้าโครงการขึ้นต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระคุณเจ้าและถือโอกาสสวัสดิ์พี่น้องทุกคนที่เดินทางมาร่วมกิจกรรม ก่อนอื่นต้องขอแสดงความยินดีกับพี่น้องชุมชนบ้านท่าลาดที่ยังคงรักษาสภาพทางธรรมชาติของลำน้ำโพงให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์กว่าพื้นที่อื่นๆ จากนั้นนำเสนอความเป็นมาของโครงการกิจกรรม

โครงการ 1 2 3 4 จนมาถึงกิจกรรมการสร้างวังปลาเพื่อการฟื้นฟูอนุรักษ์ และทำความเข้าใจให้กับพี่น้องที่มาร่วมกิจกรรม ว่าการสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในวันนี้ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่อยู่ในแผนการดำเนินกิจกรรมของโครงการศึกษาวิจัย เพราะผลจากการศึกษาวิจัย พบว่ามีปลาบางชนิดที่เคยมีอยู่ในลำน้ำโขง ต้องสูญพันธุ์ไปและมีปลาอีกหลายชนิดที่หายากและกำลังใกล้จะสูญพันธุ์ไป เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ชุมชนของเราจะต้องมีแหล่งอนุรักษ์เพื่อให้ปลาได้มีที่หลบซ่อน มีที่อยู่อาศัย และมีโอกาสขยายพันธุ์ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพื่อลูกเพื่อหลานในวันข้างหน้า การสร้างวังปลาในวันนี้ทางโครงการเป็นเพียงผู้ประสานงานและคอยหนุนเสริมให้เกิดกิจกรรมขึ้นมาเท่านั้น วังปลาเป็นของชุมชนเป็นของพี่น้องทุกคน ที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา ร่วมกัน จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ซักถาม จนกระทั่งพระคุณเจ้าท่านฉั่วเสร็จ จึงมอบไม้เท้าให้กับหลวงพ่พระครูเพื่อกล่าวสัมโมทนาธิเบต ส่วนญาติโยมผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็เตรียมแบ่งสำหรับกับข้าวเตรียมรับประทานกัน

หลวงพ่พระครูพุดธิ์ยออดีตสมัยเมื่อท่านยังเด็ก พุดถึงความอุดมสมบูรณ์ของปลาที่อยู่ในลำน้ำโขง หลวงพ่เล่าว่าเมื่อก่อน ปลาในบริเวณนี้มีจำนวนมากหวานแท้หนึ่งติดปลาเป็นร้อย หลวงพ่ไล่ซื้อวังปลาของลำน้ำโขงบ้านท่าลาด พุดถึงวิธีการหาอยู่หากินของคนในชุมชน เมื่อก่อนหาแค่พอกิน ถ้าได้มากก็แบ่งปันในหมู่ญาติพี่น้อง แต่ทุกวันนี้การหาอยู่หากินของคนเปลี่ยนแปลงไป หาได้มากเท่าไรยังดี เครื่องมือในการหาากินก็ทันสมัยจนตามไม่ทัน จึงทำให้ปลาในวังน้ำโขงมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ จึงเป็นเรื่องที่ดีเป็นนิมิตรหมายอันดี ที่มีโครงการฟื้นฟูอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขงขึ้นมา การอนุรักษ์ทุกคนก็ต้องช่วยกัน เคารพกฎเกณฑ์ กติกาที่กำหนดขึ้น ไม่ใช่ว่าคนอนุรักษ์เป็นคนพาเพื่อนมาทำผิดเสียเอง อาตมาเป็นห่วงในเรื่องนี้ เพราะเคยมีบทเรียนมีตัวอย่างมาแล้วว่าคนใกล้จุดอนุรักษ์นั้นแหละกระทำผิดเสียเอง อาตมาไม่อยากให้เป็นเช่นนั้น อยากให้ญาติโยมทุกคนช่วยกันดูแลรักษา การสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ ถือว่าพระสงฆ์ก็มีส่วนในการประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์ มีส่วนในการร่วมกิจกรรม ถ้าใครขโมยปลา หรือลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ก็ถือว่าคนนั้นขโมยปลาพระด้วย เมื่อนำปลาไปกินแล้วอาจจะเจ็บหัวปวดท้องเอาก็ได้ หลวงพ่พุดไปเรื่อยๆ จนญาติโยมกินข้าวเสร็จ ทางทีมวิจัยก็เตรียมของปัจจัยถวายพระคุณเจ้าครบทุกองค์ จากนั้นหลวงพ่พระครูก็ให้พรกับญาติจบแล้ว ทางหัวหน้าโครงการได้เชิญผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าลาด คือ นายประดิษฐ์ แสงโชติ ผู้ใหญ่บ้านหนุ่มไฟแรง ขึ้นมาพุดแสดงความคิดเห็นกับการจัดกิจกรรมในวันนี้ขึ้นมาว่า

การจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในวันนี้ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ผมในนามผู้นำชุมชน เป็นตัวแทนพี่น้องชาวบ้านท่าลาด ขอขอบคุณทางโครงการศึกษาวิจัยที่ได้ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรม จากนั้นผู้ใหญ่ ประดิษฐ์ ได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสุดท้ายผู้ใหญ่บ้านก็ประกาศหาเจ้าของมอที่ๆ พบอยู่ในลำน้ำโขง ที่อยู่ในเขตอนุรักษ์เพราะในขณะที่ชาวบ้านกำลังสร้างวังปลา พบว่าในลำน้ำมีมอวางไข่เพื่อคักปลาอยู่ 1 ปาก (1 ดาง) แต่ไม่รู้ว่าเป็นเจ้าของ ผู้ใหญ่บ้านจึงให้คนลงเก็บกู้ขึ้นมาเพราะต่อไปนี้ได้ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์แล้ว ต้องไม่มีอุปกรณ์ใดๆ ที่ใช้ในการคักปลาอยู่ในบริเวณนี้อีกต่อไป ถ้าใครเป็นเจ้าของมอดังกล่าวก็ให้ติดต่อขอรับคืนได้ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

จากนั้นผู้ใหญ่ ศิทธนุศักดิ์ ศรีมันตะ ผู้ใหญ่บ้านสันติสุข ม.11 ต. นาโง๊ะที่มาร่วมกิจกรรมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นผู้ใหญ่ศิทธนุศักดิ์ เป็นคนเกิดที่บ้านท่าลาด แต่ได้ไปมีครอบครัวที่บ้านสันติสุข ด้วยบารมีที่สร้างสมมาเลยได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านมาสองสมัยแล้ว เวลาโครงการจัดกิจกรรมที่ใดผู้ใหญ่ ศิทธนุศักดิ์ จะเข้าร่วมกิจกรรมเสมอและเป็นเรื่องบังเอิญที่ท่านเป็นเพื่อนกับ สายธนูทอง แก่นจำปา ที่มีที่นาติดกับลำน้ำโพง

หลังจากที่ผู้ใหญ่ ศิทธนุศักดิ์ ศรีมันตะ พุดจบลง ก็ได้เวลาดำเนินกิจกรรมต่อ ทุกคนก็เตรียมอุปกรณ์การสร้างวังปลาต่อ ส่วนหนึ่งก็เตรียมปักป้าย ส่วนหนึ่งก็เตรียมธงเหลือง ไปปักเพื่อให้เห็นเป็นแนวเขต จุดแรกก็เป็นการปักป้ายเพื่อบอกจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์เดิมที่การอนุรักษ์พันธุ์ปลาของลำน้ำโพง บ้านท่าลาดจะเริ่มต้นจากสะพานข้ามโพงลงไปถึงวังกกก้านเหลือง แต่ปีนี้ คณะกรรมการได้ปรึกษาหารือกันแล้วพบว่าบริเวณ สะพานเป็นจุดที่นักตกเบ็ดใช้เป็นจุดการวางเบ็ดถึงห้ามอย่างไรก็คงจะห้ามยาก และยังเป็นทางผ่านกรรมการหมู่บ้านจึงตกลงย้ายป้ายอนุรักษ์จากจุดเดิมบริเวณสะพาน ขยับถดลงไปด้านทิศใต้ไปอีกประมาณ 30 เมตร เพื่อไม่ให้กระทบกับนักตกปลา

เมื่อทำการปักป้าย ณ จุดแรกเสร็จทางทีมงานก็นิมนต์พระคุณเจ้ามาทำพิธี สวด ชะยันโต และสวดสืบชะตาลำน้ำ เสร็จแล้วก็ย้ายไปดำเนินการ ณ จุดอื่น จนกระทั่งมาถึง วังมนถือว่าเป็นหัวใจหรือเป็นจุดสำคัญของการอนุรักษ์ เพราะวังมน มีสภาพน้ำกว้าง ลึก บริเวณใต้น้ำมีกอไผ่จมอยู่ใต้น้ำจึงเป็นจุดปลาชุม เหตุนี้เองชาวบ้านท่าลาดจึงเลือกเอาวังมนเป็นจุดอนุรักษ์พันธุ์ปลา ทางทีมงานผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำการปักธงปักป้ายทำที่อาศัยให้ปลามาจนถึงจุดสุดท้ายคือบริเวณทิศใต้วังมนจึงทำการปักป้ายใหญ่เพื่อเป็นการบอกแนวเขตของการอนุรักษ์พันธุ์ปลาให้ชัดเจน ก่อนที่ทุกคนจะทยอยเดินทางกลับ

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นับว่าได้รับความร่วมมือจากทางทีมงานวิจัยของทุกหมู่บ้านด้วยดีเช่นเคย รวมทั้งผู้นำชุมชนบ้านท่าลาดและชาวบ้านท่าลาดที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการฟื้นฟูแหล่งอาหารทางธรรมชาติของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา

กิจกรรมสร้างวังปลาลำน้ำโพงบ้านโสกชุมพล วันที่ 8 มีนาคม 2552

กิจกรรมการสร้างในลำน้ำโพงบ้านโสกชุมพล จัดขึ้นในวันที่ 8 มีนาคม 2552 โดยการประสานงานของหัวหน้าโครงการกับทางผู้นำชุมชนบ้านโสกชุมพลคือ นายสุภาพ แก้วใส ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านคนใหม่สดๆ หมดๆ เมื่อการประสานเรื่องการจัดกิจกรรมลงตัว ก็ประสานกับทีมแต่ละหมู่บ้าน ให้มาร่วมกิจกรรม รวมทั้งการประสานงานกับทางแม่บ้าน เพื่อทำอาหารและการมอบหมายงานให้กับทางทีมว่าใครจะเป็นผู้รับ-ส่ง และนิมนต์พระคุณเจ้า

ก่อนวันจัดกิจกรรมทางหัวหน้าโครงการได้ทำหนังสือทางยังผู้ใหญ่บ้าน เพื่อประกาศทางหอกระจายข่าวให้พี่น้องในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมตามวันเวลาดังกล่าวด้วย เช้าวันจัดกิจกรรมทีมงานทุกคนต่างเดินทางสู่จุดนัดพบคือ นาพ่อคำฟอง ทองน้อย หัวหน้าโครงการก็มีรถอีแต๋นขนไม้ไผ่ไปพร้อมกับทีมงานเช่นเคย เมื่อไปถึงจุดนัดพบ ก็ที่นา พ่อคำฟอง ทองน้อย ซึ่งอยู่ติดกับลำน้ำโพงต่างก็พบกับความร่มรื่น เพราะมีต้นไม้

ใหญ่ที่แผ่ร่เงาให้ความร่มเย็นกับทุกคนที่เข้าไปพักเข้าไปอาศัย กิจกรรมเริ่มตั้งแต่เช้าซึ่งทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาจากบ้านโสกชุมพลได้เตรียมอุปกรณ์ในการสร้างวังปลาตั้งแต่เช้า การดำเนินกิจกรรมจึงดำเนินได้แต่เช้าและกะให้เสร็จก่อนพระคุณเจ้าฉันท์เพล บริเวณที่ประกาศเป็นจุดอนุรักษ์ของลำน้ำโพที่บ้านโสกชุมพลนั้น มีชื่อเรียกว่า วังโก วังโกในอดีตเคยเป็นแหล่งปลาชุมมากที่สุด ปัจจุบันยังคงสภาพทางธรรมชาติอยู่เหมือนเดิม คือ สองฟากฝั่งของวังโกก็ยังคงเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่ชุมชนได้พึ่งพาหาอยู่หากินเช่นเคย เช่น หน่อไม้ ไช้แดง แม้งจีน และผักพื้นบ้าน แต่ระดับน้ำลดลง และปลาไม่ชุมเหมือนเดิม จึงจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ปลาที่หลบซ่อนมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยจะได้มีโอกาสขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้นอกจากจะมีพี่น้องในชุมชน ทีมวิจัย และทีมที่ปรึกษาจากแต่ละหมู่บ้านมาร่วมแล้วยังมีบุคคลที่สำคัญ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เช่น พ่อมนต์สามสี พ่อสมหวัง ศรีมันตะ พ่อบุญส่ง มาดขาว และมีนักศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาร่วมกิจกรรมด้วย 4 คน

ส่วนพระคุณเจ้าฉันท์เพล พระครูสุภาจารวัฒน์เจ้าคณะตำบลท่านมีกิจนิมนต์ เลยไม่ได้เดินทางมาร่วมในพิธีทางศาสนา มีเพียงพระลูกวัด พระคุณเจ้าจากวัดโสกชุมพล และพระคุณเจ้าจากวัดบ้านสันติสุขที่มาร่วมในพิธีการดำเนินกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จลงก่อนเวลา 5 โมงเย็น ซึ่งเป็นเวลาพระคุณเจ้าฉันท์เพล พอดีและรถบรรทุกกับข้าวจากโรงครัวของโรงสีชุมชนรักษัธรรมชาติดำเนินทางมาถึง การเตรียมสำหรับกับข้าวจึงเริ่มขึ้น ต่างคนต่างช่วยกันและอาหารหลักที่ยังไม่ได้ปรุง คือ ส้มตำ แม่ครัวที่รับผิดชอบจึงพยายามเต็มที่เมื่อทุกอย่างพร้อมญาติโยมผู้ชายจึงได้นำไปประเคนแก่พระคุณเจ้า

ในขณะที่พระคุณเจ้าท่านฉันท์เพล ทางโครงการจึงได้นำเสนอข้อมูลของงานวิจัย และการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาของโครงการ จนมาถึงกิจกรรมการฟื้นฟูอนุรักษ์ โดยใช้เครื่องขยายกระเป่าหิ้วที่ใช้แบตเตอรี่เป็นพลังงาน เนื่องจากลำน้ำโพที่บ้านโสกชุมพลอยู่ห่างจากหมู่บ้านหลายกิโลเมตรไม่มีไฟฟ้าเข้าถึง การทดลองเสียงทำอยู่หลายรอบเนื่องจากเป็นแอมป์ขนาดเล็ก มีเสียง อัดตลอดเมื่อต่อสายกราวด์ลงดินก็สามารถใช้ได้ การนำเสนอของหัวหน้าโครงการใช้เวลาไม่มากนัก เนื่องจากวันนี้มองดูแล้วมีผู้ที่จะพูดหลายคน การนำเสนอของหัวหน้าโครงการจบลงแล้ว ได้เชิญ คุณมณี (เต่า) หงส์พิพิธ มาช่วยพูดเสริม (เต่า) เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน ของโรงสีชุมชนรักษัธรรมชาติ และเป็นที่ปรึกษาของโครงการวิจัย เต่าช่วยพูดเสริมหลายเรื่องและ ประเด็นหนึ่งที่เต่าพูดได้น่าคิดก็คือ ต่อไปนี้หากใครจะทำอะไรกับลำน้ำโพจะต้องมีการคุยกันก่อน เพราะตอนนี้เรามีสมาชิกกลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพทั้ง 5 หมู่บ้านแล้วการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนใช้เป็นแหล่งหาอาหารจะต้องเกิดขึ้นให้ได้

พอดีพระคุณเจ้าฉันท์เพลเสร็จ ทางหัวหน้าโครงการจึงกราบนิมนต์พระอาจารย์ ทวี จากวัดบ้านสันติสุขเป็นองค์กล่าวสัมโมทนาบุญกับญาติโยมที่มาร่วมทำบุญและร่วมกิจกรรม พระอาจารย์ทวี ท่านเป็นวิทยากรอบรมเด็กและเยาวชนในหลายพื้นที่ และเป็นวิทยากรให้กับโครงการ ลด ละ เลิก อบายมุขของ ศ.ส.ศ ด้วย พระอาจารย์ทวี ท่านกล่าวปาฐกถาได้น่าฟังมาก ท่านบอกว่าคนเราทุกวันนี้มีความเชื่อที่แตกต่างกัน บาง

คนก็เชื่อว่าเราอยู่กับธรรมชาติ เราพึ่งพาธรรมชาติ เราต้องไม่ทำลายธรรมชาติ บางคนก็เชื่อเรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเรื่องที่ทันสมัย จำเป็นต้องนำมาใช้โดยไม่คำนึงว่าจะทำลายธรรมชาติอย่างไร บางคนก็เชื่อว่า อาฮัก มีจริง (อาฮัก คือ ผีที่สิงสถิตย์อยู่ในแต่ละสถานที่) โดยเฉพาะในลำน้ำโพง เมื่อก่อนตามฝั่งโพงจะมีต้นไม้ใหญ่ ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นต้นไม้ตะเคียนทอง แต่ละวังคนเฒ่าคนแก่บอกว่าจะมีอาฮักอาศัยอยู่ เมื่อเวลาไปหาปลาจะต้องพุดขอปลาจากของรักษาก่อน จึงจะได้ปลามาทำอาหาร แต่ถ้าวันใดมีคนปากไม่ดีวันนั้นจะหาปลาไม่ได้สักตัว พระอาจารย์ทิวว่าเรื่องนี้ใครไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่ แต่ตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้วใครทำสิ่งใดก็ได้สิ่งนั้น เช่นเราดูแลธรรมชาติ เรารักธรรมชาติเราไม่ทำลายธรรมชาติธรรมชาติย่อมส่งผลตอบแทนเรา ถ้าเราทำดีย่อมได้รับผลดีเป็นสิ่งตอบแทน แต่ถ้าเราทำสิ่งไม่ดีย่อมได้รับสิ่งไม่ดีตอบแทนเช่นกัน ในขณะที่พระอาจารย์ทิวท่านกล่าวปาฐกถา ญาติโยมผู้มาร่วมกิจกรรมก็กินข้าวไปด้วยและฟังไปด้วยจนญาติโยมทุกคนทานอาหารเสร็จ ท่านจึงหยุดปาฐกถาแล้วให้พรกับญาติโยมผู้มาร่วมกิจกรรม ทุกคนต่างพนมมือบนอบถไปทางพระคุณเจ้าเพื่อรับพร

ญาติโยมผู้มาร่วมกิจกรรมทุกคนต่างอิมใจอิมบุญอิมท้องด้วยอาหารพื้นบ้านที่ทางแม่ครัวจัดมาเช่น อาหารหลักที่ขาดไม่ได้ คือส้มตำ ป่นปลา นึ่งปลา ลวกผัก และแกงหน่อไม้บ้าน

จากนั้นทางหัวหน้าโครงการได้ให้เกียรติเชิญ ผู้นำหมู่บ้านบ้านโสภหินชุมพล คือ พ่อสุภาพ แก้วใส ร่วมกล่าวแสดงความคิดเห็น ผู้นำหมู่พุดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ทางโครงการเรามีการฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งอาหารทางธรรมชาติเอาไว้ในนามผู้นำชุมชน ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่กับงานอนุรักษ์ และสุดท้ายทางผู้นำได้กล่าวขอบคุณทางโครงการที่หนุนเสริมให้เกิดกิจกรรมการฟื้นฟูอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโพงขึ้นมา

ผู้นำบ้านโสภหินชุมพลพุดจบลง ก็มีเสียงเรียกร้องจากหลายๆ คนว่าอยากฟังผู้ใหญ่บ้าน บ้านสันติสุขพุดบ้าง ผู้ใหญ่บ้านสันติสุขก็เลยจำเป็นต้องหยิบไมค์พุดแสดงความคิดเห็น ผู้ใหญ่ ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะพุดแสดงความคิดเห็นสั้นๆ จับใจความได้ว่า การอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ดีที่ชุมชนของเราจะต้องช่วยกันรักษาให้เกิดความต่อเนื่องต่อไป

พ่อมัน สามสี เป็นอีกคนหนึ่งแสดงความคิดเห็น พ่อมันพุดถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตว่าเมื่อก่อนสมัยยังเป็นเด็กเคยติดตามพ่อๆ ที่เป็นเซียนแหมาหาปลาตามลำน้ำโพง เมื่อก่อนแต่ละวังแต่ละทำมีปลาเยอะมากถ้าหวานแหบางทีก็ติดปลาเป็นร้อยสองร้อย ส่วนใหญ่แล้วคนรุ่นก่อนจะเลือกเอาเฉพาะปลาที่น้ำหนักและปลาที่มีขนาดใหญ่เท่านั้น ไม่เหมือนทุกวันนี้มีเท่าไรเอาให้หมด ทำอย่างไรถึงจะให้พี่น้องเราย้อนฮึดเก่าท้าวความหลังตามรอยคนรุ่นเก่าได้

หายไปทีละนิด พอดังคิวพ่อสมหวัง ศรีมันตะ (ตาหวัง) พุดแสดงความคิดเห็นและได้ให้ข้อคิดกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าหายไปแล้ว หายไปทีละนิด หลายคนถามว่าจะไรหะดา ปลาที่หายไป ปลาที่หายไปแล้วในขณะนี้ก็คือปลาวาฬหวุ่นหาอย่างไรก็ไม่พบ แล้วในลำน้ำโพงบ้านเราและมีปลาอีกหลายชนิดที่กำลังจะหายไป ตาหวังพุดต่อไปว่า สิ่งทีหายไปแล้วอีกอย่างหนึ่ง คือ นกชะบา (นกชะบาเป็นนกขนาดใหญ่ที่ออกหากินตอนกลางคืน กินแมลงเป็นอาหารสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เด่นของนก ชะบา ก็คือ เสียงร้องดังน่ากลัวถ้าคนหา

กินตอนกลางคืนได้ยินเสียงนกขะบาร้อง จะรู้สึกวังเวงอย่างบอกไม่ถูก ถ้าคนขวัญอ่อนถึงกับหยุดหาปลา กลับบ้านเลยก็มี)

คนแข่งแมลงนก ตาหวังพูดต่ออีกว่า ทุกวันนี้สาเหตุหนึ่งที่นกหายไปเพราะไม่มีแมลงจะกิน เนื่องจากคนแข่งแมลงจากนก หลายคนถามว่าแข่งอย่างไรตา ตาหวังพูดอ้าว ก็หลอดไฟแบล็คไลท์หรือหลอดไฟแมงดาที่บ้านเราเปิดอยู่ทุกวันนี้แมลงต่างๆที่กินได้ ก็บินลงมาหมด แล้วจะให้มันหากินอะไรเพราะคนแข่งอาหารนกหมดแล้ว

น้ำโพงคือเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชุมชน ถึงคิวพ่อ บุญส่ง มาดขาว ปราชญ์ชาวบ้านแห่งบ้านโนนยาง ต. กำแมด อ. กุดชุม และเป็นประธานกรรมการบริหารกองทุนเกษตรกรรม ทางเลือกภูมินิเวศน์ จ. ยโสธรเป็นคนพูดแสดงความคิดเห็นกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่อจากตาหวัง พ่อบุญส่งพูดให้ข้อคิดกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่า ทุกวันนี้คนเราห่างเหินกับธรรมชาติ ธรรมชาติจึงลงโทษคนเรา จำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนของเราจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้กระชับแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น อย่างลำน้ำโพงซึ่งถือว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยงชุมชนหลายชุมชนที่ลำน้ำโพงไหลผ่านชุมชนน้อยใหญ่ต่างได้พึ่งพาอาศัยเช่น ใช้น้ำทำการเกษตรปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ใช้เป็นแหล่งหาอาหารธรรมชาติ อาหารในลำน้ำโพงนั้นมีมากมาย อาหารที่ชุมชนหาได้ตลอดปี ก็พวกปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ อาหารตามฤดูกาลก็อย่างเช่น หน่อไม้ ไข่มดแดง แมงจิ้งจก ผักพื้นบ้านต่างๆ ทำอย่างไรพวกเราจึงจะรักษาอาหารธรรมชาติต่าง ๆ นี้ไว้หล่อเลี้ยงชุมชนของเราได้ตลอดไปมีทางเดียวคือ พวกเราต้องร่วมมือกัน หันมาดูแลธรรมชาติร่วมกัน ในนามประธานเครือข่ายเกษตรทางเลือกที่มโนบายในการส่งเสริมให้สมาชิกอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว โดยให้สมาชิกทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี ซึ่งทางกองทุนก็มีการหนุนเสริมให้สมาชิกมีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาทำระบบเกษตรอินทรีย์ให้มากยิ่งขึ้น และการหนุนเสริมสมาชิกในเรื่อง ปัจจัยการผลิตก็ยังคงมีเหมือนเดิม เช่นการปรับที่ระบบน้ำ โรงเรือนเพื่อการผลิตพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เป็นต้น พ่อบุญส่งมีเวลาจำกัดเมื่อพูดจบเลยต้องขอตัวกลับก่อน

วิมล สามสี เป็นคนสุดท้ายที่ร่วมแสดงความคิดเห็น วิมล สามสีเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีที่นาอยู่ติดกับลำน้ำโพงในช่วงที่ประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์ วิมล บอกว่าอยากให้หลายๆส่วนร่วมมือกันและทุ่มเทให้กับการฟื้นฟูอนุรักษ์ให้มากกว่านี้ อยากให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยให้กลับปามากกว่านี้การจัดกิจกรรมในวันนี้ถือว่าคุ้มค่ามากที่สุด นอกจากทุกคนจะได้พบกับสถานที่ๆร่มรื่นแล้ว ทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมยังได้มอบสิ่งที่ดีๆให้กับธรรมชาติ เช่นการที่ได้ร่วมทำบุญเลี้ยงพระ การสืบทอดตำนาน การประกาศเขตอนุรักษ์การสร้างที่อยู่อาศัยให้กับปลา และยังได้ร่วมรับฟังผู้แสดงความคิดเห็นซึ่งล้วนแล้วแต่น่าฟังทั้งนั้น

สุดท้ายพ่อปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโครงการ กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างวังปลาทุกคน ก่อนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเริ่มทยอยเดินทางกลับ ส่วนทีมวิจัยก็อยู่ก่อนเพื่อร่วมวงสรุปผลการดำเนินกิจกรรมใช้เวลาราว 20 นาที จากนั้นก็ช่วยกันเก็บเสื้อเก็บของที่ใช้ในการจัดกิจกรรมขึ้นรถแล้วเดินทางกลับ

กิจกรรมสร้างวังปลาในลำน้ำโพที่บ้านหนองผือน้อย วันที่ 26 เมษายน 2552

กิจกรรมสร้างวังปลาในลำน้ำโพที่บ้านหนองผือน้อย จัดขึ้นในวันที่ 26 เม.ย.2552 โดยการประสานงานของหัวหน้าโครงการ พ่อปรีดี ศรีวะอุไร กับผู้ใหญ่บ้าน หนองผือน้อย นายสมร ศรีมันตะ เนื่องจากผู้นำหมู่บ้านมีการกิจกรรมมากมายหลายด้าน กว่าจะได้วันจัดกิจกรรมก็ต้องใช้เวลาในการประสานหลายเที่ยว เมื่อตกลงกันเรื่องวันจัดกิจกรรมการประสานกันทีมทั้ง 5 หมู่บ้าน ก็เริ่มขึ้น ที่น่าเบื่อหน่ายที่สุดคือการประสานงานทางโทรศัพท์ เวลาที่จะติดต่อเป็นการเป็นงาน กลับโทรไม่ติด หรือติดต่อไม่ได้ ฝากหมายเลขโทรกลับ เป็นอยู่อย่างนี้ประจำ แต่ด้วยความพยายามก็สามารถติดต่อทีมได้ทั้งหมด

การประสานกับทางหมู่บ้านสะดวกน้อย เพราะมีที่ปรึกษาโครงการที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอยู่แล้ว คือ พ่อบัวสอน มาสขาว และทีมวิจัยเยาวชนที่เอาภาระงานอย่างเช่น พรพิมล มาสขาว การจัดการเรื่องการทำอาหาร การนิมนต์พระและการรับส่งพระ พ่อบัวสอน มาสขาว เป็นคนรับหน้าที่ทั้งหมด ก่อนวันจัดกิจกรรม 1 วันโครงการได้ทำหนังสือถึงผู้นำหมู่บ้านหนองผือน้อย เพื่อขอความร่วมมือให้ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวเพื่อเชิญชวนให้ชาวบ้าน เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมทำบุญเลี้ยงพระเพล ตามวันเวลาดังกล่าวด้วย ซึ่งตอนท้ายหนังสือ ได้แจ้งให้ชาวบ้านนำเอาข้าวปลาอาหารไปร่วมเลี้ยงพระเพลด้วย เพราะวันนี้จะมีหลวงพ่อบุญมาช่วยในพิธีกรรมด้วย

การประสานงานผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ทางโครงการได้เชิญ ท่านกำนันตำบลนาโศ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านข้างเคียง และประมงอำเภอเพื่อมาร่วมกิจกรรมด้วย

เช้าวันจัดกิจกรรม 26 เม.ย.52 หัวหน้าโครงการต้องเตรียมตัวแต่เช้า เช่นเตรียมเอกสาร เตรียมใบเสร็จ เตรียมการนำเสนอ พูดคุยกับพี่น้องผู้มาร่วมกิจกรรม และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ ต้องขนลำไม้ไผ่ขึ้นรถอีแต็กทุกงาน เพราะได้ซื้อเหมากรอกกับทางเจ้าของไม้ไผ่ไว้แล้ว ยังดีที่วันนี้มีลูกทีมมาช่วย คัดและขนขึ้นรถตั้งแต่เช้า การเดินทางต้องไปอย่างช้าๆ เพราะส่วนปลายของไม้ไผ่ยาวออกไป จนนรกไปกับถนน เมื่อผ่านบ้านใด คนที่มองแล้วร้องถาม ยังดีที่ลูกทีมร้องตอบ เมื่อมาถึงลำน้ำโพ ก็ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากต้องนำรถอีแต็กๆ ขนไม้ไผ่เข้าไปยังจุดที่จัดกิจกรรมลึกเข้าไปราว 300 เมตร แต่ถนนเป็นถนนดินดานที่มีความคดเคี้ยวไปตามสภาพของลำน้ำ รถอีแต็กถูกขับเคลื่อนเข้าไปอย่างช้าๆ ในที่สุดก็ถึงจุดหมายที่เป็นสถานที่จัดกิจกรรม

สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ใช้สถานที่นาพ่อ สว่าง ทองน้อย เป็นนาที่ติดกับลำน้ำโพทั้ง 3 ด้าน และนาพ่อสว่างก็มีไฟฟ้าใช้ เพราะเดินสายไฟจากหมู่บ้านมาที่นาเพื่อสูบน้ำจากลำน้ำโพปลูกผักขายได้ตลอดปี เพื่อเป็นรายได้เสริมนอกจากการปลูกข้าว นาพ่อสว่าง เป็นที่นาที่อยู่หน้าฝายน้ำล้น เป็นนาดินเหนียว แต่ละปีได้ผลผลิตข้าวสูง พ่อสว่างจะใช้วิธีการหว่าน แต่ระยะหลังจะใช้ทั้งวิธีการหว่านทั้งปักดำ ส่วนลำน้ำโพบริเวณที่จะสร้างวังปลาและประกาศให้เป็นเขตพื้นพูนุรักษ์ ของชุมชน บ้านหนองผือน้อยในวันนี้ ย่อยลงไปประมาณ 20 กว่าปี กรมชลประทานได้มาสร้างฝายน้ำล้นเพื่อเก็บกักน้ำ แล้วทำการขุดลอกลำน้ำโพ จากฝายน้ำล้นขึ้นไปจนถึงสะพานข้ามฟาก หรือบริเวณวันนกเหาะ ผลของการขุดลอก ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในลำน้ำโพ และทรัพยากรที่มีอยู่ตามสองฝั่งของลำน้ำถูกทำลายไปกับการขุดลอก

โดยสิ้นเชิง จากวันนั้นจนถึงวันนี้ก็ 20 กว่า ปี ไม้ธรรมชาติชนิดต่างๆ หรือไม้ไผ่ป่าที่ชาวบ้านเคยอาศัยหน่อเพื่อใช้เป็นอาหารก็ยังไม่มีโอกาสขึ้นเลย สองฝั่งลำน้ำมีเพียงไม้ยูคาที่ชาวบ้านปลูกไว้เป็นตอ 4 ตอ 5 ตอที่ไม้โตแล้ว แต่สภาพของตลิ่งลำน้ำในหลายๆช่วง ต้องพังทลายลงเพราะไม่มีรากไม้ยึดเกาะหน้าดินส่วนระดับน้ำก็ลดต่ำลงไป บางช่วงก็มองเห็นเนินดินอยู่กลางน้ำ ยังดีหน่อยตรงที่ลำน้ำโพช่วงนี้มีวังปลาที่ยังคงมีสภาพความกว้างความลึกหลงเหลืออยู่หลายวัง และยังมีตอไม้ ขอนไม้หลงเหลือให้ปลาได้อาศัยอยู่บ้างเพราะรอดแม้โคล้างไม่ถึง เช่น บริเวณวังนกเหาะ วังจะเข้โดน วังต้นฉา วังกก้านเหลือง บริเวณวังดังกล่าวนี้แหละที่ชาวบ้านหนองผือ่น้อยถือว่าเป็นจุดเด่นของการอนุรักษ์เพราะมีปลาชุม

ทีมงานชนไม้ไผ่ลงจากรถอีแต๋นๆ แล้วนำรถอีแต๋นไปจอดแอบไว้ข้างทางเพื่อจะได้ไม่กีดขวางรถคันอื่นที่จะเข้ามา จากนั้นทีมงานของเรา ได้เดินสำรวจหาร่มไม้ที่จะทำการปูเสื่อให้พระคุณเจ้า ทีมงานของเราเดินวนไปวนมาอยู่หลายรอบตัดสินใจไม่ได้เพราะไม่มีต้นไม้อพที่จะให้ร่มเงาได้ตลอดวันเนื่องจากถูกทำลายไปเมื่อครั้งที่มีการขุดลอก จะใช้เถียงนาพอสว่างก็ไม่ได้ เนื่องจากพอสว่างเขานอนอยู่ที่บ้านโดยเที่ยวไปเที่ยวมาเอา ก็เลยขกเถียงนาให้กับสัตว์เลื้อย เช่น ไก่ หมู วัว ทีมงานตัดสินใจใช้ร่มมะม่วงแก้วที่มีอยู่ต้นหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่ขอบคันดินถนนเป็นจุดทำบุญเลี้ยงพระ จึงทำการเคลียพื้นที่ปูเสื่อรอทีมงาน และชาวบ้านที่กำลังทยอยเดินทางมา ทีมงานช่วยกันกางชิงแผ่นป้ายไวนิลที่มีรูปภาพกิจกรรมโครงการ แล้วทำการทดลองเครื่องเสียง เมื่อได้ทีแล้วก็มาเตรียมอุปกรณ์บอกแนวเขตอนุรักษ์ เช่นป้าย ธงผ้าสีเหลืองเป็นต้น ชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมเดินทางมาเรื่อยๆ มีบ้านหนองผือ่น้อย หมู่บ้านใกล้เคียงก็มีมากันหลายคน เช่นจากบ้านสันติสุข หนองแคน โสภขุมปูน ท่าลาด และกุดหิน

วันนี้คนที่เหนือกว่าเพื่อนก็คงจะเป็นพ่อบัวสอน มาสขาว เพราะบริหารจัดการในเรื่องอาหาร และรับส่งพระคุณเจ้า แต่เรื่องการทำอาหารคงไม่มีปัญหา เพราะมีคนช่วยกันทำหลายคน ในขณะที่ทีมงานกำลังเตรียมอะไรอยู่นั้น พ่อบัวสอน ก็ให้คนมาบอกว่า ในขณะนี้พวกคนหนุ่มเค้ากำลังหว่านแหกันอยู่ที่วังกก้านเหลือง โดยได้ขออนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว ซึ่งเขียนแหบอกว่าไหนจะอนุรักษ์แล้วขอหว่านแหก่อนสักวันต่อไปจะไม่ได้หว่านบริเวณนี้แล้ว เพื่อว่าวันนี้จะได้ปลารักษาดีมาทำอาหารเลี้ยงพระ และเลี้ยงผู้มาร่วมกิจกรรมด้วย เป็นไปอย่างที่เขียนแหพูด อีกไม่นานก็มีคนหิ้วถังใส่ปลาจากจุดที่มีการหว่านแหมายังจุดจัดกิจกรรมในถึงไบนั้นมีปลาหลายชนิดล้วนแต่ตัวใหญ่ๆทั้งนั้น ทันทีที่ได้ปลามาก็มีคนจัดการก่อกองไฟที่ข้างๆ เถียงนาพอสว่าง หาไม้มาปิ้งย่างปลาเพราะกลัวจะไม่ทันเพล

เวลาประมาณ 10.00น. รถวิโก้ 4 ประตูคันงามของพ่อ บัวสอน ก็รับพระคุณเจ้าจากวัดต่างๆ เดินทางมาถึงจุดจัดกิจกรรมวันนี้หลวงพ่อบุญศรีก็มาร่วมด้วย และยังมีผู้หลักผู้ใหญ่มาร่วมด้วยอย่างเช่น พ่อ มั่น สามสี ท่านกำนัน จ้านงค์ มาตขาว รองนายก เมธาสิทธิ์ มาตขาว และ พิกิฏ ศรีชนะ ก็มาร่วมด้วยในขณะนั้นแม่บ้านก็ช่วยกันเข็นรถกับข้าวออกมาจากบ้านมาถึงจุดจัดกิจกรรมพอดี แม่บ้านต่างช่วยกันกลิ้งจ้อจัดเตรียมสำหรับกับข้าว กลิ้งปิ้งปลาหอมมาจากกองไฟ ในขณะที่แม่บ้านกำลังตำส้มตำทำให้ทุกคนต่างน้ำลายสอไปตามๆกัน

เมื่ออาหารการกินพร้อม ผู้ชายจึงนำไปถวายแก่พระคุณเจ้า เป็นการทำบุญเลี้ยงพระเพล นานๆที่จะมีการทำบุญเลี้ยงพระแบบนี้ คือเอาร่มไม้เป็นสถานที่ทำบุญสิ่งหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้ญาติโยมมาทำบุญกันมากคือ บารมีของหลวงพ่พระครูถ้าท่านรับกิจนิมนต์ ไปทางใดก็จะมีญาติโยมติดตามมาร่วมทำบุญอยู่เสมอ

โครงการเตรียมนำเสนอความเป็นมา หลังจากที่พระคุณเจ้าฉันท์เพล ทางโครงการจึงได้นำเสนอความเป็นมาของโครงการ ตั้งแต่ก่อนเกิดโครงการมาจนถึงชี้แจงโครงการ การเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานวังปลาที่จังหวัด มหาสารคาม กิจกรรมการปลูกป่าทดแทนสองฝั่งของลำน้ำที่มีการขุดลอก กิจกรรมการเดินสำรวจ กิจกรรมเวทีถื่นข้อมูล และมาถึงวันนี้ กิจกรรมการสร้างวังปลา ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้พี่น้องในชุมชนของเราทุกคน ชุมชนเราเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ของโครงการ โครงการเป็นเพียงผู้ประสานให้เกิดกิจกรรมนี้ขึ้นมาเท่านั้น ชุมชนเราต้องมีภูมิข้อบังคับ ในการรักษาวังปลาไว้เพื่อลูกเพื่อหลานของเราในวันข้างหน้า อีกอย่างหนึ่ง การติดตามผลถึงแม้ต่อไปทางโครงการศึกษาวิจัยเราจะสิ้นสุดลง การติดตามผลก็จะยังดำเนินต่อไป เพราะตอนนี้เรามีกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำโพงขึ้นมาแล้วหนึ่งกลุ่ม คือกลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพง ซึ่งพี่น้องในที่นี้หลายคนก็ได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว เมื่อครั้งกิจกรรมการเดินสำรวจ การติดตามผลจะทำอย่างไร มีการปรึกษาหารือกับทางผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมที่ปรึกษาแล้วว่า ปีหน้าเราน่าจะจัดให้มีการทำบุญเลี้ยงพระเพลอย่างนี้อีก โดยจัดในรูปแบบการกินข้าวป่า ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะให้มีการทำกองเยาะ ไว้นอกเขตอนุรักษ์ เพื่อเป็นการติดตามประเมินผลว่า ปลาที่เราอนุรักษ์ไว้มีจำนวนปลาเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ การนำเสนอเป็นไปอย่างมั่นใจแบบม้วนเดียวจบ พร้อมกับได้แจ้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบว่าวันนี้การสร้างวังปลา คงจะเริ่มดำเนินการหลังจากที่พี่น้องเราทุกคนกินข้าวกินปลาเสร็จ แล้วก็ขอความร่วมมือพี่น้องทุกคนให้อยู่ร่วมกิจกรรมสร้างวังปลาให้เสร็จก่อน แล้วจึงค่อยเดินทางกลับจากนั้นจึงถวายไม้ค้ำให้หลวงพ่พระครู

ลูกสาวนาโพงเป็นสาวซ่า..... หลวงพ่พระครูสุภาจารวัฒน์ เจ้าคณะตำบล ท่านรับไม้ค้ำจากโครงการคำแรกที่ท่านกล่าวคือ ต้องอย่างนี้สิ มาโพงก็ต้องได้กินปลาโพง ไม่ใช่ว่ามาโพงแล้วได้กินปลาตลาด ท่านหมายถึง การที่ญาติโยมได้นำปลาเนื้ออ่อนและปลาตัวใหญ่ซึ่งเป็นปลาธรรมชาติในลำน้ำโพงมาถวายให้ท่านได้ฉันท์เพล ท่านอวยมาก เพราะนานๆที่จะได้เจอแบบนี้ ท่านเล่าต่อ หลวงพ่บอกว่า เมื่อก่อนเคยร่วมงานบุญคุณลานของผู้เฒ่าในหมู่บ้าน เมื่อก่อนใครมีที่นาฝั่งโพงปีใดน้ำท่าจะอุดมสมบูรณ์จะได้ข้าวเยาะ และจะนวดเสร็จหลังเพื่อนบ้านทุกที ก่อนที่จะมีการนวดก็ต้องมีพิธีปงคายก่อน โดยนำดอกไม้ธูปเทียน(ขันธ 5) เหล้า กุ้งไข่หน่วย มาทำพิธีปงคาย เมื่อก่อนชาวนาตามชนบททุกครอบครัวจะทำพิธีปงคายข้าวกันทุกครอบครัว และเมื่อทำการปงคายแล้ว รออีก 3 วันจึงจะนวดข้าวได้ การนวดเมื่อก่อนนี้ยังไม่มีตังนวดข้าว ต้องตีกับกองข้าว ทำกองข้าวให้เป็นหลุมสัณนิคแล้วตีจะเกิดเสียงดังได้ยินไปถึงลานอื่น เมื่อลานอื่น ได้ยินก็ต้องลุกมาตีข้าวแข่งกัน คนเมื่อก่อนนี้ขยันโดยเฉพาะคนที่เป้นเขย ถ้าหนุ่มคนใด ได้แต่งงานกับลูกสาวนาโพงก็นับว่ามีบุญหลาย เพราะสาวนาโพงเป็นสาวซ่า (สาวซ่า คือสาวสวยที่มีการรำลือ มีหนุ่มหมายปองมาก) นอกจากจะเป็นสาวซ่าแล้ว ใครที่ได้เป็นเขยนาโพง ยังสะดวกสบายไปด้วยการหาอยู่หากิน เพราะอยู่ใกล้ลำน้ำไม่เคยอดอยาก แล่นข้าวในแต่ละปียังได้เยาะ ต้องเอาบุญคุณลานทุกปี เมื่อนวดเสร็จแล้วก่อนขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง บาง

ลานก็เอาบุญคุณลาน บางลานก็เอาบุญมหาคุณจ้างหมอลำมาฉลองเป็นที่สนุกสนานกัน หลวงพ่อเล่าต่อว่า
เมื่อก่อน คนในชุมชนของเราจะเน้นการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกัน พึ่งพาธรรมะ และพึ่งพาธรรมชาติ
ไม่ทำลายธรรมชาติ และหากเราร่วมมือกันฟื้นฟูอนุรักษ์เหมือนอย่างที่เรามาในวันนี้ ถ้าหากเราทำลาย
แห่งหลายๆพื้นที่ อีกไม่นานธรรมชาติจะส่งผลตอบแทนเรา แต่ถ้าหากเราทำลายธรรมชาตินับวันธรรมชาติจะ
ลงโทษเรา

พอดีญาติโยมกินข้าวเสร็จ หลวงพ่อพระครูจึงถือโอกาสให้พร ในขณะที่ทุกคนนั่งพักผ่อนตาม
อัธยาศัย ทางโครงการได้เชิญผู้หลักผู้ใหญ่ที่เดินทางมาร่วมกิจกรรมขึ้นมาพูดคุยกับพี่น้องที่มาร่วมกิจกรรม
เช่น พ่อแม่ สามสี พูดถึงเรื่องราววิถีชีวิตของคนรุ่นเก่าที่ผ่านมา ต่อมาทางโครงการได้เชิญ ท่านกำนัน จ้าง
มาดขาว พ่อกำนันพูดถึงการอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า นับว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ชุมชนของเรามีการเริ่มต้นในการอนุรักษ์
ภาครัฐเองก็มีนโยบายในเรื่องนี้ แต่ถ้าหากเรารอภาครัฐมาพาทำอย่างเดียวยคงไม่ไหว ปัญหาของชุมชน
ชุมชนของเราจะรู้ถึงแนวทางในการแก้ไข ผมเองรู้สึกดีใจที่ได้มาร่วมกิจกรรมกับพี่น้องในวันนี้
ขอบคุณพี่น้อง ขอบคุณทางโครงการที่ได้ให้โอกาสผมมาพูดคุยกับพี่น้อง ท่านกำนันลงแบบง่ายๆ ต่อมาทาง
โครงการได้เชิญผู้ใหญ่บ้านหนองผือน้อยขึ้นมาแสดงความคิดเห็น ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนพูดน้อย แกพูดว่า
อะไรๆ ทางหัวหน้าโครงการหรือคนอื่นๆ ได้พูดไปหมดแล้ว ผมในนามผู้นำหมู่บ้านก็ต้องขอขอบคุณ ทาง
โครงการและขอบคุณพี่น้องที่ทุกคนเดินทางมาร่วมกิจกรรม ผู้ใหญ่บ้านพูดสั้นๆแล้วก็ลง

รองนายก อบต. ตอบปัญหาชาวบ้านเรื่องภัยแล้ง หลังจากที่ทางผู้ใหญ่บ้านหนองผือน้อยพูดจบลง
ทางโครงการได้เชิญรอง เมธาสิทธิ์ มาดขาว รองนายก อบต. ต.นาโง้งขึ้นมาพูดคุยกับพี่น้องผู้มาร่วมกิจกรรม
ทันทีที่รองนายกขึ้นมาพูด ก็เจอกับคำถามพี่น้องหลายคนในเรื่องปัญหาภัยแล้ง ว่าเมื่อไหร่ ชาวบ้านจะได้
เงินชดเชย รองนายกใช้เวลาในการตอบคำถามของชาวบ้านนานพอสมควร หลังจากนั้นพวกเราจึงเริ่ม
ดำเนินการสร้างวังปลา ต่างคนต่างช่วยกันคนละไม้คนละมือรวมทั้งผู้หญิงผู้ชาย เนื่องจากเมื่อก่อนนี้การ
ประกาศแนวเขตอนุรักษ์ของลำน้ำโขงบ้านหนองผือน้อย คือเริ่มจากหน้าฝายน้ำล้นไปจนถึงสะพาน ซึ่งมัน
เป็นพื้นที่ๆยาวไป และชาวบ้านที่หากินได้รับผลกระทบแต่การอนุรักษ์ในครั้งนี้ทางคณะกรรมการได้ตกลง
กันว่า ต้องขยับพื้นที่อนุรักษ์เข้ามาอีกเพราะจะดูแลสะดวกและทั่วถึง

จุดเริ่มต้นที่วังจุดฉำฉา เมื่อทางทีมงานทำการปักป้าย ณ จุดแรกเสร็จ ผู้หลักผู้ใหญ่ก็ได้กราบนิมนต์
พระคุณเจ้ามาทำพิธี เมื่อจุดแรกผ่านไป ทางทีมงานก็ดำเนินไปเรื่อยๆ จนมาถึงจุดสุดท้ายหน้าฝายน้ำล้นจะมี
กั้นหันลมขนาดใหญ่ที่เจ้าของนาใช้วิดน้ำขึ้นไปใช้ทำการเกษตรด้วย ซึ่งผู้มาร่วมกิจกรรมต่างสนใจหลายคน
และบอกว่าน่าจะนำไปเป็นแบบอย่างไปทำใช้ที่แปลงเกษตรของตัวเอง

การจัดกิจกรรมฟื้นฟูอนุรักษ์ การสร้างวังปลาในลำน้ำโขงบ้านหนองผือน้อยในวันนี้ นับว่าได้รับความ
ร่วมมือจากทุกๆคนที่สละเวลาเดินทางมาร่วมกิจกรรมทั้งผู้หลักผู้ใหญ่และชาวบ้านต่างให้ความสำคัญ
กับการฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรของชุมชน ทางโครงการรู้สึกมีพลังที่ได้เห็นพี่น้องในชุมชนต่างให้ความ
ร่วมมือด้วยดี

กิจกรรมการสร้างวังปลาในลำน้ำโพที่บ้านกุดหิน วันที่ 3 พฤษภาคม 2552

การจัดกิจกรรมสร้างวังปลาในลำน้ำโพบ้านกุดหิน จัดขึ้นในวันที่ 3 พฤษภาคม 2552 หลังจากที่มีการลงสำรวจพื้นที่ก่อนหน้านี้ไปแล้วครั้งหนึ่ง ทางโครงการก็ประสานมายังผู้นำหมู่บ้าน เพื่อหาเวลาว่างของทางผู้นำในการลงจัดกิจกรรมคือวันที่ 3 พ.ค. 52 จากนั้นทางโครงการได้ประสานทีมงานแต่ละหมู่บ้านให้ช่วยหาคนมาช่วยในกิจกรรมในครั้งนี้หมู่บ้านละหลายๆคนหน่อย เนื่องจากเข้าสู่การเริ่มต้นของฤดูการทำนา เพราะถ้าหลังเทศกาลสงกรานต์ผ่านไป เมื่อฟ้าฝนตกลงมา พื้นที่ในชุมชนก็จะออกไร่ออกนาเพื่อเตรียมการหว่านไถ จากนั้นทางโครงการก็ได้มีการประสานคนทำอาหาร ประสานคนนิมนต์พระคุณเจ้าในวัดต่างๆที่ศรัทธามาร่วมกิจกรรม

วันจัดกิจกรรมทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมจากหมู่บ้านต่างๆก็เดินทางมายังจุดนัดพบ คือบริเวณลำน้ำโพบ้านกุดหิน ซึ่งสถานที่ที่ใช้ทำบุญเลี้ยงพระคือ รมันค้อริมฝั่งโพงนาคุณพ่ออัมรินทร์ แก้วใส ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งน้ำทั้งไฟ ลำน้ำโพบ้านกุดหินที่จะมีการฟื้นฟูอนุรักษ์ สภาพโดยทั่วไปในปัจจุบันก็ยังมีสภาพทางธรรมชาติที่สมบูรณ์สองฝั่งลำน้ำโพก็ยังมีไม้ธรรมชาติ มีหน่อไม้ มีพืชผักสมุนไพรอยู่มากมาย บ้านกุดหิน เพราะบริเวณดังกล่าวยังไม่เคยมีการขุดลอก การกำหนดแนวเขตของการอนุรักษ์ของลำน้ำโพทางคณะกรรมการและชาวบ้านมีความเห็นชอบให้เริ่มต้นจาก วังขนแสลงเรื่อยมาจนถึงวังกกิ้วเนื่องจากบริเวณนี้มีสภาพสองฝั่งที่รกทึบและเป็นแหล่งปลาชุม เพราะมีไม้ธรรมชาติมากมายที่กีดกันปลาลงไปในลำน้ำ

เมื่อทีมวิจัยทั้ง 5 หมู่บ้าน รวมทั้งชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมเดินทางมามากพอแล้วจึงเริ่มดำเนินการปักแนวเขตของการอนุรักษ์ ซึ่งวันนี้ทางทีมวิจัยบ้านกุดหินก็ได้เตรียมการ ขนป้ายขนอุปกรณ์มาไว้ที่จุดอนุรักษ์ ตั้งแต่เช้า การปักป้ายปักธงเหลือง ดำเนินไปพร้อมๆกันทั้งสองฝั่งโดยทางทีมวิจัยของเราแบ่งกำลังคนออกเป็นสองส่วน เพราะวันนี้กะว่าจะเอาให้เสร็จก่อนที่พระคุณเจ้าจะฉันท์เพล เนื่องจากเป็นฤดูกาลลงไถนาทุกคนก็ต่างอยากให้เสร็จเร็วๆ

ส่วนทางด้านรมันค้อใหญ่สถานที่ที่มีการทำบุญเลี้ยงพระเพล ผู้เฒ่าผู้แก่ต่างทยอยเดินทางมา ทุกคนสะพายกระบิบข้าว มีอาหารตามมีตามเกิด พอที่จะหาได้มาเพลด้วย เวลา 4 โมงกว่าๆรถรับส่งพระคุณพระคุณเจ้าก็เดินทางมาถึงโยมผู้ชายจึงนิมนต์ให้พระคุณเจ้าไปนั่งที่เสื่อที่ได้เตรียมไว้ สักพักหนึ่งทางแม่บ้านที่ทำอาหารก็ขึ้นรถที่บรรทุกกับข้าวมาถึงสถานที่ทำบุญพอดี แม่บ้านขนสัมภาระลงจากรถเข็นแล้วก็นำมาจัดเตรียมทำการดำสัมดำ เตรียมตักอาหารเสร็จแล้วก็ให้โยมผู้ชายนำไปถวายแก่พระคุณเจ้า วันนี้หลวงพ่อก็ไม่ได้มาร่วมฉันท์เพลด้วยเนื่องจากท่านมีกิจนิมนต์มีเพียงพระลูกวัด ในขณะที่พระคุณเจ้าท่านเริ่มฉันท์เพล ทีมวิจัยและชาวบ้านส่วนที่ไปปักป้ายเพื่อบอกแนวเขตการอนุรักษ์ก็กลับมายังจุดทำบุญ ทางโครงการจึงถือโอกาสประชาสัมพันธ์ให้พี่น้องทุกคนมารวมกันที่รมันค้อก่อนเพื่อพักผ่อนและจะได้กินข้าวร่วมกัน ขณะเดียวกันทางโครงการก็ถือโอกาสชี้แจงทำความเข้าใจกับพี่น้องมากิจกรรมให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการกำหนดแนวเขตการอนุรักษ์ทรัพยากรในลำน้ำโพของบ้านกุดหินในวันนี้ว่า เพื่อเป็นการฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรของชุมชนของเราซึ่งนับวันจะลดน้อยลง จากการศึกษาวิจัยของทางโครงการที่ผ่านมาก็ได้แนวทางในการอนุรักษ์และการฟื้นฟู จากพี่น้องในชุมชนของเราเอง ที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการชี้แนะเสนอ

แนวทางฟื้นฟูให้กับทางโครงการ เช่น การเสนอแนวทางการฟื้นฟูลงในแบบฟอร์มการเก็บข้อมูล การร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีประชุมประจำเดือน ของแต่ละหมู่บ้านและการร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีการจัดกิจกรรมของโครงการแต่ละครั้งด้วย ทำให้ทางโครงการได้ข้อมูล ได้แนวทางในการฟื้นฟู การอนุรักษ์ทรัพยากรในลำน้ำโพของเราซึ่งมันก็เป็นความต้องการของพี่น้องในชุมชนของเราที่ต้องการให้เกิดกิจกรรมตรงนี้ขึ้น ดังนั้นการกำหนดเขตอนุรักษ์และการสร้างวังปลาในลำน้ำโพวันนี้ จึงเป็นของพี่น้องชุมชนบ้านกุดหิน ไม่ใช่เป็นของโครงการวิจัย พี่น้องในชุมชนของเราต้องช่วยกันดูแลรักษาไว้ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำชนิดต่างที่มีอยู่ซึ่งนับวันที่จะหายาก จะได้ไม่สูญพันธุ์ไปจากพวกเรา ในขณะที่ทางหัวหน้าโครงการกำลังพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังไม่จบ พระคุณเจ้าฉันท์เพลเสร็จแล้ว ทางญาติโยมได้ช่วยกันยกสารถีออกมาแบ่งปันกันกิน ส่วนแม่บ้านก็ดำส้มตำเพิ่มผักอาหารเพิ่มแบ่งปันกันจนทั้งถึงกันหมดทุกวง (ชาวบ้านจะนั่งล้อมวงกินข้าว)ซึ่งทางหัวหน้าโครงการเองพอได้กลิ่นส้มตำ ได้กลิ่นแกงไก่บ้านก็เกิดอาการหิวแล้วขอจบการพูดลงเพื่อขอร่วมวงด้วยคนบ้าง

การจัดกิจกรรมในวันนี้ไม่มีผู้หลักผู้ใหญ่มาร่วมด้วย เนื่องจากต่างคนต่างติดธุระมีเพียงผู้นำชุมชนบ้านกุดหินที่กำลังกินข้าวอยู่มีคนเสนอให้ไปพูดกับพี่น้องบ้าง แต่ทางผู้นำบอก ขอกินข้าวให้อิ่มก่อนกำลังเขบอยู่เดี๋ยวจะขาดตอน ซึ่งในขณะนั้นสภาพอากาศก็ไม่ใช่ที่ไว้วางใจมีฝนตกอยู่ทางด้านทิศตะวันออก เมื่อทุกคนทานข้าวเสร็จพระคุณเจ้าจึงให้พร เสร็จแล้วทางโครงการจึงได้นิมนต์พระคุณเจ้าไปทำพิธีสืบชะดาลำน้ำและสวดชะยันโต ณ จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ที่ริมฝั่งน้ำโพการทำพิธีเสร็จลงก่อนที่จะฝนจะตกลงมาเล็กน้อยตอนแรกนึกว่าฝนจะตกแค่ปรอยๆแล้วก็ผ่านไป แต่ที่ไหนได้ยิ่งนานยิ่งลงเม็ดหนักขึ้น ยังดีที่มีเถียงนาของคุณพงษ์วรินทร์ อยู่ใกล้ๆพอได้ใช้เป็นที่หลบฝน

1 ชั่วโมงผ่านไปเมื่อฝนซาลงชาวบ้านต่างทยอยเดินทางกลับ ฝนที่ตกลงมานานร่วมชั่วโมงทำให้น้ำเจิ่งนองไปทั่วท้องนา การเดินทางกลับจึงเป็นไปด้วยความลำบากคนที่ขี่มอเตอร์ไซด์มาจากกลับทุกคนก็ต้องอยู่ในสภาพลวกๆ เพราะถนนขึ้นและยังดีที่รถรับส่งพระคุณเจ้าตัดสินใจฝ่าฝนกลับตั้งแต่ตอนแรก ไม่งั้นคงต้องช่วยกันเข็นจนเหงื่อตกแน่

กิจกรรมเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

การจัดกิจกรรมงานเวทีเผยแพร่งานไทบ้านสู่สาธารณะ จัดขึ้นในวันที่ 30 พ.ค 2552 ณ หอประชุมอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร หลังจากที่ทางหน่วยงานพี่เลี้ยงโครงการได้ประสานให้หัวหน้าโครงการ แต่ละโครงการเข้าร่วมประชุมวางแผน เพื่อกำหนดรูปแบบในการจัดงาน ณ วัดป่า สวนธรรมร่วมใจ อำเภอป่าดิว ในการประชุมได้เปิดโอกาสให้ทุกโครงการได้แสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ และสุดท้ายก็ได้มีการกำหนดรูปแบบและกำหนดการของการจัดงานออกมา เช่น พิธีเปิด โดยผู้ว่าจังหวัดยโสธรมีการแสดงโปงลางให้มีการนำเสนองานวิจัย จาก 3 โครงการ คือ โครงการรูปแบบการจัดรายการวิทยุ ของสถานีวัดสวนธรรมร่วมใจ โครงการเกษตรอินทรีย์บ้านหนองเป่า และโครงการการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพตอนกลาง การจัดงาน

จะให้มีเวทีกลางคือ หอประชุมเป็นเวทีแสดงนำเสนอ และเป็นเวทีเสวนา ซึ่งจะมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นมาร่วมเสวนาด้วย ส่วนรอบนอกของเวทีจะเป็นพื้นที่กิจกรรมของแต่ละโครงการละ 1 เดือน

หลังจากที่ประชุมวางแผนเสร็จก็กำหนดการ รูปแบบของการจัดงานทางโครงการก็ได้ประชุมทีมเพื่อวางแผนในการเตรียมงาน เตรียมจัดนิทรรศการในวันงานกันอย่างไร ซึ่งทางโครงการเองก็ได้มีการเตรียมการจัดนิทรรศการกันอย่างเต็มที่ เช่น จัดหาเครื่องมือในการหาอยู่หากินในลำน้ำโขงของคนรุ่นเก่า รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชนลำน้ำโขงมาแสดงถึงกระบวนการ การศึกษาวิจัยของโครงการ วัตถุประสงค์และผลการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ทางโครงการวิจัยยังได้ทำหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมทั้ง 5 หมู่บ้าน บ้านละ 10 คน แล้วประสานรถโดยสารเพื่อรับส่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ตอนบ่ายก่อนวันจัดกิจกรรมทางหัวหน้าโครงการและทีมวิจัย 2-3 คน ก็ได้รวบรวมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมือต่างๆที่จะนำไปแสดง ขนใส่รถกระบะเดินทางไปยังบริเวณสถานที่ในการจัดงาน เมื่อเดินทางไปถึงทุกคนต่างช่วยกันขนของลงจากรถแล้วทำการจัดแขวนตกแต่งให้สวยงาม อะไรควรอยู่ตรงไหน โตะนี้จะวางอะไร ต่างก็ช่วยกันจัด ส่วนทางโครงการอื่นก็เช่นกัน ต่างคนต่างเตรียมเต็มที่ใครเด่นที่มัน การเตรียมการบางอย่างต้องให้เสร็จตั้งแต่วันนี้ เพราะถ้าไปจัดเอาในตอนเช้าจะเตรียมการไม่ทัน รวมทั้งแผ่นป้ายไวนิลก็ต้องผูกต้องแขวนให้เสร็จในวันนี้ เช่นกัน การเตรียมการดำเนินไปจนถึง 1 ทุ่มจึงเสร็จ และเกิดอาการหิวข้าวแล้วจึงพากันเดินทางกลับ ตอนกลับต้องช่วยกันยกจักรยานยนต์ของพ่อบัวสอนขึ้นรถกระบะด้วย เพราะตอนขาไปพ่อบัวสอนไปรถจักรยานยนต์ แต่จากกลับค้ำมีดแล้วไม่อยากให้พ่อบัวสอนกลับคนเดียว ก็เลยต้องยกรถจักรยานยนต์ขึ้นรถกระบะเพื่อกลับด้วยกัน

เช้าวันจัดงานทุกคนเตรียมตัวทำภารกิจในครอบครัวตั้งแต่เช้า 1 โมงเช้านัดหมายทุกคนให้พร้อมกันที่ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นจุดนัดพบที่รถโดยสารจะมารับส่วนทางแม่บ้านก็สำรวจอยู่กับการเตรียมสินค้าที่จะนำไปขายด้วย สินค้าก็เป็นพวกผลผลิตทางการเกษตรที่อยู่ในแปลงเช่น ถั่วฝักยาว มะนาว มะม่วง ถั่วลิสง หน่อไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ทางหมู่บ้านและทีมวิจัยผู้หญิง ก็เตรียมอุปกรณ์ในการค้าสินค้าและปิ้งปลาเพื่อโชว์ในงานด้วย

เวลา 07.15 น. รถโดยสารพอกลม กาลจักร ที่เป็นรถโดยสารและรับส่งนักเรียนก็รับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทีมวิจัย จากบ้านหนองผือน้อยลงมาถึงบ้านสันติสุข เมื่อรถจอดได้ที่ ชาวบ้านที่รออยู่แล้วต่างทยอยขึ้นรถเรือ ขยับเอากันหน่อยครับ...ขยับแล้วขยับอีกซึ่งทางหัวหน้าโครงการประเมินดูแล้วหากรถโดยสารไปรับผู้เข้าร่วมอีก 2 หมู่บ้านคือบ้านโสกชุมพล และบ้านท่าลาด รถคันนี้ก็แน่นเกินไปเพราะมีทั้งคนและของหลายอย่าง หัวหน้าโครงการจึงหารถกระบะเพิ่มอีกหนึ่งคันเพื่อขากลับจะได้ขนของที่เด่นที่มาด้วย

บรรยากาศภายในงาน เมื่อเดินทางมาถึงทุกคนต่างช่วยกันจัดข้าวของที่จะนำมาจัดแสดง และมาขายด้วยความเร่งรีบ เพราะคนเริ่มทยอยมามากแล้วของขายบางอย่างก็ถูกจองตั้งแต่ยกลงจากรถ เต้นท์ของโครงการอื่นก็ไม่ค่อยหน้ามีการนำเอาของดีมากมายมาแสดง ของดีต่างๆเหล่านี้ก็จะมาจากแหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชนที่มีโครงการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น พวกเห็ดก็มาจากป่าโคก ป่าดงต่อ รวมทั้งของป่าชนิดอื่นด้วย ส่วนพวกหน่อไม้ มันแขง ก็จะมาจากป่าทามและทุ่งทามและพวกผลผลิตทางการเกษตรก็จะมา

จากสมาชิกเครือข่ายเกษตรอินทรีย์กันทั้งนั้น รวมทั้งข้าวกล้องของดีเพื่อสุขภาพก็มีมาวางขายให้กับผู้ร่วมงานซื้อติดไม้ติดมือกลับบ้านด้วย

เวลา 09.00 ใกล้เคียงเวลาที่ทางรองผู้ว่าฯ จะเดินทางมาเปิดงาน ทางผู้รับผิดชอบในการจัดงานจึงแจ้งให้แต่ละโครงการนำผู้เข้าร่วมเข้าห้องประชุมโดยให้เหลือคนเฝ้าเดินที่แต่ละเดินที่ไม่เกิน 2-3 คน ผู้เข้าร่วมทยอยลงทะเบียน วงโปงลางของนักเรียนจากจังหวัดกาฬสินธุ์เริ่มบรรเลงไปเรื่อยๆ จนได้เวลาที่ทางท่านรองผู้ว่าฯ เดินทางมาถึง พิธีกรบนเวทีจึงเชิญให้ทุกคนในห้องประชุมยืนขึ้นจากนั้นนาย นิรัตน์ ศรีธานี ผู้ประสานงานโครงการ กล่าวรายงาน จบแล้วท่านรองผู้ว่าฯ โสธรกล่าวให้โอวาท จบแล้วเป็นการนำเสนองานวิจัยไทบ้านสู่สาธารณะจากสถานีวิทยุ วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ ต่อด้วยโครงการโรงเรียนเกษตรอินทรีย์โรงเรียนบ้านหนองเป่า โดยโครงการที่นำเสนอได้รับข้อเสนอแนะจากวิทยากร จนถึงเวลา 12.00 จึงหยุดการนำเสนอและพักรับประทานอาหาร

บรรยากาศที่เดินที่นิทรรศการก็คึกคักขึ้นมามากครั้งในช่วงพักเที่ยง ถึงแม้จะมีฝนตกลงมาเป็นบางช่วง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องหยุดเดิน ยังคงเดินเยี่ยมชมนิทรรศการ โครงการนั้นโครงการนี้อยู่ไม่ขาดระยะ ส่วนที่เดินที่โรงอาหารก็มีคนมาเข้าแถวตักข้าวกินกันไม่ขาด มีทั้งกินแล้วห่อกลับบ้านด้วยเพราะเป็นข้าวกล้องอาหารมังสวิรัต ซึ่งคนเขียนเองก็ชอบทาน ที่เวทีกลางก็มีการแสดงของลำวงย้อนยุค ในขณะที่เดินที่โครงการ การศึกษารูปแบบการจัดการป่าดงต่อก็มีการแสดงของเด็กนักเรียน ป5 ป.6 มีการ คิดพิณ ดีกลองซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมไม่แพ้ลำวงย้อนยุค

รอบบ่ายที่เวทีกลางก็เป็นเวทีเสวนาในหัวข้อผลการวิจัยไทบ้านสู่การขับเคลื่อนงานร่วมกับนโยบายรัฐทำได้อย่างไร

ผู้ร่วมรายการ

- ดร.บัญญัติ แก้วส่อง
- ผศ.ดร. แสง รวยสูงเนิน
- นาย เกรียงไกร พันธุ์สายเชื่อนายกเทศมนตรีเมืองยโสธร
- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกระจ่าย
- พ่อวิจิตร บุญสูง
- พระพรมมา สุภัทโท
- สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดยโสธร
- ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธรเขต 2

ในเวทีเสวนาจะมีคนฟัง แต่ทางเดินที่นิทรรศการยังคึกคักกับการแลกเปลี่ยนของ ในขณะที่ฝนตกลงมาปรอยๆ อย่างไม่ขาดสายชาวบ้านหลายคนหันหน้ากลับบ้าน เวทีเสวนาดำเนินมาจนถึงเวลา 15 นาฬิกาจึงมีการแลกเปลี่ยนจากผู้เข้ารับฟัง แล้วมีการสรุปและกล่าวปิดงานโดยพระพรมมา สุภัทโท จากนั้นทุกเดินที่ทุกโครงการต่างเก็บข้าวเก็บของแล้วเดินทางกลับ

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยของโครงการ “การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้” พื้นที่ดำเนินการคือ ลำน้ำโพงตอนกลางที่อยู่ในพื้นที่อำเภอกุดชุม และชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากลำน้ำโพง 5 หมู่บ้าน คือ บ้านกุดหิน ต.กำแมด บ้านท่าลาด บ้านสันติสุข บ้านหนองผือน้อย บ้านโสกชุมปูน ต.นาโเส้ มีทีมวิจัยหลักที่เป็นทั้งเยาวชนและแกนนำชาวบ้านจากทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ของวิถีชีวิตกับลำน้ำโพงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารทางธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพง ตอนกลาง
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการฟื้นฟู และอนุรักษ์แหล่งอาหารในลำน้ำโพงตอนกลางที่เหมาะสม

กับชุมชน

จากวัตถุประสงค์ของโครงการทีมวิจัยหลักและชุมชนวิจัยได้ร่วมกันศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เป็นโจทย์วิจัยหลักในการศึกษาซึ่งผลจากการศึกษามีดังนี้

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ของวิถีชีวิตกับลำน้ำโพงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาใช้วิธีการต่างๆ อาทิ การออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรมการโต้วาทีเสกกันฟังโดยผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

วิถีของชุมชนในท้องถิ่น 5 หมู่บ้าน

เมื่อก่อนความเจริญทางด้านเทคโนโลยียังไม่มีและเข้าถึง การดำรงชีวิตของคนในชุมชนในอดีตจึงต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การพึ่งพาตนเองของชุมชนในอดีต เรียกได้ว่าเป็นการพึ่งพาตนเอง แบบสมบูรณ์เต็มร้อยเลยทีเดียว เช่น ในเรื่องปัจจัย 4 อาหารก็พึ่งพาอาหารจากธรรมชาติที่มีอยู่ตามป่าหัวไร่ปลายนา ห้วยหนอง ลำน้ำธรรมชาติ เป็นต้น โดยเครื่องมือในการหาอาหารของชุมชนในอดีตจะใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมาแทบทั้งสิ้น และการหาอยู่หากินที่หาแค่พอกินที่เหลือก็แบ่งปันซึ่งกันและกันในหมู่บ้านญาติพี่น้อง

บ้านที่อยู่อาศัย การปลูกบ้านสร้างบ้านของคนในชุมชนในอดีตจะเป็นบ้านไม้ทั้งหมด โดยใช้วัสดุที่อยู่ในชุมชนและออกแรงช่วยกัน

ยารักษาโรค ในอดีตชุมชนจะพึ่งพาสมุนไพร เพื่อใช้ในการรักษาโรค ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีหมอหาพื้นบ้านที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการใช้ยาสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน

เครื่องนุ่งห่ม ในอดีตแม่บ้านทุกครอบครัวของชุมชนจะมีการทอผ้าเพื่อนำมาตัดเป็นเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุงให้สมาชิกในครอบครัวได้สวมใส่ การทอผ้าในครัวเรือนของชุมชนในอดีต จะมีการทอทั้งผ้าฝ้าย ซึ่งทุกครอบครัวก็จะมีโพนฝ้าย ซึ่งเป็นฝ้ายพันธุ์พื้นบ้านที่ทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ และเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตยาวนานหลายปี

การทอผ้าไหม ในอดีตชุมชนทุกครอบครัวจะมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อนำเส้นใยของไหมมาทอเป็นผ้าไหม ซึ่งชุดผ้าไหมถือว่าเป็นชุดที่มีราคาแพง คนในชุมชนจะสวมใส่เฉพาะวันสำคัญ ๆ เช่น วันพระ หรืองานบุญประเพณีเท่านั้น ซึ่งคนในชุมชนเรียกกันติดปากว่า “ชุดเอาบุญ” โดย 1 คน จะมีเพียง 1 ชุด หรือถ้าครอบครัวในมิชชันนารีก็อาจจะมียังมากไม่เกิน 2 ชุด

การสืบสานภูมิปัญญา เมื่อก่อนในชุมชนถ้าครอบครัวใดมีลูกสาวนอกจากจะดัดเกล้า ทำข้าวและทำอาหารเป็นแล้ว ยังต้องฝึกทอผ้าให้เป็นทุกคน รวมทั้งการเก็บลายจิด (หมอนขวิด) การทอเสื้อและการอบรมบ่มนิสัย สืบสานครองเรือนให้เป็นกันทุกคน ถึงจะมีผู้ชายมารักเพื่อเสนอแต่งงานด้วยคั้งเดียวกันกับฝ่ายชาย ถ้าครอบครัวใดมีลูกชายเมื่อเสร็จจากบวชเรียนเขียนอ่านแล้วก็จะมีการถ่ายทอดฝึกฝนการจักสานการทำเครื่องมือเครื่องใช้ให้เป็นก่อน ก่อนที่จะไปเสนอฝ่ายหญิงแต่งงาน เพราะถ้าชายใดทำเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนไม่เป็นพ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะไม่ยอมให้ลูกสาวแต่งงานด้วย เพราะกลัวจะเลี้ยงปากเลี้ยงท้องลูกสาวไม่ได้

ปัจจัยการดำรงชีวิต น้ำ เมื่อก่อนในชุมชนจะมีการขุดบ่อน้ำกันน้ำใช้ร่วมกันโดยใช้ร่วมกันทั้งชุมชน บางชุมชนจะมีบ่อน้ำอยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไป เพราะบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่สูง ขุดน้ำไม่ออก ต้องขุดบ่อน้ำในพื้นที่ที่ห่างออกไปจากหมู่บ้าน การนำมาใช้ก็ต้องใช้ไม้คานหาบมาใส่ในอ่างน้ำให้เต็มทุกเช้า ถ้าใครไปสายน้ำหมดก็ต้องรอให้น้ำไหลออกมาให้มากพอก่อนจึงจะดักได้

ไฟ ในอดีตชุมชนยังมีทรัพยากรป่าไม้หลงเหลืออยู่มาก การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ นอกจากจะเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติแล้ว ป่าชุมชนยังเป็นแหล่งพลังงานให้กับชุมชนอีกด้วย เช่น การนำกิ่งไม้แห้งนำมาทำเป็นฟืนก่อไฟ เพื่อทำอาหาร ไล่ยุงให้สัตว์เลี้ยงและให้ความอบอุ่นในยามหนาว ส่วนไฟสำหรับให้แสงสว่างในตอนกลางคืน และชาวบ้านจะใช้กระบองที่ทำจากน้ำมันยางผสมกับไม้ผุ ๆ ใช้ใบตองถูหรือใบตองชาดห่อแล้วมัดด้วยดอกลำไยไฟ นอกจากจะใช้เพื่อให้แสงสว่างในตอนกลางคืนแล้ว คนในชุมชนยังใช้กระบองเป็นไฟส่องสว่างเพื่อจับสัตว์ในตอนกลางคืน จนมีเรื่องราวเล่าสืบต่อกันมาว่า มีงูไล่กินขี้กระบองคนที่ถือกระบองต้องวิ่งกันป่าราบ

ยานพาหนะในการใช้เดินทางและขนส่ง

ในอดีตชุมชนจะใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางระยะไกล ๆ หรือใช้บรรทุกสิ่งของ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ในแต่ละชุมชนจะมีเกวียนอยู่ไม่ครบทุกหลังคา เกวียนจะมีอยู่เป็นบางครอบครัวเท่านั้น ครอบครัวที่มีเกวียนจะเลี้ยงวัวตัวผู้ไว้ 2 ตัว และวัวต้องตัวเสมอกันจึงจะใช้เทียมเกวียนได้ดี

การเกษตรกับลำน้ำโพง

ในอดีตการทำเกษตรของคนในชุมชน 5 หมู่บ้าน จะเป็นการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยการพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมด โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น เมล็ดพันธุ์ก็มีการเก็บเองเพื่อใช้ในฤดูกาลทำนาปีต่อไป อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำเกษตรจะทำขึ้นเองทั้งหมด อย่างเช่น ไถคราด อุปกรณ์วิดน้ำ เป็นต้น ส่วนชาวบ้านที่มีที่นาอยู่ติดกับลำน้ำโพง ก็จะทำร่องน้ำ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ร่องเหมือง” หรือร่องเหมือง ร่องเหมืองจะเป็นร่องน้ำเล็กๆ เพื่อระบายน้ำจากลำโพงเข้าสู่แปลงนา เมื่อเวลาน้ำเอ่อขึ้น แต่ยังไม่ถึงกับเป็นน้ำหลาก นอกจากการใช้ร่องเหมืองเพื่อทดน้ำเข้านาแล้ว ยังใช้เป็นที่ดักจับปลาด้วย อุปกรณ์ที่ทำขึ้นการภูมิปัญญา เช่น ลอบ ไซ หลี่ ลอบ คือ อุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้ดักจับปลา โดยใช้เถาวัลย์ถ้าจะมีงา (ฝา) อยู่ด้านใน ทั้ง 2 ข้าง ไซจะมีลักษณะคล้าย ๆ ลอบ แต่จะถี่กว่าและสานด้วยไม้ไผ่ ไซจะเล็กและยาวกว่าลอบ ไซดักจับปลาตัวเล็ก ๆ และกึ่งได้ ส่วนหลี่จะทำด้วยไม้ไผ่บางแห่งจะใช้ตะปูดี้ บางแห่งจะใช้เถาวัลย์ถักโดยชาวบ้านจะทำไว้ในที่มีน้ำไหลแรง ๆ และมีลักษณะลาดเอียงขึ้นไปตามแนวของน้ำไหลประมาณ 15 องศา เมื่อปลาถูกพัดมากับน้ำที่ไหลแรง ๆ ปลาจะถูกเกยตื้นอยู่ที่ส่วนท้ายของหลี่

การทำนาของชุมชนลุ่มน้ำโพงในอดีต นอกจากจะทำร่องเหมืองเพื่อนำน้ำเข้ามาแปลงนาแล้ว เมื่อยามฝนทิ้งช่วงก็จะมีคนนำน้ำจากลำน้ำโพงขึ้นมาใส่แปลงนา เพื่อปักดำด้วยวิธีการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเช่น การวิดน้ำด้วยคันไช่ การวิดน้ำด้วยปั๊พ การวิดน้ำด้วยละหัดมือ เป็นต้น (คันไช่ มีลักษณะเป็นกรวยกระบอกแต่ด้านหน้าและด้านบนเปิดมีด้ามยาว เพื่อจับโยกวิดน้ำ คันไช่จะสานด้วยไม้ไผ่ ต่อมามีการพัฒนามาใช้ปั๊พที่เป็นสังกะสีมาทำแทนการสาน เพราะน้ำจะไม่รั่ว) ปริมาณน้ำที่ได้จากการวิดของคันไช่ ถ้าคนวิดกำลังดี ๆ ก็เท่ากับปั๊มน้ำขนาด 4 นิ้ว ในปัจจุบัน

ส่วนการวิดน้ำด้วยปั๊พ จะใช้กับน้ำที่อยู่ลึก ๆ เช่น น้ำในลำโพงที่อยู่ในช่วงลึก ๆ หรือใช้วิดน้ำจากบ่อปลาเพื่อเก็บปลา โดยวิธีการใช้เชือก 2 เส้นผูกติดกับปั๊พให้แน่น แล้วโยงปลายเชือก 2 เส้นออกคนละข้าง โดยใช้คนสองคนจับปลายเชือกโยนเหวี่ยงลงไปที่ด้านในแหล่งน้ำ แล้วดึงขึ้นมาพร้อมกันแล้วเหวี่ยงเทน้ำออกแต่จะได้ผล ส่วนปริมาณน้ำที่ได้จากการวิดน้ำจากปั๊พก็เท่ากับการสูบน้ำด้วยปั๊มน้ำขนาด 4 นิ้ว ในยุคปัจจุบันเช่นกัน

การวิดน้ำด้วยละหัดมือ ละหัดมือทำจากไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักเบา และไม่แตกง่าย ละหัดมือมีลักษณะเป็นรางยาว เพื่อนำลงไปจุ่มในแหล่งน้ำข้างในของละหัดมือ จะมีใบพัดที่ทำด้วยไม้เป็นแผ่นเล็ก ๆ ใบพัดจะมีหลายใบร้อยเป็นต่อกันมีลักษณะคล้ายโซ่จักรยาน ส่วนหัวของละหัดที่จุ่มลงน้ำจะเป็นคันเฟืองที่ทำด้วยไม้เพื่อหมุนรับกับใบพัด ส่วนท้ายของละหัดมือจะเป็นฟันเฟืองที่ทำด้วยไม้ เช่น ดัน และเป็นคันโยกออกมาสองข้างสำหรับให้คนจับโยก จุดฟันเฟืองที่มีการหมุน ชาวบ้านจะใช้โซ่สัตว์เพื่อทำให้เกิดความลื่น เมื่อคนจับคันโยกสองข้างโยกไปโยกมาใบพัดที่อยู่ด้านในจะเกิดการเคลื่อนตัวไปวิดเอาน้ำที่อยู่ด้านล่างน้ำโพงขึ้นมาต่อ ๆ กัน น้ำก็จะไหลจากล่างขึ้นบนอย่างต่อเนื่อง ส่วนปริมาณน้ำที่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของละหัด

นอกจากการนำน้ำขึ้นมาใช้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในยามหน้าแล้งหลังฤดูกาลทำนา ชาวบ้านที่มืออยู่ริมฝั่งน้ำโพงก็จะชักชวนเพื่อนบ้านที่มีนาอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำมาปลูกพืชผักสวนครัวที่บริเวณริมฝั่งโพงที่เป็นหาด หรือบริเวณที่มีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกการรดพืชผักก็จะใช้กระชอนตักน้ำ จากลำน้ำโพงขึ้นมารด การรดน้ำก็จะเป็นยามเช้าหรือตอนเย็น หลังจากรดน้ำพืชผักเสร็จ ชาวบ้านก็จะเก็บผักและบางครั้งก็จะได้อาหารตามธรรมชาติที่อยู่ในลำน้ำโพง ดิดกระคุ (ถังน้ำ) หาบเข้าบ้านด้วย การทำการเกษตรของคนในชุมชนเมื่อก่อนนี้จะใช้หลักการธรรมชาติโดยการเกื้อกูลกันระหว่างคนพืชและสัตว์ เช่น ปุ๋ยที่นำมาปลูกพืชผักหรือข้างก็จะเป็นปุ๋ยคอกที่ได้จากมูลสัตว์ มูลของสัตว์เลี้ยงที่ได้ก็ได้อาหารจากการกินหญ้าเป็นอาหารของสัตว์ด้วย ส่วนคนก็จะได้รับผลผลิตจากพืชและสัตว์ที่ปลูก และผลพลอยได้จากการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้จะไถ่ใช้งานไถ่วัวกินวัชพืชแล้ว สัตว์เลี้ยงวัว ควายก็ยังเป็นเพื่อนคู่กันของคนในชุมชนในอดคิดอีกด้วย จะมีน้อยมากที่จะมีการขาย ควายที่เป็นเพื่อนคู่กัน ควายบางตัวที่แก่เฒ่าลงใช้งานไถนาไม่ได้ ชาวบ้านก็ยังเลี้ยงและดูแลมันจนแก่เฒ่าตาย เพราะความรักความผูกพันที่เลี้ยงดูใช้งานมันมาจึงไม่กล้าที่จะขายหรือฆ่ามันเมื่อถึงวัยชรา

การใช้ควายไถนาของชุมชนเมื่อก่อน ถ้าชาวบ้านคนใดมีที่นาที่อยู่ติดกับลำน้ำโพง ครอบครัวนั้นก็จะเลี้ยงควายตัวผู้ที่มีขนาดใหญ่และแข็งแรง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ควายชักเถิกใหญ่” เนื่องจากทุ่งนาที่อยู่ในลุ่มน้ำโพงดินจะมีลักษณะเป็นดินเหนียว จะไถลำบาก ถ้าควายยังตัวเล็ก ๆ หรือควายตัวเมียไม่มีแรงพอก็จะลากไถไปไม่ไหว การไถนาของชุมชนเมื่อก่อนนี้ ถ้าเป็นไถก็จะไถในตอนเช้าและตอนเย็น หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ไถนาเช้าและไถนาเลง” ส่วนการไถนาที่มีตอไม้หลงเหลืออยู่เป็นบางส่วนในแปลงนา จะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะถ้าไถไปโดนตอหรือรากไม้บางที่จะเกิดความเสียหายขึ้นกับตัวไถได้ แต่จะมีควายบางตัวที่แสนรู้ เมื่อไถไปโดนตอหรือรากไม้แล้ว ควายจะหยุดเดินเพื่อรอให้เจ้าของปลดไถออกจากรากไม้ก่อนแล้วจึงเดินต่อไป ควายบางตัวเป็นควายที่มูทะลุ เมื่อไถนาไปโดนตอหรือรากไม้ก็ยังจะพยายามเดินต่อไป บางครั้งไถถึงกับหักได้รับความเสียหาย แต่ด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านจึงได้ทำจุดป้องกันความเสียหายหรือจุดเซฟตี้ขึ้น หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “หนังตองแอก” หนังตองแอกเป็นอุปกรณ์ที่อยู่เชื่อมต่อระหว่างตัวไถกับแอกที่อยู่ตัวควาย ซึ่งทำขึ้นด้วยวัสดุได้หลายชนิดด้วยกัน เช่น เชือก ปอ เถวัลย์ เปลือกไม้ และผ้าเป็นต้น เพื่อให้หนังตองแอกนั้นได้ขาดก่อน ก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นกับตัวไถ เมื่อเวลาไถไปโดนตอหรือรากไม้ เมื่อไถนาเสร็จงานชาวบ้านก็จะปล่อยควายให้เล็มหญ้าตามคันนา แล้วลงแช่น้ำในลำน้ำโพง ควายบางตัวเมื่อลงแช่อาบในน้ำโพงเวลาถูกปลิงกัดก็จะวิ่งขึ้นมาจากน้ำให้เจ้าของเอาไม้เขี่ยปลิงออกให้ ควายบางตัวก็จะปล่อยให้ปลิงดูดกินเลือดจนอึด เวลารุ่งขึ้นมาจากน้ำปลิงก็จะหลุดออกเอง

วิธีการหาอยู่หากินของชุมชนในอดีต

เมื่อวันสงกรานต์ผ่านไปชุมชนในอดีตถือว่าเป็นการย่างเข้าสู่ฤดูกาลใหม่ ผืนดินที่เคยแห้งแล้งกลับมาชุ่มฉ่ำ เพราะสายฝนที่โปรยปรายลงมา หย้าพืชผักธรรมชาติมวนหมุ่มแมกไม้เขียวชอุ่มไปทั่วทั้งทวีปของริมฝั่งน้ำโขง กองจีที่ควายปักเถิกใหญ่จีไว้เมื่อยามแล้ง เมื่อวานข้างในเต็มไปด้วยแมงกูดจี กอไผ่ที่ริมฝั่งโขงเริ่มมีหน่อไม้โผล่ขึ้นมาเป็นหน่อนางดิน ผักติ้ว ผักเม็ก ผักกระโดนเริ่มปริใบอ่อนเหลื้มยุบ ๆ ตะวันสีแดงในยามเช้าเริ่มสาดส่องขึ้นทางด้านทิศตะวันออก ชาวบ้านจากชุมชนต่างออกมาหาอาหารตามสายโขง ผู้หญิงจะได้ตะกล้าและเสียมติดมือมาเพื่อขุดกูดจีและหาหน่อไม้ ส่วนผู้ชายจะสะพายข้องเพื่อที่จะมาใส่ปลา ที่ใช้เครื่องมือดักไว้ในลำโขง เช่น จัน เบ็ด มอง เป็นต้น จันเป็นเครื่องมือที่ชุมชนทำขึ้นเพื่อใช้จับปลาชนิดหนึ่ง การทำจันจะทำได้ 2 วิธีคือ

1. จันหลุม จันหลุมจะทำได้ตามริมฝั่งน้ำโขงที่เป็นดินเหนียว โดยการขุดดินทำเป็นหลุมแล้วใช้ไม้ปิดด้านบน ส่วนด้านหน้าก็จะใช้ไม้ปิดด้านข้าง เหลือช่องตรงกลางบไว้สำหรับใส่แผ่นไม้เพื่อเลื่อนขึ้นลงได้ กลไกการทำงานชาวบ้านก็จะใช้ไม้เล็ก ๆ ทำเป็นลวดดัดแผ่นไม้ที่เลื่อนขึ้นเลื่อนลงไว้ แล้วโยงลวดเข้าไปด้านใน เมื่อปลาเข้าไปในหลุมด้านในก็จะไปตะเข้กับลวด ลวดก็จะหลุดแผ่นไม้ก็จะเลื่อนลงปิดปากหลุม ปลาที่เข้าจันส่วนมากก็จะเป็นปลากลม เช่น ปลาช่อน ปลาดุก เป็นต้น และมีบางครั้งที่ปลาเข้าจันจะเข้าทีเดียว 2 ตัว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า เข้าคู่

2. จันอุบ จันอุบจะทำด้วยไม้ทั้งหมด และสามารถยกย้ายไปมาได้ แต่จันอุบปลาจะไม่เข้าดีเหมือนจันหลุม แต่จะมีกลไกการทำงานเหมือนกัน การดักจันให้ได้ผลดีชาวบ้านที่ดักต้องขยันกวาดหน้าจันทุกวน เพื่อที่จะให้ด้านหน้าของจันสะอาด แต่ส่วนบนเหนือผิวน้ำของหน้าจันก็จะทำให้รกรำไว้ เพื่อที่จะทำให้ปลาที่เห็นหน้าจัน เกิดความอยากรจะเข้าไปข้างใน จนเคยมีคำพูดของชาวบ้านบางคนที่เป็นพ่อลูกพ่อเมีย พุดหยอกล้อกันกับเพื่อนว่า เมื่อคืนไม่ได้ปิดหน้าจันหรือยังไง เมียถึงอารมณ์ไม่ดี

เบ็ด เบ็ดที่ชาวบ้านใช้เพื่อดักปลาจะมีอยู่ 2 ชนิด คือ เบ็ดคัน เบ็ดคันจะมีคันไม้ที่ทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนปลายของคันเบ็ดจะเหลาให้บาง ๆ เพื่อให้โน้มถ่วงไปตามแรงดึงของปลา เมื่อเวลาปลากินเบ็ดปลาจะได้ไม่หลุด

เบ็ดราว เบ็ดราวทำด้วยเชือกไนล่อนเป็นราวยาว ๆ แล้วผูกดวงเบ็ดไว้เป็นช่วง ๆ ไป เวลาเก็บกูดวงเบ็ดจะใช้ก้านกล้วยหรือไม้ไผ่ผ่าคล้าย ๆ หีบปิ้งปลาเพื่อใช้เหน็บดวงเบ็ด ทั้งเบ็ดคัน เบ็ดราว ชาวบ้านจะใช้ไส้เดือนที่มีอยู่ในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น ดินไถ่มไผ่มาทำเป็นเหยื่อล่อปลา และเวลาที่ชาวบ้านดักเบ็ดจะไม่พุดหรือเดินไปใกล้บริเวณที่ดักเบ็ดไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้ปลาได้กินเบ็ด จนมีคำพูดเปรียบเปรยของคนอยู่เสมอว่า อย่าพุด ๆ เดี๋ยวปลาไม่กินเบ็ด มาจนเท่าทุกวันนี้

มอง มองเป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นตาข่าย มองถูกนำมาใช้เพื่อดักจับปลาในลำน้ำโขง ประมาณปี 2504-2505 โดยระยะแรก ๆ จะเป็นมองปริว (มองที่ไม่มีลูกตะกั่วอยู่ด้านล่าง และด้านบนก็จะมีฟองน้ำ) ชาวบ้านจึงใช้กันกล้วยเห็บไว้ที่เชือกส่วนบนของมอง เวลาที่ไปกางดักปลาเพื่อที่จะให้มองไม่จมลงได้น้ำเวลาทางมองชาวบ้านก็จะซื้อลูกมะพร้าวแห้งที่นำมาผูกติดกัน 3-4 ลูก หรือชาวบ้านบางคนก็จะใช้ไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อน ๆ เอาเชือกผูกติดกันแล้วนำมาขึงทางมอง การดักมองชาวบ้านจะดักไว้ตอนหัวค่ำ ดักไว้จนถึงเช้าของวันใหม่ถึงจะมาเก็บ ปลาที่ติดมองส่วนใหญ่จะเป็นปลาขาว

แห แหเป็นเครื่องมือในการจับปลาของชาวบ้านในชนบทมาตั้งแต่สมัยโบราณ แหเป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านสานขึ้นเอง โดยใช้เชือกในล่อนความถี่ความห่างพอตาแหแล้วแต่ว่าใครจะชอบแหเล็กหรือแหห่าง เมื่อชาวบ้านสานเสร็จแล้วก็จะนำแหมาข้อม การข้อมแหทำได้หลายวิธี เช่น การใช้เปลือกไม้ การใช้เลื้อดสัตว์ การใช้ลูกตะกั่วข้อม เป็นต้น แต่วิธีที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมข้อมก็จะเป็นการข้อมด้วยลูกตะกั่ว

พ่อใหญ่สีหา ทองน้อย อายุ 78 ปี ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์และวิธีการหาปลาในลำน้ำโขง ที่ถือเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านรอบๆ ลำน้ำโขง เครื่องมือในการหาปลาที่ใช้ในลำน้ำโขง มีหลายอย่าง เช่น แห ทรวง ไซ ลิ่ ต้อน โด่ง ตุ่ม แจ่งเหลียม แจ่งโค่น จั่น เบ็ดบางซ่อน และสาคน้ำ ซึ่งพ่อใหญ่ได้เล่าถึงวิธีการใช้ของเครื่องมือหาปลาแต่ละชนิด เมื่อก่อนปลามีเยอะหากินแบบใดก็ได้กิน ยิ่งเวลาน้ำขึ้นหรือน้ำออกแ่ง เสียงปลาร้องก็ชวนกันจนน่ากลัว การหากินพ่อใหญ่จะใช้แหเป็นเครื่องมือหลักเพียงแค่ออกไปหว่านตามท่าโขง 2-3 ท่าก็พอกินแล้ว

ทรวง ทรวงเป็นเครื่องมือหาปลาของคนอีสาน ซึ่งคนในยุคนี้ไม่รู้จักและไม่เคยเห็นยังพวกเด็กๆยังแล้วใหญ่ ทรวงจะสานด้วยไม้ไผ่หางๆ ส่วนปากของทรวงที่จะให้ปลาเข้าจะกว้างกว่าส่วนก้นโดยจะมีลักษณะเล็กลงไปเรื่อยๆ ไปจนถึงส่วนก้นจะแหลม วิธีการดักทรวง จะทำได้เฉพาะฤดูน้ำหลากเท่านั้นชาวบ้านที่ดักทรวงจะเลือกบริเวณที่มีน้ำไหลและระดับน้ำก็พอท่วมหลังเท้า โดยดักทรวงหันส่วนท้ายของทรวงไปตามทางน้ำไหลหันปากของทรวงรับน้ำปักไม้ยึดไว้ไม่ให้ขยับ โดยใช้ใบไม้เบียดเป็นแนวออกทั้ง 2 ข้าง เพื่อไม่ให้ปลาผ่านไปทางอื่นแต่จะมีช่องให้ปลาผ่านก็คือตรงปากทรวงเมื่อปลาวิ่งเข้าไปในปากทรวงจนไปถึงส่วนก้นที่มีลักษณะเล็กไปเรื่อยๆ ปลาจะกลับตัวไม่ได้จะติดอยู่ที่ทรวงหลายๆ ตัว ซึ่งมีคำผญาพูดได้ตอบกัน ระหว่างปลากับทรวงที่พ่อใหญ่เล่าให้ฟังว่า... ปลาลอยมาจะพูดก่อนว่า ... บักจางฮางหลักทางกูแม่.... ทรวงก็พูดตอบ ... ไซ้ บักตาแดงกูสิแกงใส่หน่อไม้ส้ม

ไซ ไซเป็นเครื่องมือดักปลา ดักกุ้งของชุมชนในลุ่มน้ำโขง มาตั้งแต่ยุคใดสมัยใดไม่มีใครยืนยัน ไซจะสานด้วยไม้ไผ่ในรูปทรงกระบอกมีปากมิงา สำหรับปลาเข้าแล้วจะออกไม่ได้างของไซจะมีทั้งงาขึ้นงาลง แต่ถ้าจะดักปลาด้านเดียวจะใช้งาเดียวก็ได้โดยใช้เฉพาะงาลง การดักไซชาวบ้านจะไปวางดักตามทางน้ำไหลหรือตามคันนาตรงที่มีการระบายน้ำ เมื่อวางดักเรียบร้อยแล้วก็จะทำการโพะคือการเอาหนามไผ่หรือหนามเล็บแมวและกิ่งไม้ก็ได้วางทับตรงบริเวณที่ดักไซเพื่อป้องกัน หมา แมว หรือสัตว์อื่นๆ มาขโมยกินปลา การดักไซส่วนมากจะดักเฉพาะกลางคืน แต่ถ้าเป็นฤดูปลาลงหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หัวลมอ่วย ชาวบ้านจะดักไซทั้งกลางวันและกลางคืน ไซเป็นเครื่องมือหากินที่เป็นมงคลที่คนอีสานนิยมนำมาผูกติดกับเสาเสกเสาขวัญเมื่อ

เวลาชาวบ้านและคนที่มียอดน้ดก็มักจะนิยมนำไชนาคเล็กมาแขวนไว้ที่กระโจมมองหลังด้านใน นั่นหมายถึงการพบแต่โชคชัยหรือชัยชนะนั่นเอง

หฺลี่ หฺลี่เป็นเครื่องมือดักปลา ที่ทำไว้กับที่ เคลื่อนย้ายไม่ได้ซึ่งทำได้เฉพาะ ที่มีน้ำไหลแรงๆ ในลำน้ำโพจะมี 5 หมู่บ้านทำหฺลี่เพื่อดักปลาอยู่ไม่หลายจุด บางปีก็แทบไม่มีเลย เพราะการทำหฺลี่ ต้องลงทุนพอสมควร เพราะต้องใช้ไม้มาทำเสาต้องใช้หลายต้น มีไม้ทำคาน ไม้ปูพื้น และฝาล้อมด้านข้าง การทำหฺลี่ถ้าเป็นหฺลี่ขนาดใหญ่ชาวบ้านจะร่วมหุ้นกันหลายๆคน เมื่อเวลาได้ปลาก็จะนำปลามาแบ่งกัน ซึ่งการทำหฺลี่ชาวบ้านจะทำแบบด้านรับทางน้ำไหล ส่วนท้ายของหฺลี่จะเฉียงสูงกว่าทางด้านหน้าประมาณ 30 องศา ทางพื้นจะปูด้วยไม้ไผ่และมีช่องสำหรับน้ำผ่าน ด้านข้างจะล้อมด้วยฝาฝือกที่ถักด้วยเถาว์วัล เมื่อน้ำไหลมาแรงๆปลาที่ลอยมากับน้ำก็จะถูกเกยตื้นอยู่ที่ส่วนท้ายของหฺลี่ เวลาปลาที่มีขนาดใหญ่เข้าหฺลี่เมื่อเห็นคนมา ปลาก็จะตื่นกระโจนกลับไปส่วนทางน้ำไหล แต่ไม่นานปลาก็จะถูกน้ำพัดพามาอีก พอจะไปจับปลาก็กระโจนหนีอีก เป็นอยู่อย่างนี้หลายรอบจนปลาเหนื่อยยอมให้จับ คนจับก็เหนื่อยตาม พอใหญ่แล้วการทำหฺลี่จะได้ปลามากกว่าวิธีการดักชนิดอื่น จนระยะหลังมา ถ้ามีการทำหฺลี่ขนาดใหญ่ทางประมงจะสั่งรื้อ

ต้อน ต้อนเป็นวิธีการดักปลาดักกุ้งของชาวบ้านในกลุ่มน้ำโพ ที่นิยมทำกันมาตั้งแต่อดีตจนมาถึงยุคนี้ก็ยังนิยมทำกันอยู่ ต้อน ถ้าพูดถึงความหมายก็คือการต้อนปลาให้ไปผ่านยังจุดเดียวซึ่งที่แปลงนาของชาวบ้านจะมีทางน้ำไหลจากแปลงนาลงสู่ลำน้ำโพบางแห่ง ทางน้ำจะกว้าง ชาวบ้านก็จะถักฝาฝือกที่ผ้าไม้ไผ่เป็นซี่เล็กๆ ใช้เถาว์วัลที่มีตามฝั่งน้ำโพมาถักเป็นฝา แล้วก็นำไปปักกันตรงทางน้ำเพื่อไม่ให้ปลาผ่านไปได แต่น้ำจะไหลลอดผ่านไปได้ แล้วชาวบ้านจะเจาะตรงกลางฝาแล้วก็นำโซมาใส่เพื่อให้ปลาเข้าไซ

โต่ง โต่งเป็นการดักปลาของชาวบ้านตรงจุดที่มีน้ำไหล การทำโต่ง ในสมัยก่อนจะทำด้วยฝาฝือก แต่ปัจจุบันชาวบ้านจะนิยมใช้ตาข่ายในล่อน โต่งจะอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำไหล เมื่อปลาดกลงไปจะติดอยู่ที่โต่งพอตอนเช้าและตอนเย็นชาวบ้านก็จะไปเก็บเอาปลา

ตุ้ม ตุ้มเป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านกลุ่มน้ำโพ 5 หมู่บ้าน ใช้เป็นเครื่องมือหาอยู่หากินมาตั้งแต่สมัย ปู่ย่า ตายาย ตุ้มจะสานด้วยไม้ไผ่ ตุ้มของชาวบ้านจะมีหลายชนิด เช่น ตุ้มกบ ตุ้มปลาขาวตุ้มปลาชิว ตุ้มกุ้ง ตุ้มปลาไหล ซึ่งรูปทรงของตุ้มจะแตกต่างกันออกไป ถ้าเป็นตุ้มกบจะมีรูปทรงคล้ายๆกับข้องใส่ปลา แต่จะมีงา ด้านข้างเหยื่อที่ล่อกบเข้าตุ้ม จะเป็นพวกไส้ปลาหรือปลาชิวตัวเล็กๆ นามาหมักไว้ราว 12 ชั่วโมงให้เกิดกลิ่นเหม็น เวลาไปดักกบชาวบ้านจะไปดักในช่วงเย็น โดยเลือกบริเวณที่มีรอยกบ ถ้าตามฝั่งน้ำโพจะมีกบตัวใหญ่่มาก บางตัวจะใหญ่จนไม่กล้าที่จะทำกิน เมื่อเลือกจุดที่ได้ชาวบ้านก็จะขุดหลุมให้พอดีกับก้นตุ้ม เสร็จแล้วก็เอาตุ้มวางเอาดินและหญ้าคลุมตุ้มไว้ จากนั้นเปิดฝาเอาเหยื่อขอลงไปเล็กน้อยแล้วปิดฝาเอากิ่งไม้คลุมพอตอนเช้าชาวบ้านก็จะไปเก็บตุ้ม บางหลังถ้ามีกบมากจะเข้าจนเต็ม กบบางตัวเห็นเพื่อนเข้าไปในตุ้มจนเต็มเลยอยากเข้าบ้างแต่เอาขาเข้าไปเพียงขาเดียว บางทีถ้าไม่มีกบก็ไม่เข้าเลยสักตัว

ตุ้มปลาขาว ตุ้มปลาขาวจะมีรูปทรงคล้ายๆ กับขวดน้ำ แต่ขนาดจะใหญ่กว่ากระตักน้ำ สานด้วยไม้ไผ่ทั้งหมดตุ้มปลาขาวจะมีงาอยู่ด้านข้างเป็นงาถักด้วยเชือกในล่อนกับไม้ไผ่ซี่เล็กๆ วิธีการดักชาวบ้านจะนำตุ้มที่แขวนไว้จะจุ่มลงน้ำพอประมาณแล้วชาวบ้านจะนำเหยื่อไปปล่อยใส่ไว้ด้านใน เหยื่อที่ล่อปลาขาวจะเป็น

พวกรา ข้าวปลาย หรือราปลายข้าว เมื่อปลาได้กลิ่นรา ก็จะพยายามเข้าไปด้านใน เมื่อปลาดันงาเข้าไปด้านใน จะเข้าได้ เมื่อเวลาปลาจะออกงาที่ใช้ชักกับไม้ไผ่ซึ่งเล็กๆจะอ่อนตัวปีคไม่ให้ปลาออก

คุ่มปลาชีวอ้าว คุ่มปลาชีวอ้าว จะมีรูปทรงและขนาดเท่าๆ กันกับคุ่มปลาขาวแต่จะผิวด้านตรงที่งา หรือทางปลาเข้า คุ่มปลาชีวอ้าวจะมีงาอยู่ตรงกลางกันคุ่ม โดยสานเป็นรูปทรงกระบอกทรงกลม วิธีการดักก็ เหมือนกันกับการดักปลาขาวแต่เหยื่อของปลาชีวจะเป็นพวก รังมดแดงหรือปลวก

คุ่มกึ่ง คุ่มกึ่งจะคล้ายๆกันกับคุ่มปลาชีว แต่จะมีขนาดเล็กกว่าคุ่มปลาชีว เหยื่อที่ชาวบ้านใช้ล่อกึ่ง จะเป็นรำข้าวให้เกิดกลิ่นหอม วิธีการดักก็นำไปแขวนไว้ให้ส่วนก้นของคุ่มจุ่มลงน้ำประมาณ 1 ฝ่ามือ

คุ่มปลาไหล คุ่มปลาไหลจะมีรูปทรงและขนาดเท่าๆกันกับคุ่มปลาขาว แต่จะผิวด้านตรงที่งาของคุ่มปลาไหล จะเป็นงาสาน ส่วนเหยื่อ ล่าปลาไหล ชาวบ้านจะใช้พวกปลาเน่ากบเน่าพวกของเน่า เหมือนๆปลาไหลจะชอบ วิธีการดักชาวบ้านก็จะนำคุ่มไปดักตามบริเวณริมฝั่งน้ำที่มีรูปปลาไหล การดักก็จะดักในตอนเย็น พอตอนเช้าก็ จะไปยام หรือไปกู้คุ่มมาเก็บไว้ปลาไหลจะเข้ามาหรือเข้าน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนปลาไหลที่มีอยู่ตามน้ำ

แจ่งเหลี่ยม แจ่งเหลี่ยมเป็นวิธีการหาปลาของชาวบ้านลุ่มน้ำโพตอนกลางอีกวิธีการหนึ่ง แจ่งเหลี่ยมจะมี ลักษณะเป็นรูปปลาขาวตัวเล็กๆ จะทำด้วยโลหะ เช่นทองเหลือง แจ่งเหลี่ยมจะมีดวงเบ็ดผูกอยู่รอบ วิธีการล่อปลา ชาวบ้านจะใช้เชือกในล่อน ด้านหนึ่งผูกกับตัวเหลี่ยม ปลายเชือกอีกด้านหนึ่งผูกติดกับไม้ไผ่ลำเล็กๆพอเหมาะ มือแล้วใช้แกว่งไปแกว่งมาลักษณะคล้ายๆปลาเล็กวิ่ง เมื่อปลากินเนื้อเห็นก็จะวิ่งไล่จับตัวเหลี่ยมทันที เพราะ นึกว่าเป็นปลาเล็กวิ่ง แต่พออ้าปากจะจับก็จะถูกเอาดวงเบ็ดที่ผูกไว้รอบๆตัวเหลี่ยม การทำแจ่งเหลี่ยมจะทำได้ ในฤดูหนาวและปลาที่ติดเหลี่ยมส่วนใหญ่จะเป็นปลาสด ปลาสดปากจะกว้างมีนิสัยชอบไล่กินปลาตัวเล็ก

แกโค่น โค่นเป็นเครื่องมือหาปลาชนิดหนึ่งของชาวบ้านลุ่มน้ำโพโค่นทำด้วยไม้ที่จมน้ำขนาดเท่า หัวแม่มือ วิธีการทำชาวบ้านจะนำไม้มาตัดเป็นท่อนยาวประมาณหนึ่งศอก โดยใช้มีดบากตรงปลายของไม้ ซึ่ง การบากจะบากให้ห่างจากปลายไม้เข้ามาด้านในประมาณ 1 นิ้ว เพื่อป้องกันมิให้ปากหลุด เมื่อปากไม้ได้ จำนวนมากแล้วชาวบ้านก็จะนำเชือกมาผูกปลาย (สัน) ไม้ที่บากไว้ต่อกันไปเรื่อยๆจนยาวได้ทีซึ่งโค่นๆ หนึ่ง จะมีความยาว30-40 เมตร วิธีการใช้โค่นหาปลาชาวบ้านจะนิยมหาเฉพาะหนองที่น้ำไม่ลึก เช่นหนองปลาตอง หนองคำตากผ้า หนองปลาข้าว และหนองโค่นทั้ง สองด้าน แล้วใช้คนดึงทั้งสองด้านการลากโค่นจะลากหรือ แก่ไปตามหนองน้ำซึ่งคนลากจะเดินไปอย่างช้าๆและตัวโค่นจะถูกลากไปตามพื้นของหนองน้ำที่เป็นโคลนตม เมื่อปลาช่อนโดนโค่นลากผ่านก็จะตกใจสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดปลาช่อนก็จะพยายามมุดหัวลงโคลน ตมส่วนคนที่จับปลาที่เตรียมหาเดินตาม หลังโค่นซึ่งจะมี 3-4 คนพอเห็นฟองอากาศสีโคลนตมผุดขึ้นมาก หว่านแหตรงจุดนั้นแล้วมปลาขึ้นมา การแกโค่นจะได้เฉพาะปลาช่อนตัวใหญ่ๆ เท่านั้น

ล่องเรือตกปลา การล่องเรือตกปลาทำได้ในช่วงปลายฝนต้นหนาวไปตลอดหน้าหนาวซึ่งในฤดูนี้ ซึ่งในช่วงนี้ปลาจะชอบไล่กินเหยื่อการหาปลาด้วยวิธีนี้ชาวบ้านจะใช้เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ซึ่งเมื่อครั้งผู้เขียนเป็น เด็กก็ยังพบเห็นชาวบ้าน ใช้วิธีการนี้อยู่ วิธีการชาวบ้านก็จะใช้เรือเป็นพาหนะ คนพายจะอยู่ที่ท้ายเรือ ส่วน คนจับปลาก็จะนั่งอยู่ที่หัวเรือ โดยมีเบ็ดเป็นเครื่องมือ เบ็ดจะเป็นเบ็ดคันไม้ไผ่ยาวประมาณ 4-5 เมตร สำหรับเหยื่อเบ็ดชาวบ้านจะใช้เขียดหรือกบตัวเล็กๆเสียบเข้ากับดวงเบ็ด แล้วคนนั่งหน้าก็จะถือคันเบ็ดขึ้นออก

ด้านข้าง เขื่อที่อยู่ควงเบ็ดก็จะถูกทำให้ลอยไปตามน้ำโขง เมื่อปลาช่อนตัวใหญ่เห็นนี้ก็จะเขื่อลอยมาเอง โดยธรรมชาติ และถ้ากำลังหิวอยู่ ปลา ก็จะไล่กินเขื่อโดยหาว่าไม่มีเบ็ดติดกับเขื่อ การล่องเรือตกปลาถ้า ล่องถูกช่วงที่ปลากำลังหิวเขื่อ ก็จะ ได้เขื่อเหมือนกัน แต่ถ้าล่องในช่วงที่ปลายังไม่หิวเขื่อ บางครั้งจะไม่ได้ สักตัวหรือถ้าได้ก็แค่ตัวสองตัว ส่วนใหญ่ปลาที่ได้ก็จะเป็นปลาช่อน

พายเรือหาปลาเมื่อพระจันทร์ข้างขึ้น

การพายเรือหาปลาเมื่อยามพระจันทร์ข้างขึ้น – พระจันทร์เต็มดวง เป็นวิธีการหาปลาของคนรุ่นก่อน ในอดีตอีกวิธีหนึ่ง ที่ดูแล้วแปลกและพิสดาร คนรุ่นใหม่ เด็กเยาวชน ผู้เขียนคิดว่าร้อยละร้อยไม่เคยรู้จัก แม้แต่ คนวัยกลางคนก็ไม่รู้จัก แต่บางคนอาจจะเคยได้ยินคนเฒ่าคนแก่เคยเล่าให้ฟัง และสำหรับคนผู้เขียนซึ่งเป็น ลูกน้ำโขง มันเป็นเรื่องที่ค้างคาใจมาหลายปี พยายามเสาะแสวงหาคนที่จะมาให้ข้อมูลให้ความกระจ่างในเรื่อง นี้มาตลอด ซึ่งวันนี้ผู้เขียนได้พบกับคนที่มาให้ข้อมูลที่มีความเป็นไปได้แล้ว พ่อใหญ่สีหา ทองน้อย ผม ถามพ่อใหญ่ว่า จริงหรือเปล่าพ่อใหญ่ที่เคยได้ยินได้ฟังมา ว่า ปลาในลำน้ำโขงของเราเคยกระโดดขึ้นเรือเพื่อ จะกินพระจันทร์ เพราะมีคนเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนการหาปลาของคนในชุมชนจะง่ายมาก เพียงแค่เอาทวนต้น กล้วยผูกติดไว้ข้างเรือทั้งสองข้าง แล้วพายออกไปลำน้ำโขง เมื่อเวลาคืนเดือนหงาย แสงเดือนที่สาดส่องลง มาจากฟ้าถูกผิวน้ำแล้วแสงเดือนจะสะท้อนไปยังทวนกล้วยที่มีค้อยู่ข้างเรือปลาซึ่งอยู่บริเวณแถว นั้น หมายจะ กินเดือนหรือชมเดือนให้จะๆ แต่หาว่าไม่รู้ว่าเป็นปลาที่พากันกระโดดขึ้นมานั้น ต่างพากันตกลงสู่ท้องเรือกันหมด จนคนพายเรือต้องหันหัวเรือเข้าฝั่ง เพราะถ้าอยู่นานปลาจะเดินเข้าเรือไม่หยุด เรืออาจจะล่มได้ เมื่อพ่อใหญ่สี หาได้ฟัง แล้วก็หัวเราะ จากนั้นพ่อใหญ่ก็ได้เล่าให้ฟังว่า ความจริงแล้วมันเป็นแบบนี้ เมื่อก่อนการพาย เรือหาปลาในยามพระจันทร์ข้างขึ้นในลำน้ำโขงของเรานั้นมีจริง แต่ปลาไม่ได้กระโดดขึ้นเพื่อกินเดือน เหมือนอย่างที่คนพูด แต่สาเหตุที่ปลากระโดดขึ้นเรือเพราะก้านกล้วยที่มีคอดัดขอบเรือ ปลายของก้านกล้วย จะจมลงไปในน้ำส่วนหนึ่งแล้วจะมีเชือกเส้นเล็กๆผูกไว้กับก้านกล้วยที่จมอยู่ใต้น้ำทั้งสองข้าง ส่วนปลาย เชือกอีกด้านหนึ่งจะโยงขึ้นมาบนเรือ เมื่อพายเรือไปช้าๆ แบบไม่มีอะไรเกิดขึ้น นานๆที่คนที่นั่งอยู่หัวเรือจะ กระตุกเชือกครั้งหนึ่ง ลำน้ำในยามค่ำคืนเดือนหงายที่เงียบสงัดอยู่ดีๆ ก็มีการกระตุกก้านกล้วยปลาที่กำลัง ลอยคอแหวกว่ายอยู่อย่างอิสระเสรี ต่างตกใจกระโดดหนีตัวใครตัวมันด้วยลำเรือที่เป็นก้นกระทะแล้วขอบเรือ ก็อยู่ใกล้ระดับผิวน้ำปลาที่กระโดดขึ้นจึงตกลงที่เรือ ส่วนสาเหตุที่ไม่ถึงทำได้เฉพาะคืนเดือนหงาย เพราะ คืนเดือนหงายคนพายเรือจะมองเห็นทางไป และถ้าออกหาปลาในคืนเดือนมืด คนพายเรือจะมองไม่เห็นทาง พายเรือไป ผู้เขียนได้ฟังพ่อใหญ่เล่าจบก็ต้องร้องอ้อทันที มันเป็นแบบนี้เอง

สาคน้ำมปล สาคน้ำหาปลาหรือสาคน้ำมปล ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการหาปลาของคนในชุมชน เมื่อครั้งผู้เขียนเป็นเด็กอายุ 5-6 ขวบ ยังเคยจับปลาด้วยวิธีการแบบนี้โดยเครื่องมือไม่ต้องใช้อะไรเลย จะใช้เพียง อุปกรณ์ใส่ปลา วิธีการจับก็เพียงเดินไปตามริมฝั่งน้ำ แล้วใช้เท้าสาคน้ำไปข้างหน้าสาคน้ำไปเรื่อยๆ ถ้าข้างหน้า มีปลา ปลาจะตกใจตื่นคำลงสู่โคลนตม เมื่อปลาคำลงโคลนก็จะเกิดฟองน้ำสีตม ลอยขึ้นมาผิวน้ำ ถ้าเราใช้มือ งามจุดนั้นก็จะพบว่ามีปลาปักหัวจมอยู่ในโคลนตม บางครั้งสาคน้ำครั้งหนึ่งจะมีปลามุดลงตมหลายตัว ยิ่งสาคน้ำเวลาบ่ายแก่ๆ จะมีปลาขึ้นฝั่งมากซึ่งวิธีการจับปลาแบบนี้บางครั้งจะได้ปลามากจนไม่น่าเชื่อ

ทอดน้ำเพื่อเก็บปลา พ่อใหญ่เล่าว่าเมื่อก่อนเวลาได้ปลามาก็จะแรดากแดดเอาไว้กินได้หลายวันแต่ถ้าวันใดอาหารการกินหมด ก็จะชวนเพื่อนบ้านได้ 5-6 คนไปทอดน้ำในลำน้ำโพง เพื่อวิดปลามาไว้กิน การทอดน้ำต้องเลือกควังปลาที่เหมาะสม วังที่จะทอดต้องมีปลาชุม สามารถที่จะวิดน้ำให้ขอดวังได้ และที่สำคัญต้องมีพื้นที่ในการรับน้ำที่วิดออกมาจากวังปลาให้หมดจึงจะได้เก็บปลา พ่อใหญ่เล่าว่าการทอดน้ำบางครั้งก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะคันดินที่ทอดน้ำไว้เกิดขาดรับน้ำไม่ไหวก็ต้องล้มเลิก ทางทีมวิจัยสงสัยถามพ่อใหญ่ต่อว่าแล้วการวิดน้ำออกจากวังปลาเมื่อก่อนยังไม่มีเครื่องสูบน้ำ แล้วพ่อใหญ่ใช้อะไร ? พ่อใหญ่ตอบ เมื่อก่อนจะใช้คันโซในการวิดน้ำ ก่อนอื่นเราช่วยกันทำคันดินก่อน การทำคันดินเพื่อทอดน้ำก็ต้องทำให้แน่นหนาจนมั่นใจว่าน้ำไม่รั่วกลับมา มีการนำไม้มาปักด้านข้างมีการปักหลักยึดคันดินทอดน้ำอย่างดีเพื่อป้องกันคันดินพัง แล้วก็มอบหมายให้คนใดคนหนึ่งเฝ้าคันดินเอาไว้ จากนั้นก็จะหาไม้ไผ่มาสามลำเพื่อมาทำ ฮางสะ (ฮางสะคือการนำไม้มาสามลำ แล้วผูกเชือกยึดส่วนปลาย ของไม้ทั้งสามลำ ดัดกันแล้วตั้งไม้ทั้งสามลำขึ้น แล้วถ่างส่วนไม้ทั้งสามลำออกให้ ในลักษณะสามเส้าจนมั่นใจว่าทั้งสามลำจะไม่มีกรล้มลงมา) ซึ่งการทำแบบนี้คนในชุมชนเรียกกันว่า ฮางสะ เมื่อทำฮางสะเสร็จแล้วก็จะนำเชือกเส้นหนึ่งผูกโยงลงมาจากปลายฮางสะ ปลายเชือกที่หย่อนลงมาก็ให้นำมาผูกกับคันโซ แล้วทำการปรับให้ได้ที่จากนั้นก็ทำการวิดน้ำหรือภาษาอีสาน สาดน้ำ การวิดน้ำด้วยคันโซที่มีฮางสะคนวิดจะไม่เหนื่อยเพราะมีฮางสะเป็นตัวรับน้ำหนักน้ำ คนที่ทำการวิดเพียงดึงคันโซมาตักน้ำแล้วมาผลักโยกคันโซเอนน้ำไปเท อีกฝั่งหนึ่งของคันดินเท่านั้น คนหนึ่งๆ ยืนวิดน้ำได้เป็นสองชั่วโมง จากนั้นชาวบ้านก็จะช่วยกันผลัดเปลี่ยนกันวิดน้ำให้ต่อเนื่อง ไปจนน้ำขอดวังส่วนคนที่เฝ้าคันดินทอดน้ำก็ต้องคอยเฝ้าระวังคอยเสริมคันดิน เพื่อป้องกันไม่ให้มีน้ำรั่วไหลกลับลงมายังวังปลา เมื่อน้ำขอดวังแล้วชาวบ้านก็ช่วยกันเก็บปลาเมื่อมีการเก็บปลา พ่อบ้านที่มาร่วมกันทอดน้ำ ก็จะนัดสมาชิกในครอบครัวมาร่วมเก็บปลาเพื่อกินข้าวปาร่วมกันด้วย ปลาแต่ละวังเมื่อก่อนนี้พ่อใหญ่เล่าว่ามีปลาเยอะมาก ปลาช่อนมีแต่ตัวใหญ่และปลาชนิดอื่นอีกมากมาย การทอดน้ำแต่ละครั้งจึงคุ้มค่านอกจากจะได้กินข้าวปาร่วมกันแล้วยังแบ่งปันกันมากินที่บ้านได้อีกหลายวัน

ส่วนการใช้แหหาปลาของชุมชนลุ่มน้ำโพงในอดีต ที่นิยมกันมากจะมีอยู่ 2 วิธีคือ

1. การหว่านตามท่า หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หว่านแหท่า ซึ่งในลำน้ำโพงของแต่ละหมู่บ้านจะมีท่าแหอยู่หลายท่า (ขออธิบายท่าแห) ท่าแหจะมีความแตกต่างจากวังปลา คือ ท่าแหจะเป็นที่เล็ก ๆ ที่มีความกว้างที่พอเหมาะกับขนาดของแห ท่าแหชาวบ้านจะทำไว้บริเวณริมฝั่งของวังปลา หรือใกล้ ๆ กับวังปลา โดยทำให้พื้นผิวดินที่อยู่ใต้น้ำสะอาด ปราศจากกิ่งไม้รากไม้ใด ๆ เพื่อมิให้มีสิ่งเกาะเกี่ยวแหไว้เมื่อเวลาที่ชาวบ้านหว่านแหลงแล้วดึงขึ้นมา กางหว่านแหท่าจะหว่านได้ทั้งกลางวันและกลางคืน แต่หว่านตอนกลางคืนจะติดปลาเยอะกว่าตอนกลางวัน เพราะตอนกลางคืนปลาจะออกจากที่หลบซ่อนเพื่อมาหากิน แต่ถ้าเป็นตอนกลางวันมีบางครั้งบางครอบครัวเมื่อถึงเวลาจะกินข้าว แต่มองดูที่ครัวแล้วยังไม่มีอะไรจะกิน พ่อบ้านก็จะบอกแม่บ้านว่าแม่ ๆ ก่อไฟไว้รอนะ เคี้ยวพอกับบักห่า (บักห่า คือ ลูกชาวยัย 4 ขวบ) จะไปหว่านแหท่าโพงซัก 2-3 ท่า เคี้ยวพอกับบักห่ากลับมา จากนั้นพ่อบ้านก็คว่ำแหเถี่ยว 7-8 สอกเดินมุ่งตรงไปยังท่าแหริมฝั่งน้ำโพง พร้อมกับลูก

ชายสะพานซ่องตามหลัง พอมาถึงท่าแห่ฝั่งโพงชาวบ้านก็จะใช้วิธีการโยนปุ่มก่อน (การโยนปุ่มหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ถ่มปุ่ม ชาวบ้านจะใช้ก้อนดินลูกกลม ๆ ขนาดเท่ากับกำปั้นโยนลงไปยังท่าแห่ก่อน เพื่อที่จะให้ปลาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับท่าแห่ วิ่งมายังท่าแห่ก่อน) เหตุผลหรือสาเหตุที่ปลาวิ่งมา เพราะ ตามริมฝั่งของลำน้ำโพง (ที่ไม่มีการขุดลอก) จะมีคันไม้ไผ่ยาวนานาชนิดขึ้นอยู่กึ่งก้นของคันไม้จะยื่นออกไปยังลำน้ำโพง ไม้บางชนิดจะมีผล เมื่อสุกก็จะร่วงหล่นลงน้ำให้ปลากิน หรือบางครั้งปลาก็จะขึ้นเกาะกินตามกิ่งไม้ เวลาไม้กระรอกกระแตวิ่งผ่านกิ่งไม้ จะทำให้ปลาร่วงลงมาให้ปลากิน และเมื่อได้ยินเสียง ตุ่ม! ปลา ก็จะวิ่งไปตรงจุดนั้นเป็นฝูงเพื่อเข้ามายังท่าแห่ พอโยนลงไปรอสักพักหนึ่งชาวบ้านก็จะหว่านแหตาม บางครั้งปลาจะเข้าปุ่มมาก ติดแหที่ชาวบ้านดึงขึ้นมาเป็น 100-200 ตัว ปลาที่ติดจะเป็นปลาขาว ชาวบ้านใช้แหหว่านแค่ทำสองท่าก็พอ ปลาเต็มซ่องแล้วก็ต้องกลับ

2. การหว่านแหเพื่องม เมื่อถึงยามหน้าแล้งในลำน้ำโพงจะลดลง ถ้าวันใดอากาศร้อน ๆ ชาวบ้านจะนัดแนะกันไปกินข้าวป่า ตามริมฝั่งโพงโดยเตรียมห่อข้าวห่อปลาร้า แจ่วบอง ข้าวคั่ว หัวหอมไปด้วย พวกผู้หญิงก็จะมีเสียมมีตะกร้าเป็นเครื่องมือในการหากิน โดยการขุดมันแซง หรือแหยไข่มดแดงตามคันไม้ริมฝั่งน้ำโพง พวกผู้ชายก็จะมีแหเป็นเครื่องมือในการหากิน โดยมีจุดนัดหมายเป็นวังปลาวังใดวังหนึ่ง แล้วแต่นัดกัน ซึ่งการหว่านแหเพื่องมจะไปเป็นกลุ่ม หรือบางวันจะไปเกือบทั้งหมู่บ้าน เมื่อไปถึงวังปลาชาวบ้านก็จะใช้ดางหรือแหใช้กิ่งไม้เย็บต่อกันหลายผืน เพื่อกั้นวังปลาไว้ทั้งสองด้านป้องกันไม่ให้ปลาหลบหนีออกจากวังปลานั้น ๆ เสร็จแล้วต่างคนต่างก็หว่านแหลงน้ำแล้วดำลงไปงมจับปลาที่ติดอยู่ในแหในน้ำ บางคนจะได้มาก บางคนก็จะได้น้อย แล้วแต่ฝีมือของแต่ละคน ถ้ามีชาวบ้านคนใดได้น้อยจริง ๆ เพื่อนบ้านก็จะช่วยกันแบ่งปลาให้จนได้พอกัน

การดำน้ำโพงเพื่องมจับปลาที่ติดอยู่ในแห ชาวบ้านบางคนจะดำนานมาก จนเพื่อนบ้านให้ฉายาว่า “นาคน้ำ” บางคนงมปลาจนเหนื่อยจะหยุดพักขึ้นมาล้างหน้าล้างตาที่ริมฝั่งดูเพื่อนบ้านงมก่อน นั่งดูบุหรี่ปากก็คอยสังเกตจุดที่ตัวเองหว่านแหลงไว้ ถ้าสังเกตเห็นจุดที่หว่านแหไว้มีน้ำดีขึ้นมาเป็นฟองแสดงว่าแหติดปลาตัวใหญ่ ชาวบ้านคนนั้นก็จะรีบลงไปงมแหต่อ แต่ด้วยความเสียดายบุหรี่ปากที่ยังดูไม่หมด จึงหันบุหรี่ปากที่จุดไฟเข้าไปในปากแล้วอมไว้ก่อนที่จะดำน้ำลงไปงมแหต่อ พอโผล่หน้าขึ้นมาจึงหันบุหรี่ปากที่จุดไฟออกแล้วสูบต่อจนหมด

ในลำน้ำโพงจะมีปลาขนาดใหญ่อาศัยอยู่ เช่น ปลาค้าว ปลาค้าวที่มีขนาดใหญ่จริง ๆ จะมีความยาว 1.5- 2 เมตร น้ำหนัก 5-12 กิโลกรัม ถ้าชาวบ้านคนใดหว่านแหโดยปลาค้าว ชาวบ้านคนนั้นก็จะมีเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ รีบนำแหมาหว่านทับซ้อนแหของตน โดยจะหว่านทับกัน 3-4 ผืน เพื่อป้องกันไม่ให้ปลาค้าวหลบหนีได้ แต่บางครั้งขนาดแหหว่านซ้อนกัน 3-4 ผืนก็ยังเอาไม่อยู่ ปลาค้าวจะกัดแหขาดทั้ง 3-4 ผืน แล้วหลบหนีไป การจับปลาค้าวต้องอาศัยความชำนาญในการจับ ถ้าแหของชาวบ้านคนใดหว่านโดยปลาค้าว ชาวบ้านที่เป็นเซียนในการจับปลาก็จะมาดำน้ำลงไปช่วยงมจับ ตัวอย่างเซียนจับปลาค้าวที่อยู่บ้านโสภณชุมปุ่นเมื่อก่อนก็มีพ่อเคนไหม หรือที่ชาวบ้านเรียกจนติดปากว่า “ใหญ่เคนไหม” ใหญ่เคนไหมแถมจะเป็นคน

รูปร่างเล็กและเป็นคนเดียว ๆ แต่ใหญ่เคนใหม่จะมีความสามารถในการจับปลาที่มีขนาดใหญ่ เช่น ปลาค้าว ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัวของพ่อใหญ่เคนใหม่ในการจับปลา โดยชาวบ้านทุกคนก็ยอมรับในความสามารถของพ่อใหญ่เคนใหม่ เทคนิคในการจับปลาค้าวของพ่อใหญ่เคนใหม่ก็คือ แกะค่อย ๆ งามค่อย ๆ จับไปตามลำตัวของปลาค้าว พอได้จังหวะแกก็ผลักปลาค้าวให้ล้มลงแล้วแกก็จะใช้แหพื้นลำตัวของปลาแล้วค่อย ๆ อุ้มขึ้นมานั่งฝั่งลำน้ำโพ

ชาวบ้านบางคนเป็นนักกินปลาดิบ ที่พูดถึงแล้วต้องขนลุกขนพอง เพราะกินในขณะที่ยังมีแหอยู่ใต้น้ำ ถ้างมไปจับได้ปลาขาวสร้อย (ปลาขาวสร้อยจะมีขี้มกถ้านำมาหมกใต้น้ำพริกจะขมพอเหมาะซึ่งชาวบ้านชอบกิน) ชาวบ้านที่เป็นนักกินปลาดิบ ก็จะกัดกินเฉพาะปลาสร้อยดิบ ๆ แล้วก็ปล่อย ปลาตัวที่ถูกดูดกินขี้ก็จะสะบัดขึ้นมาเหนือน้ำ พอเพื่อนบ้านคนอื่นเห็นปลาสร้อยที่ลอยขึ้นมา ก็จะร้องบอกเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ให้ไปจับปลาสร้อยตัวที่ลอยขึ้นมา ว่ามีไส้หลงเหลืออยู่หรือเปล่า ถ้าไม่มีแสดงว่าเพื่อนบ้านที่กำลังงมแหอยู่ทำงานแล้ว(คือกัดกินไส้ปลาแล้ว)

ชาวบ้านบางคนพอเห็นเพื่อนกินก็เอาบ้าง พองมแหจับได้ปลาสร้อยก็รีบโผล่ขึ้นขึ้นมา แล้วยกปลาขาวสร้อยขึ้นโชว์ให้เพื่อนบ้านดู จากนั้นก็ใช้หางของปลาสร้อยแห่เข้าปากโดยใช้ฟันขูดเกล็ด เมื่อขูดเข้าไปหมดทั้งลำตัวแล้วก็จะกัดเคี้ยวกินสด ๆ ส่วนหัวปลาที่จะโยนทิ้งไป

การกินปลาของชาวบ้านเมื่อก่อนจะนิยมกินก้อยดิบเป็นหลัก โดยอาศัยมดแดงที่ทำรังอยู่ตามต้นไม้ริมฝั่งลำโพมาขยี้ใส่ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า เยี่ยวของมดแดงจะทำให้ฆ่าพยาธิที่อยู่ในตัวปลาได้ และรสชาติจะออกส้ม ๆ ซึ่งชาวบ้านบอกว่าอร่อย การงมแหพอดึงบ่ายกว่า ๆ ชาวบ้านก็จะหยุดงมขึ้นมาก่อไฟที่ริมฝั่งลำโพเพื่อนำปลาที่ได้มาสมทบกันเพื่อทำกินตอนกลางวัน โดยมีทีมผู้หญิงหรือแม่บ้านของบ้านดาเซียนแห ที่มาขูดมันแซงหรือบางคนจะแห่ไข่มดแดงมาร่วมสมทบกันกินข้าวป่าด้วยกัน ซึ่งเมนูอาหารก็จะปิ้งปลา จีปลา และที่ขาดไม่ได้ก็คือ ก้อยปลา ก้อยไข่มดแดง

หลังจากกินข้าวป่าร่วมกันเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะลงมามงแหต่อจนใกล้ค่ำจึงหยุดงม รือแหหรือค้างขึ้นมานั่งฝั่งโพ จากนั้นก็จะดูขงกันและกันว่าใครได้มากได้น้อย ถ้าใครได้มากก็จะแบ่งปันให้คนที่ได้น้อย ถ้าได้ปลาตัวใหญ่ เช่น ปลาค้าว ก็จะมีการนัดกันไปทำกินกันในตอนเย็น โดยเลือกเอาบ้านที่ไม่มีแม่ลูกอ่อน (แม่ลูกอ่อน คือสตรีที่มีการคลอดลูกใหม่) เพราะปลาค้าวจะผิดกระบูล (ผิดกรรม) แม่ลูกอ่อน หลังจากกินข้าว กินปลาในตอนเย็นร่วมกันเสร็จ ก็จะพูดคุยกันถึงการทำมาหากินตามประสาคนในชนบท แล้วก็จัดแนะกันถึงเรื่องที่จะไปหว่านแหหาปลาในวันต่อไปว่าจะไปลงวังใด จากนั้นจึงแยกย้ายกันกลับบ้านไปพักผ่อนบ้านใครบ้านมัน

ส่วนวิธีการหาปลาของคนจากนอกชุมชนตามลำน้ำโพส่วนใหญ่แล้วจะใช้วิธีการไล่ปลาหรือไล่มอมากกว่าวิธีอื่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการไล่ปลาหรือที่ชาวบ้านเรียกกันจนติดปากว่า ไล่มอง จะประกอบด้วย

1.มองสำหรับดักปลา มองที่นักไล่ปลาใช้จะเป็นมองชนิดพิเศษจะเป็นตาข่ายในล่อนชนิดอ่อนและเส้นเล็กๆ เมื่อปลาวิ่งมาโดนจะติดพันที่ ส่วนขนาดความกว้างของตามองแล้วแต่ว่านักไล่ปลาจะเลือกใช้ เช่นถ้า

ใช้ตาถี่ก็จะติดปลาตัวเล็กๆ ถ้าใช้ตาห่างก็จะติดหรือได้ปลาตัวใหญ่ ส่วนใหญ่แล้วนักไล่ปลานิยมใช้มอง ขนาด 3-4 เซนติเมตร มากกว่าขนาดอื่น มองส่วนบนจะมีพองน้ำขนาดเล็กๆ และมีเชือกยึดติดกับตาข่ายเป็น ช่วงๆไป ส่วนด้านล่างจะมีแผ่นตะกั่วเล็กๆ ยึดติดไว้กับตาข่ายเช่นกัน แต่น้ำหนักของตะกั่วจะมีมากกว่า พองน้ำ มองเวลานักไล่ปลา กางมองเพื่อดักปลา น้ำหนักของตะกั่วก็จะดึงมองจมลงสู่พื้นดินของลำน้ำ ส่วน พองน้ำก็จะพยายามลอยขึ้นมา แต่ก็ไม่สามารถลอยขึ้นมาได้เพราะมีน้ำหนักน้อยกว่าตะกั่ว มองจึงถูกดึงอยู่ใน ลักษณะเหมือนจึงตาข่ายอยู่ใต้น้ำ

2. ไม้สำหรับไล่ปลา ไม้ไล่ปลาเป็นอุปกรณ์ชนิดหนึ่งที่นักไล่ปลาใช้ประกอบในการไล่ปลา ไม้สำหรับไล่ปลา จะทำด้วยไม้ไผ่ที่มีขนาดเหมาะสมกับความยาว 5-6 เมตร สันไม้ไผ่ส่วนที่เป็นด้ามปลายจะใช้สำหรับจับ เชี่ยวหรือตีสันน้ำเมื่อเวลาไล่ปลาส่วนสันของไม้ไล่ปลา อีกด้านหนึ่งจะประกอบด้วยสิ่งที่เป็ โลหะคล้องอยู่ หลายๆชิ้น เช่น เฟือง โซ่จักรยาน เหล็กขอน พวกลูกปืนรถไถ เป็นต้นและเมื่อเวลาเขย่าวส่วนปลายของไม้ไผ่ไล่ปลา เหล็กหลายๆชิ้นที่คล้องอยู่ส่วนปลายอีกด้านหนึ่ง จะเกิดการเคลื่อนตัวกระทบกันและเกิดเสียงดัง

3. ยางในรถยนต์สำหรับจึลอยน้ำ และเรือพายขนาดเล็ก ยางรถยนต์และเรือพายขนาดเล็ก ก็เป็น อุปกรณ์ที่จำเป็นอีกชนิดหนึ่งที่นักไล่ปลาที่ใช้ประกอบในการไล่ปลา เพื่อให้สามารถลอยน้ำอยู่ได้เป็น เวลานานๆ และเพื่อความสามารถในการกางหรือเก็บกู้มองเมื่อเวลาไล่ปลาเสร็จ แต่ปัจจุบันนักไล่ปลานิยมใช้ ยางรถยนต์ มากกว่าใช้เรือพาย เพราะสะดวกในการเคลื่อนย้าย

4. กระดิกน้ำแข็ง กระดิกน้ำแข็งก็เป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่ง ของนักไล่ปลา จากชุมชนอื่น ที่ เดินทางมาหาปลาในลำน้ำโพตลอดทั้งวัน เมื่อได้ปลาก็จะเก็บเอาไว้ในกระดิกน้ำแข็งเพื่อป้องกันการเน่าเสีย บางคนก็จะนำมิดและเกลือมาด้วย เมื่อได้ปลามากๆ ก็จะขอดเกล็ดแล้วปลาหมักเกลือก็เป็นวิธีการป้องกันไม่ให้ ปลาเน่าเสียได้อีกวิธีหนึ่ง

วิธีการลงมือไล่ปลาหรือไล่มอง

เมื่อทีมไล่ปลาเดินทางมาถึงลำน้ำโพก็จะเลือกทำเลหรือวังปลาที่เหมาะสมๆ ในการเริ่มลงมือไล่ปลา โดย ทีมไล่ปลาอย่างน้อยต้องมี 2 คนขึ้นไป บางทีมก็มี 4-5 คน แล้วแต่ละจะชักชวนกันมาได้แต่ละมีน้อยมากที่นักไล่ ปลาคนเดียว เพราะบางครั้งมองที่กางดักปลาไปเกี่ยวเข้ากับรากไม้หรือตอที่อยู่ใต้น้ำ นักไล่ปลาจะต้องดำ ลงไปงมเพื่อปลดมองจากรากไม้หรือตอไม้ออกก่อน ถึงจะเก็บกู้ขึ้นมาได้ ถ้าเดินทางมาไล่ปลาคนเดียวไม่มี คนช่วยก็จะลำบาก ทีมไล่ปลาจะแขวนถุงหรือย่ามที่เป็นห่อข้าวห่อน้ำไว้ที่ร่มไม้ริมฝั่งโพ ก่อนลงมือกาง มองเพื่อดักปลาก่อน โดยการขียางรถยนต์การกางมองดักปลาเพื่อไล่อย่างน้อยจะต้องกาง 2 ดาง คือหัวและ ท้ายของวังปลา เมื่อกางมองเสร็จแล้วก็จะเริ่มลงมือไล่ปลา โดยการใช้น้ำสำหรับไล่ปลา ฟาดตีหรือเขย่าวไป ตามลำน้ำให้ทั่ววัง แต่จะเว้นห่างจากจุดที่กางมองดักปลาไว้เล็กน้อย ปลาตามตอไม้ โพรงไม้ได้ยินเสียง อีกทีก็ครึกโครมดังขึ้นก็จะพากันวิ่งหนี เพื่อเอาตัวรอด ปลาบางตัวที่มีขนาดพอเหมาะกับมองที่นักไล่ปลาดัก เอาไว้ก็จะติดอยู่ที่มองของนักไล่ปลา พอนักไล่ปลาใช้น้ำไล่ปลาเขย่าวฟาดจะทั่ววังแล้วก็จะหยุดแล้วเก็บกู้ มองเพื่อนำขึ้นมามาปลดปลาบนฝั่ง เขาเรียกการไล่ปลาแต่ละครั้งแต่ละวัง วานแต่ละวาน จะได้ปลามากหรื น้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนปลาของแต่ละวัง เมื่อปลดปลาเสร็จนักไล่ปลา ก็จะย้ายไปวังใหม่ เพื่อไล่ปลาต่อไป ใน

บางครั้งก็เกิดปัญหาถูกล้ำเข้าไปไล่ปลาในเขตอนุรักษ์ของชุมชน ที่ผ่านมาคณะกรรมการหมู่บ้านเคยไปบอกไปเตือนนักไล่ปลาก็อ้างว่า..ไม่รู้ว่าเป็นเขตอนุรักษ์จึงได้แค่ตักเตือนกันเท่านั้น

การหาปลาในน้ำโพงเป็นความผูกพันและเป็นวิถีของคนในชุมชน ยังมีการใช้ประโยชน์อย่างอื่นจากลำน้ำโพง โดยพ่อใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า พ่อใหญ่เป็นหมอยาก็ต้องพึ่งต้นยาสมุนไพรที่ป่าริมโพง ใช้ไม้มาทำฟัน และใช้สอยอื่นๆ อย่างต้นหัวลิงก็นำมาทำรวงครวระกร้า ทำขอบสวิง ผักนางอาจหลวงก็เก็บกินได้ทั้งปี อย่างเครือไม้(เถาวัลย์) ก็หาจากฝั่งโพง เครือไม้ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างทั้งมัดรั้วล้อมสวนครัว ใช้ถักฝาเฟือก ใช้ไฟหุงข้าวคั่วมุงเถียงนา มุงคอกไก่ คอกควาย พ่อใหญ่เล่าว่าเมื่อก่อนการใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพงมีมาก ชาวบ้านบางคนนำไม้ที่จมอยู่ในน้ำโพงมาสร้างบ้านได้เป็นหลัง เพราะเมื่อก่อนริมฝั่งโพงจะเป็นป่ามีต้นไม้ใหญ่ขึ้นที่ริมฝั่งโพงมากมายทั้งไม้หว่า ไม้ตะเคียนทองและไม้ยางนา ซึ่งคนโบราณแต่ก่อนก็จะพากันหาไม้ไปสร้างบ้านก็จะพากันเลือกเอาไม้ที่ต้นใหญ่ๆอยู่ตามฝั่งโพง ซึ่งคนโบราณเมื่อก่อนจะถือว่าไม้แยงจะไม้อาไปทำบ้าน (ไม้แยงเงาคือไม้ที่มีเงาของต้นไม้ต้นนั้นลงไปอยู่ในลำน้ำ) เมื่อคนโบราณโค่นต้นไม้บางต้นก็เอาไม้อยู่ต้นไม้ล้มลงลำน้ำโพงก็เอาไม่ได้ บางต้นล้มลงถ้ามีดำหนิเช่นมีโพงที่ไม้เล็กน้อย คนโบราณก็จะไม้อา จึงทำให้มีไม้ มีขอนไม้จมอยู่ในลำน้ำโพงมากในช่วงพ่อใหญ่ยังหนุ่ม ก็มีชาวบ้านหลายคนช่วยกันดำมหาดขอนไม้เมื่อพบแล้วก็ช่วยกันดำตัดเป็นท่อนใช้เชือกดึงกลิ้งขึ้นมาเลียบบนฝั่งจนได้นำมาสร้างบ้าน ซึ่งไม้แช่น้ำอยู่นานๆจะเป็นไม้ที่ตีหมอดหรือแมลงอื่นๆจะไม่เจาะ ยิ่งเป็นไม้ตะเคียนทองยิ่งดีเลื่อยออกมาแล้วจะเป็นสีแดงคล้ำไม่ต้องทาสีย้อมผ้าอีก พ่อใหญ่เล่าว่าบางครั้งถ้าพบไม้ตะเคียนทองใหญ่ ชาวบ้านก็จะเลื่อยมาทำโบม สายข้าวเหนียว โบมสายข้าวเหนียวในชุมชนเมื่อก่อนนี้จะมีกันทุกครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะทำจากไม้ตะเคียนทองที่ได้มาจากลำน้ำโพง

จะเห็นได้ว่า ลำน้ำโพงมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เปรียบเสมือนปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต คุณประโยชน์ของลำน้ำโพงที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์

- อาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำก็มีมากมายสุดจะพรรณนา กบ เขียด กุ้ง หอย ปู ปลา นก หนู งู หน่อไม้ ไช้ผดแดง แมงจิ้งจก พืชผักพื้นบ้าน

- สมุนไพรนานาชนิดที่คนในชุมชนเคยได้พึ่งพาอาศัยใช้หล่อเลี้ยงชีวิตครอบครัวมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ทุกวันนี้วิถีชีวิตชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเจริญทางสังคม แต่ชุมชนก็ยังคงมีวิถีชีวิต ที่ผูกพันกับลำน้ำโพงอยู่

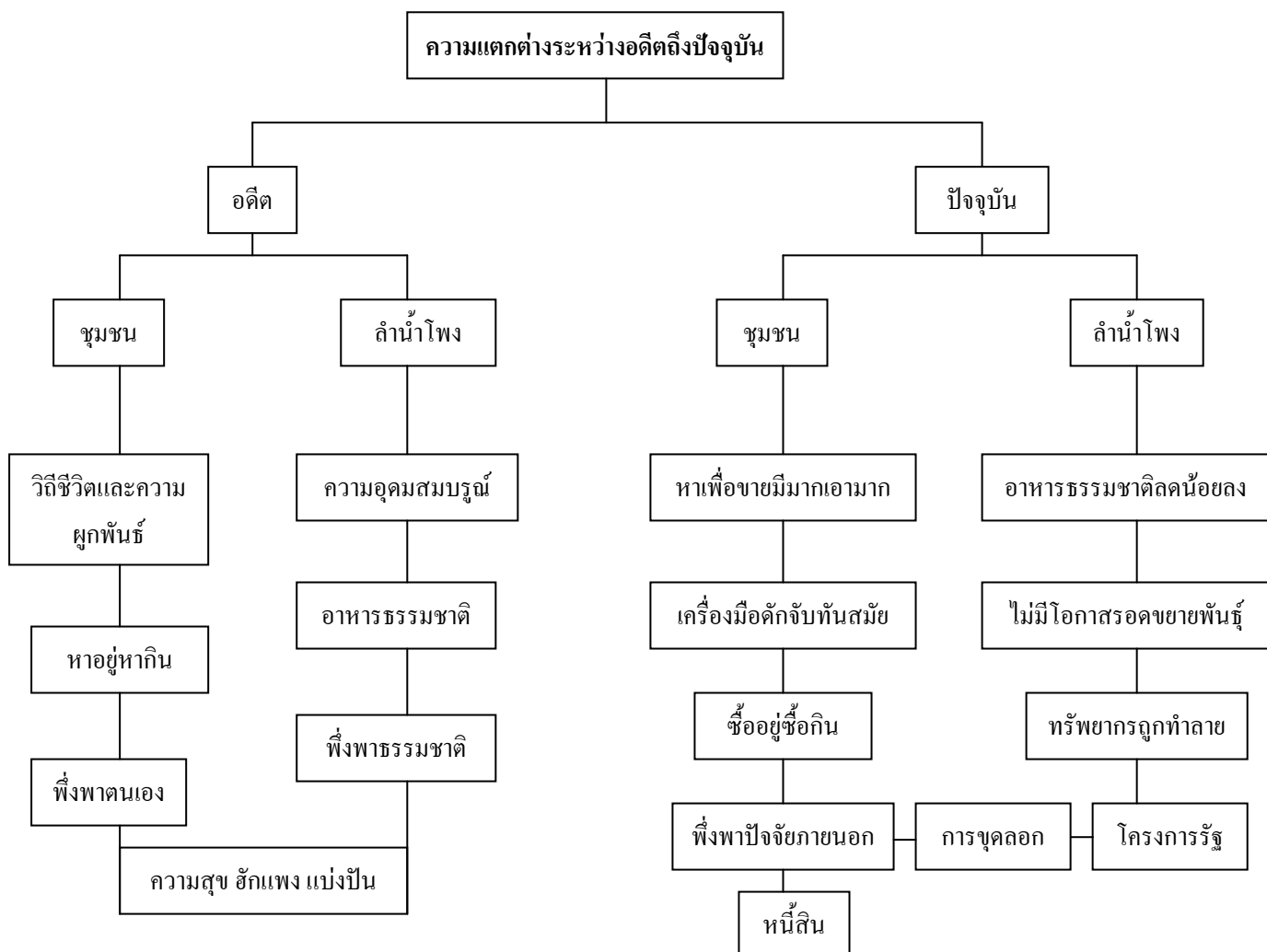
- บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ก็ได้ไม้จากลำน้ำโพง

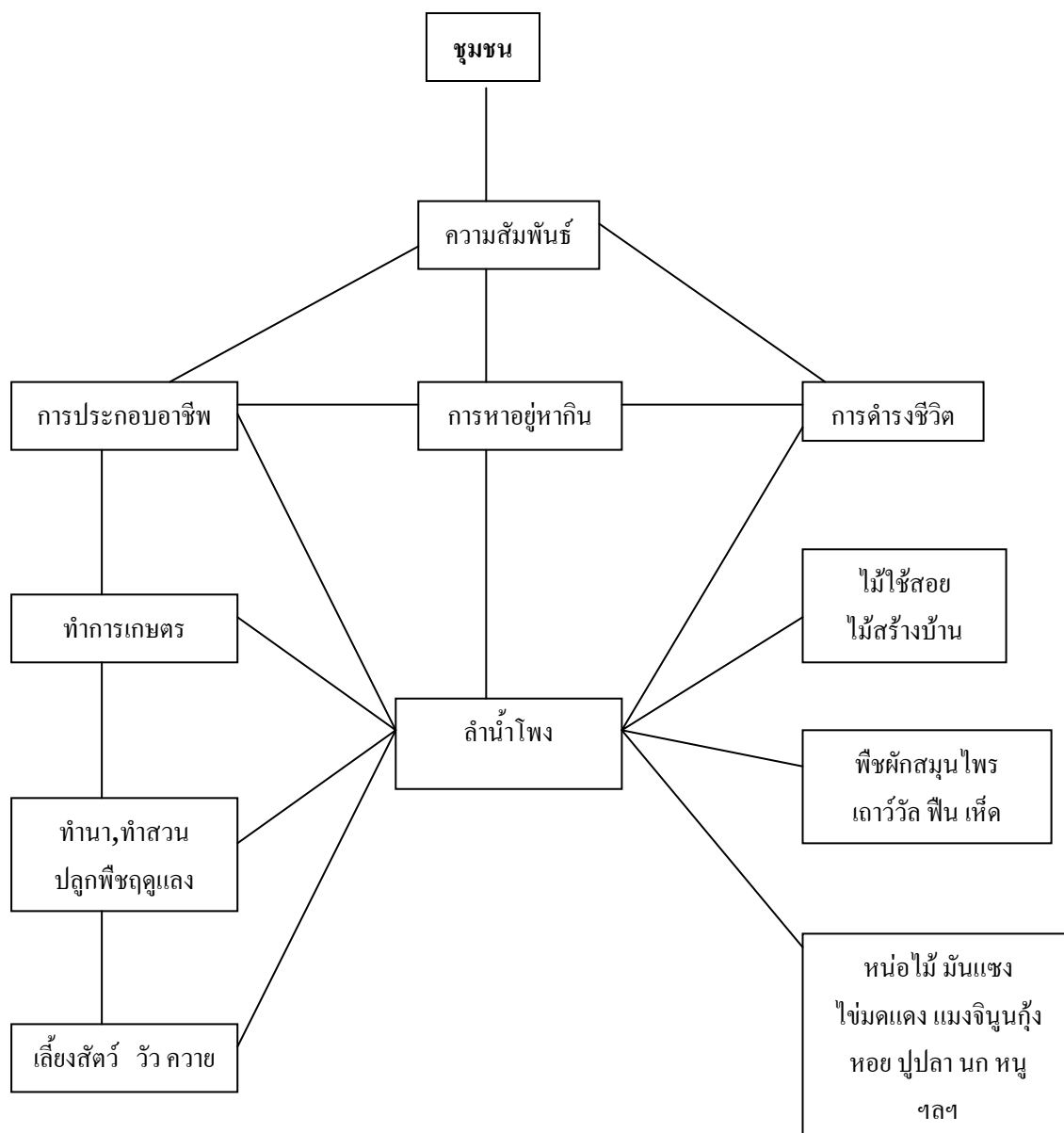
- ใช้ไม้ในลำโพงในการประกอบอาชีพ

แต่ความผูกพันทุกวันนี้ อาจจะเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนในอดีต ในอดีตชุมชนมีการพึ่งพาอาหารธรรมชาติ จากลำน้ำโพงทั้งหมด คือไม่ต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอกหรือจากที่อื่นเลย เงินแทบจะไม่มี ความหมายสำหรับการดำรงชีวิต ชาวบ้านมีการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติ และพึ่งพาซึ่งกันและกันมาโดยตลอด แต่ในปัจจุบันชุมชนพึ่งพาลำน้ำโพงเป็นแหล่งอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัวทั้งหมด เพราะอาหารตาม

ธรรมชาติลดน้อยลงจึงจำเป็นที่ชุมชนจะต้องพึ่งพาแหล่งอาหารจากภายนอกเสริม แต่ทุกวันนี้สิ่งที่ชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาลำน้ำโพงไม่ใช่เรื่องอาหารธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หัวใจหลักของชุมชนที่พึ่งพาลำน้ำโพงก็คือ การใช้น้ำทำการเกษตร ทั้งการทำนา ทำสวน ปลุกพืชฤดูแล้ง ทุกวันนี้ต้องอาศัยน้ำจากลำน้ำโพงทั้งสิ้น เนื่องจากทุกวันนี้ฤดูกาลทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปเช่น ฤดูฝน ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล การทำนาปลูกข้าวทุกวันนี้หากรอธรรมชาติอย่างเดียวยังไม่ทันการ จำเป็นต้องนำความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทุกวันนี้ชาวบ้านที่มีหน้าที่ติดกับลำน้ำโพง หรือแม้ผู้อยู่บริเวณใกล้เคียงที่พอจะท่อน้ำจากลำน้ำโพงไปใช้ที่แปลงนาได้ ชาวบ้านจะมีเครื่องสูบน้ำกันทั่วครอบครัวเพื่อสูบน้ำจากลำน้ำโพงไปใช้ในการเกษตร การทำการเกษตรของชุมชน 5 หมู่บ้าน ทุกวันนี้ก็เป็นการทำการเกษตรแบบพอเพียง มีการส่งเสริมให้ชุมชนหันมาพึ่งพาตนเองเพื่อลดต้นทุนในการผลิต โดยให้ชุมชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์ หลายครอบครัวหลังจากการเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ก็จะหันมาทำการปลูกพืชผักฤดูแล้ง โดยการอาศัยน้ำจากลำน้ำโพง พืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกในฤดูแล้งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นถั่วลิสง รองลงมาคือข้าวโพด ถั่วฝักยาว แตงและพืชผักอื่นๆ

แม้วิถีชีวิตการหาอยู่หากินของชุมชนกับลำน้ำโพงจากอดีตค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเรื่อยมา ตามความเจริญและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี แต่การหาอยู่หากินอาหารธรรมชาติในลำน้ำโพงของชุมชนก็ยังมีอยู่เรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

วิถีชีวิตของชุมชนในยุคปัจจุบัน

วิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบันของชาวบ้าน จากที่เคยหาอยู่หากินและพึ่งพาตนเองก็เปลี่ยนแปลงมา เป็นการซื้ออยู่ซื้อกิน ควบคู่ไปกับการหาอยู่หากิน เนื่องจากอาหารตามธรรมชาติลดน้อยลง และจากที่เคยพึ่งพาตนเองโดยการใช้ปัจจัยภายในชุมชนก็เปลี่ยนเป็นการใช้ปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ จากที่เคยใช้ควายไถนา ก็เปลี่ยนมาเป็นใช้รถไถนาแทน จากที่เคยใช้ปุ๋ยคอกอย่างเดียว ก็มีการนำปุ๋ยเคมีเพิ่มเข้ามา สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ อาหารการกินจากนอกชุมชนมีรถบริการนำเข้ามา ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยมีเงินเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต

แต่ถึงแม้ความเจริญทางเทคโนโลยีจะเข้ามา แต่ชุมชนก็ยังมียวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพงอยู่เช่นเดิม เพียงแต่ได้นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพง เช่น จากที่เคยใช้คันไช่วิดน้ำ ก็เปลี่ยนแปลงมาเป็นใช้เครื่องสูบน้ำแทน จากที่เคยหิ้วน้ำรดผักหรือปลูกแค่ออกิน ก็เปลี่ยนมาเป็นใช้เครื่องรดและปลูกจำนวนมากเพื่อเป็นรายได้เสริมหลังฤดูกาลทำนา เช่นการปลูกพืชหลังนาในฤดูแล้ง เป็นต้น และเครื่องมือในการจับปลาที่ทันสมัยมากขึ้นอย่างเช่น จากที่เคยใช้ไส่เดือนเป็นเหยื่อเบ็ดอย่างเดียว ก็มีเหยื่อหมักเพิ่มขึ้นมา อีกทั้งพอมีคนซื้ออยู่ซื้อกินก็ทำให้เกิดการหากินเพราะหาขายมีมากเอามาก นอกจากนี้ยังมีคนแอบลักลอบใช้วิธีการจับปลาที่ผิด ๆ เช่น ใช้ยาเบื่อ ใช้ไฟฟ้าช็อต จึงทำให้ทรัพยากรในลำน้ำโพงลดน้อยลง แต่ก็ยังมีหลงเหลือให้ชุมชนได้พึ่งพามาจนทุกวันนี้

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารทางธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงตอนกลาง เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความสมบูรณ์ของทรัพยากรจาก 2 ฝั่งของลำน้ำโพงที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถแยกได้เป็น พืชอาหาร พืชสมุนไพร ไม้ใช้สอยต่างๆ สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาโดยการทำแบบฟอร์มเพื่อเก็บข้อมูลในชุมชน 5 หมู่บ้าน มีบ้านโศกชุมปูน หมู่ 2 บ้านท่าลาด หมู่ 3 บ้านหนองผือน้อย หมู่ 8 บ้านสันติสุข หมู่ 11 ของตำบลนาโไ้ และบ้านกุดหินหมู่ 4 ของตำบลกำแมด และทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการเดินสำรวจในการจัดกิจกรรม รวมทั้งการพบเห็นในขณะที่ชาวบ้านใช้เครื่องมือจับ แล้วเอาข้อมูลของทีมีวิจัยแต่ละคนมารวมกัน จนทำให้รู้ว่ามีทรัพยากรและอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงในปัจจุบันว่ามีจำนวนเท่าใด และผลของการเก็บข้อมูล ยังทำให้รู้เชิงลึกถึงสภาพปัญหาที่เกิดสาเหตุของปัญหาที่เกิดกับทรัพยากรในลำน้ำโพง เช่น มีปลาบางชนิดที่สูญพันธุ์ไป และมีหลายชนิดที่กำลังใกล้จะสูญพันธุ์ไป

ตารางที่ 1 แสดงพันธุ์ไม้สมุนไพร

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	สรรพคุณทางยา
1.	ต้นเข็มแดง	แก้มดลูก
2.	ต้นแก่นจำปา	รักษามดลูก, หมาดขาว
3.	ต้นเกลือ	ถ่ายพยาธิ
4.	เครือตาปลา	รักษาลำไส้, ริดสีดวงทวาร
5.	ต้นดาไ้	ใช้เป็นยาระบาย
6.	สาบเสือ	ใบใช้ห้ามเลือด
7.	ต้นจี่กา	รากใช้ต้มแก้ปวดท้อง
8.	ต้นครุฑน้อย	รากใช้เป็นยาแก้ไอ, แก้ปวดฟัน

9.	ต้นข่อย	ยาแก้ปวดฟัน
10.	ต้นเหมียดยอดโลด	รักษาอีสุกอีใส
11.	ต้นสมัด	ใช้สมวัว – ควาย
12.	ต้นคุมกา	บำรุงเลือด รากแก้เบาหวาน
13.	ต้นพวงก็	แก้โรคตับ
14.	ต้นแก้มอัน	ใช้แก้ซางเด็ก
15.	ต้นเสลดพังพอน	ใบใช้แก้พิษแมลงกัดต่อย
16.	ต้นเบนหนาม	ใช้เป็นยาซาง
17.	เครือขอกำ	ยาถ่ายพยาธิวัว ควาย
18.	เครือลิ้นแฮด	หยอดตา ยาซาง
19.	ไส้ไก่	บำรุงหัวใจ
20.	สั้มลม	วิงเวียน
21.	จานเครือ	ยาสมานแผล
22.	คอนหมา	แก้โรคตับ
23.	ง้วนหมู	แก้วิงเวียน
24.	โคไม่รู้ล้ม	ต้มกินเป็นยาบำรุงกำลัง
25.	ต้นขี้เหล็กใหญ่	แก้กลาก เกื้อน
26.	กระเจาย	แก้ท้องร่วง
27.	ต้นอาเลา	ใช้ต้มอาบแก้คัน คัน
28.	ต้นขาม	ยาระบาย ทำเป็นยาใส่หม้อต้มอยู่กรรม
29.	ต้นทัน (พุทรา)	ยาระบาย
30.	ต้นเหมียดยอดแอ่	ยาซางเด็ก
31.	เครือไส้ตัน	ยาลม
32.	จานเครือ	ยาสมานแผล

33.	ผากม่วง	แก้ปวดท้อง
34.	ย่านาง	ใบคั้นเอาน้ำเป็นยาเย็น
35.	ต้นค้อ	ใบเป็นยาลดไข้เด็ก (แห่อาบ)

ตารางที่ 2 แสดงพันธุ์พืชที่ใช้เป็นอาหาร

ลำดับ ที่	ชื่อพันธุ์ไม้	การใช้ประโยชน์
1	กอไผ่	จักสาน หน่อใช้รับประทาน
2	ย่านาง	ใช้ใบคั้นเอาน้ำมาประกอบอาหาร
3	ผักเบน	ใช้ใบอ่อนรับประทาน
4	ต้นหวาย	ใช้หน่อรับประทาน ลำต้นจักสาน ผลสุกทาน
5	ต้นดอกแด	ใช้ดอกรับประทาน
6	ต้นจี่เหล็ก	ใช้ใบอ่อนรับประทาน
7	ต้นเงียงคุก	ใช้ผลรับประทาน
8	มันแขง	ใช้หัวต้มรับประทาน
9	ต้นค้อ	ผลใช้รับประทาน
10	ต้นมะม่วง	ผลใช้รับประทาน
11	ต้นกระถิน	ใบและผลรับประทาน
12	เครือจี่โก้	ใบกินเป็นผัก
13	ต้นแสง	ใบอ่อนเอามาต้มหรือลวก
14	ต้นเล็บแมว	ผลสุกใช้รับประทาน
15	ต้นมะขาม	ใช้ใบและผลรับประทานเป็นอาหาร
16	ต้นตานา	ใบอ่อนใช้รับประทาน
17	ต้นสัง	ใบอ่อนใช้รับประทาน

18	ต้นสะเดา	ดอกใช้รับประทาน
19	ต้นคิ้ว	ใบอ่อนใช้รับประทาน
20	ต้นท้น	ผลใช้รับประทาน
21	ผักแว่น	ใช้รับประทานกับป่น
22	ต้นหว่า	ผลใช้รับประทาน
23	อำอ่าย	ผลใช้รับประทาน
24	ผักพริ้ว	ผลใช้ต้มชุป
25	ต้นลีดา (ฝรั่ง)	ผลใช้รับประทาน
26	ต้นหมากเม้า	ผลใช้รับประทาน
27	ต้นกระโดน	ใบอ่อนใช้รับประทานกับก้อยปลา ก้อยกุ้ง
28	ต้นน้ำจ้อย	ผลใช้รับประทาน
29	ต้นหูลิง	กินใบ
30	ฝ้าอ้อม	กินใบและผล
31	ต้นส้มลม	ใบใช้รับประทาน
32	ต้นกอก	ใบอ่อนและผลใช้รับประทาน
33	ต้นแขาว	ดอกกินเป็นอาหาร
34	ต้นเม็ก	ใบใช้รับประทาน

ตารางที่ 3 แสดงพันธุ์พืชที่ใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	การใช้ประโยชน์
1	ต้นเลี้ยว	เชื้อเพลิง ปลูกเป็นรั้วกัน
2	ต้นแคน	ใช้สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง
3	ต้นยาง	ใช้สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง
4	ต้นจิก	ใช้สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง

5	ต้นพยอม	ใช้สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง
6	ต้นหวงซุ่ม	ใช้สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง
7	ต้นกอก	เชื้อเพลิง
8	มะลิไส้ไก่	ไม้ประดับ
9	ปอพาน	ใช้ทำเชือกมัดของ, เชื้อเพลิง
10	เข็มโพง	ไม้ประดับ
11	ต้นโมกน้อย	ไม้ประดับ
12	ต้นแดง	ใช้สร้างบ้าน , เชื้อเพลิง
13	ต้นชำสา	ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์
14	ต้นแอคแอ่	เชื้อเพลิง
15	ต้นกระโดน	เชื้อเพลิง
16	ต้นหมี	เชื้อเพลิง, ใช้ทำยาสระผม
17	ต้นสกุลไทย	เชื้อเพลิง
18	ต้นจโม่ง	เชื้อเพลิง
19	ต้นหว่า	สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง
20	ต้นก้างปลา	เชื้อเพลิง
21	ต้นเปลือย	เชื้อเพลิง
22	ต้นเม็ก	เชื้อเพลิง
23	ต้นขี้ขุย	เชื้อเพลิง
24	ต้นคัดเค้า	ไม้ประดับ
25	ต้นเข็มขาว	ไม้ประดับ
26	ปอหู่	เมล็ดเป็นอาหารสัตว์
27	ต้นจิว	ผลเอามาทำนุ่น
28	เครือไส้ตัน	ใช้ทำหลอดปั่นด้าย

29	เรือฟ้าฮ่วน	ใช้ทำเชือกรัดของ
30	คันกรุง	สร้างบ้าน, เชื้อเพลิง

ตารางที่ 4 แสดงพันธุ์พืชที่ให้โทษ

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	โทษ
1	ต้นชักฟ้า	ทำให้คันเป็นผื่น
2	หมาขี้	ทำให้คันเป็นผื่น

ตารางที่ 5 แสดงชนิดของสัตว์น้ำและแมลง

ลำดับที่	ชื่อเรียก	แหล่งที่พบ
1	ปลาช่อน	ลำน้ำโขง
2	ปลาหมอ	ลำน้ำโขง
3	ปลานู๋	ลำน้ำโขง
4	ปลากด	ลำน้ำโขง
5	ปลากระแยง เหลือง-แถบดำ	ลำน้ำโขง
6	ปลาขี้เหี้ย	ลำน้ำโขง
7	ปลาหมูทอด	ลำน้ำโขง
8	ปลารากกล้วย	ลำน้ำโขง
9	ปลาสมธง	ลำน้ำโขง
10	ปลาปักเป้า	ลำน้ำโขง
11	ปลาบักเปบ	ลำน้ำโขง

12	ปลาเพี้ย	ลำนํ้าโพง
13	ปลาปักเป้า	ลำนํ้าโพง
14	ปลาสะลิด (กระเดียด)	ลำนํ้าโพง
15	ปลาลิ้นหมา	ลำนํ้าโพง
16	ปลาชะโด	ลำนํ้าโพง
17	ปลาขาวอิทัย	ลำนํ้าโพง
18	ปลาขาวหัวแข็ง	ลำนํ้าโพง
19	ปลาขาวตาแดง	ลำนํ้าโพง
20	ปลาขาวนา	ลำนํ้าโพง
21	ปลาขาวมน	ลำนํ้าโพง
22	ปลาขาวคุยลาม	ลำนํ้าโพง
23	ปลาขาวหัวหลุน	ลำนํ้าโพง
24	ปลาขาวสร้อย	ลำนํ้าโพง
25	ปลาตะเพก	ลำนํ้าโพง
26	ปลาปาก	ลำนํ้าโพง
27	ปลาก่า	ลำนํ้าโพง
28	ปลาหลด	ลำนํ้าโพง
29	ปลาไหล	ลำนํ้าโพง
30	ปลาตอง	ลำนํ้าโพง
31	ปลาชีวอ้าว	ลำนํ้าโพง
32	ปลาชีวหางดำ	ลำนํ้าโพง
33	ปลาชีวหางแดง	ลำนํ้าโพง
34	ปลาเขี่ยม	ลำนํ้าโพง

35	ปลาบาง	ลำนํ้าโพง
36	ปลาช่อ ^๗ กั้ง	ลำนํ้าโพง
37	ปลาค้าว	ลำนํ้าโพง
38	ปลาขอบของ	ลำนํ้าโพง
39	ปลาหมัด	ลำนํ้าโพง
40	ปลาหลด	ลำนํ้าโพง
41	ปลาอีเหลื่อง	ลำนํ้าโพง
42	ปลานิล	ลำนํ้าโพง
43	ปลาดุก ^๗ ค้ำน	ลำนํ้าโพง
44	ปลาดุกอุย	ลำนํ้าโพง
45	ปลาดุกรั ^๗ ตเซีย	ลำนํ้าโพง
46	ปลา ^๗ ชีโก๊	ลำนํ้าโพง
47	ปลา ^๗ สูด	ลำนํ้าโพง
48	ปลา ^๗ อีด	ลำนํ้าโพง
48	ปลาตะเพียน ^๗ เหลื่อง	ลำนํ้าโพง
50	ปลาตะเพียน ^๗ ขาว	ลำนํ้าโพง
51	ปลากลุ่ม	ลำนํ้าโพง
52	แมงคานา	ลำนํ้าโพง
53	แมงละงำ	ลำนํ้าโพง
54	แมง ^๗ ม้านํ้า	ลำนํ้าโพง
55	แมง ^๗ ตบเต่า	ลำนํ้าโพง
56	แมง ^๗ ข้าวสาร	ลำนํ้าโพง

ตารางที่ 6 แสดงชนิดของหอย

ลำดับที่	ชื่อเรียก	แหล่งที่พบ
1	หอยปั้ง	ตามลำน้ำโพง
2	หอยขม	ตามลำน้ำโพง
3	หอยกาบ	ตามลำน้ำโพง
4	หอยเล็บม้า	ตามลำน้ำโพง
5	หอยจีบจี	ตามลำน้ำโพง
6	หอยเชอรี	ตามลำน้ำโพง

ตารางที่ 7 แสดงชนิดของสัตว์ครึ่งบก-ครึ่งน้ำ

ลำดับที่	ชื่อเรียก	แหล่งที่พบ
1	กบ	ตามแหล่งน้ำโพง,ตามท้องนา
2	เขียดไม้	ตามแหล่งน้ำโพง,ตามท้องนา
3	เขียดขี้ก	ตามแหล่งน้ำ
4	เขียดตาปาด	ตามแหล่งน้ำ
5	เขียดขาคำ	ตามท้องนา
6	เขียดน้อย	ตามท้องนา
7	อึ่งอ่าง	ตามท้องนา
8	อึ่งแดง	ตามท้องนา
9	อึ่งบักยาง	ตามท้องนา
10	เต่านา	ตามท้องนา

จากการเก็บข้อมูลสามารถสรุปได้ดังนี้

ปลาในลำน้ำโพงมี 51 ชนิด แยกตามลักษณะของปลา คือ

- ปลามีเกล็ด 44 ชนิด
- ปลาเนื้ออ่อน 7 ชนิด คือ ปลาเข็ม,ปลากด,ปลานาง,ปลาค้าว,ปลากระแยง,ปลาคูก,ปลาปึกไก่

ปลาที่หายาก มี 6 ชนิด คือ ปลาค้าว,ปลาเสือ,ปลารากกล้วย,ปลาปาก,ปลาหลด,ปลานาง
ปลาที่สูญพันธุ์ไป 2 ชนิด ปลาขบ, ปลาหัวหลุน
ปลาที่มีขนาดใหญ่ 1 ชนิด คือ ปลาค้าว
สัตว์น้ำขนาดใหญ่ 1 ชนิด คือ ตะพาบน้ำ

ทรัพยากรน้ำ

น้ำ ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนและสัตว์ ถ้าน้ำในแม่น้ำลำคลองใดเกิดเน่าเสียย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตเป็นวงกว้าง ดังนั้นน้ำจึงนับว่าเป็นทรัพยากรที่มนุษย์เราให้ความสำคัญเรื่อยมา อย่างน้ำในลำน้ำโพก็เช่นกัน จากการศึกษาพบว่าชุมชนรอบๆลำน้ำโพตอนกลางตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยน้ำจากลำน้ำโพในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนมาตลอด แต่ปัจจุบันทรัพยากรน้ำในลำน้ำโพไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนที่จะนำมาใช้ทำการเกษตร สาเหตุเพราะขาดฝายเพื่อเก็บกักน้ำ น้ำอยู่ในระดับต่ำเกินไป ทำให้การนำน้ำขึ้นมาใช้ต้องลำบากขึ้น และทำให้มีการสิ้นเปลืองพลังงาน ดังนั้นเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องเข้าไปดำเนินการแก้ไข โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้น้ำในลำน้ำโพมีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ 2 ฝั่งของลำน้ำโพ

จากการศึกษาวิจัยพบว่าปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ตาม 2 ฝั่งของลำน้ำโพ เช่น อาหารพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านผักตามฤดูกาล สมุนไพร ผลไม้ป่า ไม้ใช้สอยและ ไม้ยืนต้น ยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ในพื้นที่ ที่ไม่มีการขุดลอก แต่ในพื้นที่ที่มีการขุดลอกแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เหล่านี้ถูกทำลายจนหายไปหมดสิ้น

ทรัพยากรธรรมชาติ 2 ฝั่งของลำน้ำโพตอนกลางแยกออกเป็น 4 ชนิดดังนี้

- พืชสมุนไพร 35 ชนิด
- พืชที่เป็นอาหาร 34 ชนิด
- ไม้ที่ใช้ประโยชน์ 30 ชนิด
- ไม้และพืชที่เป็นพิษ 2 ชนิด

ทรัพยากรใต้น้ำ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ทรัพยากรใต้น้ำมีจำนวนลดน้อยลงอย่างเห็นเป็นห่วงอย่าง เช่น มีปลาบางชนิดสูญพันธุ์ไป และมีปลาอีกหลายชนิดที่หายากใกล้ที่จะสูญพันธุ์ ปลาที่เคยมีขนาดใหญ่ แต่ในปัจจุบันกลับมีขนาดเล็กลง นอกจากนี้สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบก็มีจำนวนลดลง

สาเหตุที่ทำให้จำนวนปลาในลำน้ำโขงลดน้อยลง

1. เครื่องหาปลาในปัจจุบันมีความทันสมัย ทำให้ปลามีโอกาสรอดน้อย
2. คนขาดจิตสำนึกหาเพื่อขาย ได้มากเอามาก
3. การใช้วิธีการจับที่ผิดกฎหมายเช่น การใช้ไฟช็อต การใช้ยาเบื่อ
4. จำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น
5. การอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนที่ผ่านมายังขาดความต่อเนื่อง
6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(ที่ผ่านมา) ยังไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์

บทเรียนจากการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนลำน้ำโขงในอดีตที่ผ่านมา

การอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขงได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีโครงการศึกษาวิจัย ประมาณ 10 กว่าปี ซึ่งทาง 5 ชุมชนของโครงการศึกษาวิจัย ก็ได้มีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลามาแล้วทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในแต่ละชุมชน ร่วมกันกำหนดขึ้น นอกจากการอนุรักษ์ในลำน้ำโขงแล้ว ยังมีการอนุรักษ์ในลำน้ำสาขาที่เชื่อมโยงกับลำน้ำโขงอีกด้วย เช่น ชุมชนหนองผือน้อย ก็เคยอนุรักษ์พันธุ์ปลามนลำน้ำโขง ในสระหลวง (สระหลวงเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ที่ใช้งบประมาณทางราชการชุดให้ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ในชุมชนบ้านสันติสุข เคยมีการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขง ในหนองปลาตอง ชุมชนบ้านโสกชุมปูน ก็เคยอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขง ในสระน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน ชุมชนบ้านท่าลาดก็เคยอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขง และชุมชนบ้านกุดหินก็เคยอนุรักษ์พันธุ์ปลาในหนองในโสกบก เป็นต้น

ชุมชนประสบผลสำเร็จหรือไม่กับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ที่ผ่านมามีบางชุมชนก็ประสบผลสำเร็จ บางชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ชุมชนที่เคยประสบผลสำเร็จได้แก่ ชุมชนบ้านสันติสุข อนุรักษ์พันธุ์ปลาในหนองปลาตอง เมื่อหลายปีก่อน ก็เคยเปิดให้มีการจับปลา โดยการขายบัตร และเปิดให้เขียนจับปลาทั่วไปมาร่วมจับ เพื่อหาเงินเข้าชุมชน ในลำน้ำโขงบริเวณที่มีการอนุรักษ์ก็มีปลาจำนวนมากขึ้นซึ่งสังเกตได้จาก เมื่อฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านที่ดักจับปลาอยู่รอบๆ เขตอนุรักษ์จะได้ปลาเป็นจำนวนมากและเมื่อเดินผ่านลำน้ำที่มีการอนุรักษ์จะได้ยินเสียงปลาร้องอยู่ได้น้ำดังขึ้นมาถึงบนฝั่ง คนเฒ่าคนแก่บอกว่า ปลาถ้ามีจำนวนมากๆ เมื่อเวลาน้ำขึ้น ปลาก็จะดีใจมีความสุขมีการเกี่ยวพาราสีกัน ส่วนเสียงร้องที่ดังขึ้นมาบนฝั่งจะเป็นเสียงร้องของปลาประเภทมีเงี่ยง (เงี่ยงปลาจะมีลักษณะแหลมคมที่ปลาใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว เช่นปลาดุก ปลากด ปลากระแห เป็นต้น) เสียงร้องของปลาถ้าหากดำน้ำลงไปฟังยิ่งจะได้ยินชัดเจนโดยเฉพาะในลำน้ำโขง ชุมชนที่เคยประสบผลสำเร็จอีกชุมชนหนึ่งคือ ชุมชนบ้านท่าลาด กับการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขง ซึ่งยังคงรักษาสภาพทางธรรมชาติไว้ได้ดีมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชุมชนหนองผือน้อยและชุมชนบ้านกุดหินก็เคยเปิดให้มีการขายบัตร เพื่อให้ชาวบ้านหลายๆ ชุมชนมาลงจับปลาในเขตอนุรักษ์โดยนำรายได้จากการขายเข้าชุมชน แต่เขตอนุรักษ์ที่เปิดให้มีการลงจับปลาได้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสระหลวงซึ่งเป็นลำน้ำปิด โดยผู้นำ

ชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจะนำลูกปลามาปล่อยก่อนเมื่อวันเวลาผ่านไปหลายปี ปลาที่มีจำนวนมากและใหญ่ขึ้น จึงเปิดให้มีการจับปลาแล้วก็นำลูกปลาลงมาปล่อยใหม่

ส่วนการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโพ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำเปิด ที่ผ่านมามีชุมชนใดเปิดให้มีการขายบัตรเพื่อลงจับปลา แต่ปลาในเขตอนุรักษ์ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปลาธรรมชาติ เมื่อมีจำนวนมากขึ้นปลาบางส่วนก็จะลอยออกจากพื้นที่ หรือเมื่อฤดูน้ำหลากมาปลาจะถูกพัดพาไปกับสายน้ำให้คนในชุมชนได้จับเป็นอาหาร และขายเป็นรายได้หรือแปรรูปทำเป็นปลาร้าไว้บริโภคในครัวเรือน

ปัญหาจากการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนที่ผ่านมา

1. ปัญหาการลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์
2. ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. แนวเขตไม่ชัดเจน
4. ไม่มีความต่อเนื่อง

1. ปัญหาการลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ การลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ นับว่าเป็นปัญหาหลักของทุกพื้นที่ ทุกชุมชนที่มีเขตอนุรักษ์ ถึงแม้แต่ละชุมชนจะมีข้อบังคับหรือบทลงโทษไว้สำหรับผู้ฝ่าฝืนก็ตาม แต่ปัญหาการลักลอบก็ยังมิให้พบเห็นอยู่เสมอ บางครั้งก็ยังมีคนในพื้นที่เขตอนุรักษ์กระทำเสียเอง บางครั้งก็เป็นคนที่มาจากนอกชุมชน สำหรับการกระทำผิดลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ของคนที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นการกระทำผิดเล็กน้อยๆ คือเป็นเรื่องวิถีในการหาอยู่หากินของคนในชุมชน ตามปกติอย่างเช่น การทอดแห การกางมุ้ง การตกเบ็ดเป็นต้น บางครั้งคนที่เข้าไปลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ คงไม่มีเจตนาที่จะกระทำผิดข้อบังคับชุมชน อาจจะเป็นเพราะเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรู้ถึงแนวเขตการอนุรักษ์ไม่ทั่วถึง หรือการทำป้ายและการทำสัญลักษณ์ เครื่องหมายเพื่อบ่งบอกถึงการอนุรักษ์ไม่ชัดเจนพอ ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเผลอเข้าไปทำผิดโดยไม่รู้ตัวก็เป็นได้ แต่ชาวบ้านบางคนก็มีเจตนาที่จะเข้าไปลักลอบจับ เพราะปลาที่อยู่ในเขตอนุรักษ์นั้นมีจำนวนมากคงคิดว่า การหากินจะง่ายกว่าปลาที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ เรียกว่าเป็นคนเห็นแก่ตัวชอบเอาเปรียบชุมชนนั่นเอง

ส่วนการกระทำผิด ลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์คนจากนอกชุมชนที่ผ่านมา เรื่องแนวเขตอนุรักษ์ไม่ชัดเจน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนนอกชุมชนเข้าไปจับปลาในเขตอนุรักษ์ของชุมชนไม่รู้ตัว แต่วิธีการจับปลาของคนนอกชุมชนที่มาจับปลานอกชุมชนนั้น จะมีวิธีการจับปลาที่เขาเปรียบธรรมชาติ เช่น การใช้ยาเบื่อ (ยาเบื่อปลาที่ชาวบ้านรู้จักกันดีในนามรากโพธิ์แดง) รากโพธิ์แดง เป็นพืชสมุนไพรที่มีพิษชนิดหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน เช่น ไหลแดง โลดดิน หรือ โลดดิน เป็นต้น แต่ที่ชุมชนลำน้ำโพรู้จักกันดีในนาม รากโพธิ์แดง รากโพธิ์แดงเป็นพืชที่มีลักษณะเป็นเถาวัล ส่วนรากจะมีสารโลดดิน เมื่อคนหรือสัตว์โดนสารนี้เข้าไปด้วยการสัมผัสและสูดดมจะมีอาการระคายเคืองที่ตาแสบตาถ้าโดนมากๆ จะทำให้ตาบอดได้หลายปีผ่านมามีคนนำมาประกอบกับสารสมุนไพรไล่แมลง จึงมีการนำมาปลูกกันอย่างแพร่หลายในชุมชนที่

ทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี แต่ก็มีคนนำมาใช้ผิดวัตถุประสงค์ก็นำมาเบื้อปลา ส่วนวิธีการใช้เบื้อปลาของคนที่ชอบเอาเปรียบธรรมชาติ ก็จะมีวิธีการใช้ที่แยบยลหลายรูปแบบ เช่น การบดหรือตำให้ละเอียดผสมน้ำ เก็บในถุงพลาสติกเพื่อนำไปปล่อยในจุดที่มีปลาชุม เช่น ตอไม้ได้น้ำหรือกอไผ่ที่จมอยู่ใต้น้ำเป็นต้น การนำยาเบื้อปลาตามลำน้ำโขงของคนจากชุมชนอื่น จะมีวิธีการซุกซ่อนยามาได้หลายวิธี เช่น การซุกซ่อนมากับถุงยาสูบ ในกระเป๋ากางเกง ถุงสะพายหรือย่ามห่อข้าว ในกระดิกน้ำแข็งตลอดจนการซุกซ่อนมาในกระบอกไม้ไผ่ที่ใช้เป็นไม้ไผ่ปลาก

2. การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมการอนุรักษ์พันธุ์ปลาตามแหล่งน้ำต่างๆของชุมชน เริ่มต้น โดยผู้นำและชาวบ้านที่มีการดำเนินในเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เห็นทรัพยากรของชุมชนถูกทำลายไปแต่ละวันไม่ไหว การหาอยู่หากินนับวันจะลำบากมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการหาปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งในบางครั้งแทบจะไม่พอทำอาหารในแต่ละมื้อ เหตุนี้เองจึงทำให้ชุมชนหันกลับมามองตัวเองจนเกิดแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์ แต่ที่ผ่านมการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับงานอนุรักษ์ของชุมชนเลยทั้งๆที่เป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมในเรื่องงบประมาณในการหนุนเสริมงานพัฒนาในด้านต่างๆของชุมชน หรือแทนที่ฝ่ายบริหารของ อบ.ต จะมีแนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเข้าไปสู่แผนพัฒนาตำบล แต่ อบ.ต ก็ไม่เคยมีนโยบายดังกล่าว อาจจะเป็นเพราะเรายังขาดผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่ดีพอ จึงทำให้งานอนุรักษ์ของชุมชนที่ผ่านมขาดการเหลียวแลจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต่อไปนี้ทางโครงการศึกษาวิจัยเอง ก็มีความพยายามที่จะเชื่อมงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเข้าไปสู่แผนการพัฒนาตำบลกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคนใหม่ ซึ่งก็ได้รับการตอบรับและส่อเค้าไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3. ปัญหาแนวเขตของการอนุรักษ์ไม่ชัดเจน ที่ผ่านมการอนุรักษ์พันธุ์ปลาตามแหล่งน้ำของชุมชน มักจะประสบกับปัญหาในเรื่องแนวเขตการอนุรักษ์ไม่ชัดเจน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจเป็นเพราะชุมชนยังขาดงบประมาณที่จะนำมาจัดการในเรื่องดังกล่าว อย่างดีก็ทำได้แค่ นำแผ่นไม้หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ปีกไม้ ซึ่งเป็นไม้จากส่วนที่เหลือ จากส่วนที่เป็นไม้ดี (ไม้ในส่วนที่ดีถูกเลือกเพื่อไปทำประโยชน์อย่างอื่น) เมื่อนำปีกไม้มาเป็นป้ายเพื่อบอกแนวเขตของการอนุรักษ์จึงทำให้ไม่คงทนถาวร ผุพัง กรูกร่อน ได้ง่าย บางป้ายก็มียายุไต้نانแค่ 1 ปี บางป้ายก็ได้ปีกกว่าๆ ถึง 2 ปี และตัวหนังสือก็มักเลอะเลือน จึงทำให้นักไ้ปลาใช้เป็นข้ออ้างว่าไม่รู้ว่าเป็นเขตอนุรักษ์ และบางครั้งป้ายบอกเขตอนุรักษ์ในบางพื้นที่ก็ถูกทำลายด้วยฝีมือของคนที่ไม่หวังดี เช่น ปลดป้ายทิ้งก็เคยมี ลบหรือเติมตัวหนังสือในป้ายอนุรักษ์ใหม่อย่างเช่น ตัวหนังสือเดิมเขียนว่า เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบ้าน... ใครฝ่าฝืนปรับ 2,000 บาท ผู้ไม่ประสงค์ดีก็จะไปเติม (สระ ใ ไว้หน้าตัว ป) ก็จะอ่านเป็น (ไปปรับ 2,000 บาท) หรือบางครั้งก็ไปลบ เลข 0 ทิ้ง ก็จะเหลือแค่ปรับ 2 บาท นี่คื้ปัญหาในเรื่องแนวเขตของการอนุรักษ์ไม่ชัดเจนที่ผ่านม

4. ปัญหาการอนุรักษ์ไม่มีความต่อเนื่อง การอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนในอดีตที่ผ่านมปัญหาอย่างหนึ่งที่พบคือ ความไม่ต่อเนื่อง เช่น ในลำน้ำโขงบางปีก็ประกาศให้มีเขตอนุรักษ์ บางปีก็ไม่ได้ประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์ ปัญหาความไม่ต่อเนื่องนี้เกิดขึ้นกับหลายชุมชน บางชุมชนประกาศให้มีเขตอนุรักษ์พันธุ์

ปลา ก็ประชาสัมพันธ์ไปว่าเอาสถานที่เดิมจากปีที่ผ่านมาให้เป็นเขตอนุรักษ์ของปีนี้ แต่คณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนไม่ได้ลงพื้นที่ไปดูว่าสภาพของป้ายบอกแนวเขตที่ทำไว้ตั้งแต่ปีที่แล้วอยู่ในสภาพเดิมหรือไม่ เพราะบางครั้งก็มีแต่พูดคุยกันในเวทีประชุม (ป้ายอนุรักษ์ของเราที่ทำด้วยไม้แก่นหล่อน รับรองตายปะ) บางครั้งการทำป้ายอนุรักษ์ของชุมชนก็ทำจากไม้เนื้อแข็ง แต่เมื่อป้ายไปอยู่ในสถานที่จริง ย่อมมีการผุกร่อนไปตามกาลเวลา ความไม่ต่อเนื่องบางชุมชนก็เกิดจากตัวผู้นำ ถ้าหากมีหน่วยงานหรือองค์กรอื่นมาพาทำแล้วจึงทำแบบนี้ก็มี เหตุนี้เองการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำโขงจึงเกิดความไม่ต่อเนื่องและงานอนุรักษ์ในบางชุมชนก็ถูกลืมมาเป็นเวลาหลายปี จนมาถึงยุคของโครงการศึกษาวิจัยจึงได้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เห็นผลเสียของการปล่อยปะละเลยทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้การหาอยู่หากินลำบาก พอมีโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโขงตอนกลาง ซึ่ง เป็นเป้าหมายหลักของโครงการ ที่ต้องการหาทางออกและร่วมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการฟื้นฟูลำน้ำโขงที่มีความเหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้กลับมามีความสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าปัจจุบันในลำน้ำโขงตอนกลาง จำนวนทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายลงอย่างน่าเป็นห่วง ทั้งอาหารทางธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโขงและอยู่บนสองฟากฝั่งของลำน้ำโขงได้มีจำนวนลดน้อยลงจนหายากมากขึ้นทุกวัน และยังมีอาหารธรรมชาติบางชนิดที่เคยมีอยู่ในลำน้ำโขงตอนกลาง ทุกวันนี้กลับต้องมาหายสาบสูญไปจากลำน้ำโขงตอนกลาง และระบบนิเวศน์ของลำน้ำโขงตอนกลางก็ถูกทำลายไปบางช่วงบางตอน ซึ่งผลจากการศึกษาสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโขงตอนกลาง พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ปัญหาหลักคือ

1.ปัญหาระบบนิเวศน์

- 1.1 สภาพทางธรรมชาติ สองฝั่งถูกทำลาย
- 1.2 ตลิ่งพังเพราะขาดสิ่งยึดเกาะหน้าดิน
- 1.3 ลำน้ำตื้นเขิน
- 1.4 น้ำมีสารเคมีปนเปื้อน

2. ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ

- 2.1 ปลามีจำนวนน้อยลง และมีขนาดเล็กลง
- 2.2 มีปลาหลายชนิดที่หายากขึ้น และกำลังใกล้จะสูญพันธุ์
- 2.3 มีปลาบางชนิดที่สูญพันธุ์ไป
- 2.4 ปลาเป็นโรคระบาดในบางปี
- 2.5 อาหารธรรมชาติที่มีอยู่ตามสองฝั่งลำน้ำโขงหายไปในช่วง บางตอน
- 2.6 น้ำไม่เพียงพอกับการให้ทำการเกษตร

สาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อลำน้ำโขงตอนกลาง

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ จาก สาเหตุ ต่าง ๆ

การขุดลอก

สาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาระบบนิเวศน์ของลำน้ำโขงตอนกลาง ที่ทำลายระบบนิเวศน์ของลำน้ำโขงที่น่ากลัวที่สุดก็คือ การขุดลอก เพราะเป็นการรื้อการทำลาย สภาพทางธรรมชาติของลำน้ำโขงให้เห็นกันจะๆ ซึ่งเป็นการทำลายแหล่งอาหารของชุมชน เป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์บกและสัตว์น้ำหลายชนิดที่เคยอาศัยอยู่บริเวณดังกล่าว ซึ่งเคยมีบางคนเคยตั้งคำถามว่าเมื่อขุดลอกชุมชนชุมชนได้อะไร ถ้าขุดลอกแล้วชุมชนได้ประโยชน์ชุมชนก็มีน้ำเพียงพอทำการเกษตรก็คงไม่มีใครว่าอะไร แต่การขุดลอกในลำน้ำโขงตอนกลางซึ่งเป็นช่วงของลำน้ำโขงบ้านสันติสุข ลอกแล้วไม่มีฝายเก็บกักน้ำ น้ำที่ไหลผ่านมากก็ผ่านไปจึงทำให้ลำน้ำตื้นเขินมากขึ้นกว่าเดิมด้วยซ้ำ เวลาหน้าแล้งเรามองเห็นเนินดินเนินทรายอยู่กลางลำน้ำเป็นช่วงๆไป นี่คือผลงานของภาครัฐและกลุ่มนายทุนผู้รับเหมาการขุดลอก นอกจากจะเป็นการทำลายระบบนิเวศน์ของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างปัญหาให้กับพี่น้องชาวนาที่มีที่นาติดกับลำน้ำที่มีการขุดลอก เช่น ดิ่งของลำน้ำพังเข้าไปกินพื้นที่นาของชาวนาในหลายๆจุด จึงเป็นสิ่งยืนยันว่าการขุดลอกลำน้ำโขงตอนกลางที่ผ่านมาคือ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาระบบนิเวศน์ของลำน้ำโขงตอนกลางในเรื่องระบบนิเวศน์

ภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติถือว่าเป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาระบบนิเวศน์ของลำน้ำโขงตอนกลาง เช่น เวลาที่มีลมพายุฝนมาแรงๆ บางครั้งจนทำให้ต้นไม้ที่มีอยู่ตามสองฝั่งของลำน้ำโขงหักโค่นได้ และเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำในลำน้ำโขงจะไหลแรงมาก ทำให้ตลิ่งในลำน้ำโขงตอนกลางบางช่วงที่มีตลิ่งชัน ถูกน้ำกัดเซาะจนทำให้ตลิ่งและต้นไม้ที่อยู่บริเวณนั้นพังทลายลง ทำให้ระบบนิเวศน์ ของลำน้ำโขงเปลี่ยนไปเช่นกัน

การใช้สารเคมีในพื้นที่ต้นน้ำ

ปัญหาน้ำมีสารเคมีปนเปื้อน คืออีกปัญหาหนึ่งที่เคยเกิดขึ้นกับลำน้ำโขงตอนกลาง ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ เช่น ทำให้ปลาบางชนิดเป็นโรคระบาดตายในบางปี ซึ่งอาการของปลาเป็นโรคระบาดนี้จะแตกต่างกัน เช่น ปลาจำพวก ปลาขาว ลำตัวจะเป็นแผลแต่จะสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างทรมานและหลังจากนั้นจะตายไปในที่สุด อีกอาการหนึ่งที่เป็นอาการของปลาเป็นโรค คือตามลำตัวของปลาจะไม่มีบาดแผลอะไร แต่จะไม่กินอาหาร เชื่องซึม ชอบเคลื่อนไหวตัวหรือลอยคอช้าๆ นานวันเข้าปลาจะผอมลงและชักกระตุกตายในที่สุด อาการนี้จะเกิดขึ้นกับปลาจำพวก ปลาดุกนา ปลาดุกบ้าน ปลาดุกอุย และปลาชนิดอื่นด้วย ช้ำร้ายไปกว่านั้นสารพิษสารเคมีที่ปนเปื้อนมากับน้ำยังเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกิดโรคฉี่หนู หนองในคนอีกด้วย มีชายชาคนหนึ่งต้องสูญเสียดวงตาข้างขวาไป เพราะวิถีชีวิตของเขาผูกพันอยู่กับลำน้ำโขงมาตั้งแต่เด็กๆ จนให้ความไว้วางใจกล้านกินกล้านำน้ำโขง โดยหารู้ไม่ว่าน้ำในลำน้ำโขงนั้นมีสารพิษ สารเคมีปนเปื้อน (รายละเอียดในบทสัมภาษณ์พิเศษ)

ดังนั้นสารเคมีสารพิษที่มีการใช้กันอย่างรุนแรงในเขตพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ของอำเภอหนองพอก จังหวัด ร้อยเอ็ด และพื้นที่ของจังหวัดยโสธรตอนบน ซึ่งเป็นพื้นที่ๆ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจกันเป็นจำนวน

มาก เช่น ส่วนยางพารา ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ซึ่งพืชเศรษฐกิจเหล่านี้เกษตรกรผู้ปลูกมีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าหญ้าในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสารพิษสารเคมีต่างๆ เหล่านี้ในส่วนที่ดันพืชเข้าไปกินไปเลี้ยงลำต้นไม่หมด หรือบางทีเกษตรกรจะฉีดยาไม่ทันข้ามคืน แล้วเกิดฝนตกลงมาสารพิษสารเคมีต่างๆ เหล่านี้ก็จะถูกพัดพาลงสู่ลำน้ำโขงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงนับได้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโขงเช่นกัน ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับสารเคมีที่ไหลลงสู่ลำน้ำโขงนี้ ส่วนหนึ่งมาจากแผนงานและนโยบายของหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน

ในเดือนตุลาคม 2552 มีข่าวว่าจะมีการแจก สารฟูราดาน (สารเคมีที่ใช้กำจัดศัตรูพืชในดิน เช่น เลียนดิน รา) ให้กับเกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่อำเภออุดรฯ ซึ่งเป็นแผนงานต่อเนื่องจากการส่งเสริมให้มีการปลูกมันสำปะหลังของนักการเมืองในพื้นที่ ซึ่งเมื่อข่าวแพร่กระจายออกไป ได้มีชาวบ้านมาตรวจสอบพบว่า มีการนำสารฟูราดานมาเก็บไว้ที่สำนักงานเกษตรอำเภออุดรฯจริง จำนวน 41 ตัน ทำให้เกษตรกรในพื้นที่อำเภออุดรฯ ซึ่งส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ได้รับผลกระทบ เพราะอาจได้รับการปนเปื้อนสารฟูราดานจากการชะล้าง รวมทั้งไหลลงสู่แม่น้ำโดยเฉพาลำน้ำโขงที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง สารฟูราดานเป็นสารอันตรายที่ตกค้างใน ดิน น้ำ เป็นเวลาหลายสิบปี ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2552 ชาวบ้านในพื้นที่ดำนาค้อ ตำบลก้ามแมด อำเภออุดรฯ จึงส่งตัวแทนประมาณ 50 คน เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธรเพื่อขอคำชี้แจงต่อเรื่องราวก่ที่เกิดขึ้น ซึ่งทางผู้ว่าได้แจ้งว่า ไม่รู้เห็นเกี่ยวกับการขนส่งสารฟูราดานดังกล่าว และได้เรียกเกษตรอำเภออุดรฯเข้าพบเพื่อชี้แจง แต่คำตอบที่ได้ คือ ไม่รู้ที่มาของสารเคมีดังกล่าวเช่นกัน และขณะนี้มีการขนย้ายไปที่อื่นแล้ว ซึ่งไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่ามีการขนไปไว้ที่ใด ในส่วนนี้ชาวบ้านสันนิษฐานว่า อาจจะมาจากนักการเมือง(ชาวบ้านรู้จักดี) ที่ส่งเสริมให้มีการปลูกมันสำปะหลังก่อนหน้านี้ แล้วมีแผนที่จะนำฟูราดานมาแจกให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกเพื่อหวังผลทางการเมือง ซึ่งเรื่องดังกล่าวชาวบ้านได้มีการติดตามเพื่อความกระจ่างอย่างใกล้ชิด

การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลมาจากหลายสาเหตุ

การขุดลอก

การขุดลอกในลำน้ำโขงตอนกลางที่ผ่านมา นับว่าได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในลำน้ำโขงโดยตรง เช่น ทำลายที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์บกสัตว์น้ำทุกชนิด ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่มีการขุดลอก นอกจากนี้การขุดลอกยังได้ทำลายทรัพยากรและอาหาร ทางธรรมชาติที่มีอยู่บนสองฟากฝั่งของลำน้ำให้หมดไปโดยสิ้นเชิง เช่น หนองไม้ มันทอง ไข่มดแดง แมงจันูน นกหนูและพืชผักสมุนไพรอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นที่ผ่านมาการขุดลอก จึงนับว่าเป็นสาเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในลำน้ำโขงตอนกลาง

เครื่องมือที่ใช้ในการดักจับมีความทันสมัยมากขึ้นสัตว์น้ำจึงมีโอกาสรอดน้อย

ที่ผ่านมาการหาอยู่หากินในลำน้ำโขงตอนกลางในอดีตรองคนในชุมชนมีการใช้เครื่องมือในการดักจับที่สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชนเอง โดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ชาวบ้านจะนำมาสานเพื่อเป็นเครื่องมือในการจับชนิดต่างๆ โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหาแม้แต่บาทเดียว ซึ่งคนที่ไปบ้านทุก

ครอบครัวยังต้องสานเป็น แต่ในปัจจุบันเครื่องมือที่ใช้ในการหาหินชุมชนต้องจ่ายเงินซื้อจากร้านค้าและเครื่องมือที่ใช้ในการดักจับในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างมาก เช่น มอญก็มีการพัฒนาจากมอญปลาที่เคยดักจับปลาเฉพาะที่ลอยอยู่ผิวน้ำ มาเป็นมอญลูกหรือมอญไขว้ ซึ่งมีลูกตะกั่วแขวนไว้ที่ส่วนล่างเพื่อทำให้มอญจมลงสู่พื้นของลำน้ำเพื่อดักจับปลาที่วิ่งอยู่ในน้ำ

เบ็ดแร่ เบ็ดก็มีการพัฒนาจากเบ็ดทอผู้เฒ่า ซึ่งเป็นเบ็ดธรรมดาขึ้นมาเป็นเบ็ดแร่ เบ็ดแร่จะเป็นที่ติดปลาเร็วและมีราคาแพงกว่าเบ็ดธรรมดา

เบ็ดฝรั่ง เบ็ดฝรั่งก็เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตกปลาอีกชนิดหนึ่งที่มียาราคาแพง และเป็นที่ยอดนิยมมากในหมู่วัยรุ่นในปัจจุบัน เพราะเบ็ดฝรั่งจะตกปลาได้มากกว่าเบ็ดชนิดอื่น เพราะได้มีการพัฒนาเหยื่อล่อปลาให้มาคิดเบ็ดในหลายรูปแบบ เช่น มีส่วนผสมของรำอ่อน นมข้น เนย และมีอีกหลายอย่างที่เป็นส่วนผสมของการล่อปลา แล้วแต่ผู้ตกปลาอยากได้ปลาชนิดใด ในชุมชนลำน้ำโพตอนกลางทุกวันนี้ก็ได้มีการพัฒนาอนุรักษ์เครื่องมือในการดักจับปลาขึ้นมาก เช่น เมื่อก่อนเครื่องมือหาหินจะสานด้วยไม้ไผ่ แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาทำมาจากตาข่ายในล่อนสีฟ้าและสีเขียว เพราะมีความสะดวกในการเก็บกู้ไว้ใช้งานอีกในปีต่อไป ซึ่งเครื่องมือพวกนี้ จะเป็นพวก ไถ่ ไถ่ง ด้อน คุ่ม ไซ แห ข้อเสียของการใช้ตาข่ายในล่อนมาทำเป็นเครื่องมือในการหาหินคือ มีตาถี่ ทำให้ปลาและสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็ก ชนิดอื่นมีโอกาสรอดไปเจริญเติบโตได้ยาก

คนขาดจิตสำนึก การหาเพื่อขาย เมื่อก่อนคนในชุมชนจะมีการหาอยู่หากินโดยพึ่งพาอาหารตามธรรมชาติเป็นหลัก ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นรวมทั้งความเจริญทางเทคโนโลยีก็ค่อยๆซึมซับเข้ามาสู่ชุมชน จึงทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากคนที่เคยหาอยู่หากิน ก็เปลี่ยนมาเป็นซื้ออยู่ซื้อกิน จึงทำให้คนที่หาขายเพิ่มกำลังในการหาโดยในบางครั้งถ้าได้มากก็เอามากโดยไม่ได้นึกถึงที่จะเหลือปลา และอาหารธรรมชาติชนิดอื่น ให้มีโอกาสรอดเพื่อไปขยายพันธุ์ จึงเป็นสาเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพตอนกลางต้องลดน้อยลง

การใช้วิธีการดัก จับปลาที่ผิดกฎหมาย

ในปัจจุบันนี้ปัญหาการลักลอบจับปลาโดยใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายในลำน้ำโพตอนกลาง จะเป็นที่ยอมรับของนักหาปลาที่ขาดจิตสำนึกเป็นจำนวนมาก จึงนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้จำนวนทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพตอนกลางมีจำนวน ลดน้อยอย่างรวดเร็ว ซึ่งการใช้ยาเบื่อปลาของเขื่อนปลาที่ขาดจิตสำนึก จะใช้วิธีการที่แยบยลมาก จึงยากต่อการจับกุมและทุกวันนี้ยังมียาเบื่อปลาชนิดใหม่เข้ามาอีก จึงทำให้จำนวนปลาในลำน้ำโพมีลดลง มีปลาหลายชนิดต้องหายากมากขึ้น ดังนั้นการใช้ยาเบื่อปลาและใช้ไฟช็อตนับว่าเป็นสาเหตุที่สำคัญต่อการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพ

ภัยธรรมชาติ ภัยธรรมชาติ นับว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนทรัพยากรในลำน้ำโพ เช่น ถ้าปีใดฝนแล้งก็จะส่งผลกระทบต่อการวางไข่ของปลาในลำน้ำโพด้วยซึ่งตามปกติโดยสัญชาตญาณของปลา จะไม่วางไข่ในที่น้ำลึก เมื่อเวลาฝนตกปลาที่ตั้งท้อง ได้ 2 เดือน ของมันก็จะแหวกว่ายขึ้นไปอยู่ในแหล่งน้ำที่มีอยู่ข้างบนในที่ๆไม่มีปลาตัวอื่นอยู่หรือในที่ๆปลอดภัย สำหรับลูกน้อยของมัน

ขาดฝายเพื่อเก็บกักน้ำ การขาดฝายเพื่อเก็บกักน้ำในลำน้ำโพ นับว่าเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำซึ่งในปัจจุบัน ความต้องการ การใช้น้ำของในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น แต่ปริมาณน้ำในลำน้ำโพกลับมีปริมาณลดลง เพราะสาเหตุที่ไม่มีฝายเพื่อเก็บกักน้ำ

ชุมชนยังขาดความเข้มแข็งในการจัดการดูแลทรัพยากร ที่ผ่านมามีชุมชนยังขาดความเข้มแข็งในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอง สาเหตุดังกล่าวจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต้องถูกทำลายลง

ขาดการเหลียวแลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นที่ทราบกันดีว่าองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับพี่น้องในชุมชนมากที่สุดก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ อ.บ.ต. ที่ผ่านมามีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้นำให้การเหลียวแล ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน อาจเป็นเพราะผู้บริหารไม่มีวิสัยทัศน์ในเรื่องดังกล่าวจึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง

แนวทางในการแก้ไขปัญหา และการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพตอนกลาง

หลังจากที่ทางโครงการได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2551 เป็นต้นมา จากการศึกษาข้อมูลในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนกับลำน้ำ ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพตอนกลาง โดยมีวิธีการศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำโพ เช่น การออกแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลแบบฟอร์มในการร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การสัมภาษณ์ การตั้งวงโต๊ะกลมหรือวงสนทนา ปัญหาของชุมชนเมื่อเวลาจัดกิจกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้พี่น้องในชุมชนได้แสดงออก การลงพื้นที่เดินสำรวจศึกษาสภาพจริงของลำน้ำ เพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งการใช้วิธีการต่างๆเหล่านี้ ทำให้ทางโครงการได้ข้อมูลเกี่ยวกับลำน้ำโพตอนกลางค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ ทั้งข้อมูลเรื่องราววิถีชีวิตและความผูกพันระหว่างชุมชนกับลำน้ำโพตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งข้อมูลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพตอนกลางและข้อมูลความต้องการของพี่น้องทั้ง 5 ชุมชน ที่ร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโพตอนกลาง 7 แนวทางคือ

1. ปลุกดันไม้ทดแทนในบริเวณที่มีการขุดลอก ทั้งตอนที่ 1และตอนที่ 2 ทั้งสองฝั่งลำน้ำ
2. สร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในลำน้ำโพทั้ง 5 หมู่บ้านๆละ 1 แห่ง
3. ปลอ่ยปลาคืนสู่ธรรมชาติ
4. คัดค้านการขุดลอกลำน้ำโพ เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ
5. สร้างฝายน้ำล้นเพื่อเก็บกักน้ำ
6. สร้างสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์ สอดส่องดูแลการใช้สารพิษ สารเคมีรุนแรงในพื้นที่
7. จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ รวมพลคนรักน้ำโพ

1. การปลูกป่าทดแทนในบริเวณพื้นที่ที่มีการขุดลอก

การปลูกป่าทดแทนทางโครงการได้จัดเป็น กิจกรรมขึ้นในวันที่ 12 สิงหาคม 2551 ซึ่งทางโครงการได้ประสานงานไปยังศูนย์เพาะชำกล้าไม้จังหวัดยโสธร ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากศูนย์เพาะชำกล้าไม้เป็นอย่างดี ได้มอบพันธุ์ไม้ให้กับทางโครงการเพื่อนำมาปลูกหลายชนิด นอกจากจะมีกล้าไม้จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้จังหวัดแล้ว ทางโครงการยังได้รับบริจาค ต้นไผ่ป่าจากชาวบ้านหลายกอ ซึ่งกอไผ่ป่านี้นี้เป็นกอไผ่ที่เคยขึ้นอยู่ตามริมฝั่งของลำน้ำโพง การที่ทางโครงการได้รับบริจาคครั้งนี้ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของพี่น้องในชุมชนอย่างแท้จริงที่อยากจะเห็นความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติกลับคืนมา นอกจากชาวบ้านจะให้การบริจาคกอไผ่แล้ว ชาวบ้านหลายคนยังช่วยกันขุดกอไผ่เพื่อเตรียมนำไปปลูกโดยไม่คิดค่าแรงด้วย

จากการติดตามผล ไม้ที่ปลูกทดแทนตามสองฝั่งของลำน้ำโพงก็เป็นที่น่ายินดีเพราะมีต้นไม้หลายชนิด กำลังเจริญงอกงามขึ้นทุกวันโดยเฉพาะกอไผ่ป่า ซึ่งเป็นไม้ที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่อยู่แล้วจึงเจริญงอกงามได้ดี ซึ่งการปลูกต้นไม้ทดแทน 2 ฝั่ง ของลำน้ำโพงคงไม่ได้หยุดอยู่แค่นี้ ทางโครงการและกลุ่มอนุรักษ์ร่วมกับผู้นำชุมชนจะจัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาเรื่อยๆจนกว่าสภาพทางธรรมชาติของลำน้ำโพงจะกลับคืนมา

2. การสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในลำน้ำโพง 5 หมู่บ้าน

การสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงตอนกลาง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวทางโครงการได้ร่วมมือกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ดำเนินการไปจนครบทั้ง 5 หมู่บ้าน มีการนำพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาร่วมด้วย เช่น พิธีสืบชะตาลำน้ำหรือบวชลำน้ำ การติดป้ายเขตอนุรักษ์ ปักธงเขตอนุรักษ์ ในขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างติดตามผล และเป็นที่น่ายินดีก็คือ ผลจากการสอบถามพี่น้องในชุมชนหลายคน ต่างก็ให้การเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่เคยมีใครไปละเมิดจับปลาในเขตอนุรักษ์เลย เพราะการสร้างวังปลาเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ ได้ทำพิธีกรรมทางศาสนาด้วย และความชุมชนให้ความเชื่อว่าการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงที่ทางโครงการและชาวบ้านร่วมกันทำขึ้น จะส่งผลดีต่อชุมชนต่อลูกหลานของเราในอนาคต

พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่ผ่านมามการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต่างๆมักจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์อยู่เสมอเพราะเป็นเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การอนุรักษ์ที่นำเอา สัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางศาสนามาใช้ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้และการอนุรักษ์สัตว์ป่าเป็นส่วนใหญ่เช่น ในชุมชนแต่ละชุมชนก็จะมีดอนปู่ตา ป่าชุมชน ป่าสาธารณะประโยชน์ที่เป็นของชุมชนอยู่แล้ววิธีการอนุรักษ์นอกจากจะกฏมีข้อบังคับของแต่ละชุมชนอยู่แล้วก็จะมีการนำเอาผ้าสีเหลืองที่เป็นผ้าจีวรของพระสงฆ์ไปผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่ หรือเรียกว่าพิธีกรรมบวชป่าเพื่อป้องกันมิให้มีการตัดต้นไม้ทำลายป่าหรือทำร้ายสัตว์ในเขตพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์

การนำเอาพิธีกรรมทางศาสนามาใช้ในการอนุรักษ์นั้นว่าเป็นผลดีและส่งผลให้การอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จมาแล้วในหลายพื้นที่ เพราะอย่างน้อยๆการนำเอาผ้าสีเหลืองหรือธงสีเหลืองไปผูกติดไว้กับต้นไม้ใหญ่ และปักธงไว้เป็นแนวเขตของการอนุรักษ์เมื่อคนผ่านไปผ่านมามองเห็นก็จะรู้ได้เลยว่า นั่นคือเป็นเขตอุทยานก็จะทำให้คนที่เข้าไปทำอะไรไม่ได้ในเขตอุทยานหรือในเขตอนุรักษ์ได้นึกถึงบาปบุญคุณโทษ หรือเหตุ เกสภัยที่จะตามมาซึ่งเคยมีเหตุการณ์และเรื่องราวแปลกๆเกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราเมื่อมีคนฝ่าฝืนเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าหรือลักลอบล่าสัตว์ในเขตอุทยานหรือคอนปู้ตาของชุมชนบางชุมชน บางคนถึงกับมีอันเป็นไป เจ็บป่วยถึงกับล้มตายก็เคยมี บางคนก็ฝันร้ายเกิดความกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิดอีก จึงนับว่าเป็นกุศโลบายของคนรุ่นเก่าก่อนที่นำเอาความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนาใช้ในการอนุรักษ์จนสามารถรักษาผืนป่าที่ชุมชนเรียกว่าคอนปู้ตาให้มีความอุดมสมบูรณ์มาจนถึงทุกวันนี้ การอนุรักษ์พื้นฟูลำน้ำโขงก็เช่นกัน ทางโครงการพยายามค้นหาสิ่งที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์พื้นฟูประสบผลสำเร็จเพราะที่ผ่านมามีการอนุรักษ์ในพื้นที่ใดก็ตามมักจะประสบกับปัญหามีผู้ล่าละเมิด กฎกติกาของชุมชนอยู่เสมอ เหตุนี้เองทางโครงการจึงได้ประสานกับทางท่านหลวงพ่ พระครูสุภาจารย์วัฒน์ เจ้าคณะตำบลโส้ ให้นำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาร่วมกับการฟื้นฟูอนุรักษ์ลำน้ำโขงทั้ง 5 หมู่บ้าน ที่อยู่ในโครงการศึกษาวิจัย ซึ่งแนวคิดในเรื่องนี้ก็ได้มาจากคำแนะนำจากหลายๆคน เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนและจากการศึกษาดูงาน จึงนับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้นำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความเชื่อความศรัทธา เข้ามามีส่วนร่วมกับการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโขงตอนกลาง

3.การปล่อยปลาคืนสู่ธรรมชาติ

การปล่อยปลาคืนสู่ธรรมชาติก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่น่ามาใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโขงตอนกลาง เนื่องจากในปัจจุบัน จำนวนปลาในธรรมชาติในลำน้ำโขงตอนกลางได้มีจำนวนลดลงอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปล่อยพันธุ์ปลาเพื่อทดแทนปลาธรรมชาติที่มีจำนวนลดลง ทั้งนี้ทางโครงการได้มีการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานประมงอำเภอ และศูนย์ขยายพันธุ์ประมงน้ำจืด เพื่อขอการสนับสนุนพันธุ์ปลามาปล่อยในลำน้ำโขง นอกจากนี้ทางโครงการยังได้รับความร่วมมือในการบริจาคพันธุ์ปลาที่หายาก จากชาวบ้านที่หากินอยู่กับลำน้ำโขงว่า ถ้าหากจับปลาพันธุ์ที่หายากและกำลังใกล้จะสูญพันธุ์ ก็อย่าเพิ่งนำไปทำอาหารให้นำมาบริจาคกับทางโครงการเพื่อจะได้นำไปปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ เพื่อปลาจะได้ขยายพันธุ์ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นต่อไป

4.คัดค้านการขุดลอก

การคัดค้านการขุดลอกลำน้ำโขง ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะยับยั้งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโขงตอนกลาง เพราะการขุดลอกลำน้ำโขงที่ผ่านมาชุมชนไม่เคยได้รับประโยชน์จากการขุดลอกเลย เมื่อขุดลอกแล้วน้ำที่จะนำมาใช้ในการเกษตรก็ยังขาดแคลนเหมือนเดิม เพราะไม่มีฝายเพื่อเก็บกักน้ำมีหน้าทำการขุดลอกยังทำลายแหล่งอาหารทางธรรมชาติของชุมชนไปอย่างน่าเสียดาย ซึ่งทางกลุ่มอนุรักษ์ผู้นำชุมชนและ

ชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ร่วมกับชมรมรักษัธรรมชาติได้มีการปรึกษาหารือกันแล้วว่าต่อไปนี้หากใครจะมาทำอะไรกับลำน้ำโพงจะต้องมีการคุยกันก่อน ว่าสิ่งที่ทำนั้นชุมชนได้รับประโยชน์จริงหรือไม่ หากชุมชนไม่ได้รับประโยชน์เหมือนการขุดลอกที่ผ่านมา ทางกลุ่มและชุมชนก็จะมีการคัดค้านให้ถึงที่สุด

5.สร้างฝายน้ำล้นเพื่อเก็บกักน้ำ

การสร้างฝายเพื่อเก็บกักน้ำก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพงตอนกลาง เนื่องจากที่ผ่านมาในลำน้ำโพงในช่วงที่มีการขุดลอก ไม่ได้มีฝายเพื่อเก็บกักน้ำไว้เลย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลำน้ำตื้นเขิน ชาวบ้านขาดแคลนน้ำที่จะนำมาใช้ทำการเกษตร ซึ่งปัญหาดังกล่าวทางผู้นำชุมชนก็เคยได้ เดินทางไปติดตามกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือกรมชลประทาน ซึ่งก็ไม่เคยได้รับการตอบรับและเข้ามาดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมเลย

6.การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้รู้จักการอนุรักษ์

การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์เป็นอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยลดการทำลายทรัพยากรในลำน้ำโพง จากการสังเกตพบว่า หลังจากที่มีโครงการศึกษาวิจัยวิถีชีวิตลำน้ำโพงตอนกลางขึ้น ชุมชนได้เกิดการตื่นตัวเริ่มมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่ และมีสิ่งหนึ่งเป็นที่พิสูจน์และยืนยันได้ว่าชุมชนได้เกิดการตื่นตัวได้เกิดความรักความหวงแหนต่อทรัพยากรของชุมชนก็คือ การที่โครงการขุดลอกจะพยายามเข้ามาขุดลอกลำน้ำโพงต่อในตอนที่ 3 คือ ลำน้ำโพงบ้านสันติสุข และลำน้ำโพงบ้านกุดหิน แต่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ โครงการดังกล่าวต้องล้มเลิกไปย้ายไปดำเนินการอยู่ในเขตพื้นที่อื่น นี่ก็เป็นสิ่งยืนยันได้แล้วว่า การสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนก็มีผลเช่นกัน

7. การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ รวมพลคนรักลำน้ำโพง

การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ รวมพลคนรักลำน้ำโพง เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างความร่วมมือของชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมในการสอดส่อง ดูแลปกป้องทรัพยากรของชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มก็คือ เพื่อช่วยบำเพ็ญประโยชน์ให้กับสังคมเพื่อช่วยกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพง ซึ่งในปัจจุบันนี้ เรามีสมาชิกกลุ่มอยู่ในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน รวม 70 คน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่ผ่านมาก็มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมสร้างวังปลา 5 หมู่บ้าน และกิจกรรมการเดินสำรวจเป็นต้น และในขณะนี้ทางกลุ่มของเราได้จัดทำเสื้อขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ แล้วแจกจ่ายให้กับสมาชิกกลุ่มทุกคน เพื่อให้สมาชิกได้เวลาร่วมกันทำกิจกรรม

รายชื่อสมาชิก กลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพง

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	หมู่บ้าน	หมายเลข โทรศัพท์
1	นาย อุทัย พันธุ์เลิศ	26 ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	083-7322589
2	นายเสถียร เต้าทอง	29 ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	083-3775990
3	นายกัมปนาท สุภาพ	25 ม.3 บ.ท่าลาด ต. นาโง.	
4	นายผดุง ป้องเขต	10 ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
5	นายประสิทธิ์ แสงโชติ	19ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
6	นายเสกสรร เวฬุวนารักษ์	22ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
7	นาย ปิยะวัฒน์ เทียงดี	44ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	087-6465105
8	นาย ฉัฐวุฒิ หุดผ่อง	15ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
9	นาย วุฒิสักดิ์ มาสขาว	66ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	082-3713020
10	นาย ธนศักดิ์ พันธุ์เลิศ	14ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
11	นาย พงษ์พนิชย์ เวฬุวนารักษ์	11ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	
12	นายวังสกลิต ลาพัง	54ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	083-7450162
13	นายอรรคพล นุสาตรสังข์	12ม. 3 บ.ท่าลาด ต. นาโง	085-1048740
14	นางปราณี ศรีมันตะ	16 ม. 11บ. สันติสุข	089-0768263
15	น.ส. สมบูรณ์ เวฬุวนารักษ์	18ม. 11บ. สันติสุข	
16	นายปรีดี ศรีอุไรระ	26ม. 11บ. สันติสุข	
17	นายพันธ์ ถัดถาด	28ม. 11บ. สันติสุข	
18	นาย สว่างศรีมันตะ	16ม. 11บ. สันติสุข	
19	นายมานิตย์มาตขาว	3ม. 11บ. สันติสุข	
20	นายเคน ศรีวสุทธิ์	5ม. 11บ. สันติสุข	
21	นาย ศิทธนุศักดิ์ ศรีมันตะ	13ม. 11บ. สันติสุข	
22	นาย สุวรรณ อุ่มบุญ	24ม. 11บ. สันติสุข	
23	นาย นึก เสาทอง	22ม. 11บ. สันติสุข	
24	นาย คำพุด หอมหวาน	23ม. 11บ. สันติสุข	
25	น.ส. รุ่งฤทัย ทองน้อย	27ม. 11บ. สันติสุข	
26	น.ส. รจนา บุญปก	25ม. 11บ. สันติสุข	

รายชื่อสมาชิก กลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หมู่บ้าน	หมายเลขโทรศัพท์
27	นาง กร แก่นจำปา	บ้านหนองผือน้อย	
28	นาย บัวสอน มาสขาว	บ้านหนองผือน้อย	
29	น.ส. จิรานิตย์ อุปรา	บ้านหนองผือน้อย	
30	น.ส. พรพิมล มาสขาว	บ้านหนองผือน้อย	
31	นาย วัทนศิริ ศรีชนะ	บ้านหนองผือน้อย	
32	นายวัฒนพล เชื้ออุ่น	บ้านหนองผือน้อย	
33	นายเด่นนคร ยุติพันธ์	บ้านหนองผือน้อย	
34	นายอานันท์ชัย น้อยอุ่น	บ้านหนองผือน้อย	
35	นาย สมถวิล มาสขาว	บ้านหนองผือน้อย	
36	นายอรรถนิติ ศรีเข็ม	บ้านหนองผือน้อย	
37	นายวัชรินทร์ แก่นจำปา	บ้านหนองผือน้อย	
38	น.ส. ศศิวิมล ตะเกิงสุข	บ้านหนองผือน้อย	
39	น.ส. คณิตฐา ศรีธรรม	บ้านหนองผือน้อย	
40	นาย อัจฉริยะ แวนรัมย์ย์	บ้านหนองผือน้อย	
41	นาย สายแก่น จำปา	บ้านหนองผือน้อย	
42	นาย สมหวัง ศรีมันตะ	บ้านโสกชุมปูน	
43	นาย คำฟอง ทองน้อย	บ้านโสกชุมปูน	
44	นายณัฐวุฒิ ผุดผ่อง	บ้านโสกชุมปูน	
45	นาย วัลลภ ทองน้อย	บ้านโสกชุมปูน	
46	นายคมสัน แก่นจำปา	บ้าน กุดหิน	089-7188554
47	น.ส. อรพิน ทองน้อย	บ้าน กุดหิน	
48	นายณรงค์เวช มูลเหลา	บ้าน กุดหิน	
49	น.ส. พัชรินทร์ พิษผล	บ้าน กุดหิน	
50	น.ส. อัจฉรินทร์ ทองน้อย	บ้าน กุดหิน	
51	นายบาง กลมาเกลียว	บ้าน กุดหิน	
52	นางไชศรี แก่นจำปา	บ้าน กุดหิน	
53	นายทวี พันธุ์เลิศ	บ้าน กุดหิน	

รายชื่อสมาชิก กลุ่มรวมพลคนรักน้ำโพง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หมู่บ้าน	หมายเลขโทรศัพท์
54	ค.ช.ภชรรัตน์ บุญรัตน์	บ้าน กุดหิน	
55	ค.ช. พิระพล อุปชัย	บ้าน กุดหิน	
56	นาย ศรายุทธ อุดกกลิ่น	บ้าน กุดหิน	
57	นาย อาทิตย์ แก้วพันตา	บ้าน กุดหิน	
58	นายอรรถสิทธิ์ แก่นจำปา	บ้าน กุดหิน	
59	นางราตรี แก่นจำปา	บ้าน กุดหิน	
60	น.ส.พัชรี ศิริคด	บ้าน กุดหิน	085-6105371
61	น.ส. มลฤดี ผลทับทิม	บ้าน กุดหิน	085-6386931
62	น.ส. จันทร์จิตร เวฬุวนารักษ์	บ้าน กุดหิน	
63	น.ส.รัตนา ช้อนอก	บ้าน กุดหิน	
64	นางไชยศรี แก่นจำปา	บ้าน กุดหิน	
65	นายเอกพงษ์ ทองน้อย	บ้าน กุดหิน	
66	น.ส. วิมลรัตน์ เตียงชัย	บ้าน กุดหิน	
67	นายพรสวรรค์ ศรีวิสุทธิ์	บ้าน กุดหิน	
68	นาง พิกุล อุปชัย	บ้าน กุดหิน	
69	น.ส. ขนิษฐา แก้วพัตตา	บ้าน กุดหิน	
70	นายสัมภาษณ์ ศรีมันตะ	บ้าน กุดหิน	
71	นางสมพงษ์ ศรีวะอุไร	26 ม. 11 บ. สันติสุข	

การสร้างภาคีความร่วมมือ

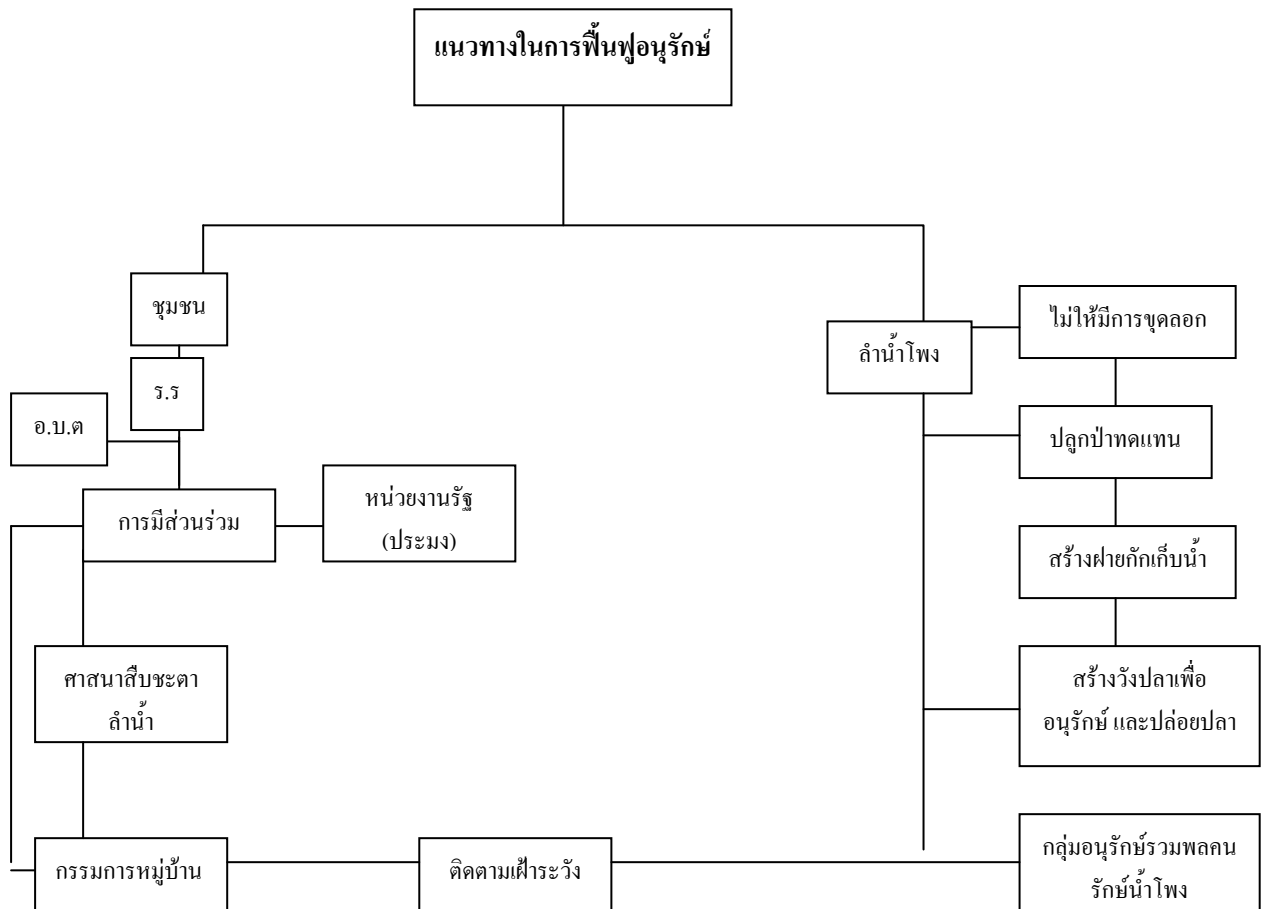
การสร้างภาคีความร่วมมือ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน เพราะยังมีภาคีมาก การดำเนินกิจกรรมใดๆ ย่อมประสบผลสำเร็จ ที่ผ่านมามีการดำเนินกิจกรรมของโครงการได้รับความร่วมมือจากภาคีต่างๆ ด้วยดี เช่น วัด การนำเอาพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ เพราะในชุมชนจะให้ความเชื่อถือและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา จึงเห็นความจำเป็นว่าทางวัดควรมีบทบาทด้วย เพื่อให้การอนุรักษ์มีความขลังขึ้น นอกจากนี้การนำศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ก่อให้เกิดการรับรู้ในงานวิจัยครั้งนี้เพิ่มขึ้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้น โดยการนำของพระครูสุภาจารวัฒน์ เจ้า

คณะตำบล ทำให้ชาวบ้านมีความเข้มแข็งและปฏิบัติตามกฎที่ทุกฝ่ายตกลงร่วมกัน อาทิ ไม่มีการละเมิดจับปลาในเขตอนุรักษ์

โรงเรียน โรงเรียนให้โอกาสเด็ก เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานต่างๆ เช่น การที่ทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้เด็กเข้ามาศึกษาเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยร่วมเป็นนักวิจัย มีส่วนร่วมในการศึกษาหาข้อมูลในชุมชนของตนเอง ซึ่งจะทำให้เด็กได้ทราบข้อมูลของชุมชนในด้านต่างๆ เป็นการฝึกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ได้ประสบการณ์ เช่น การเขียน การบันทึก การเขียนรายงาน ตลอดจนการนำเสนอแบบเป็นกลุ่ม และร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น การปลูกต้นไม้ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้เด็กรู้จักรักษ์และหวงแหนในคุณค่าของทรัพยากรของชุมชนด้วย ซึ่งการที่เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรมก่อให้เกิดการขยายผลไปสู่กลุ่มเพื่อนตลอดจนผู้ปกครองได้อีกทางหนึ่งด้วย

ชุมชน โดยเฉพาะชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งทางโครงการถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะเข้าไปร่วมสร้างความเข้าใจ เพื่อให้เป็นแนวร่วมต่อการจัดการ การอนุรักษ์ลำน้ำโพ่งที่หล่อเลี้ยงชุมชนมาตลอด ชุมชนเป็นผู้ที่รู้ถึงสภาพปัญหาได้ดีกว่าคนนอก อีกทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้จริง คนในชุมชนเท่านั้นที่รู้ ดังนั้นคนในชุมชนจึงเป็นกำลังที่สำคัญ ที่ผ่านมามีชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ให้ความร่วมมือด้วยดี อีกทั้งมีผู้นำชุมชนที่มีความคิดไปในแนวเดียวกัน จึงทำให้โครงการประสบความสำเร็จในการขอความร่วมมือดำเนินงาน

องค์กรบริหารส่วนตำบลนาโเส่ ต้องยอมรับว่า อบต.เป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด รวมทั้งเป็นหน่วยงานในการกระจายงบประมาณลงสู่ชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ การดำเนินงานของโครงการวิจัย ได้เชื่อมประสานกับ อบต. นาโเส่ เพื่อวางแผนงานในการฟื้นฟูลำน้ำโพ่งร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีหลังจากได้ผู้นำคนใหม่เข้ามาบริหารงาน เนื่องจากมีวิสัยทัศน์มองงานพัฒนาได้ชัดเจน และเคยเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัยหลายครั้ง จึงเป็นนิมิตหมายที่ดีและเห็นแนวทางในการดำเนินงานต่อร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยวางบทบาทหลักๆให้กับ นายก อบต. คนใหม่สานต่อเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติในลำน้ำโพ่งให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชน ได้ทำการศึกษาในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน จาก 2 ตำบล คือ บ้านกุดหิน ต.กำแมด ,บ้านสันติสุข บ้านหนองผือน้อย บ้านโสกชุมพล บ้านท่าลาด ต.นาโถ่ อ.กุดชุม จัหวัดยโสธร โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการเป็น ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนจาก 5 หมู่บ้าน ซึ่งได้ทำการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ของวิถีชีวิตกับลำน้ำโพงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารทางธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงตอนกลาง
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการฟื้นฟู และอนุรักษ์แหล่งอาหารในลำน้ำโพงตอนกลางที่เหมาะสมกับชุมชน

การดำเนินงานเริ่มเมื่อเดือนมิถุนายน 2551 สิ้นสุดเมื่อเดือนสิงหาคม 2552 โดยแบ่งการศึกษาวิจัย ออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เริ่มตั้งแต่ เดือนมิถุนายน 2551 — เดือนพฤศจิกายน 2551 (6 เดือน) เป็นการศึกษาทำความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และความร่วมมือของชุมชนต่อการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนปฏิบัติเพื่อให้เกิดแนวทางร่วมกับชุมชนต่อการฟื้นฟูลำน้ำโพง เช่น

การศึกษาข้อมูลความสัมพันธ์ของชุมชนกับลำน้ำโพงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักในการวิจัย เป็นการศึกษาเพื่อให้รู้ถึงวิถีของชุมชนกับลำน้ำโพงมีความผูกพันกันอย่างไร ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพงในด้านใดบ้าง ซึ่งจากการเก็บข้อมูล พบว่า ลำน้ำโพงเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของหมู่บ้านที่อยู่รายรอบ ได้ใช้ประโยชน์และผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ลำน้ำโพงเป็นแหล่งอาหารที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ทั้งพืช สมุนไพร ไม้ยืนต้น สัตว์เล็กสัตว์น้อยทั้งบนบกและปลาในลำน้ำโพง ทรัพยากรอาหารจาก 2 ฝั่งลำน้ำโพงหล่อเลี้ยงชุมชนมายาวนาน การศึกษายังพบว่า นอกจากเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์แล้ว ชุมชนที่อยู่รอบๆ ยังได้นำน้ำจากลำโพงในการเกษตร เช่น ทำนาปลูกพืชผักหลังนา ใช้น้ำเลี้ยงวัว ควาย เป็นวิถีของชุมชนที่หมุนวนในแต่ละปี จนเมื่อนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำ ได้มีการขุดลอกลำน้ำโพง ส่งผลให้ทรัพยากรทางธรรมชาติหายไป ส่งผลให้แหล่งอาหารของชุมชนหายไปอย่างสิ้นเชิง เกิดการย้ายที่หาอยู่หากินไปยังส่วนที่ยังไม่มีการขุดลอก ทำให้เกิดการแย่งชิงทางด้านอาหาร หนาแน่นจากการขุดลอกยังทำให้น้ำโพงตื้นเขิน เนื่องมาจากดินริมตลิ่งพังทลายเพราะไม่มีรากไม้ยึด บางช่วงลำน้ำโพงตื้นเขินกว่าตอนที่ยังไม่ขุดลอก

ส่วนทรัพยากรของลำน้ำโพงที่ได้ทำการศึกษา แยกได้เป็น บนบกจาก 2 ฝั่งของลำน้ำโพง จากการสำรวจพบ พืชอาหาร พืชสมุนไพร สัตว์เล็กสัตว์น้อย ซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงมาก บางช่วงที่ได้ทำการขุด

ลอกไม่มีทรัพยากรอาหารหลงเหลืออยู่เลย มีเพียงต้นยูคาลิปตัสเกิดขึ้นแทน พร้อมกับสภาพตลิ่งที่พังทลาย แม้การขุดลอกจะผ่านมาหลายปีแล้วก็ตาม ส่วนทรัพยากรในน้ำ เช่น ปลา กุ้ง หอย พบว่า มีปลาบางชนิด หายไป บางชนิดหายากและกำลังจะสูญพันธุ์

การเก็บข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ มีการออกแบบวิธีการเก็บที่แตกต่างกัน ซึ่งใช้ทั้งแบบฟอร์มในการ สัมภาษณ์ มีการเดินสำรวจทรัพยากร 2 ฟัง การพูดคุย การสัมภาษณ์แบบไม่ใช่แบบฟอร์ม การประชุมกลุ่มย่อย มีการตรวจสอบข้อมูลผ่านเวทีคืนข้อมูลเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลร่วมกัน

จากการศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำโพที่ส่งผลต่อชุมชน ซึ่งได้มีการวิเคราะห์ร่วมกัน พบว่า การที่ลำน้ำโพตอนกลางเปลี่ยนแปลงมีสาเหตุมาจาก

1. การขุดลอก ที่มาจากนโยบายของรัฐ ทำให้ทรัพยากร 2 ฟากฝั่งที่เป็นอาหารของชุมชนถูกทำลาย ลำน้ำโพตื้นเขินเพราะการพังทลายของดินริมตลิ่งที่ถูกน้ำกัดเซาะพังลงมาทับถม ทำให้บางแห่งตื้นเขินกว่า ตอนที่ยังไม่มีการขุดลอก

2. นักการเมืองเข้ามามีบทบาทโดยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง แล้วมีแผนสนับสนุนสารเคมีกำจัด เช่น สารฟุราดาน ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่อำเภอกุดชุมมีการคัดค้าน เพราะ การใช้สารฟุราดานจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม เช่น หากไหลสู่แม่น้ำลำคลองโดยเฉพาะลำน้ำโพ จะทำให้ สารพิษตกค้าง ส่งผลต่อสัตว์น้ำ น้ำมีสารพิษ หากมีการสัมผัส อาจจะก่อให้เกิดอันตรายและสะสมในร่างกายจนเป็นสาเหตุของการเกิดโรคร้ายแรงได้

3. คนในชุมชนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ไม่เห็นคุณค่าในระยะยาว จึงมีแต่การเอา ทรัพยากรออกไป ไม่รู้จักหวงแหนหรือการใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์จึงทำทรัพยากรในลำน้ำโพลดน้อยลง

จากการศึกษาของโครงการ จึงพบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องมาจากความร่วมมือ ของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็น ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้แต่พระ ล้วนมีส่วนสำคัญในการ จัดการลำน้ำโพทั้งสิ้น

ชุมชน เป็นผู้ได้ประโยชน์จากลำน้ำโพมากที่สุด เพราะ ลำน้ำโพเป็นแหล่งอาหารเป็นที่หาอยู่หา กินของชาวบ้านในชุมชนและนอกชุมชน น้ำในลำโพใช้ในการประกอบอาชีพทั้งทำนา ปลูกผักสวนครัว หลังเก็บเกี่ยว ใช้เลี้ยงสัตว์ จึงอาจกล่าวได้ว่า ลำน้ำโพเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ชุมชนเป็นผู้ที่ใกล้ชิด กับลำน้ำมากที่สุด จึงน่าจะเป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแลร่วมกัน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต. และ อบจ. เป็นหน่วยงานที่ต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม จัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่เอื้อต่อวิถีของชุมชน รวมถึงการพัฒนาที่ต้อง คำนึงผลกระทบที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย ที่ผ่านมาการพัฒนาส่วนใหญ่มาจากของภาครัฐเพียงฝ่าย เดียว ไม่ได้มีการขอความเห็นจากท้องถิ่น อาทิเช่น การขุดลอกลำน้ำโพ ที่เป็นแผนการพัฒนาจากภาครัฐ สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การทำลายทรัพยากรและแหล่งอาหารของชุมชนจนหมด แม้เวลาผ่านไปหลายสิบปี 2 ฟัง

โพงก็ไม่ได้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ดังนั้นการที่จะพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องมีการสำรวจความเห็นของชุมชน ศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นด้วย และที่สำคัญหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทในการอนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรร่วมกับชุมชน เป็นองค์กรที่ควรสนับสนุนทั้งแรงงาน และงบประมาณในการดำเนินการ

ศาสนา ในชุมชนท้องถิ่นพล่งอย่างหนึ่งที่สามารถหลอมรวม และเป็นศูนย์รวมของชุมชนได้ คือ วัฒนธรรมเชื่อในเรื่องศาสนาเป็นความศรัทธาที่ชุมชนให้การยอมรับ การพัฒนาที่นำหลักศาสนาเข้าเกี่ยวข้อง จะช่วยก่อให้เกิดผลต่อจิตใจ โดยเฉพาะ เรื่อง บาป บุญ คุณ โศภ ดังนั้นการฟื้นฟูอนุรักษ์เมื่อหากนำหลักศาสนา มีพระสงฆ์เข้ามามีบทบาท จึงน่าจะมีส่วนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

บทเรียนในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ที่ผ่านมา แม้จะเกิดขึ้นแต่ยังไม่ได้รับการติดตามประเมินผล เพื่อให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่มักออกมาจากนโยบายของรัฐเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูแหล่งน้ำ ซึ่งไม่มองผลกระทบที่เกิดต่อทรัพยากร ในส่วนของชาวบ้านแม้มีแนวคิดแต่ยังขาดผู้นำที่เป็นคนนำทาง และการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีแนวคิดไปในทางเดียวกันยังมีน้อย จึงทำให้ไม่ค่อยมีพลัง

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย การศึกษาได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีของชุมชนกับลำน้ำโพง ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับลำน้ำที่มีมาแต่บรรพบุรุษ จากการศึกษาร่วมกันของชุมชน เมื่อนำมาวิเคราะห์ ทำให้เห็นผลกระทบจากนโยบายของรัฐ ที่เป็นการพัฒนาจากบนลงล่าง งานพัฒนาที่ไม่ได้ศึกษาความต้องการจากของชุมชน แม้มีการดำเนินงานก็อาจจะไม่ได้ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์จากการดำเนินงาน หรือจากโครงการดังกล่าว มีหน้าซ้ำยังทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีของชุมชนอย่างกรณีของการขุดลอกลำน้ำโพง และที่ผ่านมาแม้ชุมชนจะมีความมุ่งมั่นต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู แต่หากขาดความร่วมมือจากภาคีต่างๆ ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก และในชุมชนยังพบว่าปัจจุบันมีนักการเมืองเข้ามามีบทบาท โดยการสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยทางการเกษตร โดยเฉพาะปุ๋ยเคมี สารฆ่าแมลงต่างๆ ซึ่งสวนทางกับระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อำเภอกุดชุม และยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ทั้งนี้จากเรื่องดังกล่าว ทำให้พื้นที่ 5 ชุมชนที่ร่วมทำวิจัย ได้ออกมาคัดค้านโดยเฉพาะการนำสารฟลูราดาน จำนวน 41 ตัน มาให้เกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลังหลังจากสนับสนุนให้มีการปลูก ซึ่งสารฟลูราดานดังกล่าว ชุมชนมองว่าเมื่อนำมาใช้จะส่งผลต่อระบบนิเวศในระยะยาวและมีผลต่อวิถีเกษตรอินทรีย์ของชุมชน

ผลของการศึกษาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องวิถีความสัมพันธ์ของคนกับลำน้ำ สภาพปัญหาของลำน้ำโพงที่เป็นอยู่ ปัจจัยที่ทำให้ทรัพยากรในลำน้ำโพงลดลง รวมถึงได้แนวทางในการฟื้นฟูลำน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจากทั้ง 5 ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่ชุมชนสามารถทำได้ อาทิ การปลูกต้นไม้ 2 ฟังโพง การปล่อยพันธุ์ปลา การจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ จัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชนสานต่อแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อให้ชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพงในส่วนที่ไหลผ่านทั้ง 5 หมู่บ้าน

บทเรียนจากการดำเนินงาน

เมื่อเริ่มงานวิจัยครั้งแรก ยอมรับว่าหัวหน้าโครงการแทบไม่มีความมั่นใจว่าจะเกิดผลเช่นไร เพราะความที่ไม่รู้จักงานวิจัยเลย แต่ด้วยความผูกพันที่มีต่อลำน้ำโพง จึงเป็นพลังอย่างหนึ่งของการเริ่มต้น ภายใต้ความไม่รู้อะไรจะเริ่มต้นอย่างไร จึงให้ทีมที่ปรึกษาที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ของชมรมรักษ์ธรรมชาติคอยเป็นที่เลี้ยงในการทำกิจกรรม ในช่วงแรกยอมรับว่างานเคลื่อนไหวได้ช้า เพราะต้องรอให้ที่ปรึกษาเป็นแนวทาง จนเมื่อพี่เลี้ยงงานวิจัยมาช่วยวางแผน แนะนำทั้งการดำเนินงาน การจัดทำรายงานต่างๆ ก่อนข้างมีความมั่นใจมากขึ้น จึงรวบรวมทีมวิจัยขึ้นใหม่ ทำงานแบบเชิงรุกมากขึ้น ลองผิดลองถูกด้วยตัวเองมากขึ้น จึงทำให้งานเคลื่อนไหวไปได้เร็วขึ้น และเมื่อเข้าสู่ช่วงที่ 2 จึงสามารถดำเนินงานโครงการแบบเป็นไปตามแผนงานมากขึ้น บทเรียนของการทำงานที่ผ่านมาจึงทำให้รู้ว่า **ไม่ยากหากมีใจอยากลอง** และมีความตั้งใจจริง เยาวชนที่เป็นทีมวิจัยแม้ยังอยู่ในวัยเรียน เมื่อได้รับการกระตุ้น และเปิดโอกาสให้แสดงออก ก็ได้พบว่า พวกเขามีศักยภาพและสามารถผลักดันให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพได้ หากมีการหนุนเสริมในทางที่ถูกต้อง

สิ่งที่เห็นว่าโครงการประสบความสำเร็จ คือ การได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน เพราะลำน้ำโพงเปรียบเสมือนสายเลือด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับน้ำโพงทุกคนไม่อาจปฏิเสธว่ามีผลกระทบต่อวิถีของชาวบ้านอย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อเป็นปัญหาของทุกคนจึงทำให้การมีส่วนร่วมค่อนข้างสูง การรวมกลุ่มคัดค้านการขุดลอก เป็นวิธีแสดงออกของชุมชนอย่างหนึ่งที่ไม่อยากให้ลำน้ำโพงในส่วนที่ยังไม่ขุดลอก เป็นเหมือนส่วนที่ขุดลอกไปแล้ว เพราะนอกจากทำให้แหล่งหาอยู่หากินชาวบ้านจะหมดไป สิ่งที่เกิดขึ้นคือ การแย่งชิงอาหาร เกิดการทะเลาะกันถึงการเข้ามาหากินล้ำเขต จนอาจจะกลายเป็นปัญหาสังคมที่เพิ่มขึ้น นอกจากจะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนแล้ว หน่วยงานในชุมชนเริ่มหันมาให้ความสนใจ เช่น อบต. ประมง วัด องค์กรในชุมชน ซึ่งได้มีการวางแผนงานเพื่อส่งต่อแนวทางในการเข้าไปดำเนินฟื้นฟูต่อจากโครงการวิจัย

ปัญหาในการดำเนินงาน

ความเห็นต่างของกลุ่มคน เป็นปัจจัยหนึ่งที่อาจจะส่งผลต่อความล้มเหลว อาทิ แนวทางหรือนโยบายของภาครัฐ การแสวงหาผลประโยชน์จากกลุ่มนักการเมืองด้วยการสนับสนุนสารเคมีทางการเกษตรที่ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว เป็นการหวังผลทางการเมือง ซึ่งทำให้การควบคุมเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

ความต่อเนื่องของการดำเนินงาน หากไม่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านทำได้ช้า การต่อต้านไม่ค่อยเกิดผล

ภาคผนวก

บทสัมภาษณ์พิเศษ

เสียดาเพราะปลาโพง พ่อใหญ่อ้วน เวฬุวนารักษ์

วันนี้เป็นวันจันทร์ ทีมวิจัยที่เป็นเยาวชนต่างไปโรงเรียนกันหมดส่วนนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านก็ไม่มีใครว่าง เพราะช่วงนี้มีงานประชุมบ่อย วันนี้ผู้เขียนตั้งใจไว้ว่าจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลของงานวิจัยเพิ่มเติม เมื่อทำการภารกิจทางครอบครัวเสร็จผมจึงอาบน้ำแต่งตัวเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเช่น สมุดปากกาและกล้อง ผมเตรียมเครื่องมือลงยามแล้วสะพายเดินออกประตูเพื่อขึ้นมอเตอร์ไซค์ ลีไปไหน? เสียงแม่บ้านที่นั่งอยู่แคร่ถาม ผมตอบไปว่าไปเก็บข้อมูลไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผมขี่มอเตอร์ไซค์ออกจากบ้านโดยมีเป้าหมายอยู่ที่บ้านโสกขุมปุ่น เพราะเคยได้ทราบตามพ่อใหญ่เอาไว้เมื่อเดือนก่อนว่า ลูกหลานจะมาขอสัมภาษณ์ข้อมูลลำน้ำโพงจากพ่อใหญ่ ผมมาถึงบ้านโสกขุมปุ่นก็มุ่งไปที่บ้านของพ่อใหญ่ที่เคยพูดกันไว้ บ้านพ่อใหญ่ปลูกอยู่ที่นา แต่ไม่ห่างจากหมู่บ้านมากนัก หน้าบ้าน ข้างบ้านของพ่อใหญ่เป็นสวนผสมผสาน มีสระเลี้ยงปลา มีไม้ผลนานาชนิด ผมเรียกพ่อใหญ่ๆอยู่หลายรอบ จึงมีแม่ใหญ่โผล่ออกมาจากประตู พ่อใหญ่หมุน บ่อยบื้อแม่ใหญ่.... ผมถาม แม่ใหญ่ตอบไม่อยู่.. ไปไหนก็ไม่รู้ ไม่รู้จะมาเมื่อไหร่ วันนี้ผมพลาดการสัมภาษณ์พ่อใหญ่หมุนพลชัย ผู้เฒ่าของบ้านโสกขุมปุ่นผมจึงมุ่งหน้าไปบ้านท่าลาดเพราะบ้านท่าลาดมีผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนทีพอจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนรุ่นเก่าได้ ผมขี่มอเตอร์ไซค์มาถึงร้านค้าสหกรณ์บ้านท่าลาดก็พบกับชาวบ้านหลายคนที่กำลังจับกลุ่มพูดคุยกันอยู่ ผมจึงถือโอกาสเข้าไปถาม และเล่าวัตถุประสงค์ของการมาวันนี้ให้ชาวบ้านฟัง จากนั้นผมจึงได้รับคำแนะนำให้ผมไปหาพ่อใหญ่อ้วน เวฬุวนารักษ์ เพราะพ่อใหญ่อ้วนเป็นคนที่หาอยู่หากินกับลำน้ำโพงมาตลอด น่าจะมีข้อมูลที่จะถ่ายทอดให้ลูกหลานฟังได้ ผมขอตัวกับชาวบ้านกลุ่มนั้น แล้วขี่มอเตอร์ไซค์ไปตามเส้นทางที่ชาวบ้านบอก ชาวบ้านบอกว่าพ่อใหญ่อ้วน แกนอนพักอยู่ที่นาไม่เข้าบ้าน เกียงนาพ่อใหญ่จะอยู่ห่างจากหมู่บ้านราวๆ 500 เมตร แต่จะเป็นถนนทางเกวียนเดิม ที่สามารถนำรถมอเตอร์ไซค์เข้าไปถึงเกียงนาได้ ผมขี่มอเตอร์ไซค์ตามเส้นทางเล็กๆ คดเคี้ยวมีหลุมมีบ่อ ตามสภาพของถนนบ้านนอก ผมผ่านเกียงนา 2-3 เกียงแล้วก็ยังไม่พบใครสักคนพอที่จะถามหานาพ่อใหญ่ได้ ผมตัดสินใจขับรถไปต่อผ่านเกียงนาหลังที่ 3 ก็เจียบ หลังที่ 4 ก็เจียบ ไม่พบคนมีเพียงรถอีแต๋นจอดอยู่ได้เกียงนาผมจึงเดินทางต่อไปช้าๆ ไม่นานก็มาพบเกียงนาหลังที่ 5 และพบว่าเส้นทางที่ขีรถมานั้น มันเป็นทางตันแล้วเดินทางต่อไปอีกไม่ได้ ผมจึงหยุดรถและกลับรถเพื่อจะเดินทางกลับ ในขณะที่กลับรถผมได้ยินเสียงวิทยุดังลงมาจากเกียงนา ผมจึงมองขึ้นไปตามเสียงวิทยุก็พบว่ามีชายสูงวัยผู้หนึ่งนอนฟังวิทยุอยู่ในเปล ที่ระเบียงเกียงนาหลังนั้นอย่างมีความสุขผมจึงร้องถาม ใช้นาพ่อใหญ่อ้วนไหมครับ ๆ ๆ ผมถามสอง สามครั้ง สักพักพ่อใหญ่จึงลุกโง่งขึ้นมาตอบว่าใช่..มีอะไรหรือ. พ่อใหญ่ถามกลับ ผมมาจากโครงการศึกษาวิจัยลำน้ำโพงต้องการข้อมูลวิถีชีวิตของไทยบ้านที่เคยหาอยู่หากินกับลำน้ำโพงในอดีต จึงได้เดินทางมาหาพ่อใหญ่ พ่อใหญ่เรียกให้ผมขึ้นไปบนเกียงนา ผมจอดรถได้ที่แล้วจึงขึ้นไป เกียงนาพ่อใหญ่มีระเบียงออกสองด้านคือด้านทิศเหนือและทิศ

ตะวันออกต่อระเบียงทางทิศเหนือ จะเป็นนอกชานและบันได ทางขึ้นระเบียงทางทิศตะวันออกมุงหลังคา
ด้านหน้ามีเปลผูกแขวนไว้หนึ่งเปล ข้างๆเปลมีวิทยุวางอยู่หนึ่งเครื่องผมยกมือไหว้พ่อใหญ่ พ่อใหญ่ตอบรับ
แล้วเชิญผมนั่ง ในขณะนั้นพ่อใหญ่ก็คว้าถุงยาเส้นมาม้วนแล้วจุดไฟจุด ผมแทบล้าลึกเมื่อพ่อใหญ่พ่นควัน
เพราะผมไม่คุ้นหู

ผมแนะนำตัว แล้วพูดความเป็นมาให้พ่อใหญ่ฟัง แล้วก็เริ่มตั้งคำถาม แต่ด้วยความแปลกใจที่เห็นพ่อ
ใหญ่สวมแว่นตาคำ ผมจึงถามเรื่องสายตาค่อนคำถามอื่น พ่อใหญ่อ้วนถอดแว่นตาให้ผมดู แล้วก็สวมเข้าไป
ใหม่ แล้วพ่อใหญ่ก็เล่าเรื่องราวที่ต้องเสียดวงตาไปข้างหนึ่งให้ผมฟัง ด้วยที่ท่าที่น่าเวทนา เมื่อปี 2550 ที่ผ่าน
มานี้เองในฤดูน้ำหลาก น้ำในลำน้ำโขงทะลักออกท่วมข้าวในนา พ่อใหญ่จึงนำมองไปกางซึ่งน้ำหลากใน
ตอนนั้นมันฟังเป็นน้ำหลากหัวแรก โดยปกติแล้วพ่อใหญ่ก็กางมองหาปลาอยู่ในลำน้ำโขงเป็นประจำไม่นึก
ว่าน้ำแก่หัวแรกจะอันตรายถึงเพียงนี้ พ่อใหญ่เล่าไปพร้อมดูบุญไป เมื่อกางมองเสร็จแล้วก็เป็นเวลาค่ำ
พอดีไหนๆก็ได้ตัวเปือกแล้วก็ขออาบน้ำแก่มันเสียเลย พ่อใหญ่เล่าว่าเมื่อกางมองเสร็จแล้วก็ใกล้ค่ำมืดมอง
ไม่เห็นทาง จึงรีบอาบน้ำตรงที่กางมองนั้นเลยโดยการดำน้ำ วิดน้ำใส่หัวล้างหน้าล้างตา เหมือนอาบน้ำปกติ
เสร็จแล้วก็ขึ้นมาเถียงนาทอดกกลางคืนนอนตื่นขึ้นมารู้สึกเจ็บแสบที่ตาคล้ายๆจะเป็นตาแดง รุ่งเช้าแก่ก็ไปยาม
มองตามปกติ 3-4วันต่อมาพ่อใหญ่ก็ยังคงดำรงชีวิตตามปกติ คือไปเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย กางมองหาปลาที่เคย
ทำมา แต่อาการของตาไม่ดีขึ้นเลยวันต่อมาพวกลูกๆจึงพาพ่อใหญ่ไปหาหมอที่โรงพยาบาล หมอบอกว่าตาพ่อ
ใหญ่ติดเชื้ออย่างรุนแรงต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องและต้องได้รับการดูแลจากจักษุแพทย์อย่างใกล้ชิด
หมอจะส่งตัวพ่อใหญ่ไปรักษา การรักษาอยู่ 2 แห่ง คือ กรุงเทพฯกับที่อุบลฯ แต่หมออยากให้พ่อใหญ่ไป
รักษาที่กรุงเทพฯ พ่อใหญ่บอกอ๊อ จะให้ผมไปอย่างไรที่กรุงเทพผมไม่รู้จักใครจะให้ผมไปกินอยู่อย่างไรแล้ว
ในที่สุดพ่อใหญ่ไปรักษาที่อุบล พ่อใหญ่ไปรักษาที่อุบลก็หลายวัน จนอาการดีขึ้นหมอจึงอนุญาตให้กลับ
บ้าน อยู่ต่อมาหลายเดือนพ่อใหญ่เริ่มมีอาการเจ็บตาข้างที่เคยไปรักษา ขึ้นมาอีกพ่อใหญ่ก็ไม่ได้เอะใจอะไร
ใจหนึ่งก็นึกว่าโรคผู้หญิงที่เคยเป็นกลับมา (นี่แสดงว่าในอดีตพ่อใหญ่ไม่ธรรมดา) อยู่ต่อมาหลายอาทิตย์
อาการก็รุนแรงมากยิ่งขึ้นจนทนไม่ไหว พ่อใหญ่จึงได้ไปหาหมอ เป็นรอบที่ 2 หมอที่โรงพยาบาลอำเภอจึงได้
ส่งตัวไปที่โรงพยาบาลที่อุบลอีกรอบ แต่คราวนี้หมอบอกว่า ตาของพ่อใหญ่แตกหรือระเบิดตั้งแต่อยู่ที่อำเภอ
แล้วหมอช่วยอะไรไม่ได้แล้ว ช่วยได้เพียงแต่ฉีกเอาดวงตาที่เสียแล้วออกแล้วให้กลับบ้าน ยังดีที่พ่อใหญ่ยัง
เหลือดวงตาอีกข้างหนึ่ง แต่ก็ป็นข้อหินต้องคอยไปหาหมอที่โรงพยาบาลขอนแก่นอยู่เรื่อย

บทเรียนที่เจ็บปวดของพ่อใหญ่ที่เล่าให้ฟัง ผมถือว่ามิคุณค่าที่คนในชุมชนลำน้ำโขงของเราต้องพึง
ระวังนำไปเป็นบทเรียน อย่าให้เกิดเหตุการณ์เหมือนกับที่เกิดขึ้นกับพ่อใหญ่อ้วน เวฬุวนารักษ์ อีกเลย เพราะ
เมื่อเวลาน้ำหลากเราไม่รู้หน้าที่ไหลจากที่ต่างๆจะพัดพาเอาอะไรมาด้วย ยิ่งในพื้นที่ต้นน้ำของลำน้ำโขงมีการ
ปลูกยาพารา ปลูกพืชตามกระแสน มีการใช้สารเคมีใช้ยาฆ่าหญ้าอย่างรุนแรง เมื่อเวลาฝนตกลงมาน้ำจากที่สูงก็
จะพัดพาชะล้างเอาสารเคมีต่างๆลงสู่ลำน้ำลำคลอง จึงต้องระมัดระวังเมื่อเวลาน้ำหลาก เวลาที่พี่น้องออกหา
อยู่หากิน อย่าให้น้ำเข้าปากเข้าตา หรือถ้าเป็นแผลก็ไม่ควรที่จะลงน้ำเด็ดขาด เพราะได้ปลามาเพียงหนึ่งข้องคง
ไม่คุ้มถ้าต้องเสียดวงตาหรืออวัยวะอื่นไป

จากนั้นมาพ่อใหญ่ต้องสวมแว่นตาตลอดเพื่อปกปิดความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากการหาปลาตลอด แต่พ่อใหญ่ก็ไม่เคยย่อท้อ ยังคงดำรงชีวิตตามปกติ ยังคงมองหาปลาในลำน้ำโขง ยังคงเลี้ยงวัวเลี้ยงควายแบ่งเบาระดูหลานได้เหมือนเดิม

ผมสัมภาษณ์พ่อใหญ่ถึงวิธีการดำรงชีวิตในฐานะที่พ่อใหญ่เป็นคนที่เคยหาอยู่หากินกับลำน้ำโขงมาตลอด จึงอยากให้พ่อใหญ่เล่าให้ฟัง และปลาในลำน้ำโขงเมื่อก่อนนี้มีปลามากจริงหรือเปล่า พ่อใหญ่เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนนี้การหากินของพ่อ ก็จะมีมองเป็นเครื่องมือหลัก แต่มองเมื่อก่อนจะไม่เหมือนมองทุกวันนี้ แต่มันเป็นมองที่พ่อใหญ่สานขึ้นมาเองกับมือ ถ้าต้องการมองสามก็จะเอานิ้วมือสามนิ้วสอดเข้ากับตามองที่สาน มองเมื่อก่อนจะใช้เชือกในล่อนสาน ไม่มีฟองน้ำไม่มีลูกตะกั่วเหมือนมองทุกวันนี้เวลากางก็ต้องใช้คนกางสองคน คนหนึ่งว่ายน้ำเพื่อนำมองข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่ง อีกคนหนึ่งจะช่วยจับมองได้มองออกให้คนที่ลอยข้ามไป เมื่อก่อนปลามีเยอะกางที่วังไหนก็ติดปลา มีอยู่ครั้งหนึ่ง พ่อใหญ่ไปกางที่วังน้ำจันทน์เพื่อนบ้าน พอตกตอนเช้ามาก็ไปกู้มอง แต่มองวันนั้นถูกกปลาจนไม่รู้ว่าจะปลดปลาอย่างไร ปลดออกอย่างไรก็ปลดไม่ออกเพราะปลากับมองมันพันกันคล้ายๆกับงูกับปลา ยังงั้นพอดีเพื่อนบ้านคนนั้นเป็นคนใจร้อนจึงนำมีดมาฟันมองทิ้งไปพร้อมกับปลา เพราะปลดกินยากมากนั้ ไม่กินมันเสียเลย

พ่อใหญ่เล่าว่าเมื่อก่อนในลำน้ำโขงจะมีปลาขบ ปลาหางเหาะปลาขบปลานางเป็นปลาเนื้ออ่อน เช่นเดียวกับพวกปลาเขียม ผมถามพ่อใหญ่ถึงลำน้ำโขงในปัจจุบันว่ามีปลาอะไรบ้างที่หายไป พ่อใหญ่ตอบ ปลาขาวหัวหลุนไม่เคยพบนานหลายปีแล้วส่วนปลาขนาดใหญ่ที่หายไปอีกก็คือปลาค้าว สองปีมานี้ไม่เคยเห็น มีใครได้สักตัวเลย ส่วนปลาขาวอื่นๆรวมทั้งปลาขาวอิทัยก็ยังพบอยู่ แต่ปลานขนาดเล็กที่มีจำนวนลดลงทุกวันก็คือ ปลาชีวฮ้าวไม่รู้ว่ามันหายไปไหนคงเป็นเพราะพวกเล่นยาเบื่อ เมื่อก่อนนี้ถ้าพ่อใหญ่อยากปลาชีวฮ้าวจะหาไม่ยาก เพียงแค่กางมองไว้แล้วหักรังหมดแดงโยนลงไปปลาชีวฮ้าวก็จะมาติดมองแล้ว

ผมถามพ่อใหญ่ต่อ...ปลานชนิดใหม่ที่เพิ่มเข้ามาในลำน้ำโขงมีบ้างไหมพ่อใหญ่

พ่อใหญ่ตอบว่า...มีปลาชะโดไม่รู้ว่ามันมาได้ยังไง มีคนพบ มีคนล่ามันได้หลายตัวแล้ว

ผมถามพ่อใหญ่...ถึงเรื่องนักเบือปลาที่เข้ามาหากินในลำน้ำโขงแถวนี้มีกี่คนเป็นคนมาจากหมู่บ้านใดบ้าง

พ่อใหญ่ตอบ...พ่อใหญ่รู้ว่ามีนักเบือปลาพวกนี้มันมาจากหมู่บ้านใด แต่คนในหมู่บ้านของเราไม่มีคนหากินแบบนั้น คนหนึ่งมันชื่อทิดทุย มาจากบ้านดงแต่ทุกวันนี้ ทิดทุยได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วจึงวางมือ และบอกพวกเพื่อนๆเลิกทำด้วย เพราะพอมาเป็นผู้นำก็เริ่มมีสำนึก อีกคนหนึ่งมาจากทางทิศใต้จากตำบลไผ่มันชื่อไอ้สาย ไอ้สายมันจะทำท่ามาเอาฟันมันเอารถมด้วย แต่มันก็เอาจมอเอายามาเบือทุกครั้งเวลากลับมันก็เอาทั้งฟันทั้งปลากลับ ทุกวันนี้มันก็ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านเช่นกัน มันคงไม่มีเวลามาทำแบบเดิมอีกแล้ว แต่สิ่งที่น่าอันตรายมากกว่านั้นคือทุกวันนี้มันจะมียาเบือชนิดเม็ดออกมายังรุนแรง และเป็นพิษกว่ารากโพธิ์แดง (ข้อมูลนี้เพิ่งรู้จากพ่อใหญ่) พ่อใหญ่เล่าต่อว่า ..มีคนนำมาใช้กับลำน้ำโขงของเราแล้ว เช่นพวกจับปลามือเปล่า ที่จริงพวกมันจะพกยาเบือมาด้วย และพวกไถ่มอง พวกนี้จะสุ่มยาเข้ากับมองหลายๆรอบ รวมทั้งเสื้อผ้าที่พวกมันใส่ลงไถ่ปลามันจะหุบและแชยาเบือทั้งนั้น เมื่อเวลามันลงน้ำอะไรมันจะทนได้..แค่ปลาไต่กลิ่นก็พากันวิ่งหนีตายไปติดมองของพวกมันแล้ว ..ผมฟังพ่อใหญ่พูด แล้วรู้สึกท้อ กับงานฟื้นฟูอนุรักษ์จึงเลยลองถามพ่อใหญ่ถึงการ

อนุรักษ์และการสร้างวังปลาของชุมชนบ้านท่าลาด ที่ทางโครงการและทางผู้นำได้พาพี่น้องในชุมชนมาทำไว้เมื่อเดือนก่อนเพื่อเป็นการติดตามผล

ถาม... พ่อใหญ่รู้ไหมว่าในชุมชนบ้านท่าลาดก็มีการอนุรักษ์ปลาในลำน้ำโพ และมีคนไปจับปลาในเขตอนุรักษ์บ้างหรือเปล่า

ตอบ... รู้ไม่มีใครไปจับหรอก เพราะคนหากินที่ผ่านไปผ่านมาเมื่อมองเห็นธงเหลืองก็รู้ว่าเป็นเขตอนุรักษ์ ยิ่งเอาพระมาร่วมพิธีด้วยไม่มีใครกล้าหรือคนบ้านอื่นมาหากินเมื่อเห็นป้ายเห็นธงเหลืองพวกเขาก็ผ่านไปที่อื่น(ผมได้ฟังพ่อใหญ่ตอบแล้วค่อยดีใจขึ้นมาหน่อย)

ถาม... แนวทางในการแก้ปัญหาการลักลอบเบื้อปลาในลำน้ำโพของเราพ่อใหญ่คิดว่าจะมีวิธีใดบ้าง

ตอบ... ต้องเด็ดขาด ไม่อยากให้มีการลุ่มอล่วยกันเหมือนที่ผ่านมา จับก็คือจับ ปรับก็คือปรับอยากให้คณะกรรมการเข้มแข็งและเด็ดขาด

ถาม... หากมีคนมาเสนอให้มีการขุดลอกลำน้ำโพหมู่บ้านพ่อใหญ่ พ่อใหญ่จะสนับสนุนหรือไม่

ตอบ ... ไม่สนับสนุน

ถาม... พ่อใหญ่เคยนำยาสมุนไพรที่มีอยู่ในสองฝั่งโพมาใช้หรือไม่

ตอบ... เคยพ่อใหญ่เอา ก็มีตำราที่สำคัญอยู่สองขนาน เคยใช้รักษาคคนให้หายมาแล้วหลายคนแล้ว ตำหรับหนึ่งก็คือ ยานี้วในกระเพาะ ตำหรับหนึ่งก็คือยาโล่งเลือด คือเลือดออกตามร่างกายเวียนถูกตีหัวมา พวกผู้หญิงที่มีปัญหาเรื่องเลือดออกไม่หยุด กินยาพ่อใหญ่ไม่เกิน 2 หมัด หายเป็นปิดทั้ง ถ้ามีใครเป็นบอกพ่อใหญ่ได้จะหาให้

ถาม ไปถามมาพ่อใหญ่ก็คือหมอยาสมุนไพรนี่เอง ผมหยุดสัมภาษณ์ พ่อใหญ่แล้วก็ขอบคุณพ่อใหญ่แล้วลากลับ

ผู้ให้สัมภาษณ์ พ่อใหญ่อ้วน เวฬุณารักษ์ อายุ 73 ปี อยู่บ้านท่าลาด ม.3 ต.นาโเส อ.กุฉินท จ. ยโสธร
ผู้สัมภาษณ์ นาย ปรีดี ศรีวะอุไร

บทความพิเศษ จากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เรื่อง ความเปลี่ยนแปลงและบทเรียนจากการขุดลอกลำน้ำโพง

ชีวิตผมเติบโตมาจากท้องไร่ท้องนา นาที่คนส่วนใหญ่มักขนานนามว่า นาตามน้ำแ่ง (เป็นผืนนาที่อยู่ในลุ่มน้ำที่มีน้ำหลากทุกปี) นาผมอยู่ติดกับลำน้ำโพง น้ำโพงที่ชาวบ้านเรียกกันจนติดปาก ส่วนภาษาแผนที่ทางราชการเมื่อก่อนมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ห้วยแสนลึก” ซึ่งในบางช่วงของลำน้ำมีความกว้างและลึกมากจนน่ากลัว แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังเรียกว่า “น้ำโพง” ซึ่งความหมายของคำว่า “โพง” ถ้าจะให้ผมเดาก็คงจะมาจาก น้ำจากที่สูงไหลมารวมกันเป็นทางยาว แล้วไหลเซาะดินพังจนเกิดเป็นโพลงลึก หรืออาจเป็นที่ทางฝิเป่า ฝิโพง เทียวก็ยังไม่มีใครยืนยันได้

เมื่อครั้งยังเด็กผมได้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำนี้ มีอาหารตามธรรมชาติอย่างมากมาย เช่น ปลา กุ้ง หอย นานาชนิด บนสองฝากฝั่งริมตลิ่งของลำน้ำ จะมี หน่อไม้ มันแขง ไข่มดแดง แมงจิ้งจก ผักพื้นบ้านและสมุนไพร นานาชนิดรวมอยู่มากมาย ซึ่งพี่น้องทั้งนอกและในชุมชนได้ใช้อาศัยสิ่งเหล่านี้หล่อเลี้ยงชีวิต ครอบครัวยาวนานโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหาแม้แต่บาทเดียว บางปีผมได้เห็นความโหดร้ายทางธรรมชาติ เกิดภัยน้ำท่วมที่นา ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวนาที่มีผืนนาอยู่ติดกับลำน้ำโพง ทำให้ข้าวกล้าในนาได้รับความเสียหาย จนบางปีถึงขนาดข้าวไม่พอกิน เมื่อยามทุกข์เข็ญเช่นนี้จึงได้เห็นความอึดเพ่งแบ่งปันของพี่น้องในชุมชนจนยากที่จะลืมเลือน เช่น ผู้ที่โชคดีมีนาคอนก็จะได้ข้าวมากหน่อยก็ได้เอื้อเพื่อเอื้อเผ่า ให้หยิบยืมข้าวแบ่งปันกันกิน แต่ในบางปีธรรมชาติเป็นใจ ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ดี ก็จะได้เห็นรอยยิ้มที่อึมเิบ ที่เป็นอาการบ่งบอกถึงความสุขที่แท้จริงของพี่น้องในชุมชน ที่มีวิถีชีวิตและความผูกพันอยู่กับผืนนาและลำน้ำโพงของเรา ที่ใช้เป็นที่ทำอยู่ ทำกินตั้งแต่สมัย ปู่ย่าตายาย มาจนชั่วลูกชั่วหลานตราบนานทุกวันนี้

ต่อมาพอมีโครงการวิจัยศึกษาชีวิตชุมชนของลำน้ำโพงตอนกลาง 5 หมู่บ้านคือ บ้านหนองผือน้อย บ้านสันติสุข บ้านโสกชุมปูน บ้านท่าลาดและบ้านกุดหิน ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลที่หลากหลายเกี่ยวกับลำน้ำโพงของเราซึ่งได้รับการบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่หลายๆ ท่าน ทั้งด้านคุณค่าของความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ทั้งด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของชุมชนด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมการเป็นอยู่ การเปลี่ยนแปลงนี้มักจะเป็นไปในทางลบเช่นความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็เกิดจากฝีมือมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งนับวันจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในลำน้ำโพงของเราอย่างน่าเป็นห่วง แต่การเปลี่ยนแปลงที่น่าวิตกมากที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของภาครัฐ ที่ได้ทำลายทรัพยากรในลำน้ำโพงของเราอย่างชัดเจนทำให้อาหารตามธรรมชาติ กุ้ง หอย ปลา และพืชผัก หน่อไม้ลดลงและหายไป อีกทั้งวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยหาอยู่หากิน ได้เปลี่ยนมาเป็นซื้ออยู่ซื้อกิน โดยมีปัจจัยเสริมและสิ่งอำนวยความสะดวก และมีพี่น้องบางส่วนที่เคยหาแต่พอกินก็เปลี่ยนมาเป็นหาเพื่อขาย อีกทั้งเครื่องมือในการดัก จับ ก็

ทันสมัยมากขึ้นจนทำให้อัตราการรอดของสัตว์บกและสัตว์น้ำไม่มีโอกาสจะรอดไปขยายพันธุ์ได้ แต่ที่รุนแรงมากที่สุดคือการดักจับที่ผิดกฎหมาย บ้างก็ช็อตด้วยไฟฟ้า และ ใช้ยาเบื่อ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สัตว์นั้นต้องสูญพันธุ์ไปในที่สุด จากปัญหาดังกล่าวนี้นักวิทยาศาสตร์เองก็ดูแลไม่ทั่วถึง ไม่สามารถที่จะระงับให้เบาบางลงได้ ทั้งยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด

จากโครงการการขุดลอกลำน้ำโพลงในอดีตได้สร้างความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ทรัพยากรและระบบนิเวศน์ไปอย่างสิ้นเชิง จากการเก็บข้อมูลของโครงการศึกษาวิจัย พอที่จะสรุปบทเรียนจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่เท่าที่จริงแล้วความต้องการของพี่น้องในชุมชนนั้นคืออะไร โดยจะได้ชี้ให้เห็นสาเหตุของปัญหาของการเปลี่ยนนั้นได้ดังนี้

การขุดลอกลำน้ำโพ โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของการขุดลอก ของแต่ละโครงการหรือที่ภาษาทางราชการเรียกกันว่าการพัฒนาแหล่งน้ำ ก็เพื่อที่จะทำให้ลำน้ำที่ตื้นเขิน ลำน้ำที่แห้งขอดมีปริมาณน้ำที่เพิ่มขึ้น มีพื้นที่ในการเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตร หรือปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ได้อย่างพอเพียง เพราะน้ำถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง รองลงมาจากดิน เพื่อใช้ในการทำการเกษตร เคยมีนักวิชาการเกษตรหลายๆคนเคยพูดอยู่เสมอว่า “การทำการเกษตรนั้น ถ้าเรามีดินมีน้ำถือว่าเราประสบความสำเร็จไปแล้ว50%อีก50%เป็นการลงมือปฏิบัติ แต่ถ้าไม่มีดินไม่มีน้ำเรื่องการทำการเกษตรก็อย่ามาพูดกัน” นี่คือการพูดของนักวิชาการหลายๆท่าน ในงานอบรมให้ความรู้พี่น้องเกษตรกร จึงพอสรุปได้ว่า น้ำคือปัจจัยที่สำคัญสำหรับอาชีพเกษตรกรรม

แต่เราเคยรู้บ้างไหมว่าการขุดลอกแต่ละครั้ง ชุมชนเราต้องสูญเสียอะไรไปบ้าง นอกจากเราจะสูญเสียงบประมาณของทางราชการ ที่ได้มาจากภาษีอากรของพี่น้องประชาชนแล้วเราต้องสูญเสียสภาพทางธรรมชาติไปอย่างน่าเสียดาย เช่นต้นไม้สองฟากฝั่ง แหล่งอาหารทางธรรมชาติที่คนในชุมชนและนอกชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันเคยใช้เป็นที่หาอยู่หากินแบบเรียบง่าย กับการพึ่งพาอาหารทางธรรมชาติโดยไม่ต้องซื้อหากันมาหลายชั่วหลายอายุคน แต่การทำลายใช้เวลาเพียงไม่กี่วันก็ราบพนาสูญ เพียงแค่เป็นผลงานของนักการเมืองท้องถิ่น ผู้รับเหมาได้เบิกรบประมาณไปใช้ก็เท่านั้นเอง ถามว่ามันคุ้มหรือไม่กับสิ่งที่คนในชุมชนต้องสูญเสียไป

นอกจากเราต้องสูญเสียแหล่งอาหารทางธรรมชาติแล้ว เราต้องเสียพื้นที่ทำการเกษตรไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พี่น้องเกษตรกรที่มีพื้นที่นาอยู่ติดกับลำน้ำ ต้องเสียพื้นที่ไปกับการทำคันดินรอบๆบริเวณที่มีการขุดลอกเป็นจำนวนไม่น้อย และสิ่งที่จะปลูกขึ้นมาทดแทนพื้นที่ๆเคยปลูกข้าว หลายๆคนคิดถึงไม้ยูคาลิปตัสเป็นอันดับแรกเพราะได้ผลตอบแทนเร็ว แต่ยูคาลิปตัสจะส่งผลกระทบในระยะยาว เช่นบริเวณรอบๆพื้นที่การปลูกยูคาลิปตัสระยะ 50 เมตร จะปลูกพืชอย่างอื่นไม่ออกงามเลยเพราะยูคาลิปตัสเป็นพืชที่มาจากพื้นที่ทะเลทราย ซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีรากลึกยาวดูดซับน้ำและธาตุอาหารได้ดี ถ้าปลูกเป็นจำนวนมากๆ น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติในบริเวณใกล้เคียง จะแห้งขอดและหมดไปในที่สุด

มีบทเรียนจากพื้นที่ป่าดงมะไฟ ที่มีการปลูกยูคาลิปตัสเป็นจำนวนมากจากโครงการของรัฐ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น น้ำบ่อ น้ำหนอง น้ำคำ น้ำซับ ได้แห้งหายไป แต่พอชาวบ้านเรียกร้องให้มีการรื้อถอนต้นยูคาลิปตัสแล้วปลูกพืชชนิดอื่นขึ้นมาทดแทน แหล่งน้ำคำน้ำซับหนองน้ำตามธรรมชาติก็มีน้ำกลับคืนมา ดังนั้นยูคาลิปตัสคงไม่ใช่ทางเลือกที่ถูกต้องนักที่จะนำมาเป็นสิ่งทดแทน แหล่งอาหารธรรมชาติที่สูญเสียไปจริงอยู่ยูคาลิปตัสอาจจะให้ผลผลิตได้ดีในระยะต้นๆ ก็ตัดขายได้ 2-3 ครั้ง และหลังจากนั้นลำต้นจะเล็กลงเรื่อยๆ ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด และยากต่อการรื้อถอน หรือการฟื้นฟูปลูกพืชชนิดอื่นขึ้นมาทดแทนจะยากเช่นกัน ต้องใช้เวลาหลายปี และที่สำคัญที่สุดอีกอย่างก็คือ ยูคาลิปตัสไม่ใช่ส่วนประกอบในการสร้างระบบนิเวศน์ให้กับสัตว์น้ำในลำน้ำโพง ได้ดีเหมือนกอไผ่ป่าและอาหารธรรมชาติต่างๆ เช่น หน่อไม้ ไข่มดแดง แมงจิ้งจก มันแซง หรือผักธรรมชาติอื่นๆ ไม่เคยเกิดขึ้นในป่ายูคาลิปตัส

แต่ถ้าพี่น้องเกษตรกรเลือกปลูกพืชหลายๆ อย่าง เช่น ไม้ผล ไม้ยืนต้น หรือปลูกพืชที่เป็นอาหารของคน และยังเป็นอาหารหรือที่อยู่ของสัตว์หลายๆ ชนิดได้ ก็จะเป็นการง่ายต่อการฟื้นฟูเพื่อทดแทนแหล่งอาหารธรรมชาติที่เสียไป โดยใช้หลักการปลูกพืชแบบผสมผสานให้มีความหลากหลาย

การขุดลอกเป็นการแก้ไขปัญหาน้ำไม่ถูกจุด

ที่ผ่านมาในการขุดลอกในลำน้ำโพง นอกจากจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายแหล่งอาหารของคนในชุมชนแล้ว สิ่งที่คนในชุมชนเจ็บปวดที่สุดก็คือ ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการทำงานของผู้รับเหมา ทั้งที่งบประมาณทุกบาททุกสตางค์นั้นได้มาจากภาษีของพี่น้องประชาชน (ในกรณีที่มีการขุดลอกเป็นงบประมาณมาจาก อบจ.)

ในลำน้ำโพงส่วนใหญ่ยังมีสภาพความอุดมสมบูรณ์ ลำน้ำลึก แต่ก็ยังมีการขุดลอกกันอยู่จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่มีการใช้จ่ายงบประมาณของชาติบ้านเมือง มาทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนผู้รับเหมาเพียงแค่รื้อต้นไม้สองฝั่งของลำน้ำออกไป แล้วตกแต่งคันดินสองฝั่งเท่านั้นเอง แล้วก็ถ่ายรูปไปเสนอเบิกงบประมาณก็เป็นอันเสร็จพิธี

ในกรณีที่มีการขุดลอกลำน้ำโพงในช่วงที่มีน้ำขึ้นเงิน เวลาผ่านไป 1 ปี ลำน้ำก็ยังขึ้นเงินอยู่เหมือนเดิม เพราะดินที่ขุดลอกขึ้นมาพอฝนตกก็ชะล้างเอาดินไหลกลับลงไปในลำน้ำเหมือนเดิม เพราะไม่มีสิ่งที่จะมายึดเกาะหน้าดินเอาไว้ นอกจากลำน้ำจะขึ้นเงินเหมือนเดิมแล้ว อาหารตามธรรมชาติยังต้องพลอยหายไปกับการขุดลอกด้วย

ดังนั้น จึงเป็นบทเรียนพอที่จะสรุปได้แล้วว่า การขุดลอกไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ถูกจุดสำหรับลำน้ำโพงอีกต่อไป

ผ่านแล้วก็ผ่านเลย

เมื่อมีการขุดลอกเสร็จ เวลาผ่านไปไม่ถึง 1 ปี เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ค้นดินที่เกิดจากการขุดลอกหลายจุดที่เกิดการพังทลายและขาดลง น้ำก็จะทะลักท่วมนาของพี่น้องเกษตรกร ทำความเสียหายให้กับต้นกล้าต้นข้าวในนา ที่เป็นความหวังเพียงหนึ่งเดียวของพี่น้องชาวนา

เคยมีการทำหนังสือและถ่ายภาพบริเวณจุดที่เกิดความเสียหาย ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มาติดตามผลและแก้ไขบริเวณที่เกิดความเสียหายนั้น วันเวลาผ่านไปวันแล้ววันเล่า เดือนแล้วเดือนเล่าก็ไม่มีวีแววจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาของชาวนาเลย

การแก้ไขปัญหาลำน้ำโพที่ชาวบ้านต้องการ คืออะไร ?

ปีแล้วปีเล่าที่พี่น้องชาวนาจากบ้านสันติสุข บ้านกุดหิน ที่มีผืนนาติดกับลำน้ำโพ ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในฤดูการทำนา และฤดูแล้ง นอกจากเพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอในการทำ การเกษตรแล้ว ยังเพื่อรักษาแหล่งอาหารในลำน้ำให้คงอยู่อีกด้วย ซึ่งในการทำกิจกรรมดังกล่าว จะมีการ ร่วมกันบริจาค เช่น เงินซื้อกระสอบทราย อาหารการกิน และช่วยกันออกแรงทำคันดินเพื่อเก็บกักน้ำ บริเวณฝายโสภณน้ำขาว (ฝายโสภณน้ำขาวที่ถูกเซาะขาดลงนับเวลารวม 20 ปี) เพื่อให้มีระดับน้ำที่สูงขึ้น แต่ พอถึงฤดูน้ำหลาก ค้นดินกระสอบทรายที่พี่น้องร่วมกันทำที่พังทะลายหายไปกับสายน้ำ พอถึงฤดูทำนาก็ ร่วมกันทำอีก แต่น้ำหลากมาก็ขาดอีก เป็นอยู่อย่างนี้ปีแล้วปีเล่าไม่เคยมีหน่วยงานใด ๆ เข้ามาแก้ไขปัญหา ตรงจุดนี้อย่างจริงจัง สักทีทั้ง ๆ ที่ เป็นความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหให้เป็นไปอย่างถาวร นี่คือการเดือดร้อน ของพี่น้องชาวนาที่เรียกร้องให้ทางภาครัฐแก้ไขมาเป็นเวลา 20 ปี

จุดนี้ต่างหากที่ชาวบ้านต้องการ

การสร้างฝายกั้นน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำเป็นช่วง ๆ ไป และให้ทำเป็นชนิดปิดเปิดได้เพราะถ้าเรามีฝายเก็บ กักน้ำในลำน้ำโพของเรา ก็จะมี ความอุดมสมบูรณ์ ทั้งน้ำใช้ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ทั้งอาหารใน ธรรมชาติ ที่จะเกิดขึ้นตามมาถ้าหากเรามีน้ำและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ร่วมกัน

จุดนี้ต่างหากที่พี่น้องในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม และต้องร่วมมือกันผลักดันให้เกิดขึ้นจริงได้ และ ทบทวนโครงการขุดลอกที่ไม่จำเป็นที่จะเกิดขึ้นในลำน้ำโพของเรา ซึ่งให้เห็นถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น ตามมาว่า เมื่อขุดลอกแล้วชุมชนของเราจะได้อะไร แล้วเสียอะไรไป แล้วใครกันที่ได้ประโยชน์ เพราะ อย่างน้อยเราก็ได้บทเรียนที่เกิดขึ้นแล้ว จากโครงการขุดลอกลำน้ำโพช่วงที่ 1 ที่ผ่านมา ว่าใครได้อะไร แล้ว ชุมชนเราได้อะไร และได้เสียอะไรไป

ยังไม่สายเกินไป ที่จะแก้ไขความเปลี่ยนแปลงแห่งการสูญเสียนี้ได้ เราต้องร่วมมือหาแนวทางแก้ไข และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในลำน้ำโพของเราตลอดจนการพิทักษ์รักษาทรัพยากรนี้ไว้เพื่อการดำรงชีวิตของ พี่น้องในชุมชนและคงไว้เพื่อลูกหลานในวันข้างหน้าอย่างสมบูรณ์และพอเพียงตลอดไป ในลำน้ำโพของเรายัง มีปลา สองฟากฝั่งยังมีหน่อไม้ตามธรรมชาติยังหลงเหลืออยู่บ้าง ถึงแม้จะไม่มากมายดังเดิมเหมือนในอดีตที่พ่อ ใหญ่แม่ใหญ่เคยเล่าสู่ลูกหลานฟัง แต่ถ้าพี่น้องในชุมชนของเราร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียวกำหนดแนวทางใน การอนุรักษ์ป้องกันและรักษาไว้ โครงการศึกษาวิจัยเชื่อมั่นว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรแห่งลำน้ำโพ นี้จะกลับมาให้เห็นอย่างแน่นอน อีกทั้งโครงการศึกษาวิจัยเองก็ได้มีส่วนเล็กๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านต่างๆที่เกิดกับพี่น้องชาวชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้พี่น้องในชุมชน โดยจากการสังเกตได้จาก โครงการขุดลอกลำน้ำโพของเราที่ทางภาครัฐได้พยายามเข้ามาดำเนินการต่อแล้วพี่น้องชุมชนให้การปฏิเสธ โดยไม่ให้ความร่วมมือจนทำให้โครงการดังกล่าวเลิกล้มไปดำเนินการขุดลอกในพื้นที่อื่นต่อไป นี่เป็น บทเรียนแห่งการเจ็บปวดและสูญเสียจากการขุดลอกลำน้ำโพที่ผ่านมา

พี่น้องครับ นับจากการที่โครงการศึกษาวิจัยได้เริ่มขึ้นและเดินทางมาได้เพียงครึ่งทาง ทางโครงการ ขอขอบคุณท่านผู้นำชุมชน พี่น้องประชาชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ที่ได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและเข้าร่วมทุก กิจกรรมในโครงการศึกษาวิจัยนี้และขอขอบคุณพี่น้องที่กำลังจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการ แก้ไขปัญหาและรักษาทรัพยากรแห่งลำน้ำโพนี้ให้ดำรงคงอยู่สืบไป แม้ว่าจะสิ้นสุดระยะเวลาของ โครงการวิจัยนี้ก็ตาม

ด้วยรักและห่วงหา

ปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนของหมู่บ้านในโครงการ วิจัย
การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำนํ้าโพงตอนกลางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้

ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอภูซำ จังหวัดยโสธร

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี อยู่บ้านเลขที่.....

หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอภูทอก จ.เลย วันที่สัมภาษณ์.....

1. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ที่	ชื่อ- สกุล	เพศ	อายุ	อาชีพ	การใช้ประโยชน์จากน้ำโพง	รายได้จากน้ำโพง
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						

2. สภาพที่อยู่อาศัยและลักษณะการถือครอง

2.1.1 การถือครองบ้าน / ที่อยู่อาศัย

() ของตนเอง () เช้า

2.1.2 ลักษณะบ้าน / อาคารที่อยู่อาศัย

() บ้านไม้ชั้นเดียว

() บ้านไม้สองชั้น

() อื่นๆ

() บ้านไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง

(၇၁၂).....

3. การถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

แปลง	ขนาดพื้นที่	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	การถือครองที่ดิน(ไร่.)					เอกสารสิทธิ์	ลักษณะดิน	สภาพพื้นที่
			ของตนเอง	ติด จำนอง	เช่าทำเอง	ให้เช่า	ให้ทำ เปล่า			
1										
2										
3										
4										
5										

4.ภาวะการเงิน

4.1 รายได้ภาคการเกษตร

รายได้จากการขายข้าว ประมาณ บาทต่อปี
รายได้จากการขายพืชผักสวนครัว ประมาณ.....บาทต่อปี
รายได้จากการขายไม้ผล ประมาณ.....บาทต่อปี
รายได้จากการขายสัตว์เลี้ยง ประมาณบาทต่อปี
รายได้จากการขายผลผลิตเกษตรอื่นๆ ระบุ.....ประมาณ... ..บาทต่อปี
รายได้จากลำนํ้าโพง (เช่น หาปลา หน่อไม้ สมุนไพร ผัก ฯลฯ)..... ..บาทต่อปี

4.2 รายได้จากการรับจ้าง

() ไม่มี

() มี ดังนี้

รายได้จากการรับจ้างในภาคเกษตร ประมาณบาทต่อปี
รายได้จากการรับจ้างนอกภาคเกษตร ประมาณ.....บาทต่อปี

4.3 รายได้จากหัตถกรรม/ทำของขาย (ขนม, อาหาร, ฯลฯ)

() ไม่มี

() มี ดังนี้

รายได้จากหัตถกรรม ประมาณ.....บาทต่อปี
รายได้จากการแปรรูปขนม หรืออาหาร ประมาณ.....บาทต่อปี

4.4 รายได้จากแหล่งอื่นๆ

() ไม่มี

() มี ดังนี้

รายได้จากผู้อื่นส่งมาให้ เช่น ลูกๆ ประมาณ.....บาทต่อปี
รายได้จากการหาของป่าขาย เช่น เห็ด สัตว์ป่า ประมาณ.....บาทต่อปี
รายได้จากแหล่งอื่นๆ ระบุ.....ประมาณ... ..บาทต่อปี

5. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ประเภทรายจ่าย	บาท/เดือน	บาท/ปี
1.อาหาร		
1.1 ข้าว (ของตนเองหรือซื้อมา)		
1.2 กับข้าว		
2.เครื่องนุ่งห่ม		
3.ค่าน้ำมันรถ (รถยนต์ รถจักรยานยนต์)		
4.ค่าไฟฟ้า		
5.ค่าน้ำประปา		
6.ค่ารักษาพยาบาล		
7.ค่าโดยสาร/เดินทางท่องเที่ยว		
8.ค่าใช้จ่ายในการศึกษา (ค่าเทอม อุปกรณ์ หนังสือเรียน)		
9.ค่าซ่อมแซมบ้านเรือน.....ครั้ง/ปี		
10.ค่าประกอบพิธีกรรม/งานบุญ (งานบวช/แต่งงาน/เข้าพรรษา)		
11.สุรา บุหรี่ หมาก ฯลฯ		
12.ภาษี ค่าธรรมเนียม		
13.ค่าสินค้าอุปโภค/บริโภค (สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯลฯ)		
14.ค่าโทรศัพท์มือถือ		
15.อื่นๆ ระบุ.....		
16.อื่นๆ ระบุ.....		

6. ให้ท่านเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับลำน้ำโพงจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6.ครอบครัวของท่านใช้ประโยชน์จากลำน้ำโขงหรือไม่ ถ้าใช้ ใช้ประโยชน์อย่างไร (เช่น ใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง หาปลา เก็บหน่อไม้ สมุนไพร ของป่า ผักป่า ฯลฯ) หากต้องคิดเป็นจำนวนเงินสามารถลดรายจ่ายค่าอาหาร ยา รักษาโรคหรืออื่น ๆ ได้กี่บาทต่อปี ให้แยกแต่ละรายการ

ที่	รายการ	จำนวน	คิดเป็นจำนวนเงิน/ปี	หมายเหตุ
1	ปลา			
2	หอย กบ สัตว์น้ำอื่น ๆ			
3	หน่อไม้			
4	พืชผัก			
5	สมุนไพร			
6	มัน, เห็ด			
7	อื่น ๆ.....			

7.สถานการณ์ปัญหาของลำน้ำโขงในปัจจุบัน มีหรือไม่ ถ้ามีมีปัญหอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในข้อที่ 7 (เป็นกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำโขง)

.....

.....

.....

9. ท่านคิดว่าการฟื้นฟูแหล่งอาหารในลำน้ำโขง ควรทำอย่างไรจึงจะสร้างความร่วมมือกับคนในชุมชนได้

.....

.....

.....

10.หากมีโครงการศึกษาลำน้ำโพงเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารทำนยินดีให้ความร่วมมือหรือไม่ เพราะอะไร

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาและวังปลาในลำน้ำโขงตอนกลางของโครงการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำโขงตอนกลาง
เพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้

1. พันธุ์ปลาในลำน้ำโขงตอนกลางมีพันธุ์อะไรบ้าง

[illegible]

3. วังปลาในลำน้ำโขงตอนกลางมีวังอะไรบ้างและมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

ชื่อวังปลา.....

สถานที่วังปลา.....

ความเป็นมา.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สถานะวังปลาในปัจจุบัน.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการแก้ไขปัญหา.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาพกิจกรรม

ประวัติทีมวิจัย

1. นายปรีดี ศรีวะอุไร หัวหน้าโครงการ

อายุ 47 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 11 บ้านสันติสุข ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีอาชีพเป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ และเป็นชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโขง เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโขงแห่งนี้ เป็นบุคคลที่อาสาสมัครเข้ามาเป็นทีมวิจัย เพราะ คำนวณว่าจะมีพลังผลักดันนโยบายของตำบล หมายเลขโทรศัพท์ 084-7078147

2. นางสาวศรัญรัตน์ ทองน้อย

เกิดเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2535 อายุ 16 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 2 บ้านโศกขุมป่วน ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกุดชุมวิทยาคม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร 084-3817137

3. นายสมภาร อุปชัย

เกิดเมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2516 อายุ 35 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 บ้านกุดหิน ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ประสบการณ์การทำงาน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านและได้ไป ศึกษาดูงานในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

4. นางสาวสุภัตสร แก่นจำปา

เกิดเมื่อวันที่ 21 พ.ค. 2536 อายุ 15 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 135 หมู่ 4 บ้านกุดหิน ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หมายเลขโทรศัพท์ 085-6105392

5. นางสาวพรพิมล มาสขาว

เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2535 อายุ 17 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 8 บ้านหนองผือน้อย ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร หมายเลขโทรศัพท์ 084-5114521

6. นายธนากร ลัดดาตา

อายุ 25 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 28 หมู่ 11 บ้านสันติสุข ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร หมายเลขโทรศัพท์ 087-9317307 จบการศึกษา ปวส. โรงเรียนยโสธรพาณิชการเทคโนโลยี

7. นางจันทร์เพ็ญ มาอัน

เกิดเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 อายุ 17 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 8 บ้านหนองผือน้อย ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร หมายเลขโทรศัพท์ 087-3322710

8. นายอภิสิทธิ์ ทองน้อย

เกิดเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 25323 อายุ 17 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 94 หมู่ 2 บ้านโสกชุมปูน ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุดชุมวิทยาคม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

9.นายธนาศักดิ์ พันธุ์เลิศ

อายุ 18 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 47/1 หมู่ 1 บ้านโลกกลาง ตำบลไผ่ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกำแมดขันติธรรม ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

10. นายวุฒิศักดิ์ มาตขาว

อายุ 19 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ 3 บ้านท่าลาด ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกุดชุมวิทยาคม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

11. นางปราณี ศรีมันตะ

เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2500 อายุ 51 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ 11 บ้านสันติสุข ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีอาชีพเป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ และเป็นชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโขง เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลำน้ำโขงแห่งนี้ หมายเลขโทรศัพท์ 089-0768263